พระคัมภีร์อนาคตวงศ์

294.3092
พ353พพ
ฉ. 2

นายประภาส สุระเสน คัดถ่ายถอด-แปล

พระคัมภีร์อนาคตวงศ์

ภิกษุสามเณรวัดตรีทศเทพ

พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศล

ในการเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพ

พระเทพวัชรธรรมาภรณ์

(สุรพงส์ จานวโร ป.ธ.๕, น.ธ.เอก)

เจ้าอาวาสวัดตรีทศเทพ และรองเจ้าคณะภาค ๔-๕-๖-๗ (ธรรมยุต)

ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส

วันพุธ ที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๐

พระคัมภีร์อนาคตวงศ์

นายประภาส สุระเสน คัดถ่ายถอด-แปล

ภิกษุสามเณรวัดตรีทศเทพ

พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศล

ในการเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพ

พระเทพวัชรธรรมาภรณ์ (สุรพงส์ จานวโร ป.ธ.๕, น.ธ.เอก)

เจ้าอาวาสวัดตรีทศเทพ และรองเจ้าคณะภาค ๔-๕-๖-๗ (ธรรมยุต)

ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส

วันพุธ ที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๐

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๔๐

จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ที่: ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์สุรวัฒน์

๘๓/๓๕-๓๙ ซอยข้างวัดตรีทศเทพ ถนนประชาธิปไตย แขวงบ้านพานถม เขตพระนคร กทม. ๑๐๒๐๐

โทร. ๒๘๑-๘๙๐๗, ๒๘๒-๔๔๘๐, ๒๘๒-๓๒๗๑, ๒๘๒-๑๙๖๑ โทรสาร. ๒๘๑-๔๗๐๐

นางสาวสุภาวดี เหล่าวิชารัตน์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๔๐

ด่วนที่สุด

ที่ รล 0003/ 3852

สำนักราชเลขาธิการ
พระบรมมหาราชวัง กทม. 10200

5 มีนาคม 2540

เรื่อง ทรงรับเชิญเสด็จ ฯ ไปพระราชทานเพลิงศพ พระเทพวัชรธรรมาภรณ์ (สุรพงศ์ ฐานวโร)

นมัสการ พระมหารัชมงคลดิลก ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ผู้ปฏิบัติหน้าที่เลขานุการสมเด็จพระสังฆราช

อ้างถึง ลิขิตที่ พิเศษ/2540 ลงวันที่ 3 มกราคม 2540

ตามลิขิตที่อ้างถึง ขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานอัญเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จ ฯ ไปพระราชทานเพลิงศพ พระเทพวัชรธรรมาภรณ์ (สุรพงศ์ ฐานวโร) ป.ธ.5, นธ.เอก รองเจ้าคณะภาค 4-5-6-7 (ธรรมยุต) และเจ้าอาวาสวัดตรีทศเทพ ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร วันและเวลาใดสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรด ความแจ้งอยู่แล้ว นั้น

ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว ทรงรับเชิญเสด็จ ฯ ไปในการนี้ ในวันพุธ ที่ 26 มีนาคม 2540 เวลา 17.30 น.

ขอได้โปรดส่งเจ้าหน้าที่ไปติดต่อในรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยตรงกับเจ้าหน้าที่กองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง ต่อไปโดยด่วนด้วย

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(หม่อมหลวงพีระพงศ์ เกษมศรี)
ราชเลขาธิการ

กองการในพระองค์
โทร.2253457-62 ต่อ 3301,3302
โทรสาร 2243259

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่ ๒๐๖๑

สำนักพระราชวัง

12 มีนาคม 2540

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเพลิงศพ พระเทพวัชรธรรมาภรณ์ (สุรพงส์ ฐานวโร) เจ้าอาวาสวัดตรีทศเทพวรวิหาร และรองเจ้าคณะภาค 4-5-6-7 (ธรรมยุต) ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร

วันพุธที่ 26 มีนาคม 2540 เวลา 17.30 น. เสด็จพระราชดำเนินขึ้นสู่พลับพลาอิศริยาภรณ์ ทรงทอดผ้าไตร พระสงฆ์ 10 รูปบังสุกุล เสร็จแล้ว เสด็จพระราชดำเนินขึ้นเมรุพระราชทานเพลิง สมควรแก่เวลา เสด็จพระราชดำเนินกลับ

แต่งกายเครื่องแบบปกติขาว ไว้ทุกข์.

ประณมรัตน์/พิมพ์/[illegible]/ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระเทพวัชรธรรมาภรณ์ (สุรพงส์ ฐานวโร) เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

เลขหมู่ 294.3092
พ353พพ
ฉ 2
เลขทะเบียน 021562

(แบบ ค.)

หมายรับสั่งที่ ๖๐๖๔

สำนักพระราชวัง

12 มีนาคม 2540

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการพระราชทานเพลิงศพ พระเทพวัชรธรรมาภรณ์ (สุรพงส์ ฐานวโร) เจ้าอาวาสวัดศรีทศเทพวรวิหาร และรองเจ้าคณะภาค 4-5-6-7 (ธรรมยุต) ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร

รายละเอียดมีแจ้งในต้นหมายรับสั่งที่แนบมาพร้อมนี้.

ประถมรัตน์/พิมพ์/ตรวจ/ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระเทพวัชรธรรมาภรณ์ (สุรพงส์ ฐานวโร) เพื่อทราบ เครื่องประกอบเกียรติยศที่พระราชทานมานี้ และเจ้าพนักงานผู้มาปฏิบัติ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

หมายรับสั่งที่..... สำนักพระราชวัง

12 มีนาคม 2540

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการพระราชทานเพลิงศพ พระเทพวัชรธรรมาภรณ์ (สุรพงส์ ฐานวโร) เจ้าอาวาสวัดตรีทศเทพวรวิหาร และรองเจ้าคณะภาค 4-5-6-7 (ธรรมยุต) ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร

วันอังคารที่ 25 มีนาคม 2540 เวลา 16.30 น. บำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานในการออกเมรุ ณ ศาลาตรีวชิรญาณ (121 ปี) วัดตรีทศเทพวรวิหาร พระสงฆ์ 10 รูปสวดพระพุทธมนต์ จบ มีพระธรรมเทศนากัณฑ์ 1 พระ 4 รูปสวดธรรมคาถา พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม

วันพุธที่ 26 มีนาคม 2540 เวลา 10.45 น. พระสงฆ์ 10 รูปที่สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อน ถวายพรพระ แล้วรับพระราชทานฉัน

เวลา 14.30 น. พระสงฆ์ 10 รูปบังสุกุล เชิญโกศศพขึ้นรถวอประเทียบจากวัดตรีทศเทพวรวิหาร ไปยังเมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส หยุดรถเชิญโกศศพแห่เวียนเมรุ แล้วเชิญขึ้นตั้งบนจิตกาธาน

เวลา 17.30 น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเพลิงศพ

วันพฤหัสบดีที่ 27 มีนาคม 2540 เวลา 07.00 น. พระราชทานผ้าไตร และภัตตาหารสามหาบ ในการเก็บอัฐิ

แต่งกายเครื่องแบบปกติขาว ไว้ทุกข์.

ประถมรัตน์ พิมพ์ทาน.

คำปรารภ

พระเทพวัชรธรรมาภรณ์ (สุรพงส์ จานวโร ป.ธ.๕, น.ธ.เอก) ได้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดตรีทศเทพ เป็นลำดับที่ ๘ นับแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ถึงปี พ.ศ. ๒๕๓๙ รวมเวลา ๒๐ ปีเศษ นับแต่ปีแรกที่ได้มาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ได้สร้างสรรค์ความเจริญมั่งคงให้แก่วัดตรีทศเทพในทุกด้าน จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นผู้บูรณะวัดตรีทศเทพขึ้นมาใหม่ทั้งพระ-อาราม นับเป็นผู้มีคุณูปการแก่ภิกษุสามเณรและวัดตรีทศเทพเป็นอันมาก

ในการพระราชทานเพลิงศพ พระเทพวัชรธรรมาภรณ์ (สุรพงส์ จานวโร) ครั้งนี้ ภิกษุสามเณรวัดตรีทศเทพจึงได้มีสมานฉันท์พร้อมใจกันจัดพิมพ์ "พระคัมภีร์อนาคตวงศ์" โดยเสด็จพระราชกุศล อุทิศกัลปนาผลถวายแด่พระเทพวัชรธรรมาภรณ์ (สุรพงส์ จานวโร) ทั้งนี้ก็ด้วยสำนึกในคุณูปการและเพื่อเป็นปฏิการในคุณูปการทั้งปวงที่ท่านได้บำเพ็ญแก่ภิกษุสามเณรและวัดตรีทศเทพจนถึงวาระที่สุดแห่งชนมชีพของท่าน

ขอกุศลบุญราศีที่ภิกษุสามเณรวัดตรีทศเทพและศิษยานุศิษย์ทั้งปวงได้ตั้งใจบำเพ็ญอุทิศตลอดถึงคุณูปการกิจทั้งปวงที่ท่านได้บำเพ็ญแล้ว จงสัมฤทธิอิฏฐวิบากวิบุลมนุญผล เป็นเครื่องบูชาคุณแด่ พระเทพวัชร-ธรรมาภรณ์ (สุรพงส์ จานวโร) โดยฐานะทุกประการเทอญ

ภิกษุสามเณรวัดตรีทศเทพ

มีนาคม ๒๕๔๐

ประวัติ
พระเทพวัชรธรรมาภรณ์
(สุรพงส์ ฐานวโร ป.ธ.๕, น.ธ.เอก)
เจ้าอาวาสวัดตรีทศเทพ และรองเจ้าคณะภาค ๔-๕-๖-๗ (ธรรมยุต)

ชาติภูมิ

พระเทพวัชรธรรมาภรณ์ มีนามเดิมว่า สมพงศ์ ศุภผล ภายหลังได้เปลี่ยนชื่อเป็น สุรพงส์ เกิดเมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ ตรงกับวันพุธ แรม ๒ ค่ำ เดือนอ้าย ปีฉลู ณ ตำบลห้วยพลู อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โยมบิดาชื่อ นายชุณห์ โยมมารดาชื่อ นางเทียน เป็นบุตรคนสุดท้องในจำนวนพี่น้องทั้งหมด ๔ คน คือ

๑. นางสาวมณี ศุภผล (ถึงแก่กรรมแล้ว)

๒. นายอี๋ ศุภผล (ถึงแก่กรรมแล้ว)

๓. นายแสวง ศุภผล

๔. พระเทพวัชรธรรมาภรณ์ (สุรพงส์ ศุภผล)

การศึกษาเบื้องต้น

เมื่ออายุได้ ๘ ขวบ โยมมารดาถึงแก่กรรม จึงได้บรรพชาเป็นสามเณรหน้าไฟ ณ วัดห้วยพลู อุทิศส่วนกุศลแก่โยมมารดา ต่อมา พระ-มหาบุศย์ ธุวปุตฺโต วัดสัมปทวน (ภายหลังได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นที่ พระครูวินัยการโสภณ) ซึ่งเป็นผู้รู้จักคุ้นเคยกับโยมบิดาได้พา

ไปอยู่ศึกษาเล่าเรียนที่วัดสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โยมบิดาจึงได้ยกถวายท่านพระครู (บุศย์) ให้เป็นเสมือนบุตรบุญธรรม จึงเรียกท่านพระครูฯ (บุศย์) ว่า **หลวงพ่อ** ตลอดมา และได้ลาสิกขาจากสามเณรอยู่เป็นศิษย์วัด เพื่อรับการศึกษาเบื้องต้น ณ โรงเรียนวัดสัมปทวนนั้น

พระเทพวัชรธรรมาภรณ์ ได้อยู่ศึกษาเล่าเรียน ณ วัดสัมปทวน จนจบชั้นประถมศึกษา เมื่ออายุได้ ๑๔ ปี ท่านพระครูฯ (บุศย์) ได้พามาฝากกับท่านเจ้าคุณพระจุลนายก (ทองสุก สุกฺกสิริ) วัดบวรนิเวศวิหาร แต่ครั้งยังเป็นเปรียญ เพื่อให้ศึกษาเล่าเรียนต่อ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ ท่านเจ้าคุณพระจุลนายกได้พาเข้าถวายตัวต่อเจ้าพระคุณสมเด็จพระ-สังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ วัดบวรนิเวศวิหาร ขณะเมื่อทรงดำรงสมณศักดิ์ที่สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ ซึ่งทรงมีพระเมตตารับไว้ให้อยู่ศึกษาเล่าเรียนในสำนักของพระองค์ในความปกครองดูแลของท่านเจ้าคุณพระจุลนายก และในปีนี้ได้บรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดบวรนิเวศ-วิหาร โดยเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๒

บรรพชาอุปสมบท

เมื่อบรรพชาเป็นสามเณรแล้ว ได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักเรียนวัดบวรนิเวศวิหาร และสอบไล่ได้ชั้นและประโยคต่าง ๆ มาโดยลำดับ คือ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก และเปรียญธรรม ๕ ประโยค นอกจากการศึกษาพระปริยัติธรรมแล้ว ยังสนใจศึกษาวิชาสามัญศึกษา

โดยการพยายามศึกษาด้วยตนเองจนสามารถสอบไล่ได้มัธยม ๘

พ.ศ. ๒๔๘๘ อายุครบอุปสมบท ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ณ พระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ โดยเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ขณะทรงดำรงพระอิสริยยศเป็น สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ สมเด็จพระสังฆราช ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์ เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ครั้งยังทรงเป็นพระมหาเจริญ สุวฑฺฒโน ป.ธ.๙ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ เป็นสัทธิวิหาริกลำดับที่ ๑๐๑๖ ในเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราชเจ้าฯ พระองค์นั้น

พระอุปัฏฐากในสมเด็จพระสังฆราชเจ้าฯ

นับแต่บรรพชาเป็นสามเณรเป็นต้นมา ท่านเจ้าคุณพระเทพวัชร-ธรรมาภรณ์ ได้ทำหน้าที่ถวายการอุปัฏฐากรับใช้ในเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ อย่างใกล้ชิดมาโดยตลอด และเป็นที่ทรงไว้วางพระทัยให้เป็นผู้ดูแลจัดการในเรื่องที่เป็นส่วนพระองค์ทั้งปวงจนตลอดพระชนมชีพแห่งสมเด็จพระสังฆราชเจ้าฯ พระองค์นั้น (สิ้นพระชนม์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๑)

ในบั้นปลายแห่งพระชนมชีพ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าฯ ทรงพระ-ประชวรอยู่เป็นเวลานานปี จึงเป็นภาระหนักของพระอุปัฏฐากในการถวายการดูแล บางครั้งก็เสด็จแปรสถานที่ประทับจากกรุงเทพมหานคร ไปตามหัวเมืองเพื่อพระสุขภาพอนามัย พระเทพวัชรธรรมาภรณ์ ในฐานะพระอุปัฏฐากก็ต้องตามเสด็จไปทุกที่ ครั้งหนึ่ง รถยนต์ในขบวนเสด็จของ

สมเด็จพระสังฆราชเจ้าฯ ประสบอุบัติเหตุพลิกคว่ำ เป็นเหตุให้คณะผู้ติดตามเสด็จบาดเจ็บหลายคน และผู้ที่ได้รับบาดเจ็บสาหัสที่สุดก็คือ พระเทพวัชรธรรมาภรณ์ ต้องได้รับการผ่าตัดหลายครั้งเพื่อรักษาบาดแผลจนเป็นที่วิตกกันว่า "จะไม่รอด" แต่ด้วยเดชะพระบารมีในเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราชเจ้าฯ ทุกอย่างก็ค่อยผ่อนคลายไปในทางที่ดีขึ้น จนในที่สุดก็หายเป็นปกติ นับเป็นเหตุการณ์ครั้งรุนแรงที่สุดในชีวิตของท่าน

ภาระหน้าที่ทางการวัด

เมื่อสอบไล่ได้เป็นเปรียญแล้ว ก็ได้เริ่มรับภาระหน้าที่อันเป็นการช่วยกิจการของวัด โดยได้รับแต่งตั้งให้เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมประจำสำนักเรียนวัดบวรนิเวศวิหาร ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๗ ขณะเมื่อยังเป็นเปรียญธรรม ๔ ประโยค เป็นต้นมา ถึง พ.ศ. ๒๕๐๓ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการสนามหลวงแผนกธรรม

พ.ศ. ๒๕๐๐ เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราชเจ้าฯ โปรดแต่งตั้งให้เป็นฐานานุกรมในพระองค์ ในตำแหน่งพระครูพระปริตรที่ **พระครูประสิทธิพุทธมนต์**

พ.ศ. ๒๕๐๘ วัดบวรนิเวศวิหารได้เริ่มทำการบูรณะพระอุโบสถครั้งใหญ่โดยการประดับหินอ่อนทั้งหลัง เปลี่ยนกระเบื้องหลังคาใหม่โดยการสร้างกระเบื้องขึ้นใหม่ตามรูปแบบเดิม เปลี่ยนเครื่องไม้ใหม่หมด รวมทั้งบานประตูหน้าต่าง การบูรณะครั้งนี้จึงเป็นงานที่หนักทั้งในด้านกำลังทุนทรัพย์และกำลังคนที่จะมาควบคุมดูแลการดำเนินการ ทางวัดบวร-นิเวศวิหารจึงได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเพื่อการนี้ โดยมีพระเทพ

วัชรธรรมาภรณ์ แต่ครั้งยังดำรงสมณศักดิ์ที่ พระครูประสิทธิพุทธมนต์ เป็นเลขานุการ ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานในการดำเนินการทุกฝ่าย รวมทั้งจัดหาวัสดุที่จำเป็นต่อการบูรณะ การบูรณะพระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหารใช้เวลาในการดำเนินการยาวนานถึง ๒๐ ปี จึงสำเร็จเรียบร้อย โดยที่ พระเทพวัชรธรรมาภรณ์ ได้ทำหน้าที่เป็นเลขานุการคณะกรรมการบูรณะพระอุโบสถดังกล่าวนี้มาโดยตลอด จึงกล่าวได้ว่า พระเทพวัชรธรรมาภรณ์ เป็นผู้มีส่วนอย่างสำคัญท่านหนึ่งในการบูรณะพระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหารครั้งใหญ่นี้

เป็นเจ้าอาวาสวัดตรีทศเทพ

พ.ศ. ๒๕๑๘ ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดตรีทศเทพว่างลง เจ้าพระคุณสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต จึงทรงมีพระบัญชาแต่งตั้งให้พระเทพวัชรธรรมาภรณ์ ขณะดำรงค์สมณศักดิ์ที่ **พระครูประสิทธิพุทธมนต์** วัดบวรนิเวศวิหาร มาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดตรีทศเทพ เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ นับเป็นเจ้าอาวาสรูปที่ ๘ ของวัดตรีทศเทพ สืบต่อจาก**พระนิภากรกิตติพิลาศ** (อรุณ อรุโณ*) ซึ่งขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตลาสิกขา

---

* นามเดิมชื่อ สำลี ปานออก

ตำแหน่งหน้าที่

ครั้นวันเฉลิมพระชนมพรรษา ที่ ๕ ธันวาคมศกเดียวกัน ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่ **พระวัชรธรรมาภรณ์**

พ.ศ. ๒๕๒๒ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๒

พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นราชที่ **พระราชวัชรธรรมาภรณ์**

พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพที่ **พระเทพวัชรธรรมาภรณ์**

พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้รับแต่งตั้งเป็นรองเจ้าคณะภาค ๔-๕-๖-๗ (ธรรมยุต) เมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๘

การเสริมสร้างวัดตรีทศเทพ

ในยุคที่พระเทพวัชรธรรมาภรณ์ครองวัดตรีทศเทพ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๘ ถึง พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นเวลา ๒๐ ปีเศษ ได้ทำการบูรณะสร้างเสริมวัดตรีทศเทพในทุกด้าน โดยเฉพาะในด้านเสนาสนะและถาวรวัตถุสำคัญภายในวัด ได้มีการบูรณะซ่อมสร้างใหม่หมดอาจกล่าวได้ว่าเป็นการสร้างใหม่ทั้งวัด กล่าวคือ

กุฏิที่พักสงฆ์ ซึ่งเป็นกุฏิตึกแบบโบราณที่ทรุดโทรมมานานและคับแคบ ไม่เพียงพอสำหรับภิกษุสามเณรอยู่จำพรรษา ซึ่งมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม ก็ได้รื้อของเก่าลงและสร้างขึ้นใหม่ให้กว้างขวางเป็นระเบียบ โดยสร้างเป็นกุฏิตึก ๒ ชั้นทั้งหมด มีรายการดังนี้

พ.ศ. ๒๕๑๙ สร้างศาลาการเปรียญ ๑ หลัง กว้าง ๘.๓๕ เมตร ยาว ๒๑.๘๐ เมตร ในเขตพุทธาวาสด้านทิศตะวันตก เป็นแบบศาลาทรงไทย ใช้เป็นศาลาบำเพ็ญกุศลทั่วไป โดยใช้ทุนในการก่อสร้างจากราชสกุลนพวงศ์, ทุนช่วยเหลือจากกองสลากกินแบ่งรัฐบาล และทุนของวัดทั่วไปสมทบด้วย สิ้นค่าก่อสร้างรวมเป็นเงิน ๑,๐๐๗,๐๐๐.-บาท (หนึ่งล้านเจ็ดพันบาทถ้วน) ให้ชื่อว่า "ศาลาท้องพระโรง" (ศาลา ๘) แทนศาลาท้องพระโรงหลังเก่าที่รื้อไป

พ.ศ. ๒๕๒๑ สร้างศาลาบำเพ็ญกุศล ๒ หลัง บริเวณหลังพระ-วิหารด้านทิศตะวันตก เป็นแบบศาลาทรงไทย มีขนาดเท่ากัน คือ ยาว ๑๕.๔๕ เมตร กว้าง ๗.๓๐ เมตร

โดยคุณท้าวโสภานิเวศน์ บริจาคสร้าง ๑ หลัง เป็นเงิน ๕๕๐,๐๐๐.-บาท (ห้าแสนห้าหมื่นบาทถ้วน) ให้ชื่อว่า "ศาลาโสภานิเวศน์" (ศาลา ๙)

โดยราชสกุลสุประดิษฐ-นพวงศ์ ร่วมกับทุนวัด อีก ๑ หลัง เป็นเงิน ๕๕๐,๐๐๐.-บาท (ห้าแสนห้าหมื่นบาทถ้วน) ให้ชื่อว่า "ศาลาสุประดิษฐ-นพวงศ์" (ศาลา ๑๐)

ศาลาทั้งสองหลังนี้ ทำการก่อสร้างพร้อมกัน รวมเป็นเงินค่าก่อสร้างทั้งสิ้น ๑,๑๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งล้านหนึ่งแสนบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๒๓ สร้างศาลาอเนกประสงค์ (ศาลา ๑๑ หรือกุฏิหลังที่ ๒) ขนาดกว้าง ๘.๐๐ เมตร ยาว ๑๒.๐๐ เมตร เริ่มก่อสร้างเมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ สร้างเสร็จเมื่อวันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๓ ได้สร้างขึ้นบริเวณที่เดิมของกุฏิเก่าติดต่อกับหอกลองหอระฆัง ได้รับทุนช่วยเหลือจากนายอำนวย-นางจรัส วรรธนะสุวรรณ เป็นเงิน

๓๐๐,๐๐๐ บาท (สามแสนบาทถ้วน) ทางวัดสมทบเพิ่มอีก ๒๕๐,๐๐๐.- บาท (สองแสนห้าหมื่นบาทถ้วน) รวมเป็นเงินค่าก่อสร้าง ทั้งสิ้น ๕๕๐,๐๐๐.- บาท (ห้าแสนห้าหมื่นบาทถ้วน) โดยสร้างเป็น ๒ ชั้น ชั้นบนเป็นที่พักสำหรับพระสงฆ์ มีห้องใหญ่ ๑ ห้อง ห้องเล็ก ๓ ห้อง ห้องน้ำ ๑ ห้อง และห้องกลาง เป็นห้องโถง ชั้นล่างเป็นศาลาบำเพ็ญกุศลทั่วไป

พ.ศ. ๒๕๒๓ ซ่อมแซมกุฏิเจ้าอาวาส (มิได้กระทำต่อเนื่องกัน)

ครั้งที่ ๑ เริ่มดำเนินการเมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๓ โดยเปลี่ยนหลังคาจากกระเบื้องเก่า เป็นกระเบื้องโมเนีย ไม้ระแนงเปลี่ยนใหม่กะเทาะปูนเก่าออกฉาบใหม่ แล้วทำเป็นหินล้างทั้งหลังพร้อมทั้งทาสีหน้าต่าง แล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๓ สิ้นค่าใช้จ่าย ๑๘๕,๑๔๒.๕๐.-บาท (หนึ่งแสนแปดหมื่นห้าพันหนึ่งร้อยสี่สิบสองบาทห้าสิบสตางค์)

ครั้งที่ ๒ ทำเพิงปีกซ้าย โดยใช้โครงเหล็กมุงด้วยกระเบื้องรางแผ่นใหญ่ ในการนี้ มีค่าแรงมุงหลังคากุฏิ ค่าแรงซ่อมแซมตู้เก่ารวมทั้งค่าอุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นเงิน ๔๙,๖๗๒.-บาท (สี่หมื่นเก้าพันหกร้อยเจ็ดสิบสองบาทถ้วน) เริ่มทำการสร้างเมื่อวันที่ ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๖ แล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๖

ครั้งที่ ๓ เมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ ได้ทำการตกแต่งภายในชั้นล่าง ห้องหน้ามุข โดยเปลี่ยนจากพื้นหินขัดเป็นปูไม้ปาเก้แทน ห้องใหญ่กะเทาะปูนเก่าแล้วปูกระเบื้องโมเนีย อีกห้องหนึ่งปูปาเก้ติดตั้งประตูไม้สัก ๓ บาน ประตูกระจก ๔ บาน มีกั้นห้อง ทำชั้นวางของ ติดกระจกบานหน้าต่าง ทาสี ติดเหล็กดัด ติดกรอบหน้าต่าง รวม

ค่าแรงและค่าวัสดุต่าง ๆ เป็นเงิน ๑๗๐,๑๗๗.๕๐.-บาท (หนึ่งแสนเจ็ดหมื่นหนึ่งร้อยเจ็ดสิบเจ็ดบาทห้าสิบสตางค์) แล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๗

ครั้งที่ ๔ เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๘ ทำห้องน้ำชั้นล่าง ๒ ห้อง และห้องน้ำหน้ากุฏิ ๑ ห้อง รวมค่าแรงค่าวัสดุอุปกรณ์ประปาและค่าเครื่องสุขภัณฑ์ เป็นเงิน ๔๔,๓๔๘.-บาท (สี่หมื่นสี่พันสามร้อยสี่สิบแปดบาทถ้วน) รวมค่าแรงก่อสร้าง ค่าอุปกรณ์และวัสดุต่าง ๆ ทั้ง ๔ ครั้ง เป็นเงินรวมทั้งสิ้น ๔๔๙,๓๔๐.-บาท (สี่แสนสี่หมื่นเก้าพันสามร้อยสี่สิบบาทถ้วน) แล้วเสร็จเรียบร้อยเมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๘

พ.ศ. ๒๕๒๓ สร้างศาลา "เกษิณี" (ศาลา ๗) เป็นศาลาทรงไทยประยุกต์ เริ่มก่อสร้างเมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๓ นายบั้น ฮ่ำสกุล บริจาคเงินสร้างจำนวน ๕๐๐,๐๐๐.-บาท (ห้าแสนบาทถ้วน) เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ นางสาวเกษิณี หิรัญธนานันทกิจ บุตรสาว และทางวัดสมทบเงินสร้างอีก ๒๙๘,๓๗๖.๙๐ บาท (สองแสนเก้าหมื่นแปดพันสามร้อยเจ็ดสิบหกบาทเก้าสิบสตางค์) มีขนาดกว้าง ๑๒.๕๘ เมตร ยาว ๑๕.๒๗ เมตร สร้างเสร็จเมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๔ ใช้เป็นศาลาบำเพ็ญกุศลทั่วไป

สร้างกุฏิสามพระยา (กุฏิหลังที่ ๓) เริ่มก่อสร้างเมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๓ สร้างเสร็จเรียบร้อยเมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๔ เป็นแบบทรงไทย ๒ ชั้น ชั้นบนมี ๔ ห้อง และ ๑ ห้องน้ำ ห้องรับแขกโถงอยู่กลาง ชั้นล่างมี ๑ ห้องนอน ๑ ห้องน้ำ และมีห้องโถง ๒ ห้อง เป็นที่รับแขก ค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างได้รับทุนจากนายอำนวย

วรรธนะสุวรรณ ๓๐๐,๐๐๐.-บาท (สามแสนบาทถ้วน) และทุนทางวัดที่รับบริจาคทั่วไป ๔๙๐,๒๐๖.๓๑ บาท (สี่แสนเก้าหมื่นสองร้อยหกบาทสามสิบเอ็ดสตางค์) รวมค่าก่อสร้างเป็นเงินทั้งสิ้น ๗๙๐,๒๐๖.๓๑ บาท (เจ็ดแสนเก้าหมื่นสองร้อยหกบาทสามสิบเอ็ดสตางค์) มีขนาดกว้าง ๘.๓๐ เมตร ยาว ๑๕.๒๙ เมตร โดยที่ผู้บริจาคสร้างอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษซึ่งมีบรรดาศักดิ์เป็นพระยา ๓ ท่าน คือ

๑. พระยาประชุมมงคลการ

๒. พระยาธรรมสารนิตติ์

๓. พระยาอนุพันธ์ดิฐการ

จึงขนานนามว่า **"กุฏิสามพระยา"**

พ.ศ. ๒๕๒๕ เทพื้นคอนกรีตบริเวณหน้ากุฏิเจ้าอาวาสและหน้าศาลาอเนกประสงค์ เริ่มดำเนินการเมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๕ แล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ สิ้นค่าใช้จ่ายเป็นเงิน ๖๕,๖๗๐.-บาท (หกหมื่นห้าพันหกร้อยเจ็ดสิบบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๒๕ สร้างกุฏิ "บุญจิตต์ เหวียนระวี" (กุฏิหลังที่ ๔) เริ่มก่อสร้างเมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๕ แล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๖ มีขนาดกว้าง ๖.๐๐ เมตร ยาว ๑๕.๐๗ เมตร เป็นแบบทรงไทยประยุกต์ ๒ ชั้น ชั้นบนมี ๓ ห้องนอน ๒ ห้องน้ำ ชั้นล่างเป็นห้องศิษย์วัด ๓ ห้องนอน ๒ ห้องน้ำ ชั้นบนพื้นปูปาเก้ ชั้นล่างพื้นเป็นหินขัด รอบกุฏิเป็นหินล้างทั้งหลัง รวมค่าก่อสร้างทั้งสิ้นเป็นเงิน ๕๕๓,๘๔๑.๙๗ บาท (ห้าแสนห้าหมื่นสามพันแปดร้อยสี่สิบเอ็ดบาทเก้าสิบเจ็ดสตางค์) นายบุญจิตต์ เหวียนระวี เป็นผู้บริจาค

เงินก่อสร้างทั้งหมด จึงขนานนามกุฏิตามชื่อผู้บริจาค

พ.ศ. ๒๕๒๖ สร้างกุฏิ "เทวานฤมิต" (กุฏิหลังที่ ๕) เริ่มก่อสร้างเมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๖ แล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๖ รวมค่าก่อสร้างเป็นเงิน ๕๙๕,๑๓๘.๕๕ บาท (ห้าแสนเก้าหมื่นห้าพันหนึ่งร้อยสามสิบแปดบาทห้าสิบห้าสตางค์) มีขนาดกว้าง ๖.๑๐ เมตร ยาว ๑๕.๒๙ เมตร ใช้ทุนของวัดที่ได้รับบริจาคทั่วไป โดยที่กุฏินี้ใช้ทุนของวัดสร้างจึงขนานนามว่า "เทวานฤมิต"

สร้างกุฏิ "เทววงศ์วโรทัย" (กุฏิหลังที่ ๖) เริ่มก่อสร้างเมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๖ แล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๖ โดย โอรสธิดา พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นเทววงศ์วโรทัย บริจาคทุนเพื่อเป็นอนุสรณ์ ๑๐๐ ปี ร่วมกับทางวัด สิ้นค่าก่อสร้างเป็นเงินทั้งสิ้น ๖๖๒,๙๖๒.๖๐ บาท (หกแสนหกหมื่นสองพันเก้าร้อยหกสิบสองบาทหกสิบสตางค์) มีขนาดกว้าง ๖.๑๐ เมตร ยาว ๑๖.๓๕ เมตร เป็นแบบทรงไทยประยุกต์ ๒ ชั้น ชั้นบนมี ๔ ห้องนอน ๒ ห้องน้ำ ชั้นล่างมี ๓ ห้องนอน ๒ ห้องน้ำ พื้นชั้นบนปูไม้ปาเก้ ชั้นล่างปูกระเบื้องปูน รอบกุฏิเป็นหินล้างทั้งหลัง

หมายเหตุ แผนกจัดผลประโยชน์ของ "หม่อมราชวงศ์พันธุ์ทิพย์ บริพัตร" บริจาคให้ปีละ ๑๐๐,๐๐๐.-บาท (หนึ่งแสนบาทถ้วน) เพื่อเป็นทุนปฏิสังขรณ์กุฏินี้ทุกปี เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นต้นไป

สร้างกุฏิหลังที่ ๗ (ข้างหลังกุฏิเทวานฤมิต) เริ่มก่อสร้างเมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๖ สร้างแล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๗ มีขนาดกว้าง ๕.๕๐ เมตร ยาว ๑๕.๒๙ เมตร ใช้ทุนใน

การก่อสร้างเป็นเงินทั้งสิ้น ๖๕๓,๔๒๒.-บาท (หกแสนห้าหมื่นสามพันสี่ร้อยยี่สิบสองบาทถ้วน) จากทุนผลประโยชน์ของวัดและเงินบริจาคทั่วไป เป็นแบบทรงไทยประยุกต์ หินล้างทั้งหลัง พื้นชั้นบนปูไม้ปาเก้ ชั้นล่างปูกระเบื้องปูน ชั้นบนมี ๓ ห้องนอน ๒ ห้องน้ำ ชั้นล่างมี ๓ ห้องนอน ๒ ห้องน้ำ (สร้างพร้อมกับกุฏิหลังที่ ๘)

สร้างกุฏิหลังที่ ๘ (ข้างหลังกุฏิเทววงศ์วโรทัย) แบบทรงไทยประยุกต์ พื้นชั้นบนปูไม้ปาเก้ มี ๔ ห้องนอน ๒ ห้องน้ำ ชั้นล่างปูกระเบื้องปูน มี ๔ ห้องนอน ๒ ห้องน้ำ เริ่มก่อสร้างเมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๖ แล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๗ มีขนาดกว้าง ๕.๕๐ เมตร ยาว ๑๖.๓๕ เมตร (สร้างพร้อมกับกุฏิหลังที่ ๗) ราคาค่าก่อสร้างทั้งสิ้น ๖๕๓,๔๒๒.-บาท (หกแสนห้าหมื่นสามพันสี่ร้อยยี่สิบสองบาทถ้วน) ใช้ทุนของวัดกับทุนบริจาคทั่วไป

พ.ศ. ๒๕๒๗ สร้างกุฏิ "สุนทรสีมะ" (ศาลา ๑๒ หรือกุฏิหลังที่ ๙) เป็นแบบทรงไทยประยุกต์ ๒ ชั้น ชั้นบนมี ๔ ห้องใหญ่ ๑ ห้องเล็ก ห้องน้ำ ๑ ห้อง พื้นปูปาเก้ เป็นที่อยู่ของพระภิกษุ สามเณร มีขนาดกว้าง ๘.๐๐ เมตร ยาว ๑๔.๗๐ เมตร สำหรับชั้นล่างเป็นศาลาที่บำเพ็ญกุศลทั่วไป พื้นปูด้วยกระเบื้องโมเสกแผ่นใหญ่ สถานที่ตรงนี้เดิมเป็นที่ตั้งหอไตร แล้วรื้อสร้างเป็นกุฏิ ๓ ชั้น ชื่อ "กุฏิคีตากร" มาก่อน เริ่มทำการก่อสร้างเมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๗ แล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๘ จากทุนบริจาคช่วยเหลือ สกุล "สุนทรสีมะ" เป็นเงิน ๕๐๐,๐๐๐.-บาท (ห้าแสนบาทถ้วน) และทุนของวัดสมทบ จากผลประโยชน์อาคารและบริจาคทั่วไป ๕๐๖,๐๖๖.๑๙ บาท (ห้าแสนหกพัน

หกสิบหกบาทสิบเก้าสตางค์) รวมเป็นราคาค่าก่อสร้าง ๑,๐๐๖,๐๖๖.๑๙ บาท (หนึ่งล้านหกพันหกสิบหกบาทสิบเก้าสตางค์)

พ.ศ. ๒๕๒๙ ได้ทำการก่อสร้างพระอุโบสถขึ้นใหม่ในที่เดิม โดยรื้อพระอุโบสถเก่าซึ่งชำรุดทรุดโทรมมาก สร้างเป็นทรงไทยตรีมุข โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ประดับหินอ่อนทั้งหลัง ช่อฟ้าเป็นไม้ลงรักปิดทอง หน้าบันด้านทิศตะวันออกทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ประดิษฐานพระมหาพิชัยมงกุฎ ด้านเหนือประดิษฐานพระปรมาภิไธยย่อ ภ.ป.ร. ด้านใต้ ประดิษฐานพระนามาภิไธยย่อ ส.ก. ด้านตะวันตก ประดิษฐานพระนามาภิไธยย่อ ส.ธ. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ทรงวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๙ พระอุโบสถที่สร้างขึ้นใหม่นี้มีขนาดกว้าง ๑๙ เมตร ยาว ๒๑ เมตร ใช้งบประมาณการก่อสร้าง เป็นเงินทั้งสิ้น ๒๐,๐๐๐,๐๐๐.-บาทเศษ (ยี่สิบล้านบาทเศษ)

หมายเหตุ ขณะนี้อยู่ในระหว่างการตกแต่ง

พ.ศ. ๒๕๓๐ ได้ทำการหล่อพระประธานขึ้นใหม่ โดยขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต จำลองหล่อ “พระพุทธนวราชบพิตร” ขนาดหน้าตัก ๖๑+๙ นิ้ว ส่วนสูง ๘๙ นิ้ว พระรัศมี ๑๔ นิ้ว ฐานถึงบัว ๑๙ นิ้ว ส่วนกว้าง ๗๒ นิ้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จฯ ทรงเป็นองค์ประธานเททองหล่อพระประธาน เมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๐

พ.ศ. ๒๕๓๑ สร้างศาลาตรีวชิรญาณ (๑๒๑ ปี) วัดตรีทศเทพ เป็นศาลาทรงไทย ๒ ชั้น คอนกรีตเสริมเหล็ก ค่าก่อสร้าง

๗,๐๐๐,๐๐๐.- บาทเศษ (เจ็ดล้านบาทเศษ) โดยทุนบริจาคของนายนำชัย นำชัยศิริ สมทบกับทุนของวัด

พ.ศ. ๒๕๓๓ เริ่มงานเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ ภายใต้การอำนวยการของอาจารย์จักรพันธุ์ โปษยกฤต ซึ่งเป็นผู้ออกแบบตลอดถึงอุปถัมภ์ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ ส่วนทางวัดออกค่าวัสดุและค่าแรง

พ.ศ. ๒๕๓๖ สร้างพระเจดีย์ใหญ่ (หลังพระอุโบสถ) โดยรื้อพระเจดีย์องค์เดิมลง แล้วสร้างขึ้นใหม่ในที่เดิม แต่ขยายองค์พระเจดีย์ให้ใหญ่และสูงขึ้นกว่าเดิม ประดับโมเสกสีทองทั้งองค์

สร้างวิหารคดรอบพระอุโบสถ โดยรื้อกำแพงรอบพระอุโบสถของเดิมรวมทั้งศาลารายหลังเล็ก ๆ ที่มุมกำแพงของเดิมลง แล้วสร้างเป็นวิหารคดประดับหินอ่อน พร้อมทั้งซุ้มประตูและซุ้มประจำทิศ ทำให้บริเวณโดยรอบพระอุโบสถกว้างขวางและสวยงาม

ค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างพระเจดีย์ใหญ่และวิหารคดประมาณ ๖๓,๐๐๐,๐๐๐ ล้านบาท (หกสิบสามล้านบาท)

ในระยะเวลาที่พระเทพวัชรธรรมาภรณ์ครองวัด กล่าวได้ว่าเป็นยุครุ่งเรืองของวัดตรีทศเทพ ทั้งในด้านศาสนสถาน การบริหารดูแลวัด และการศึกษาพระปริยัติธรรมของภิกษุสามเณร ในยุคนี้มีภิกษุและสามเณรสอบไล่ได้เป็นเปรียญธรรม ๙ ประโยค ๒ รูป (ภิกษุ ๑ รูป สามเณร ๑ รูป) ซึ่งไม่เคยมีมาก่อนในประวัติการของพระอารามนี้

การพระศาสนาและการเทศนาสั่งสอน

พระเทพวัชรธรรมาภรณ์ แม้ว่าจะมิใช่พระธรรมกถึก แต่ก็เป็นผู้มีความสามารถในการเทศนาสั่งสอนและเอาใจใส่ในการนี้ ได้เทศนาสั่งสอนพุทธศาสนิกชนในวันธรรมสวนะตามธรรมเนียมของพระอารามอยู่เสมอ พร้อมทั้งแนะนำส่งเสริมให้ภิกษุและสามเณรเปรียญฝึกหัดในการเทศนาสั่งสอน เพื่อจักได้เป็นกำลังของวัดและของพระศาสนาสืบไป

ในฐานะรองเจ้าคณะภาค ๔-๕-๖-๗ (ธรรมยุต) พระเทพวัชร-ธรรมาภรณ์ได้เดินทางไปปฏิบัติภารกิจเยี่ยมเยียนภิกษุสามเณรในภาคนั้น ๆ ตามโอกาสอยู่เสมอ นอกจากนี้ ยังได้เดินทางไปดูการพระศาสนาในประเทศต่าง ๆ ในยุโรป อเมริกา และเอเชีย อีกหลายครั้งทำให้เป็นผู้มีทรรศนะกว้างไกลในเรื่องการพระศาสนา และสามารถนำเอาสิ่งที่ได้พบเห็นมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาพระอารามให้รุ่งเรืองเรียบร้อยดังเป็นที่ปรากฏ

อาพาธและมรณภาพ

ตามปกติ พระเทพวัชรธรรมาภรณ์ เป็นผู้มีสุขภาพแข็งแรง ไม่เคยมีอาพาธหนัก ทั้งเป็นผู้มีอารมณ์แจ่มใสร่าเริงเป็นปกติ ไม่ส่อเค้าว่าจะมีอาพาธหนัก เมื่อราวเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ มีอาการแน่นอกหายใจไม่สะดวก คณะศิษย์จึงนำส่งโรงพยาบาลศิริราช หลังจากแพทย์ได้ทำการตรวจรักษาแล้วจึงได้พักรักษาอยู่ที่โรงพยาบาลศิริราชระยะหนึ่งแล้วจึงกลับวัด นับแต่นั้นมา สุขภาพก็เริ่มเสื่อมลงอย่างรวดเร็ว กระทั่งเมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๙ ได้เกิดอาการหายใจไม่

สะดวกขึ้นอีกคณะศิษย์จึงรีบนำส่งโรงพยาบาลศิริราชแต่อาการกลับทรุดลง เป็นลำดับจึงได้เข้ารับการรักษาในห้องฉุกเฉิน ได้รับการรักษาพยาบาลอยู่เพียง ๓ วัน ก็ถึงมรณภาพด้วยอาการอันสงบ เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ เวลา ๑๓.๔๙ น. สิริรวมอายุได้ ๗๑ ปี หย่อน ๑ วัน

พระมหากรุณาธิคุณในการศพ

เมื่อความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ได้ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์และเกียรติยศแก่ศพ พระเทพวัชร-ธรรมาภรณ์ เป็นกรณีพิเศษ กล่าวคือ วันที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ พระราชทานน้ำหลวงสรงศพ พร้อมด้วยเครื่องเกียรติยศประกอบศพ ณ ศาลาตรีวชิรญาณ วัดตรีทศเทพ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานเลื่อนชั้นเกียรติยศประกอบศพ จากหีบทองทึบเป็นพระราชทานโกศโถ ฉัตรเบญจา ตั้งประดับเกียรติยศ ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลาพระราชทานน้ำหลวงสรงศพ และรับศพอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์โดยตลอด มีพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมเวลากลางคืนกำหนด ๗ วัน

วันที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ เวลา ๑๙.๐๐ น. ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมหลวงทวีสันต์ ลดาวัลย์ องคมนตรี เชิญพวงมาลาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และของสมเด็จพระ-เจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารี ไปวางที่หน้าโกศศพ

วันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรม-ราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน

พระราชทานศพ ณ ศาลาตรีวชิรญาณ (๑๒๑ ปี) วัดตรีทศเทพ เวลา ๑๖.๓๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ จบ มีพระธรรมเทศนากัณฑ์ ๑ พระ ๔ รูป สวด ธรรมคาถา พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม

วันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระดำเนินแทนพระองค์ไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน พระราชทานศพ ณ ศาลาตรีวชิรญาณ (๑๒๑ ปี) วัดตรีทศเทพ เวลา ๑๐.๓๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูป ถวายพรพระ รับพระราชทานฉัน และบังสุกุล เวลา ๑๙.๓๐ น. พระพิธีธรรม สวดพระอภิธรรม

วันที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ทรงพระกรุณาโปรดบำเพ็ญพระราชกุศล ๕๐ วัน พระราชทานศพ ณ ศาลาตรีวชิรญาณ (๑๒๑ ปี) วัดตรีทศเทพ เวลา ๑๐.๐๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ จบ มีพระธรรมเทศนากัณฑ์ ๑ แล้วพระสงฆ์ทั้งนั้นถวายพรพระ รับพระราชทานฉัน และบังสุกุล เวลา ๑๙.๓๐ น. พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม

วันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ทรงพระกรุณาโปรดบำเพ็ญพระราชกุศล ๑๐๐ วันพระราชทานศพ ณ ศาลาตรีวชิรญาณ (๑๒๑ ปี) วัดตรีทศเทพ เวลา ๑๐.๐๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูปสวดพระพุทธมนต์ จบ มีพระธรรมเทศนากัณฑ์ ๑ แล้วพระสงฆ์ทั้งนั้นถวายพรพระ รับพระราชทานฉัน และบังสุกุล เวลา ๑๙.๓๐ น. พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม

พระมหากรุณาธิคุณทั้งนี้ เป็นที่ปลื้มปีติของบรรดาศิษยานุศิษย์และวงศ์สกุลศุภผลเป็นอย่างยิ่ง ศิษยานุศิษย์และวงศ์สกุลศุภผลสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นประมาณหาที่สุดมิได้

คำนำ

คัมภีร์อนาคตวงศ์ ว่าด้วยวงศ์ของพระพุทธเจ้าองค์จะมาตรัสรู้ในอนาคตกาล ๑๐ พระองค์ คือ พระศรีอริยเมตไตรยพุทธเจ้า พระองค์ ๑ พระรามพุทธเจ้า พระองค์ ๑ พระธรรมราชาพุทธเจ้า พระองค์ ๑ พระธรรมสามีพุทธเจ้า พระองค์ ๑ พระนารทพุทธเจ้า พระองค์ ๑ พระรังสีมุนีพุทธเจ้า พระองค์ ๑ พระเทวเทพ-พุทธเจ้า พระองค์ ๑ พระนรสีห์พุทธเจ้า พระองค์ ๑ พระติสสพุทธเจ้า พระองค์ ๑ พระสุมังคลพุทธเจ้า พระองค์ ๑

เนื้อหาคัมภีร์อนาคตวงศ์นี้ พรรณนาเรื่องพระธรรมเสนาบดีสารีบุตร กราบทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคเจ้า เพื่อทรงแสดงเรื่องพระพุทธเจ้าในอนาคตกาล ๑๐ พระองค์ เริ่มตั้งแต่พระศรีอริยเมตไตรยพุทธเจ้า เป็นต้น จนกระทั่งถึง พระสุมังคลพุทธเจ้า เป็นองค์สุดท้ายดังกล่าวมา ซึ่งพระพุทธองค์ ก็ได้ทรงตรัส แสดงตามที่พระธรรมเสนาบดี สารีบุตรทูลอาราธนา

คัมภีร์อนาคตวงศ์ นี้ มีจุดเด่นตรงที่สะท้อนให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ การเศรษฐกิจ และความเชื่อถือในพระพุทธศาสนาของบรรพชนสมัยโบราณเป็นอย่างดี นอกจากนั้น ยังกล่าวถึงธรรมเนียมบางอย่างที่ปวงชนชาวไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือยังยึดถือปฏิบัติกันอยู่คือ การตั้งหีบศพไว้บนรูปนกยูง หรือนกอินทรี เพราะเชื่อกันอย่างนี้ว่า นกยูงหรือนกอินทรีจะเป็นพาหนะนำดวงวิญญาณไปสู่พรหมโลก โดยยึดถือกันว่า นกยูงหรือนกอินทรีเป็นพาหนะของพระพรหม

อนึ่ง ชาวชนบทได้ยึดถือปฏิบัติตามเนื้อหาที่บ่งบอกไว้ในอนาคตวงศ์จนทุกวันนี้ว่า ก่อนจะมีการบำเพ็ญกุศล ชาวบ้านจะต้องตระเตรียมการปลูกประรำพิธีไว้มิให้ขาด เพื่อป้องกันลมและแสงแดดอันจะมาเบียดเบียน พระ-ภิกษุสงฆ์ ตลอดถึงการจัดตั้งเศวตฉัตร บนพระเศียรพระพุทธรูป ก็นิยม

ปฏิบัติกัน โดยถือกันว่าเป็นทานมีผลานิสงส์มาก ทั้งนี้ ก็ได้คติแบบอย่างมาจากเนื้อหาที่ปรากฏในคัมภีร์อนาคตวงศ์นี้เอง

หอสมุดแห่งชาติ เห็นว่า คัมภีร์อนาคตวงศ์นี้ มีความสำคัญมากเพราะมีอรรถสาระควรแก่การศึกษาค้นคว้า มีคติธรรมโบราณสอนไว้ควรค่าแก่การยึดถือและปฏิบัติจึงได้มอบให้ **นายประภาส สุระเสน** วุฒิ **ป.ธ. ๙, M.A.** ตำแหน่ง ผู้ชำนาญการพิเศษด้านภาษาโบราณ (นักภาษา โบราณ ๘) กองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร เป็นผู้คัดถ่ายถอด และแปลสู่ภาษาไทย หวังว่า **คัมภีร์อนาคตวงศ์** นี้ คงจะอำนวยประโยชน์ในด้านการศึกษาค้นคว้าแก่ผู้สนใจทั่วไป

ในการพระราชทานเพลิงศพ **พระเทพวัชรธรรมาภรณ์** (สุรพงส์ ฐานวโร ป.ธ.๕) เจ้าอาวาสวัดตรีทศเทพ และรองเจ้าคณะภาค ๔-๕-๖-๗ (ธรรมยุต) กำหนดวันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส เจ้าภาพได้ขออนุญาตกรมศิลปากร จัดพิมพ์ **พระคัมภีร์-อนาคตวงศ์** นี้ เพื่อแจกเป็นอนุสรณ์แก่ผู้มาร่วมงาน กรมศิลปากรมีความยินดีอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ดังประสงค์

ขออนุโมทนากุศลบุญราศีทักษิณานุปทานกิจที่เจ้าภาพได้บำเพ็ญอุทิศแด่ **พระเทพวัชรธรรมาภรณ์** (สุรพงส์ ฐานวโร) ตลอดจนให้จัดพิมพ์หนังสือนี้แจกจ่ายเป็นวิทยาทาน ขอกุศลทั้งนี้จงสัมฤทธิอิฏฐวิบากวิบุลมนุญผลแด่ **พระเทพวัชรธรรมาภรณ์** (สุรพงส์ ฐานวโร) ตามควรแก่คติวิสัยทุกประการเทอญ.

(นายสมคิด โชติกวณิชย์)

อธิบดีกรมศิลปากร

สารบัญ

คำชี้แจง ๑

ภาคภาษาบาลี

อริยเมตฺเตยฺยสฺส ปฐโม อุทฺเทโส ๑๕

อริยเมตฺเตยฺยสฺส ปวตฺติกถา ๑๖

ทฺวตฺตึสปุพฺพนิมิตฺตกถา ๑๘

เตปาสาทสมฺปทากถา ๑๘

เมตฺเตยฺยโพธิสตฺตสฺส อภินิกฺขมนกถา ๒๐

เมตฺเตยฺยโพธิสตฺตสฺส อภิสมฺโพธิกถา ๒๐

เมตฺเตยฺยโพธิสตฺตสฺส รูปกายปมาณาทิสมฺปทากถา ๒๐

สงฺขจกฺกวตฺติโน อุปฺปตฺติกถา ๒๒

สงฺขจกฺกวตฺติโน ทานกถา ๒๔

สงฺขจกฺกวตฺติโน ทานานิสංสกถา ๒๘

รามสมฺพุทฺธสฺส ทุติโย อุทฺเทโส ๒๙

รามสมฺพุทฺธุปฺปตฺติกถา ๒๙

อตีเต นารทมาณวสฺส อุปฺปตฺติกถา ๒๙

นารทมาณวสฺส ปารมีกถา ๒๙

นารทมาณวสฺส ทานานิสංสกถา ๓๐

ธมฺมราชสมฺพุทฺธสฺส ตติโย อุทฺเทโส ๓๑
ธมฺมราชสมฺพุทฺธุปฺปตฺติกถา ๓๑
อตีเต สุทฺธมาณวสฺส อุปฺปตฺติกถา ๓๑
สุทฺธมาณวสฺส ปารมีกถา ๓๒
สุทฺธมาณวสฺส ทานานิสํสกถา ๓๓

ธมฺมสามีสมฺพุทฺธสฺส จตุตฺโถ อุทฺเทโส ๓๔
ธมฺมสามิสมฺพุทฺธสฺส อุปฺปตฺติกถา ๓๔
อตีเต โพธิเสนาปติโน ปวตฺติกถา ๓๕
โพธิเสนาปติโน ชีวิตทานกถา ๓๗
โพธิเสนาปติโน ทานานิสํสกถา ๓๘

นารทสมฺพุทฺธสฺส ปญฺจโม อุทฺเทโส ๓๙
นารทสมฺพุทฺธสฺส อุปฺปตฺติกถา ๓๙
อตีเต สิริคุตฺตรญฺโญ ทานกถา ๔๐
สิริคุตฺตรญฺโญ ทานานิสํสกถา ๔๐

รํสีมุนีสมฺพุทฺธสฺส ฉฏฺโฐ อุทฺเทโส ๔๒
รํสีมุนีสมฺพุทฺธสฺส อุปฺปตฺติกถา ๔๒
อตีเต มาฆมาณวสฺส ปวตฺติกถา ๔๒
มาฆมาณวสฺส ทานกถา ๔๔
มาฆมาณวสฺส ทานานิสํสกถา ๔๖

เทวเทวสมฺพุทฺธสฺส สตฺตโม อุทฺเทโส ๔๗
เทวเทวสมฺพุทฺธสฺส อุปฺปตฺติกถา ๔๗
อตีเต ฉทฺทนฺตหตฺถิราชสฺส ปวตฺติกถา ๔๗
ฉทฺทนฺตหตฺถิราชสฺส ทานกถา ๔๘
ฉทฺทนฺตหตฺถิราชสฺส ทานานิสංสกถา ๔๙

นรสีหสมฺพุทฺธสฺส อฏฺฐโม อุทฺเทโส ๕๐
โตเทยฺยพฺราหฺมณสฺส อุปฺปตฺติกถา ๕๐
อตีเต นนฺทมาณวสฺส ปวตฺติกถา ๕๐
นนฺทมาณวสฺส กมฺพลทานกถา ๕๑
นนฺทมาณวสฺส ทานานิสංสกถา ๕๒

ติสฺสสมฺพุทฺธสฺส นวโม อุทฺเทโส ๕๓
ธนปาลหตฺถิโน อุปฺปตฺติกถา ๕๓
ติสฺสสมฺพุทฺธสฺส ปวตฺติกถา ๕๓
ธมฺมเสนราชสฺส ปวตฺติกถา ๕๔
จตุกุมารสฺส ปวตฺติกถา ๕๔
ธมฺมเสนราชสฺส ทานกถา ๕๘
ธมฺมเสนราชสฺส ทานานิสංสกถา ๖๑

สุมงฺคลสมฺพุทฺธสฺส ทสโม อุทฺเทโส ๖๓
ปาลิเลยฺยหตฺถิโน อุปฺปตฺติกถา ๖๓

สุมงฺคลสมฺพุทฺธสฺส ปวตฺติกถา ๖๓
อตีเต มหาปนาทจกฺกวตฺติโน อุปฺปตฺติกถา ๖๓
มหาปนาทจกฺกวตฺติโน สีสทานกถา ๖๘
มหาปนาทจกฺกวตฺติโน ทานานิสํสกถา ๖๙

นิคมคาถา ๗๐
ทสโพธิสตฺตกถา ๗๐
ทสอนาคตพุทธกถา ๗๐
ทสอนาคตโพธิรุกฺขกถา ๗๐
ปญฺจกปฺปกถา ๗๑
เตโพธิสตตกถา ๗๑

ภาคภาษาไทย

อุเทศที่ ๑ พระศรีอริยเมตไตรยสัมพุทธเจ้า ๗๖
ประวัติพระศรีอริยเมตไตรย ๗๖
ปุพพนิมิต น้อยใหญ่ ๓๒ ประการ ๘๐
ปราสาท ๓ หลัง ๘๐
การเสด็จออกผนวชของพระศรีอริยเมตไตรย ๘๒
การตรัสรู้ของพระศรีอริยเมตไตรย ๘๒
พระรูปกายเป็นต้นของพระศรีอริยเมตไตรย ๘๒
การเสด็จอุบัติของพระเจ้าสังขจักรพรรดิ ๘๕

การบำเพ็ญทานบารมีของพระเจ้าสังขจักรพรรดิ ๘๗
อานิสงส์บำเพ็ญทานบารมีของพระเจ้าสังขจักรพรรดิ ๙๒

อุเทศที่ ๒ พระรามสัมพุทธเจ้า ๙๓
การเสด็จอุบัติของพระรามสัมพุทธเจ้า ๙๓
การเสด็จอุบัติของพระรามะเมื่อครั้งเสวย
พระชาติเป็นนารทมาณพ ๙๔
นารทมาณพบำเพ็ญทานบารมี ๙๔
อานิสงส์ทานบารมีของนารทมาณพ ๙๕

อุเทศที่ ๓ พระธรรมราชาสัมพุทธเจ้า ๙๖
การเสด็จอุบัติของพระธรรมราชาสัมพุทธเจ้า ๙๖
พระธรรมราชาเมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นสุทธมาณพ ๙๖
สุทธมาณพบำเพ็ญทานบารมี ๙๗
สุทธมาณพได้รับอานิสงส์การบำเพ็ญทานบารมี ๙๙

อุเทศที่ ๔ พระธรรมสามีสัมพุทธเจ้า ๑๐๐
การเสด็จอุบัติของพระธรรมสามีสัมพุทธเจ้า ๑๐๐
พระธรรมสามีเมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นโพธิเสนาบดี ๑๐๐
โพธิเสนาบดีให้ชีวิตเป็นทาน ๑๐๓
โพธิเสนาบดีได้รับอานิสงส์แห่งทาน ๑๐๔

อุเทศที่ ๕ พระนารทสัมพุทธเจ้า ๑๐๕
การเสด็จอุบัติของพระนารทสัมพุทธเจ้า ๑๐๕
พระนารทเสวยพระชาติเป็นพระเจ้าสิริคุตบำเพ็ญทานบารมี ๑๐๖
พระเจ้าสิริคุตได้รับอานิสงส์การบำเพ็ญทานบารมี ๑๐๘

อุเทศที่ ๖ พระรังสีมุนีสัมพุทธเจ้า ๑๐๙
การเสด็จอุบัติของพระรังสีมุนีสัมพุทธเจ้า ๑๐๙
พระรังสีมุนีเมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นมาฆมาณพ ๑๐๙
มาฆมาณพบำเพ็ญทานบารมี ๑๑๑
มาฆมาณพได้รับอานิสงส์ทานบารมี ๑๑๓

อุเทศที่ ๗ พระเทวเทพสัมพุทธเจ้า ๑๑๔
การเสด็จอุบัติของพระเทวเทพสัมพุทธเจ้า ๑๑๔
พระเทวเทพเมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพระยาช้างฉัททันต์ ๑๑๔
พระยาช้างฉัททันต์บำเพ็ญทานบารมี ๑๑๕
การถวายงาของพระยาช้างฉัททันต์ ๑๑๖

อุเทศที่ ๘ พระนรสีห์สัมพุทธเจ้า ๑๑๗
โตเทยยพราหมณ์พุทธเจ้าเสด็จอุบัติ ๑๑๗
โตเทยยพราหมณ์เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นนันทมาณพ ๑๑๗
นันทมาณพถวายผ้ากัมพล ๑๑๗
อานิสงส์ถวายทานของนันทมาณพ ๑๑๙

อุเทศที่ ๙ พระติสสสัมพุทธเจ้า ๑๒๑
การอุบัติของช้างธนบาลหรือช้างนาฬาคิรี ๑๒๑
พระติสสสัมพุทธเจ้า ๑๒๑
พระราชประวัติของพระเจ้าธรรมเสนะ ๑๒๒
พระราชประวัติพระโอรสทั้ง ๔ ของพระเจ้าธรรมราชา ๑๒๒
พระเจ้าธรรมเสนบำเพ็ญทานบารมี ๑๒๗
อานิสงส์ทานบารมีของพระเจ้าธรรมเสนะ ๑๓๑

อุเทศที่ ๑๐ พระสุมังคลสัมพุทธเจ้า ๑๓๒
ช้างปาลิเลยยกะอุบัติ ๑๓๒
ประวัติของพระสุมังคลสัมพุทธเจ้า ๑๓๒
พระสุมังคละเมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็น
พระเจ้ามหาปนาทจักรพรรดิ ๑๓๒
พระเจ้ามหาปนาทจักรพรรดิพระราชทานศีรษะ ๑๓๘
อานิสงส์บำเพ็ญทานบารมีของพระเจ้ามหาปนาทจักรพรรดิ ๑๓๘

คาถาลงท้าย (นิคมคาถา) ๑๔๐
พระโพธิสัตว์ ๑๐ พระองค์ ๑๔๐
พระพุทธเจ้าในอนาคตกาล ๑๐ พระองค์ ๑๔๐
ไม้ตรัสรู้ ๑๐ อย่าง ๑๔๑
กัป ๕ ๑๔๒
พระโพธิสัตว์ ๓ จำพวก ๑๔๒

ภาคผนวก (ปทานุกรมศัพท์ยาก) ๑๔๓

บรรณานุกรม ๑๙๓

ประวัติผู้คัดถ่ายถอด–แปล ๑๙๙

คำชี้แจง

อนาคตวงศ์ เป็นคัมภีร์พรรณนาประวัติของพระพุทธเจ้าในอนาคต ๑๐ พระองค์ ก่อนหน้านี้มีวรรณคดีบาลีว่าด้วยเรื่องพระพุทธเจ้าในอนาคต รวม ๔ เรื่อง คือ

๑. คัมภีร์อนาคตวงศ์ เป็นผลงานของท่านพระกัสสปเถระชาวอินเดียใต้ มีชีวิตอยู่ในช่วงประมาณ พ.ศ. ๑๗๐๓-๑๗๗๓ ผลงานนี้ประพันธ์ด้วยคาถาตลอดเรื่อง ๑๔๒ คาถา ผู้รจนาได้ยกเนื้อความทั้งหมดให้เป็นพระวาจาของพระพุทธเจ้าประทานตรัสเล่าถึงชีวประวัติของพระศรีอริยเมตไตรยผู้จะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต

๒. อมตรสธารา อรรถกถาอนาคตวงศ์ ๓ ผูกจบ ผลงานของพระอุปติสสเถระชาวลังกาทวีป

๓. อมตรสธารา ฏีกาอนาคตวงศ์ ๗ ผูกจบ ผลงานของพระ-อุปติสสเถระ ชาวลังกาทวีป

คัมภีร์ทั้ง ๓ เรื่องปรากฏในรายการชื่อคัมภีร์ที่พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ สมัยกรุงศรีอยุธยา พระราชทานส่งไปช่วยผดุงพระพุทธศาสนาในประเทศลังกา เมื่อ พ.ศ. ๒๒๙๙

๔. คัมภีร์ทสโพธิสัตตุปปัตติกถา กล่าวถึงพระพุทธเจ้าในอนาคต ๑๐ พระองค์ พระบัณฑิตเถระได้ตรวจสอบและจัดทำคำแปลเป็นภาษาสิงหล พิมพ์เผยแพร่ในลังกา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖

สำหรับอนาคตวงศ์ นี้ เป็นคัมภีร์อนาคตวงศ์ฉบับร้อยแก้วที่รจนาในประเทศไทย ซึ่งแตกต่างไปจากฉบับร้อยกรองของพระกัสสปเถระ

รจนาก่อนสมัยสุโขทัย เพราะในบานแพนกของหนังสือไตรภูมิพระร่วง พระราชนิพนธ์ของพญาลิไท ระบุชื่อคัมภีร์อนาคตวงศ์ไว้ด้วย

สถานที่แต่งและสมัยที่แต่ง ในเนื้อหาของคัมภีร์อนาคตวงศ์นี้ มิได้กล่าวถึงผู้แต่งและประวัติการแต่งไว้

เนื้อหาสาระ พระสารีบุตรเถระทูลอาราธนาให้ตรัสแสดงเรื่องพระ-พุทธเจ้า ในอนาคต ๑๐ พระองค์ ซึ่งจัดเป็นอุเทศที่ ๑-๑๐ ดังต่อไปนี้

อุเทศที่ ๑ เรื่องพระศรีอริยเมตไตรยพุทธเจ้า

พระศรีอริยเมตไตรย เป็นพระโพธิสัตว์จุติจากสวรรค์ชั้นดุสิตมาถือปฏิสนธิในครรภ์ของนางพรหมวดี ภรรยาของสุพรหมพราหมณ์ปุโรหิตของพระเจ้าสังขจักรพรรดิแห่งเกตุมดีนคร เมื่อทรงประสูติได้มีนิมิตใหญ่น้อย ๓๒ ประการปรากฏ แม้ปราสาท ๓ หลังก็ปรากฏด้วย เพื่อเป็นที่ประทับ พระโพธิสัตว์ได้เสวยสุขเป็นอันมาก มีพระชนมายุ ๘๐๐๐ ปี ทอดพระเนตรเห็นนิมิตทั้ง ๔ ทรงพอพระทัยในการบวช เสด็จขึ้นสู่ปราสาท ปราสาทก็ลอยขึ้นสู่อากาศมาลงที่ใกล้โพธิมณฑล ท้าวมหาพรหมอัญเชิญอัฏฐบริขารมาถวาย พระโพธิสัตว์ทรงเอาพระ-ขรรค์แก้วตัดพระเมาลี ทรงรับเครื่องอัฏฐบริขารที่ท้าวมหาพรหมนำมาถวาย ผนวชแล้วบำเพ็ญเพียร มีคนบวชตามเป็นอันมาก พระโพธิสัตว์ประทับนั่งเหนืออปราชิตบัลลังก์ ในปฐมยาม ทรงบรรลุบุพเพนิวาสา-นุสติญาณ ในมัชฌิมยาม ทรงทำให้แจ้งทิพยจักษุญาณ ในปัจฉิมยาม ทรงพิจารณาปัจจยาการ ๑๒ ประการ ในเวลารุ่งอรุณ ทรงบรรลุพระ-สัพพัญญุตญาณ

กล่าวถึงประมาณพระวรกายของพระศรีอริยเมตไตรยพุทธเจ้า มีพระฉัพพัณณรังสีจากพระวรกาย ทำให้สว่างไสวทั้งกลางวันและกลางคืน คนทั้งหลายอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข ระลึกถึงพระพุทธเจ้าเป็นอารมณ์ บริโภคข้าวสาลีที่เกิดด้วยพุทธานุภาพ

พระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ได้ทูลถามถึงบุญบารมีที่พระศรี-อริยเมตไตรยได้บำเพ็ญ ซึ่งพระพุทธเจ้าก็ตรัสพยากรณ์ถึงอดีตชาติของพระศรีอริยเมตไตรย เมื่อครั้งเสวยชาติเป็นพระเจ้าสังขจักรพรรดิแห่งอินทปัตถนคร ในสมัยของพระสิริมัตตพุทธเจ้า วันหนึ่งได้พบสามเณรในสำนักพระสิริมัตตพุทธเจ้า จึงเสด็จมาเฝ้าพระพุทธเจ้าซึ่งประทับอยู่ที่บุพพาราม แม้ทรงลำบากพระวรกายก็ไม่ทรงท้อถอย พระพุทธเจ้า เนรมิตเพศเป็นมาณพน้อย เนรมิตรถเสด็จออกไปรับพระโพธิสัตว์มาสู่บุพพาราม พระโพธิสัตว์ได้ถวายศีรษะของพระองค์แด่พระพุทธเจ้า บูชาพระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระองค์ จุติไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต ด้วยอานิสงส์บารมี จึงทำให้ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

อุเทศที่ ๒ เรื่อง พระรามพุทธเจ้า

เมื่อศาสนาของพระศรีอริยเมตไตรยเสื่อมไปแล้ว ไฟจะไหม้แผ่นดิน เมื่อภัททกัปล่วงไปแล้ว เป็นช่วงสุญญกัปต่อจากสุญญกัป เป็นมัณฑกัป ในมัณฑกัปจะมีพระพุทธเจ้า ๒ พระองค์ คือ **พระรามพุทธเจ้า** และ **พระธรรมราชาพุทธเจ้า**

พระรามพุทธเจ้า เสด็จอุบัติก่อน มหาชนได้อาศัยต้นกัลปพฤกษ์ต้นหนึ่งบังเกิดด้วยพุทธานุภาพเลี้ยงชีวิต ในอดีตชาติ พระรามพุทธเจ้า

เสวยพระชาติเป็นมาณพชื่อนารทะ ในสมัยของพระกัสสปพุทธเจ้า ทรงจุดไฟที่ศีรษะบูชาพระพุทธเจ้า ได้รับพุทธพยากรณ์แล้วไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต

อุเทศที่ ๓ เรื่อง พระธรรมราชาพุทธเจ้า

เมื่อศาสนาพระรามพุทธเจ้าเสื่อมแล้ว พระเจ้าปัสเสนทิโกศลจักตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า **พระธรรมราชา** มหาชนอาศัยต้นกัลปพฤกษ์ที่เกิดด้วยพุทธานุภาพเลี้ยงชีวิต ในอดีตชาติ พระธรรมราชาพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นมาณพชื่อ สุทธะ ในสมัยพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า โกนาคมนะ ได้ถวายดอกบัว ๒ ดอกแด่พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าประทับนั่งบนดอกบัวนั้น สุทธมาณพได้เอาต้นอ้อ ๔ ต้นมาตั้งไว้ ๔ ทิศ เอาผ้าขึงกั้นป้องกันความร้อนถวายพระพุทธเจ้า ตั้งความปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า ด้วยอานิสงส์แห่งการถวายดอกบัวและผ้า จึงได้รับพุทธพยากรณ์ว่า จักได้เป็นพระพุทธเจ้า พระองค์ ๑ ในอนาคต

อุเทศที่ ๔ เรื่อง พระธรรมสามีพุทธเจ้า

เมื่อพระศาสนาพระรามพุทธเจ้าและพระธรรมราชาพุทธเจ้าเสื่อมแล้ว มัณฑกัปจะถูกไฟไหม้ ต่อจากนั้น มีกัปใหม่ชื่อ สารกัป พระอภิภูเทวราช หรือพระยามาร จักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า **พระธรรมสามี** มหาชนอาศัยขุมทรัพย์ที่เกิดด้วยพุทธานุภาพเลี้ยงชีวิต ในอดีตชาติ พระธรรมสามีพุทธเจ้า เสวยพระชาติเป็นมหาเสนาบดีนามว่า โพธิ ในสมัยของพระกัสสปพุทธเจ้า ณ กาลครั้งหนึ่ง พระกัสสปพุทธเจ้าทรงเสวยผล

สมาบัติ ภายใต้ต้นนิโครธเสด็จออกจากผลสมาบัติ ประทับอยู่ ณ พระ-เชตวัน พระเจ้ากิงกิสสมหาราช ทรงทราบอานิสงส์ผลสมาบัติ ทรงมีพระประสงค์จะถวายทานแด่พระพุทธเจ้าก่อน ทรงให้ราชบุรุษป่าวประกาศว่า ถ้าผู้ใดถวายทานแด่พระพุทธเจ้าก่อน ผู้นั้นจะได้รับราชทัณฑ์ แล้วทรงให้ทหารอารักขาล้อมพระเชตวันไว้ โพธิมหาเสนาบดีปรารถนาจะถวายทานแด่พระพุทธเจ้าก่อน จึงนำผ้าและภัตรมาสู่พระเชตวัน ถูกอำมาตย์ราชบุรุษจับนำตัวไปเฝ้าพระเจ้ากิงกิสสมหาราช พระเจ้ากิงกิสสมหาราช ทรงพิโรธรับสั่งให้นำตัวโพธิมหาเสนาบดีไปประหารที่ป่าช้า พระกัสสปพุทธเจ้าทรงทราบด้วยทิพยจักษุญาณ จึงเสด็จมาแสดงธรรมแก่โพธิมหาเสนาบดี และโพธิมหาเสนาบดี ตั้งความปรารถนาถวายชีวิตเป็นทานแด่พระพุทธเจ้าพระกัสสปพุทธเจ้า ได้ตรัสพยากรณ์ว่า โพธิมหาเสนาบดี จักได้เป็นพระ-พุทธเจ้าในอนาคต โพธิมหาเสนาบดี จุติแล้วได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต

อุเทศที่ ๔ เรื่อง พระนารทพุทธเจ้า

เมื่อศาสนาพระธรรมสามีพุทธเจ้าล่วงไปแล้ว สารกัปผ่านไปแล้ว ลุถึงสุญญกัป เมื่อสุญญกัปผ่านไปมัณฑกัป บังเกิดขึ้น ในมัณฑกัปมีพระพุทธเจ้า ๒ พระองค์ คือ พระนารทพุทธเจ้า และพระรังสีมุนีพุทธเจ้า

อสุรินทราหูราช จักตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าก่อน ทรงพระนามว่า **พระนารทพุทธเจ้า** ในสมัยของพระองค์ จักมีรส ๗ ประการในแผ่นดิน มหาชนอาศัยรสดินเลี้ยงชีวิต

ในอดีตชาติ พระนารทพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ ทรงพระนามว่า สิริคุตต์ ในสมัยพระกัสสปพุทธเจ้า พระองค์ทรงพระราช-

ทานพระนครแก่พราหมณ์ ๘ คน ผู้มาขอพระนคร แล้วทรงพาพระ-ราชเทวีและพระโอรสพระธิดาเสด็จออกจากพระนคร ไปทรงบำเพ็ญศีลบนยอดเขาแห่งหนึ่ง มียักษ์ตนหนึ่งมาทูลขอพระโอรสพระธิดาเป็นอาหาร พระเจ้าสิริคุตต์ ทรงพระราชทาน แล้วตั้งความปรารถนา ขอให้ทานนี้จงเป็นปัจจัยให้ได้บรรลุพระสัพพัญญุตญาณ ครั้งนั้น พื้นปฐพีได้หวั่นไหวสั่นสะเทือน ยักษ์ได้กัดกินพระโอรสพระธิดาต่อหน้าพระพักตร์ พระเจ้าสิริคุตต์ ทรงมีพระทัยมั่นคงมิหวั่นไหว พระองค์ได้รับการพยากรณ์ว่าจะได้เป็นพระพุทธเจ้า พระองค์ ๑ ในอนาคต

อุเทศที่ ๖ เรื่อง พระรังสีมุนีพุทธเจ้า

เมื่อศาสนาของพระนารทพุทธเจ้าล่วงไปแล้ว โสณพราหมณ์จักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า **รังสีมุนี** ในสมัยของพระองค์ มหาชนเลี้ยงชีวิตด้วยพาณิชยกรรมและเกษตรกรรม ในอดีตชาติ พระ-รังสีมุนีพุทธเจ้าเมื่อครั้งเป็นพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมาฆมาณพ ในสมัยของพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า กกุสันธะ มาฆมาณพเป็นพ่อค้าที่ฉลาด แต่ประสบทุกข์สิ้นสูญทรัพย์สินเงินทองที่หามาได้จำนวนมากถึง ๓ ครั้ง ๓ คราว จึงเดินทางไปเมืองโกสัมพี รักษาอุโบสถศีล ในวันเพ็ญ ๑๕ ค่ำ อัครสาวกของพระกกุสันธพุทธเจ้าเหาะมารับทานของมาฆมาณพ มาฆมาณพตั้งความปรารถนาขอให้ผลแห่งการถวายทาน จงเป็นปัจจัยให้ได้สำเร็จพระสัพพัญญุตญาณ ในอนาคต มาฆมาณพนี้ ได้รับพุทธพยากรณ์ว่า จะได้เป็นพระพุทธเจ้า พระองค์ ๑ ในอนาคต

อุเทศที่ ๗ เรื่อง พระเทวเทพพุทธเจ้า

เมื่อศาสนาของพระรังสีมุนีพุทธเจ้าล่วงไปแล้ว และมัณฑกัปก็ล่วงไปแล้ว เกิดมีมัณฑกัปหนึ่ง ในกัปนั้น จะมีพระพุทธเจ้า ๒ พระองค์ คือ พระเทวเทพพุทธเจ้า และพระนรสีห์พุทธเจ้า สุภพราหมณ์ จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าก่อน ทรงพระนามว่า **พระเทวเทพ** ในสมัยของพระองค์ พื้นปฐพีจะมีข้าวสาลีหอมเป็นปกติด้วยพุทธานุภาพ มหาชนไม่ต้องทำไร่ไถนา ไม่ต้องค้าขาย เลี้ยงชีวิตด้วยข้าวสาลีหอมที่เกิดด้วยพุทธานุภาพ จะมีต้นกัลปพฤกษ์ต้นหนึ่งอุบัติ ห้อยระย้าเต็มไปด้วยเสื้อผ้าอาภรณ์ คนทั้งหลายต้องการอะไร ๆ ก็ไปสอยเอาสิ่งของจากต้นกัลปพฤกษ์นั้น ในอดีตชาติ พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาช้างฉัททันต์ ในสมัยพระโกนาคมนพุทธเจ้า พระยาช้างฉัททันต์ เห็นสรีระของพระอัญญาต-โกณฑัญญะซึ่งปรินิพพานที่ฝั่งสระฉัททันต์ พระยาช้างฉัททันต์ ได้อธิษฐานขอบุญกุศลที่เคยบำเพ็ญมา ให้เกิดเลื่อย จึงเอาเลื่อยนั้นเลื่อยงาทั้ง ๒ ของตน ทำงาของตนข้างหนึ่งเป็นราง ข้างหนึ่งเป็นรูปนกยูง ประดิษฐานสรีระของพระเถระไว้กับราง แล้วรวบขนบนศีรษะของตน จุดไฟบูชาสรีระของพระเถระ โขลงช้างพากันสมโภชการเผาสรีระ ๗ วัน หลังจากนั้น ได้อัญเชิญสรีระของพระเถระออกจากราง นำไปประดิษฐานไว้บนนกยูง แล้วจุดไฟเผาสรีระของพระเถระ ตั้งความปรารถนาขอให้การถวายงาจงเป็นปัจจัยให้ได้บรรลุพระสัพพัญญุตญาณ สุภพราหมณ์นี้ ได้รับพุทธพยากรณ์ว่า จะได้เป็นพระพุทธเจ้า พระองค์ ๑ ในอนาคต

อุเทศที่ ๘ เรื่อง พระนรสีห์พุทธเจ้า

เมื่อศาสนาพระเทวเทพพุทธเจ้าล่วงไปแล้ว โตเทยยพราหมณ์ จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า **นรสีห์** มีพระวรกายสูง ๖๐ ศอก มีพระชนมายุ ๘๐๐๐๐ ปี มีต้นแคฝอยเป็นไม้ตรัสรู้ ด้วยพุทธานุภาพจะมีข้าวสาลีหอมเกิดเป็นปกติ มหาชนไม่ต้องทำไร่ไถนา ไม่ต้องค้าขาย อาศัยข้าวสาลีหอมบริโภค มีต้นกัลปพฤกษ์อุบัติขึ้นให้มหาชนอาศัย ใครต้องการสิ่งของอะไร ก็ไปสอยเอาจากต้นกัลปพฤกษ์นั้น ในอดีตชาติโตเทยยพราหมณ์ เป็นพ่อค้าชื่อนันทมาณพ ได้ถวายทานผ้ากัมพลผืนหนึ่งและทองแสนตำลึงแด่พระปัจเจกพุทธเจ้า ได้ตั้งความปรารถนาขอให้อานิสงส์แห่งการถวายทานนี้ ให้มีอำนาจแผ่ไปตลอดโยชน์ ๑ ในเบื้องบนและแผ่ไปตลอดโยชน์ ๑ ในเบื้องล่าง นางกุมารีคนหนึ่งพบพระปัจเจก-พุทธเจ้า เรียนถามความเป็นไปในการถวายทานของนันทมาณพ แล้วถวายผ้าผืนหนึ่ง ปรารถนาเป็นอัครมเหสีในเวลาที่นันทมาณพเป็นพระ-ราชา นันทมาณพและนางกุมารีได้ช่วยกันสร้างศาลาหลังหนึ่งในที่ถวายทานและให้ช่างสลักรูปพระปัจเจกพุทธเจ้าที่เสาศาลา เมื่อกาลผ่านพ้นไปแล้ว ทั้งสองก็จุติไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ นันทมาณพจุติจากดาว-ดึงส์สวรรค์ ลงมาเกิดเป็นพระเจ้าธรรมราชาในเมืองทวารวดี ส่วนนาง-กุมารี ครั้นจุติแล้ว ก็ได้มาเกิดเป็นธิดาเศรษฐี ในที่สุดได้เป็นพระอัคร-มเหสีของพระเจ้าธรรมราชานั้น ครั้นจุติแล้ว พระโพธิสัตว์ ก็ได้เสวยมนุษยสมบัติและเทพสมบัติเป็นอันมาก มาบังเกิดเป็นโตเทยยพราหมณ์ ได้รับพุทธพยากรณ์ว่า จะได้เป็นพระพุทธเจ้า พระองค์ ๑ ในอนาคต

อุเทศที่ ๙ เรื่อง พระติสสพุทธเจ้า

เมื่อศาสนาของพระนรสีห์พุทธเจ้าสิ้นสุดแล้วมัณฑกัปผ่านพ้นไปแล้ว สุญญกัปได้อุบัติขึ้น เมื่อสุญญกัปผ่านพ้นไปแล้ว มัณฑกัปหนึ่งอุบัติขึ้น ในมัณฑกัปนั้น มีพระพุทธเจ้า ๒ พระองค์ คือ พระติสสพุทธเจ้า พระองค์ ๑ พระสุมังคลพุทธเจ้า พระองค์ ๑

ช้างธนบาล หรือช้างนาฬาคิรี จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าก่อน ทรงพระนามว่า **ติสสะ** ทรงมีพระวรกายสูง ๘๐ ศอก มีต้นนิโครธเป็นไม้ตรัสรู้ มีพระชนมายุ ๘๐๐๐๐ ปี ด้วยพุทธานุภาพจะบังเกิดมีต้นกัลปพฤกษ์ บนต้นกัลปพฤกษ์นั้น มีเนยใส เนยข้น น้ำมันและของควรเคี้ยวทุกอย่าง คนทั้งหลายอาศัยต้นกัลปพฤกษ์นั้น เลี้ยงชีวิต ในอดีตชาติช้างธนบาล หรือช้างนาฬาคิรี เสวยพระชาติเป็นพระธรรมเสนกุมาร พระโอรสพระองค์ ๑ ของพระเจ้าธรรมราชา ในสมัยพระโกนาคมนพุทธเจ้า พระธรรมเสนกุมาร ได้ทรงศึกษาศิลปะเกี่ยวกับทานและศีล ฝ่ายพระโอรสองค์อื่น ๆ ก็ทรงศึกษาศิลปะต่าง ๆ กันไป มีวิชาลูกศรอาบยาพิษ วิชาดอกไม้ไฟ วิชาทอง วิชามนต์แปลงร่างเป็นงู พระเจ้าธรรมราชาทรงทดสอบว่าพระราชโอรสองค์ใดจะสมควรเป็นพระราชาต่อไป โดยส่งพระโอรสทั้ง ๕ ลงเรือไปแสดงศิลปะ พระโอรสทั้ง ๔ พระองค์ ได้สิ้นพระชนม์เพราะความเขลา พระธรรมเสนกุมาร ไปฝากตนเป็นศิษย์ของพระฤาษี ๘ หมื่นตน ได้เจริญอภิญญาและสมาบัติเป็นผลสำเร็จเดินทางกลับพระนคร ได้รับราชสมบัติจากพระราชบิดา มีพระนางลัมพุสสาเทวีเป็นพระมเหสี ต่อมา พระมเหสีลัมพุสสาเทวี ก็ประสูติพระโอรสและพระธิดา วันหนึ่ง มียักษ์ตนหนึ่ง มาทูลขอพระโอรสและพระธิดาเป็น

อาหาร พระเจ้าธรรมเสน โปรดพระราชทานพระโอรสและธิดาเป็นทานแก่ยักษ์ ตั้งความปรารถนาขอให้ได้พระสัพพัญญุตญาณ เมื่อประกาศความปรารถนาแล้ว พื้นปฐพีได้หวั่นไหว ต่อมาได้ทรงยกพระมเหสีและราชสมบัติให้เป็นทานแก่ชายคนหนึ่ง ตั้งความปรารถนาพระสัพพัญญุต-ญาณซ้ำอีก ครั้งนี้อัศจรรย์ทั้งมวลได้บังเกิดขึ้น ต่อมา พระเจ้าธรรมเสนได้เสด็จออกผนวช เจริญกสิณและบริกรรม ยังอภิญญาและสมาบัติให้บังเกิด อยู่ในสำนักเหล่าฤาษี พระฤาษีธรรมเสน ได้ฟังธรรมของพระ-โกนาคมนพุทธเจ้า เกิดความเลื่อมใส ถวายศีรษะของพระองค์บูชาพระโกนาคมนพุทธเจ้า ตั้งความปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า และได้รับพุทธพยากรณ์ว่า จักได้เป็นพระพุทธเจ้า พระองค์ ๑ ในอนาคต

อุเทศที่ ๑๐ เรื่อง พระสุมังคลพุทธเจ้า

เมื่อศาสนาพระติสสพุทธเจ้าสิ้นสุดแล้ว ช้างปาลิเลยยกะโพธิสัตว์จักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า **พระสุมังคละ** ทรงมีพระ-วรกายสูง ๖๐ ศอก มีพระพุทธรัศมีทองและเงินในกลางวันและกลางคืน มีพระชนมายุหนึ่งแสนปี มีไม้กากะทิงเป็นไม้ตรัสรู้ ด้วยพุทธานุภาพจะเกิดมีต้นกัลปพฤกษ์ต้นหนึ่ง ห้อยระย้าด้วยสิ่งของต่าง ๆ มหาชนไม่ต้องทำนาทำไร่ ไม่ต้องค้าขาย อาศัยต้นกัลปพฤกษ์เลี้ยงชีวิต เป็นสุขทั่วหน้า ในอดีตชาติ ช้างปาริเลยยกะ เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าจักรพรรดิทรงพระนามว่า มหาปนาทะ ในสมัยพระกกุสันธพุทธเจ้า ขุนคลังแก้วของพระเจ้ามหาปนาทะ ได้พบพระกกุสันธพุทธเจ้า จึงวาดเขียนรูปพระพุทธเจ้ามาถวายพระเจ้ามหาปนาทะทอดพระเนตรพร้อมพรรณนา

สดุดีพระคุณพระพุทธเจ้าให้ทรงทราบ พระเจ้ามหาปนาทะได้ทรงสดับแล้วทรงถึงแก่วิสัญญีภาพ เมื่อทรงฟื้นแล้ว ได้ทรงอภิเษกขุนคลังแก้วนั้นเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ส่วนพระองค์ ได้ทรงผนวชในสำนักพระกกุสันธ-พุทธเจ้านั้น เมื่อได้ทรงสดับธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้ว ได้ทรงเลื่อมใส ทรงถวายศีรษะเป็นพุทธบูชา ตั้งความปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต จุติแล้วไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต ในคัมภีร์อนาคตวงศ์ กล่าวว่าช้างปาริเลยยกะนี้ ได้รับพุทธพยากรณ์ว่า จักเป็นพระพุทธเจ้า พระองค์ ๑ ในอนาคต

นายประภาส สุระเสน
ผู้ทำคำชี้แจง

พระคัมภีร์อนาคตวงศ์

ภาคภาษาบาลี

คัดถ่ายถอดจาก	คัมภีร์ใบลาน
หมวด	ตำนาน-ประวัติ
ชื่อ	อนาคตวัส
เลขที่	๔๑๑๙/ก/๑

อนาคตวํส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

สตฺถา สาวตฺถิยํ อุปนิสฺสาย ปุพฺพาราเม วิสาขาย การาปิเต วสนฺโต อชิตตฺเถรํ อารพฺภ อนาคเต อุปฺปนฺนํ ทสโพธิสตฺตํ เทเสสิ ฯ

อริยเมตฺเตยฺยสฺส ปฐโม อุทฺเทโส

สารีปุตฺโต ภนฺเต ภควา อชิตตฺเถโร ภทฺทกปฺเป เมตฺเตยฺโย พุทฺโธ อสภปคฺคโล ชาโต อโหสิ นน อญฺเญ กปฺเป พุทฺธา อเนกา อุปฺปนฺนา ภวิสฺสนฺตีติ สตฺถารํ ปุจฺฉิ ฯ

สตฺถา นูน โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช สพฺเพ สตฺตา โลเก นิพฺพตฺตา พุทฺธภาวํ ลภิตฺวา อายุหปริโยสาเน ปรินิพฺพุตา อเหสุ อญฺเญ สตฺตา ปาปกมฺมํ กริตฺวา อิโต มนุสฺสโลกโต จวิตฺวา จตูสุ อปาเยสุ นิพฺพตฺตา ตโต จวิตฺวา ปรมฺปรา-คตา ปารมิโย ปูเรตฺวา พุทฺธภาวญฺจ ปจฺเจกพุทฺธภาวญฺจ อรหตฺตภาวญฺจ ปตฺวา นิพฺพานํ ลภนฺติ อปิ อญฺเญ ปน สตฺตา ปุญฺญํ กตฺวา ฉสุ กามภเวสุ พฺรหฺมโลเกสุ นิพฺพตฺติตฺวา ตโต จวิตฺวา ปรมฺปราคตา ปารมิโย ปูเรตฺวา พุทฺธภาวญฺจ ปจฺเจก-พุทฺธภาวญฺจ อรหตฺตภาวญฺจ ปตฺวา นิพฺพานํ คมิสฺสนฺติ โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช อตีตา พุทฺธา อนนฺตา อเหสุ อายู มยฺหํ ปริหีนา ภวิตฺถ พุทฺธคณนาย ปริมาณํ น ปริคฺคณฺหามิ โภ

สารีปุตฺต ธมฺมราช อนาคเต ทสพุทฺธา อุปฺปนฺนา ภวิสฺสนฺตีติ วตฺวา ตุณฺหี อโหสิ ฯ สารีปุตฺโต ภนฺเต ภควา ทสพุทฺเธ จตุปริสมชฺเฌ เทเสถาติ สตฺถารํ ยาจิ ฯ

อถ ภควา สารีปุตฺตสฺส วจนํ สุตฺวา มหากรุณาย สญฺโจทิโต สารีปุตฺตํ สกฺขึ กตฺวา อนาคเต ทสนฺนํ พุทฺธานํ อุปฺปนฺนํ เทเสสิ โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช สุโณหิ มยิ ปรินิพฺพุเต มยฺหํ สาสนํ ติฏฺฐติ ปญฺจ อธิคมา อเหสุ ปญฺจ อธิคมา อติกฺกนฺตา มนุสฺสา อายุหิ ปริหีนา ทสสังวจฺฉรา อเหสุ ยทา ปญฺจวสฺสิกทารกสฺส จ ปญฺจวสฺสิกาย ทาริกาย จ อาวาโห ภวิสฺสติ ตทา กาเล สตฺถนฺตรกปฺโป มนุสฺสา อญฺญมญฺญํ ฆาเตตฺวา มรณํ ปาปุณิสุ อถ เตสุ เย ปณฺฑิตา ปรมฺเยว ตํ วินาสํ สุตฺวา ปพฺพตนฺตราทีสุ ปวิสิตฺวา นิลียิสุ เต ฐเปตฺวา อวเสสา อญฺญมญฺญํ ปหริตฺวา วินสฺสนฺติ ฯ สตฺตเม ทิวเส อติกฺกนฺเต อตฺตโน อตฺตโน นิลยา นิกฺขมิตฺวา อญฺญมญฺญํ อาลิงฺคิตฺวา สมคฺคา ปฏิลภิตฺวา สีลํ รกฺขิตฺวา กมฺมฏฺฐานา ภาเวนฺติ ฯ

กตมานิ กมฺมฏฺฐานานิ ฯ อยํ อตฺตภาโว อนิจฺจา ทุกฺขา อนตฺตา อสุภา อสุจีติ อิทา กมฺมฏฺฐานา ภาเวนฺติ ฯ

อถ มนุสฺสา สีลา นิจฺจา รกฺขิตฺวา อายุ วฑฺเฒนฺติ ทสสังวจฺฉรายุกา ภวิสฺสนฺติ ทสสังวจฺฉรายุกานา ปุตฺตา วีสติ-สังวจฺฉรายุกา ภวิสฺสนฺติ วีสติสังวจฺฉรายุกานา ปุตฺตา ตึสสังวจฺฉรา-ยุกานา ปุตฺตา จตฺตาฬีสสังวจฺฉรายุกานา ปุตฺตา ปญฺญาสปญฺญาส-สังวจฺฉรานา ปุตฺตา สตสตสังวจฺฉรานา ปุตฺตา สหสฺสสหสฺสสังวจฺฉรานา

ปุตฺตา ทสสหสฺสทสสหสฺสสฺวจฺฉรานํ ปุตฺตา สตสหสฺสายุกา วฑฺฒนฺติ ยาว อสงฺเขยฺยายุกา มนุสฺสา วฑฺฒนฺติ ฯ

ตทา สตฺตานํ ชรามรณํ น ปญฺญายติ มนุสฺสา ปมตฺตา หุตฺวา อายุปริหีนา โหนฺติ ฯ อสงฺเขยฺยายุกโต ปริหายิตฺวา ยาว อสีติวสฺสสหสฺสายุกา มนุสฺสา ภวิสฺสนฺติ ฯ ปญฺจวสฺส-สติกสฺส ทารกสฺส ปญฺจวสฺสสติกาย ทาริกาย อาวาโห ภวิสฺสติ ฯ ตทา ทสทิวสํ ปญฺจทสทิวสํ เทโว วสฺสติ ฯ ปถวี วฑฺฒติ ฯ สกลชมฺพุทีเป ปถวี สมตลํ มุขเภริ วิย อโหสิ ฯ ตทา สกลชมฺพุทีเป มนุสฺสปุริสา สมิทฺธา เทวปุตฺตา วิย อาภรณานิ ธาเรนฺติ อิตฺถิโย สมิทฺธา เทวจฺฉรา วิย อาภรณานิ ธาเรนฺติ ฯ ชมฺพุทีโป สุสมิทฺโธ โหติ ฯ

ตทา พาราณสี เกตุมติ นาม นครํ ชาตํ ฯ ทีฆํ นครํ โสฬสโยชนํ วิตฺถารํ นครํ เอกโยชนํ ฯ จตูสุ ทฺวาเรสุ จตฺตาโร กปฺปรุกฺขา อุปฺปชฺชนฺติ ฯ ตํ นครํ สตฺตปาการํ สตฺตรตนมยํ ฯ

ตทา มหานฑการเทวปุตฺโต ฉสุ กามาวจเรสุ อนุโลม-ปฏิโลมวเสน เทวสิรึ อนุภวนฺโต ตโต จวิตฺวา ตตฺถ สงฺขจกฺก-วตฺติราชา หุตฺวา รชฺชํ กาเรสิ ฯ อถ ราชานุภาเวน มหา-ปนาทอชฺฌาวุฏฺโฐ สตฺตรตนมโย สุวณฺณปาสาโท คงฺคายุคฺคโต อากาเสนาคนฺตฺวา เกตุมตินครมชฺเฌ ปติฏฺฐหิสฺสติ ฯ จตุราสีติ-สหสฺสนาฏกิตฺถิโย ปาสาเท อุปฺปชฺชนฺติ ฯ ราชา สหสฺสปุตฺเต ลภติ ฯ เชฏฺฐปุตฺโต อชิตกุมาโร นาม ฯ โส ปริณายกรตโน อโหสิ ฯ จกฺกรตนญฺจ อิตฺถีรตนญฺจ มณิรตนญฺจ หตฺถิรตนญฺจ

อสฺสรตนญฺจ คหปติรตนญฺจ ปริณายกรตนญฺจาติ สตฺตรตนานิ ราชา ลภติ ฯ ปาสาทสมีเป รตนสโร อุทปาทิ ฯ สรสฺส ปากาโร สุวณฺณมโย เวฬุริยมโย รชตมโย อโหสิ ฯ อุทกำ สุคนฺธำ มโนรมฺมำ ปญฺจปทุมสญฺฉนฺนำ เทฺวกุมุทสมฺปนฺนำ อโหสิ ฯ สมีเป ธชฉตฺตำ รตนมยำ อโหสิ ฯ สกลชมฺพุทีเป จตุราสีติสหสฺสมหานครานิ อุปฺปชฺชนฺติ ฯ ตตฺถ จตุราสีติสหสฺสขตฺติยราชาโน ภวิสฺสนฺติ ราชา สพฺเพหิ ราชูหิ ปริวุโต จกฺกวตฺติสมฺปตฺตึ ทิพฺพสมฺปตฺตึ วิย สกลชมฺพุทีเป อนุภวติ ฯ

ตทา จกฺกวตฺติรญฺโญ ปุโรหิโต มหายโส ปากโฏ อสทิโส สุพรหฺมพราหฺมโณ อโหสิ ฯ ตสฺส ภริยา พรหฺมวตี นาม ฯ ตทา เมตฺเตยฺยโพธิสตฺโต เทเวหิ อายาจิโต ตุสิตปุรโต จวิตฺวา อาสาฬฺหปุณฺณมีอุโปสเถ ปจฺจูสกาเล ตสฺสา กุจฺฉิมฺหิ ปฏิสนฺธึ คณฺหิ ฯ ตทา จาตุมหาราชิกา คพฺภำ รกฺขนฺติ ฯ ทสมาสจฺจเยน มาตุกุจฺฉิโต นิกฺขมิ ฯ ตทา สกลชมฺพุทีเป มหานิมิตฺตญฺจ ขุทฺทกนิมิตฺตญฺจ ทฺวตฺตึสนิมิตฺตานิ ปาตุภวนฺติ ฯ สกลจกฺกวาเฬ คนฺโธ อุทปาทิ ฯ โพธิสตฺตสฺส วสนตฺถาย ตโย ปาสาทา อุปฺปชฺชนฺติ เอโก สิริวฑฺโฒ นาม เอโก สิทฺธตฺโถ นาม เอโก จนฺทโก นาม ฯ สตสหสฺสนาฏกิตฺถิโย ตสฺส ปริจาริกา โหนฺติ ฯ ตาสำ ปมุขี อคฺคมเหสี จนฺทมุขี นาม โหติ ฯ ตสฺส ปุตฺโต พฺรหฺมวฑฺฒโน นาม ฯ โพธิสตฺโต อฏฺฐวสฺสสหสฺสายุโก วิมานสริกฺขกรถำ อารุยฺห อุยฺยานำ คจฺฉนฺโต จตุโร นิมิตฺเต ทิสฺวา สำเวคญาณำ อุปฺปาเทตฺวา ปพฺพชิตภาวำ อภิปตฺเถตฺวา

ปุนาคนฺตฺวา ปาสาทำ อารุยฺห ตสฺส ปพฺพชิตภาเว จิตฺตำ นมิ ฯ ตสฺมึ ขเณ ตสฺส ปาสาโท รตนมโย ปรวิโต อากาสำ อุปตมาโน สุวณฺณหำสราชา วิย โพธิสตฺตญฺจ สหปริวารญฺจ อาทาย อากาสำ อุลฺลงฺฆิ ฯ

ตทา ทสสหสฺสจกฺกวาฬเทวา ปุปฺผานิ คเหตฺวา ปูเชนฺติ จตุราสีติสหสฺสราชาโน จ เนคมา จ ชานปทา จ คนฺธำ วา ปุปฺผำ วา ปูเชนฺติ ฯ อสุรราชา ปาสาทำ รกฺขติ นาคราชา มณิรตนำ คเหตฺวา สุปณฺณราชา ตีเวยฺยรตนำ คเหตฺวา คนฺธพฺพราชา ตุริยญฺจ นฏญฺจ ตสฺส ปูเชสิ ฯ สงฺขจกฺกวตฺติราชา สหโอโรธา จ สหปริวารา จ โพธิสตฺตสฺส สนฺติเก อฏฺฐาสิ ฯ ราชานุภาเวน จ มหาสตฺตสฺสานุภาเวน สพฺเพ มหาชนา ปพฺพชิตภาวำ ปตฺเถตฺวา โพธิสตฺเตน สทฺธึ อากาเส อพฺภุคฺคนฺตฺวา คจฺฉนฺติ ฯ

ตทา มหาพฺรหฺมา สฏฺฐิโยชนฉตฺตำ คเหตฺวา ตำ อุปธาเรสิ ฯ สกฺโก เทวราชา วิชยุตฺตรสงฺขำ วิธมติ ฯ สุยาโม พาลวีชนึ คเหตฺวา ปูเชสิ ฯ สนฺตุสิโต มณิตาลปณฺณำ ธาเรสิ ฯ ปญฺจสิโข เวฬุริยปณฺฑุวีณทิพฺพำ คเหตฺวา วาเทสิ ฯ จตูสุ ทิสาสุ ขคฺคหตฺถา มหาพฺรหฺมาโน ปริวาเรนฺติ ฯ สพฺเพ เทวา จ สพฺเพ มนุสฺสา จ คนฺธพฺพา จ สพฺเพ ยกฺขนาคสุปณฺณา จ ปุรโต จ ปจฺฉโต จ อุโภสุ ปสฺเสสุ ปริวาเรตฺวา ตำ คจฺฉนฺติ ฯ โส เอวรูปาย สิริโสภคฺคสมฺปนฺนาย ทิพฺพมานุสฺสิกาทิปริสาย ปริวุโต อากาเสน อพฺภุคฺคนฺตฺวา โพธิมณฺฑลสมีปำ โอตริ ฯ

ตสฺมึ ขเณ มหาพฺรหฺมา อิทฺธิมยอฏฺฐปริกฺขาเร คเหตฺวา ตสฺส อุปนามยิ ฯ

อถ มหาสตฺโต รตนขคฺเคน โมลิเกสกลาปํ ฉินฺทิตฺวา อากาเส ขิปิตฺวา พฺรหฺมหตฺถโต อฏฺฐปริกฺขาเร คเหตฺวา ปพฺพชิตฺวา สตฺตทิวเส มหาปธานํ กโรติ ฯ สพฺเพ ปุริสา มหาสตฺตํ พหู อนุปพฺพชึสุ ฯ นาครุกฺโข อโหสิ ฯ อายามโต วีสติสตหตฺถุพฺเพโธ จตสฺโส สาขา วีสติสตหตฺถา มูลโต ยาว อคฺคสาขา จตฺตาฬีสหตฺถาธิกรตนสตทฺวยํ ภวิสฺสติ ฯ ตถา ติริยํ สมนฺตโต นิจฺจกาลํ นีลปตฺโต อโหสิ ฯ โส สายณฺหสมยํ โพธิมณฺฑลํ คนฺตฺวา อปราชิตปลฺลงฺเก นิสีทิตฺวา ปุริมยาเม ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสริตฺวา มชฺฌิมยาเม ทิพฺพจกฺขุํ วิโสเธตฺวา ปจฺฉิมยาเม ทฺวาทสวิธํ ปจฺจยาการํ อนุโลมปฏิโลมวเสน สมฺมสนฺโต อรุณุคฺคมเนเยว สพฺพญฺญุตญาณํ สมฺปาปุณิ ฯ พุทฺธภูโต ว สตสหสฺสโกฏีนํ มนุสฺสานํ อมตํ ปาเยติ ฯ เทวานํ อปริมาณานํ ธมฺมาภิสมโย ภวิสฺสติ ฯ

โส ปน ภควา ทีฆโส อฏฺฐาสีติหตฺถุพฺเพโธ ปญฺจวีสติ-วิตฺถาโร ฯ ตถา ติริยโต สุปติฏฺฐิตปาทตลโต ปฏฺฐาย ยาว ชาณุกา ทฺวาวีสติหตฺถา ฯ ชาณุมณฺฑลโต ปฏฺฐาย ยาว อุนฺนาภิ ทฺวาวีสติหตฺถํ ฯ อุนฺนาภิโต ยาว อกฺขกา พาวีสติหตฺถํ ฯ อกฺขโต ยาว อุณฺหีสํ พาวีสติหตฺถํ ฯ เทฺว หตฺถยุคฺคา จตฺตาฬีส-จตฺตาฬีสหตฺถา ฯ ทฺวินฺนํ พาหานมนฺตรํ ปญฺจวีสติหตฺถํ ฯ เอเกกา อกฺขกา ปญฺจปญฺจหตฺถา ฯ เอเกกงฺคุลี จตุจตุหตฺถา ฯ หตฺถตลา

ปญฺจหตฺถา ฯ สมวฏฺฏคีวา ปญฺจหตฺถา ฯ โอฏฺฐุปริ ปญฺจทส-หตฺถํ ฯ โอฏฺฐเหฏฺฐา ปญฺจทสหตฺถํ ฯ ทีฆชิวฺหา ทสหตฺถา ฯ อุตฺตุงฺคนาสา สตฺตหตฺถา ฯ เทฺวจกฺขุวิตฺถารา สตฺตหตฺถา ฯ เทฺวจกฺขุมณฺฑลํ ปญฺจหตฺถํ ฯ เทฺว ภมุกา ปญฺจปญฺจหตฺถา ฯ ทฺวินฺนํ ภมุกานมนฺตรํ จตุหตฺถํ ฯ เทฺว กณฺณา สตฺตสตฺต-หตฺถา ฯ ทีฆกณฺณา ปญฺจหตฺถา ฯ มุขมณฺฑลํ ปญฺจวีสติหตฺถํ ฯ อาวฏฺฏอุณฺหีสํ ปญฺจวีสติหตฺถํ ฯ ทฺวตฺติสมหาปุริสลกฺขณธโร อสีตฺยานุพฺยญฺชนรญฺชิโต อโหสิ ฯ

ตสฺส ปน ภควโต สรีรโต ฉพฺพณฺณพุทฺธรสฺมิโย สุวณฺณ-ฆฏโต นิกฺขมนฺตธารา วิย นิกฺขมิตฺวา จนฺทิมสุริยปภํ อภิภวิตฺวา ทสสหสฺสจกฺกวาเฬสุ ปตฺถริตฺวา นิจฺจเมว โอภาเสนฺติ ฯ รตฺตินฺทิวํ ปริจฺเฉทํ ปญฺญาเปตุํ น สกฺขิสฺสนฺติ ฯ นิรนฺตรํ พุทฺธปภา โลเก จรสฺสนฺติ ฯ สพฺเพ มนุสฺสา สยนาคมนกาเล สกฺกรวสทฺเทน จ ปทุมปุปฺผกุสุมปตฺตอคฺคสมาคเมน จ สุริยตฺถงฺคโต สายณฺโหติ ชานึสุ ฯ โคจรตฺถาย สกฺกรวสทฺเทน ปทุมปุปฺผกุสุมปตฺตอคฺค ผริเตน จ สุริยุคฺคมโน ปาโตติ ชานึสุ ฯ อถสฺส อกฺกนฺตากฺกนฺต-ปทวาเร อกฺกนฺติตปาทตลานิ สมฺปฏิจฺฉิยมานา ตึสหตฺถทูร-ปตฺตา ปญฺจวีสติหตฺถา อนุปตฺตา วีสติหตฺถเกสรา โสพฺภ-กณฺณิกหตฺถา ทสทสอมฺพรเณฺณกา มหาปทุมา ปฐวึ ภินฺทิตฺวา อุฏฺฐหิสฺสนฺติ ฯ สพฺเพ มนุสฺสา น กสินา น วาณิชา อโรคา สุขสมฺปนฺนา พุทฺธารมฺมณํ สริตฺวา พุทฺธานุภาเวน ชาต-โภชนสาลึ ภุญฺชิตฺวา อาภรณวตฺถาลงฺการาทีนิ นิวาเสตฺวา

อตฺตานำ ชีวนฺติ ฯ ตสฺมิ ปน ภควติ ธมฺมจกฺกำ เทเสนฺเต เทวมนุสฺสานำ ติสโกฏิปมาณานำ ธมฺมาภิสมโย อโหสิ ฯ อยำ ปน อนาคตวำโส วิตฺถาริตพฺโพ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช โส ทส ปารมิโย ปูเรตฺวา เอกา ปารมี ปากฏา อโหสิ เอวำ อโนปมาย พุทฺธสิริยา อนนฺตาย พุทฺธลีพฺหาย สกลโลเก พุทฺธรชฺชำ ลภตีติ ฯ

อถ สารีปุตฺโต ภนฺเต ภควา เอกา ปารมี อริย-เมตฺเตยฺยสฺส ปากฏา กีทิสา ภวิสฺสตีติ สตฺถารำ ยาจติ ฯ

สตฺถา เตน ยาจิโต อตีตำ อาหริ

อตีเต โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช สิริมตฺตพุทฺธกาเล อินฺทปตฺถนคเร โพธิสตฺโต อริยเมตฺเตยฺโย สงฺขจกฺกวตฺติราชา นาม อุทปาทิ ฯ ตสฺส จกฺกรตนญฺจ มณิรตนญฺจ หตฺถิรตนญฺจ อสฺสรตนญฺจ ปริณายกรตนญฺจ คหปติรตนญฺจ อิตฺถีรตนญฺจาติ สตฺต รตนานิ ปาปุณิำสุ ฯ อินฺทปตฺถนครำ ทีฆโส สตฺตโยชนิกำ ติริยโต ติโยชนิกำ ฯ จตฺตาโร ทฺวารา จ จตฺตาโร กปฺปรุกฺขา จ อุปฺปชฺชิำสุ ฯ นครมชฺเฌ เอโก ปาสาโท สตฺตภูมิโก ทีฆโส ทฺวิโยชนิโก อุทปาทิ ฯ ตตฺถ สงฺขจกฺกวตฺติราชา มหาสมฺปตฺติำ อนุภวติ ฯ สิริมตฺตสมฺพุทฺโธ โลเก อุทปาทิ ฯ อินฺทปตฺถนครโต พุทฺธวสนฏฺฐานำ โสฬสโยชนปมาณำ อโหสิ ฯ น ตำ ราชา ชานาติ ฯ

ตทา สงฺขจกฺกวตฺติราชา เอกทิวสำ เสตจฺฉตฺตเหฏฺฐา สุวณฺณปลฺลงฺเก นิสีทิตฺวา เอวำ ปตฺถนำ อกาสิ โย พุทฺธ-

รตนญฺจ ธมฺมรตนญฺจ สงฺฆรตนญฺจ สาสนำ เม วทติ ตสฺส จกฺกวตฺติรชฺชำ ทตฺวา อหำ พุทฺธสฺส สนฺติกำ คมิสฺสามีติ ฯ

ตทา กาเล เอโก ทลิทฺทกกุลปุตฺโต ตสฺส สาสเน ปพฺพชิโต สามเณโร โหติ ฯ ตสฺส มาตา อญฺญสฺส ทาสี อโหสิ ฯ โส จินฺเตสิ มาตา เม ภุชิสฺสา โหตูติ ฯ ธนำ คเวสนฺโต ตำ นครำ ปาวิสิ ฯ มหาชโน สามเณรรูปำ ทิสฺวา อชานนฺโต อยำ ยกฺโข ภวิสฺสตีติ สญฺญาย ทณฺเฑน ตำ ปหรติ ฯ โส ภยภีตตสิโต ราชภวนำ ปวิสิตฺวา รญฺโญ ปุรโต อฏฺฐาสิ ฯ

ราชา ตำ ทิสฺวา ปุจฺฉิ โภ มาณว โก นาม อาคโตสีติ ฯ

อหำ มหาราช สามเณโร นามาติ ฯ

มาณว เกน สามเณโร นามาสีติ ฯ

มหาราช อหำ พหิทฺธา ปาปำ อกตฺวา อนฺโต กุสเล ปติฏฺฐาเปตฺวา ยสฺมา ตสฺมา สามเณโร นามมฺหีติ ฯ

เกน เต นาโม กโตติ ฯ

มหาราช มยฺหำ อาจริโย เม นามำ อทาสีติ ฯ

มาณว ตว อาจริโย โก นามาติ ฯ

มหาราช มยฺหำ อาจริโย ภิกฺขุ นามาติ ฯ

เกน ตว อาจริโย ภิกฺขุ นามาติ ฯ

มหาราช มยฺหำ อาจริยสฺส นามำ อนคฺฆรตนำ สงฺฆำ นามาติ ฯ

ราชา ทุลฺลภำ สาสนำ ปฏิสฺสุณิตฺวา ปลฺลงฺกโต อพฺภุคฺคนฺตฺวา

สามเณรสฺส สนฺติเก ปติ ฯ สามเณรสฺส ปาทปติฏฺฐิตกาเล ตสฺส ปีติยานุภาเวน จกฺกปฺปมาณํ ปทุมปุปฺผํ ปรวิโต ฉินฺทิตฺวา ตํ สมฺปฏิจฺฉิ ฯ ราชา ปทุมปตฺเต นิสีทิตฺวา อญฺชลึ ปคฺคเหตฺวา สามเณรํ วนฺทิตฺวา ปุจฺฉิ โภ สามเณร ตุยฺหํ อาจริยสฺส สงฺฆนามํ อนคฺฆรตนํ โก อทาสีติ ฯ

มหาราช สิริมตฺโต สมฺมาสมฺพุทฺโธ อทาสีติ ฯ

ราชา พุทฺธสทฺทํ สุตฺวา วิสญฺญี หุตฺวา อโหสิ ฯ โส ปจฺฉา อสฺสาสปสฺสาสํ ปฏิลภิตฺวา ปุน ตํ ปุจฺฉิ โภ สามเณร กตรสฺมึ ฐาเน พุทฺโธ ติฏฺฐตีติ ฯ

มหาราช อิโต นครโต อตฺตรทิสาย โสฬสโยชนปฺปมาเณ ภควา ปุพฺพารามे ติฏฺฐตีติ ฯ

สามเณร ยาย ทิสาย พุทฺโธ อตฺถิ ตาย ทิสาย อหํ คมิสฺสามีติ วตฺวา อิมํ จกฺกวตฺติสมฺปตฺตึ อนาทิยิตฺวา ตํ สามเณรํ จกฺกวตฺติรชฺเช อภิสิญฺจิ ฯ

ตมตฺถํ ปกาเสนฺโต สตฺถา อาห

ทุทฺททํ ททมานานํ ทุกฺกรํ กมฺมกุพฺพตํ
อสนฺโต นานุกุพฺพนฺติ สตํ ธมฺโม ทุรนฺนโยติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช สนฺโต ทุทฺททํ ทานํ ททนฺติ ทุกฺกรํ กมฺมํ กุพฺพนฺติ อสนฺโต นานุกุพฺพนฺติ สตํ ธมฺโม อนฺธพาเลหิ นานุคโต อนฺธพาเลหิ ทุรนฺนโย ฯ

ตสฺมา สตญฺจ อสตญฺจ นานา โหติ อิโต คติ
อสนฺโต นิรยํ ยนฺติ สนฺโต สคฺคปรายนาติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช ตสฺมา อิโต มนุสฺสโลกโต สตญฺจ อสตญฺจ คติ นานา โหติ ฯ อสนฺโต นิรยํ คจฺฉนฺติ สนฺโต สคฺคปรายนา ฯ สปฺปุริเสน ทุลฺลภํ พุทฺธทสฺสนํ ธมฺมทสฺสนํ สงฺฆทสฺสนํ ฯ ทุลฺลภา อญฺเญน จกฺกวตฺติสมฺปตฺติ ทุกฺกรํ รญฺญา กตนฺติ ฯ

ตทา ราชา สามเณรํ อภิสิญฺจิตฺวาน เอกโก ว อุตฺตรา-ภิมุโข พุทฺธวสนฏฺฐานํ คจฺฉติ ฯ ตสฺส รญฺโญ สุขุมชาติกสฺส ปาเทน คจฺฉนฺตสฺส เอกทิวสํ เทฺว ปาทา ภินฺนา โหนฺติ ฯ เทฺวปาทตลา โลหิตํ ปคฺฆรติ ฯ เทฺวปาเท ภินฺเน ตีณิ ทิวสานิ เทฺวชงฺเฆน เทฺวหตฺเถน ราชา คจฺฉติ ฯ จตุตฺถทิวเส เทฺวหตฺถา เทฺวชงฺฆา โลหิตํ ปคฺฆรติ ฯ

ตทา ราชา จินฺเตสิ อหํ อุเรน นูน คจฺฉามีติ เอวํ จินฺเตตฺวา ปจฺฉา อุเรน คจฺฉติ ฯ ราชา อุเรน คจฺฉนฺโต ทุกฺขิโตปิ พุทฺธทสฺสนํ ปฏิจฺจ ทุกฺขํ อธิวาเสสิ ฯ

ตทา สิริมตฺโต ภควา มหาการุณิโก สพฺพญฺญุตญาเณน โลกํ โวโลเกนฺโต ตสฺส วีริยพลํ ทิสฺวา อยํ ราชา พุทฺธงฺกุโร พุทฺธพีโช พุทฺธวโส มํ ปฏิจฺจ มหาทุกฺขํ อนุโภติ อหํ ปน ตสฺส สนฺติกํ คจฺฉามีติ จินฺเตตฺวา พุทฺธสิริยา คนฺตฺวา พุทฺธตฺตภาวํ อนฺตรธาเปตฺวา มาณวเวสํ นิมฺมินิตฺวา รถํ นิมฺมินิตฺวา รถมารุยฺห คจฺฉติ ฯ ภควา คจฺฉนฺโต ปน จกฺก-วตฺติรญฺโญ สมฺมุขา ติฏฺฐติ ฯ

ภควา โภ อุเรน มคฺคํ คโต ปฏิกฺกมาหิ อหํ

ปฏิกฺกมิสฺสามีติ อาห ฯ

ราชา ตสฺส วจนำ สุตฺวา โภ สารถิ มม กิจฺเจน มคฺคำ คจฺฉโต กึ ปฏิกฺกมิสฺสามิ พุทฺธปมุขำ พุทฺธารมฺมณำ คจฺฉามิ มยฺหำ สรีเร เต รถำ คจฺฉาเปหิ ปถำ น เทมีติ อาห ฯ โภ มาณว พุทฺธสฺส สนฺติกำ สเจ คจฺฉสิ มยฺหำ รถำ อารุห อหำ พุทฺธสฺส สนฺติกำ คมิสฺสามีติ ฯ

ราชา สารถิสฺส วจนำ สุตฺวา สาธูติ รถำ อภิรุหิ ฯ ภควา รญฺญา สทฺธึ ปุพฺพารามาภิมุโข คจฺฉติ ฯ สตฺถริ มคฺคมชฺเฌ สมฺปตฺเต ตทา ตาวตึสโต สุชาตา โอตริตฺวา ปุริสเวสำ นิมฺมินิตฺวา เอกำ ปุฏกทิพฺพภตฺตำ คเหตฺวา อาคนฺตฺวา รถปุรโต ฐิตา อาห โภ สารถิ สเจ เอกำ ปุฏกภตฺตำ อิจฺฉสิ ตำ เต เทมิ สเจ ปน น อิจฺฉสิ ตำ ฉฑฺเฑมีติ ฯ

โภ มาณว มยฺหำ ปน เอโก อปฺปกทุพฺพโล ปุริโส อตฺถิ ปุริสสฺส เหตุ ภตฺตำ เม เทหีติ ฯ

สุชาตา ตสฺส ภตฺตำ อทาสิ ฯ อถ ภควา ภตฺตำ ลภิตฺวา รญฺโญ อทาสิ ฯ

ตทา สกฺโก เทวราชา ทิพฺพุทกำ คเหตฺวา ตาวตึสโต โอตริตฺวา ปุริสเวสำ นิมฺมินิตฺวา ปลฺลงฺกุทกำ อำเสน ลคฺคิตฺวา อาคนฺตฺวา ตเถว วตฺวา ตำ สารถิสฺส อทาสิ ฯ ภควา รญฺโญ อุทกำ อทาสิ ฯ

สงฺขจกฺกวตฺติราชา ปน ทิพฺพภตฺตำ ทิพฺพุทกำ ปริภุญฺชติ ฯ ภุญฺชนปริโยสาเน ทิพฺพโภชนทิพฺพุทกานุภาเวน สพฺเพ อุปทฺทวา

วินสฺสนฺติ ฯ ราชา สุขิโต โหติ ฯ

ตทา คจฺฉนฺโต คจฺฉนฺโต จ ปน ปุพฺพารามสนฺติกำ สมฺปาปุณิ ฯ สารถิเวสา อนฺตรธายิตฺวา พุทฺธาสเน ปญฺญตฺเต นิสีทิ ฯ ยทา ภควา ปุพฺพาราเม นิสินฺโน โหติ ตทา ราชา รถโต โอรุยฺห ปวิสิตฺวา พุทฺธรำสิปภำ ทิสฺวา ว วิสญฺญี หุตฺวา อโหสิ ฯ

สตฺถา ราชานำ อาห มหาปุริส ภควา อิธ วสตีติ ฯ ตทา ราชา อสฺสาสำ ปฏิลภิตฺวา สตฺถุ สมีปำ อุปสงฺกมิตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิตฺวา อญฺชลึ ปคฺคหมาโน ภควนฺตเมตทโวจ ภนฺเต ภควา โลกนายก โลกปฏิสรณ เอกำ ธมฺมมุตฺตมำ เทเสถาติ ฯ

ภควา มหาราช สุโณหิ นิพฺพานำ ธมฺมกถำ ปจฺจเวกฺขสีติ รญฺโญ ธมฺมำ เทเสสิ ฯ

ราชา เอกำ ธมฺมปทำ สุตฺวา ภนฺเต ติฏฺฐถ มา อปรำ ธมฺมำ เทเสถาติ นิวาเรสิ ฯ

กสฺมา ราชา นิวาเรสีติ ฯ

ราชา จินฺเตสิ ภควา พหุำ ธมฺมำ สเจ เทเสยฺย ปูชารหำ เทยฺยธมฺมำ เม นตฺถิ อหำ เอกเมว ธมฺมำ สุตฺวา ตสฺส ปูชารหำ เอกทานำ เม ทสฺสามีติ ตสฺมา ราชา นิวาเรสีติ ฯ

ตทา สงฺขจกฺกวตฺติราชา ภควนฺตเมตทโวจ ภนฺเต เอวำ ตุมฺเหสุ สพฺพธมฺเมสุ เอกำ นิพฺพานำ อนฺตำ เทเสนฺเตสุ อหำปิ สพฺพสรีเรสุ สีสำ อนฺตเมว มยฺหำ ฉินฺทิตฺวา ตุยฺหำ ตาว ธมฺมำ ปูชาวิเสสำ ปูเชมีติ วตฺวา สีสำ นเขน ฉินฺทิตฺวา หตฺถตเล สีสำ

จเปตฺวา สีสโพธิสตฺโต เอกำ คาถมาห

ภนฺเต สิริมตฺตพุทฺธ อมตำ ยาถ ปูรโต
อิมินา สีสทาเนน ปจฺฉโต ยามิ นิพฺพานนฺติ ฯ

อิติ คาถาปริโยสาเน จุโต ตุสิตปุเร นิพฺพตฺติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช เอวเมว เอกา ปารมี ปากฏิกา ชาตาติ ฯ โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช อริยเมตฺเตยฺโย ภควา สีสทานผเลน ทีฆโส อฏฺฐาสีติหตฺโถ อโหสิ ฯ ปาทชณฺณุโต โลหิตปคฺฆริตผเลน รตฺตินฺทิวำ ปภา อโหสิ ฯ สีสโต โลหิตปคฺฆริตผเลน อวีจิโต ยาว ภวคฺคา พุทฺธปภา อโหสิ ฯ สีสโลหิตพินฺทุผเลน อุณฺณาลุมฺหา อปริจฺฉินฺนา อโหสิ ฯ สตฺตทิวสคตผเลน เอโก กปฺปรุกฺโข ชาโต ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช สพฺโพ ชโน มยฺหำ รูปกายำ น ปสฺสติ ฯ สเจ มยฺหำ สาสนำ ลภิตฺวา ทานำ เทติ สีลำ รกฺขติ ภาวนำ ภาเวติ เตน ผเลน อริยเมตฺเตยฺยสฺส พุทฺธสฺส สนฺติเก อุปฺปชฺชิสฺสตีติ ฯ

อิติ อริยเมตฺเตยฺยสฺส อุทฺเทโส
ปจโม นิฏฺฐิโต ฯ

รามสมฺพุทฺธสฺส ทุติโย อุทฺเทโส

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช อริยเมตฺเตยฺยสฺส สาสนปริหีนกาเล อิมสฺมึ ภทฺทกปฺเป อยํ ปฐวี อคฺคินา ทยฺหติ ฯ ภทฺทกปฺเป อติกฺกนฺเต สุญฺญกปฺโป เอโก อสงฺเขยฺโย อุทปาทิ ฯ สุญฺญกปฺเป อติกฺกนฺเต เอโก กปฺโป มณฺฑกปฺโป อุทปาทิ ฯ ตตฺถ เทฺว พุทฺธา อุปฺปชฺชนฺติ ราโม จ ปสฺเสโน จาติ ฯ

ตทา สพฺพสตฺตานํ อายุ เอกอสงฺเขยฺยํ อโหสิ ฯ ยทา เอกอสงฺเขยฺยายุปริหีนา มนุสฺสา นวนหุตสำวจฺฉรายุกา อเหสุ ตทา ปฐมํ รามราชา นาม สมฺมาสมฺพุทฺโธ โลเก อุทปาทิ ฯ ภควา อายุนวนหุตสำวจฺฉโร อโหสิ ฯ โส ทีฆโส อสีติหตฺโถ ฯ จนฺทนสารรุกฺโข โพธิรุกฺโข อโหสิ ฯ พุทฺธรำสีปภา ธชสทิสา วิย สกลอากาเส นิจฺจำ ภาสนฺติ ฯ

อถ พุทฺธานุภาเวน เอโก กปฺปรุกฺโข นิพฺพตฺติ ฯ สพฺเพ มหาชนา กปฺปรุกฺขำ นิสฺสาย อตฺตานำ นิจฺจำ ชีวนฺติ ฯ ราม-สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส สาสเน สพฺเพ สตฺตา สคฺคำ คจฺฉนฺติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช รามราชา ทส ปารมิโย ปูเรตฺวา เอกา ปารมี ปากฏา อโหสิ อิติ สมฺปตฺตึ ลภติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺธกาเล ราม-ราชา นารโท นาม มาณโว อโหสิ ฯ

ตทา นารโท อินฺทพฺรหฺมาทีหิ เทเวหิ ปริวาริตำ สมฺมา-สมฺพุทฺธำ อสีตฺยานุพฺยญฺชนสมฺปนฺนำ ทิสฺวา จินฺเตสิ กสฺสปสมฺมา-สมฺพุทฺโธ มยา อติทุลฺลโภ กึ มยฺหำ อตฺตภาเวน ชิคุจฺฉิเตน อหำ อตฺตโน สรีรำ สุวณฺณปทีปำ วิย กตฺวา ภควโต ปูเชสฺสามีติ

จินฺเตตฺวา เทฺว วตฺถานิ คเหตฺวา เตเลน เตเมตฺวา สีสโต ยาว ปาทตลา เวเจตฺวา สีสุปริ อคฺคินา ทีเปตฺวา สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปูเชสิ ฯ ภนฺเต ภควา อิมินา องฺคชีวิตทาเนน สพฺพญฺญุต-ญาณสฺส ปจฺจโย โหตูติ ปตฺถนำ อกาสิ ฯ

ตทา จตุปริสมชฺเฌ กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺโธ ตำ พฺยากาสิ ฯ โภ นารทมาณว ภทฺทกปฺเป อคฺคินา ทฑฺเฒ เอกอสงฺเขยฺโย สุญฺญกปฺโป นาม อโหสิ ฯ สุญฺญกปฺเป อติกฺกนฺเต ตตฺถ กปฺเป โส ตฺวำ รามสมฺมาสมฺพุทฺโธ นิพฺพตฺติสฺสสีติ สตฺถา พฺยากาสิ ฯ

ตทา นารทมาณโว เอกรตฺตึ อคฺคินา ปชฺชลิโต จุโต ตุสิต-ปุเร นิพฺพตฺติ ฯ ปูชาจาเน ปทุมคพฺภำ อุทปาทิ ฯ สพฺเพ มหาชนา ปทุมคพฺภำ ทิสวา อยำ นารทมาณโว อโห วต อจฉริยภูโต อนาคเต พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ ปสำสิตฺวา มหาปูชำ ปูเชสุ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช องฺคชีวิตทานผเลน รามราชา อนาคเต สมฺมาสมฺพุทฺโธ ภวิสฺสติ ฯ สรีรปูชาผเลน ทีฆโส ภควา อสีติหตฺโถ อุทปาทิ ฯ ชีวิตทานผเลน นวนหุตอายุโก นิพฺพตฺติ ฯ เอกรตฺตึ อคฺคินา ปชฺชลิตผเลน พุทฺธรำสิปภา รตฺตินฺทิวำ นิจฺจำ ภาสนฺติ ฯ สุริยจนฺทปภา อปฺปาภาสา อโหสิ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช สพฺเพ มนุสฺสา มยฺหำ สาสเน มคฺคผลำ อลภิตฺวา อริยเมตฺเตยฺยพุทฺธสาสเน ทานาทีนิ ปุญฺญานิ ปูเรตฺวา มคฺคผลำ อลภิตฺวา รามสมฺมาสมฺพุทฺธสาสเน อภิ-ปตฺเถนฺตูติ ฯ

อิติ รามสมฺมาสมฺพุทฺธสฺส อุทฺเทโส

ทุติโย นิฏฺฐิโต

ธมฺมราชสมฺพุทฺธสฺส ตติโย อุทฺเทโส

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช รามสมฺมาสมฺพุทฺธสาสนกาเล อติกฺกนฺเต ตตฺถ กปฺเป มนุสฺสา อายุปญฺจนหุตสำวจฺฉรา นิพฺพตฺติสุ ฯ ตทา ปสฺเสนฺทิโกสโล ราชา ธมฺมราชา พุทฺโธ ภวิสฺสติ ฯ ปญฺจนหุตสำวจฺฉรายุโก ภควา ทีฆโส โสฬสหตฺโถ อโหสิ ฯ นาครุกฺโข โพธิรุกฺโข อโหสิ ฯ คจฺฉนฺเต สตฺถริ เทฺวปาเท เทฺวมหาปทุมานิ ปจฺวิยา ภิชฺชิตฺวา สมฺปฏิจฺฉึสุ ฯ เอเกกำ ปทุมำ รถจกฺกปฺปมาณำ อโหสิ ฯ ปติฏฺฐิตปทุเม เทฺว ปาทา ติฏฺฐนฺติ ฯ นิสีทนฏฺฐาเน เอกำ ปทุมำ สตฺตรตนมยำ อุปฺปชฺชิ ฯ เอโก กปฺป-รุกฺโข อุทปาทิ ฯ สพฺเพ มหาชนา กปฺปรุกฺขำ นิสฺสาย อตฺตานำ ชีวนฺติ ฯ น กสินา น วาณิชา อเหสุ ฯ พุทฺธานุภาเวน อยำ สมฺปตฺติ อุทปาทิ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช โส ทส ปารมิโย ปูเรตฺวา เอกา ปารมี ปากฏา อโหสิ อิติ อิมำ สมฺปตฺตึ ลภติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช โกนาคมนพุทฺธกาเล โพธิสตฺโต ปสฺเสโน สุทฺธมาณโว นาม อโหสิ ฯ ตทา สุทฺธมาณโว ปุปฺผปทุมำ เอกสฺมึ สเร รกฺขติ ฯ ทิวเส ทิวเส เทฺว เทฺว ปทุมปุปฺผานิ คเหตฺวา วิกฺกีณาติ ฯ ทฺวีหิ ปุปฺผปทุมมูเลหิ สตฺต-มุฏฺฐิตณฺฑุลานิ ลภติ ฯ โส เตน อตฺตานำ ชีวติ ฯ เอกทิวสำ โส เทฺว ปทุมานิ คเหตฺวา วิกฺกีณตฺถาย มคฺเคน คจฺฉติ ฯ

ตสฺมึ ขเณ โกนาคมนพุทฺโธ ปิณฺฑาย คามำ คจฺฉนฺโต สุทฺธมาณวำ ทิสฺวา สพฺพญฺญุตญาเณน ตำ ปจฺจเวกฺขิตฺวา จินฺเตสิ

อยำ สุทฺธมาณโว พุทฺธวำโส ปารมิโย ปูเรตฺวา พุทฺโธ ภวิสฺสติ อิทานิ อิมำ พุทฺธงฺกุรำ พฺยากริสฺสามีติ จินฺเตตฺวา หสิตำ อกาสิ ฯ มาณโว ภควนฺตำ หสิตำ ทิสฺวา พุทฺธำ ปุจฺฉิ ภนฺเต โลกนายก อหำ น ญาตโก น สหาโย กสฺมา หสิโตสีติ ฯ

โภ สุทฺธมาณว ตฺวเมว มยฺหำ กนิฏฺโฐ เอกมาตา เอกปิตา ภวิสฺสตีติ วจนำ อโวจ ฯ ภนฺเต กทาหำ ตุยฺหำ กนิฏฺโฐ โหมีติ ภควนฺตำ ปุจฺฉิ ฯ

ภควา โภ มาณว อิมสฺมึ ภทฺทกปฺเป อติกฺกนฺเต มณฺฑกปฺโป อุทปาทิ ตตฺถ กปฺเป เทฺว พุทฺธา นิพฺพตฺตนฺติ รามราชา อาทิโต รามสมมาสมพุทโธ ภวิสฺสติ รามสมมาสมพุทเธ อติกฺกนฺเต ภวำ ธมฺมราชา พุทฺโธ นาม ภวิสฺสติ อหำ ปุรโต พุทฺโธ โหมิ ตฺวำ ปจฺฉา พุทฺโธ ภวิสฺสสิ เอวำ ตสฺมา มยฺหำ กนิฏฺโฐติ วทามีติ อาห ฯ

สุทฺธมาณโว พุทฺธวจนำ สุตฺวา ปสาเทตฺวา อิทำ พุทฺธ-วจนำ นาม เทฺววจนำ น โหติ อิทำ พุทฺธวจนำ สมำ สจฺจำ อหำ เทฺวปทุมปุปฺผมูลาย ชีวิตำ ชีวามิ อิทานิ เทฺวปทุมปุปฺผานิ พุทฺธสฺส ทานำ ทมฺมีติ เทฺวปทุมานิ พุทฺธสฺส อุปนาเมสิ ฯ พุทฺโธ ปทุมำ อาทาย เทฺวปทุมุปริ นิสีทิ ฯ สุทฺธมาณโว พุทฺธำ ปทุมุปริ นิสินฺนำ ทิสฺวา เอวำ จินฺเตสิ สุริยตโป ภควนฺตำ มา อุณฺหตูติ จตฺตาโร นฬเก คเหตฺวา จตุทิสำ อุสฺสาเปตฺวา เทฺว วตฺถานิ คเหตฺวา ภควนฺตำ ปฏิจฺฉาเทตฺวา ภนฺเต โกนาคมนสมฺมา-สมฺพุทฺธ อิมินา ปุปฺผวตฺถทาเนน สพฺพญฺญุตญาณสฺส ปจฺจโย

โหตูติ ปณิธิ์ ปฏฺเปสิ ฯ

ตทา ภควา ยถา สงฺกปฺโป เต อตฺถิ ตถา ขิปฺปนฺเต สมิชฺฌตูติ พฺยากาสิ ฯ ตทา โส เหฏฺฐา นาคภวนำ อุปริยาว พฺรหฺมโลกา สทฺโท อพฺภุคฺคจฺฉติ ฯ ตทา นาคราชา นาคภวโต อารุหิ ฯ มหาพฺรหฺมา พฺรหฺมโลกโต โอตริ ฯ มหาพฺรหฺมา จ นาคราชา จ สตฺถุ สนฺติกำ อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา สตฺถารำ ปุจฺฉิสุ กิ์ ภนฺเต สมิชฺฌตีติ ฯ

โภนฺโต สุทฺธมาณโว มยฺหำ รตฺตินฺทิวา วตฺเถหิ ปฏิจฺฉาทโก เตน ตสฺส ปตฺถนา สมิชฺฌตีติ ภควา อโวจ ฯ กิ์ ภนฺเต สมิชฺฌนภาวำ กิ์ เหตุ โก ปจฺจโย ตสฺส ภเวยฺยาติ ฯ โภนฺโต เทวตาโย อิมสมิ์ ภทฺทกปฺเป อติกฺกนฺเต มณฺฑกปฺโป อุทปาทิ ตตฺถ รามราชา ปรมำ รามสมฺพุทฺโธ ภวิสฺสติ ปจฺฉา อยำ มาณโว พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ ตสฺส สมิชฺฌนภาวำ เทวานำ ภควา อกฺขาสิ ฯ

ตทา สพฺเพ เทวคณา สพฺเพ นาคราชาโน สพฺเพ มหาพฺรหฺมาโน สาธุการำ กตฺวา มหาปูชาวิเสสำ ตสฺส ปูเชสุ์ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช ตสฺส เทฺวปทุมปุปฺผเลน ปาทจรณกาเล เทฺว ปทุมานิ รถจกฺกปมาณานิ นิพฺพตฺตนฺติ ฯ ขนฺติผเลน กปฺปรุกฺโข นิพฺพตฺติ ฯ วตฺถปฏิจฺฉาทนผเลน ยตฺถ ฐาเน นิสีทิ ยตฺถ ฐาเน สยติ ตตฺถ ตตฺถ คพฺภำ สุรมฺมำ สตฺตรตนมยำ นิพฺพตฺติ ฯ เทฺวปทุมชีวิตผเลน ภควา อายุปญฺจนหุตสำวจฺฉโร อโหสิ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช ตตฺถ โกนาคมนพฺยากตจาเน เอโก กปฺปรุกฺโข อุทปาทิ ฯ สพฺเพ มหาชนา กปฺปรุกฺขํ นิสฺสาย ชีวิตํ ชีวนฺติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช สพฺโพ มหาชโน อริยเมตฺเตยฺยสาสนํ ปตฺเถติ อริยเมตฺเตยฺยสาสนํ สเจ น ลภติ รามสมฺมาสมฺพุทฺธ-สาสนํ ปตฺเถติ ตํ รามสมฺมาสมฺพุทฺธํ สเจ น ลภติ ปสฺเสนฺทิ-โกสลธมฺมราชสมฺมาสมฺพุทฺธํ อภิปตฺเถตีติ ฯ

อิติ ปสฺเสนฺทิโกสลธมฺมราชสมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
อุทฺเทโส ตติโย นิฏฺฐิโต ฯ

ธมฺมสามีสมฺพุทฺธสฺส จตุตฺโถ อุทฺเทโส

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช รามสมฺมาสมฺพุทฺเธ จ ธมฺมราช-สมฺมาสมฺพุทฺเธ จ อติกฺกนฺเตสุ มณฺฑกปฺโป อคฺคินา ฑยฺหติ ฯ ฑยฺหปริโยสาเน เอโก กปฺโป สารกปฺโป นาม อุทปาทิ ฯ ตตฺถ กปฺเป เอโก ปุคฺคโล พุทฺโธ ภวิสฺสติ ฯ

โส โก ปุคฺคโลติ ฯ

มารราชา ธมฺมสามีสมฺมาสมฺพุทฺโธ นาม อโหสิ ฯ ทีฆโส ภควา อสีติหตฺโถ ฯ พุทฺธรํสิปภา สุริยจนฺทปภา วิย วิชฺชุลตา วิย จ อโหสิ ฯ ยทา ยตฺถ ยตฺถ พุทฺโธ คจฺฉติ จ นิสีทติ จ สยติ จ ตทา ตตฺถ ตตฺถ เสตจฺฉตฺตํ ติโยชนปฺปมาณํ อากาเส อพฺภุคฺคจฺฉติ ฯ ภควา อายุทสนหุตสำวจฺฉโร อโหสิ ฯ สาลรุกฺโข โพธิรุกฺโข อโหสิ ฯ พุทฺธานุภาเวน เอโก นิธิ

อุปฺปชฺชิ ฯ สพฺเพ มหาชนา นิธึ นิสฺสาย อตฺตานํ ชีวนฺติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช โส ทสปารมิโย ปูเรตฺวา เอกา ปารมี ปากฏา อิมํ สมฺปตฺตึ ลภติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺธกาเล มาร-ราชา มหาเสนาปติ อโหสิ ฯ โส นาเมน โพธิ นาม อมจฺโจ อุทปาทิ ฯ

เอกํ สมยํ กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺโธ นิโครธเหฏฺฐา ผลสมา-ปตฺตึ อนุภวิตฺวา ผลสมาปตฺติโต นิกฺขมิตฺวา เชตวเน วิหรติ ฯ ตทา กิงฺกิสฺสมหาราชา ผลสมาปตฺติยา อานิสํสํ ญตฺวา จินฺเตสิ พุทฺธสฺส ทานํ ททามิ ธมฺมํ สุณามีติ ฯ โส ราชปุริเส อาณาเปสิ อมฺโภ ปริสา โย ปคฺคโล ปฐมตรํ ราชานํ พุทธสฺส ทานํ เทติ ตสฺส ราชทณฺโฑ ภวิสฺสตีติ เภริญฺจาราเปถาติ ฯ ราช-ปุริสา รญฺโญ วจนํ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา ตเถว สกลนคเร เภริญฺจารา-เปสุ ฯ ราชา หตฺถิเสนํ อสฺสเสนํ รถเสนํ ปตฺติเสนํ อสิเสนนฺติ ปญฺจ เสนิโย เชตวนสฺส สมนฺตโต อารกฺขํ คณฺหาเปสิ ฯ ตทา โพธิอมจฺโจ จินฺเตสิ เอวํ ภควา ผลสมาปตฺติโต วุฏฺฐาย ตาย รตฺติยา วิภาตาย อหํ เอตสฺส ปฐมตรเมว ทานํ ทสฺสามิ ตสฺส เสวโก สเจปิ มํ สตฺตธา ฉินฺทิสฺสติ มรณเมว มยฺหํ เสยฺโยติ จินฺเตตฺวา จ ปน ปุตฺตทารํ ปกฺโกสาเปตฺวา อาห ภทฺเท อมฺหากํ ราชา สกลนคเร โย โย ตถาคตสฺส ปฐมตรํ ทานํ เทติ ตสฺส ตสฺส ราชทณฺโฑ ภวิสฺสตีติ ราชปุริเส เภริญฺจาราเปสิ อิทานิ ตถาคตสฺส ปฐมเมว ทานํ ทสฺสามิ

ราชทณฺโฑ เม ภวิสฺสติ อหํ มตๆ วา ชีวๆ วา น ชานามิ สเจ เม ทานๆ ททนฺตสฺส มตๆ เสยฺโย ภวิสฺสติ ภทฺเท เอกๆ ปุฏกภตฺตญฺจ เอกๆ วตฺถญฺจ มยฺหๆ เทหีติ ฯ

ภริยา ตสฺส วจนๆ สุตฺวา สาธูติ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา สามิกสฺส อุภยๆ ทานๆ สๆหริตฺวา อตฺตโน อญฺญๆ ทานๆ ปฏิภาคๆ ตสฺส ทตฺวา สามิ อิมๆ เม ทานๆ ปฏิภาคๆ ภควโต เทหิ สามิ อิมๆ เต ทานๆ ภควโต เทหีติ อาห ฯ โส นิพฺพานสฺส ปจฺจยๆ วตฺถญฺจ ภตฺตญฺจ อุภยๆ คเหตฺวา ภริยภาคญฺจ เคหา นิกฺขมิตฺวา เชตวนาภิมุโข ปายาสิ ฯ ตทา ราชปุริสา ตๆ ทิสฺวา อาหๆสุ โภ เสนาปติ กิๆการณา ตถาคตสฺส สนฺติเก อาคจฺฉสีติ ฯ เตสๆ วจนๆ สุตฺวา โส จินฺเตสิ สจาหๆ รญฺญา พุทฺธๆ นิมนฺตนตฺถาย เปสิโตติ วทามิ ปุคฺคลสฺส มุสา ภณนฺตสฺส ทินฺนทานๆ นิปฺผลๆ โหติ เตน อิทานิ สจฺจๆ วทามีติ จินฺเตตฺวา ราชปุริเส อาห โภนฺโต ราชเสวกา อหๆ พุทฺธสฺส สนฺติกๆ คนฺตฺวา ทานๆ ทสฺสามีติ ฯ

อถ ราชเสวกา ตสฺส วจนๆ สุตฺวา โกธาภิภูตา ตๆ อาหๆสุ โภ อมจฺจ กิๆ ตฺวๆ ราชทณฺฑๆ น ชานาสิ กินฺนุ เต คีวา หตฺถิคีวา อสฺสคีวา ปพฺพตคีวา อโยคีวา วิย มญฺญสิ อปิจ กิๆ กทลิคีวา วิย คีวา น มญฺญสีติ วตฺวา อมจฺจๆ คเหตฺวา กจฺฉๆ พนฺธิตฺวา รญฺโญ สนฺติเก อุปนาเมสุๆ ฯ

ราชา ตๆ อมจฺจๆ ทิสฺวา โกธๆ อุปฺปาเทตฺวา วชฺฌฆาตเก ปกฺโกสาเปตฺวา โภนฺโต วชฺฌฆาตกา อมจฺจสฺส ราชทณฺฑๆ กโรถาติ อาณาเปสิ ฯ เต ตสฺส วจนๆ สุตฺวา อมจฺจๆ ทพฺหๆ

คเหตฺวา สุสานำ เนตฺวา สุสานฏฺฐาเน ปาปุณึสุ ฯ

ตสฺมึ ขเณ ภควา สพฺพญฺญุตญาเณน ตำ การณำ ญตฺวา มยฺหำ เหตุ อยำ พุทฺธวโส มรณำ ปตฺโต ภวิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา เชตวเน พุทฺธนิมิตฺตำ นิมฺมินิตฺวา ตำ นิสีทาเปสิ ฯ สยำปิ ภควา พุทฺธรูปำ อนฺตรธาเปตฺวา สุสาเน คจฺฉติ ฯ วชฺฌฆาตกานำ จกฺขูนิ พุทฺธรูปำ นิสินฺนปุริสำ วิย ปสฺสนฺติ ฯ อมจฺจสฺส จกฺขูนิ พุทฺธรูปำ ปกติรูปำ ปสฺสนฺติ ฯ

ตทา ภควา อมจฺจเมตทโวจ โภ อมจฺจ อิทานิ ชีวิตำ เต ชหิสฺสสิ ยถาพลำ ยำ ปจฺจยำ เต อตฺถิ ตำ ทานำ เทหิ จิตฺตำ ปสาเทหีติ ฯ ราชเสวเกน ตสฺส ทินฺนทานำ คหิตกาเล ปริกิณฺณำ โหติ ฯ พุทฺธานุภาเวน ตสฺส ปุรโต ปากฏำ โหติ ฯ โส พุทฺธวจนำ สุตฺวา จิตฺตำ ปสาเทตฺวา ตำ คเหตฺวา อตฺตโน ภาคญฺจ ภริยาย ภาคญฺจ ตถาคตสฺส ทตฺวา ภนฺเต โลกปฏิ-สรณ ชีวิตทานำ เม ชหิตำ อิมินา ผลทาเนน พุทฺโธ โหมิ อนาคเตติ ปตฺถนำ อกาสิ ฯ

อถ ภควา อมจฺจสฺส สีสำ ปรามสิตฺวา มหาสุขำ นิพฺพตฺเตหิ ทุกฺขโต มุญฺจาหิ ยถา ปตฺเถหิ ขิปฺปำ โหตุ โภ อมจฺจ เอกกปฺเป อนาคเต เอโก พุทฺโธ ภวิสฺสสีติ พฺยากาสิ พฺยากริตฺวา จ ปน เชตวนเมว นิวตฺเตตฺวา อมจฺเจน ทินฺนภตฺตำ ภุญฺชิ ฯ

ภุญฺชนปริโยสาเน วชฺฌฆาตโก อมจฺจสฺส สีสำ ฉินฺทิ ฯ อมจฺจสฺส มตกาเล มหาปถวี สงฺขุภิ สมฺปเวธิ ฯ ปถวีสทฺโท นทิโต มหา อโหสิ ฯ ตสฺมึ ขเณ รญฺโญ เสตจฺฉตฺตำ ภิชฺชิ ฯ

ราชา ตำ อจฺฉริยำ ทิสฺวา อติภยภีโต นครทฺวารำ ปิทหาเปสิ ฯ

อถ สุสาเน อมจฺจมตฺตาเน สุวณฺณวิมานำ สหสฺสนาฏกิตฺถีหิ ปริกิณฺณำ โหติ ฯ โสพฺส มหานิธิกุมฺภิโย นิพฺพตฺตนฺติ ฯ เอโก กปฺปรุกฺโข นิพฺพตฺติ ฯ อมจฺจสฺส ปุตฺตภริยาโย วิมานญฺจ นิธิ-กุมฺภิโย จ กปฺปรุกฺขญฺจ นิสฺสาย ปญฺจสตสำวจฺฉรานิ ชีวิตำ ชีวนฺติ ฯ อมจฺโจ มตกฺขเณเยว พุทฺธทินฺนทานผเลเนว ตุสิตปุเร นิพฺพตฺติ สุขำ อนุภวติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช เอกปุฏกภตฺตผเลน มหาชนา ตณฺฑุลสาลึ นิจฺจำ ปริภุญฺชนฺติ ฯ วตฺถทานผเลน พุทฺธสฺส อุปริ เสตจฺฉตฺตำ ติโยชนำ นิจฺจำ นิพฺพตฺติ ฯ ชีวิตทานผเลน พุทฺธสฺส อาย ทสนหตสำวจฺฉรำ นิพฺพตฺติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช มาราราชา ธมฺมสามี พุทฺโธ ภวิสฺสติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช สพฺเพ สตฺตา มยฺหำ สาสเน อคฺคธมฺมำ สเจ น ลภนฺติ อริยเมตฺเตยฺยสฺส น ลภนฺติ ราม-สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ธมฺมราชสมฺมาสมฺพุทฺธสฺส จ สเจ น ลภนฺติ ธมฺมสามิสมฺมาสมฺพุทฺธำ ปตฺเถนฺตูติ ฯ

อิติ ธมฺมสามิสมฺมาสมฺพุทฺธสฺส อุทฺเทโส

จตุตฺโถ นิฏฺฐิโต ฯ

นารทสมฺพุทฺธสฺส ปญฺจโม อุทฺเทโส

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช ธมฺมสามิพุทฺธสาสเน อติกฺกนฺเต สารกปฺเป อติกฺกนฺเต เอโก กปฺโป ลกฺขกปฺโป นาม สุญฺโญ อุทปาทิ ฯ เอกลกฺขกปฺเป อติกฺกนฺเต มณฺฑกปฺโป อุทปาทิ ฯ ตตฺถ กปฺเป นารโท จ รสิมุนิ จ เทฺว พุทฺธา อุปฺปชฺชนฺติ ฯ ปจฺฉา อสุรินฺทราหุราชา นารทพุทฺโธ นาม ภวิสฺสติ ฯ ทีฆโส ภควา วีสติสตหตฺโถ ฯ พุทฺธรสิปภา วิชฺชุลตา วิย อโหสิ ฯ พุทฺธรสิปภา หุตฺวา เอกา ปภา ปทุมสทิสา ว อโหสิ ฯ พุทฺธสฺส อายุ เอกนหุตํ อโหสิ ฯ จนฺทรุกฺโข โพธิรุกฺโข อโหสิ ฯ สกลปจวิยํ สตฺตรโส อุทปาทิ ฯ สพฺเพ มหาชนา ปจวีรสํ ปริภุญฺชิตฺวา อตฺตานํ ชีวนฺติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช นารทพุทฺโธ กึ ทานํ ทตฺวา เอวรูปํ มหาสมฺปตฺตึ ลภติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช ทสปารมิโย ปูเรตฺวา เอกา ปารมี ปากฏา โหติ เอวรูปํ มหาสมฺปตฺตึ ลภติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช กสฺสปพุทฺธกาเล โพธิสตฺโต เอโก ราชา อโหสิ ฯ นาเมน สิริคุตฺโต ราชา นาม อโหสิ ฯ นครํ นิมลนครํ นาม ฯ ตสฺส มหาเทวี ปน ลมฺพุสฺสา เทวี นาม อโหสิ ฯ ราชา เทฺว ปุตฺตธีตโร ลภติ ฯ เอโก ปุตฺโต นิโคฺรธกุมาโร นาม ฯ เอกา ธีตา โคตมี นาม อโหสิ ฯ เอกทิวสมฺหิ อฏฺ พฺราหฺมณา อาคนฺตฺวา ตสฺส สนฺติกํ อุปสงฺกมิตฺวา ชยโฆเสน โถเมตฺวา ราชานํ นครํ ยาจึสุ ฯ

ราชา โสมนสฺสชาโต หุตฺวา อฏฺฐนฺนํ พฺราหฺมณานํ นครํ ทตฺวา ปุตฺตธีตรญฺจ เทวิญฺจ คเหตฺวา นครา นิกฺขมิตฺวา วนสณฺเฑ ปวิสิตฺวา ธมฺมิกํ นาม ปพฺพตํ อารุยฺห อสฺสมํ มาเปตฺวา ตตฺถ จตฺตาโร ขตฺติยา สีลํ รกฺขนฺติ ฯ

ตทา เอโก ยนฺโต นาม ยกฺโข ทีฆโส วีสติสตหตฺโถ อรญฺญา นิกฺขมิตฺวา จตุนฺนํ ขตฺติยานํ สมฺมุเข ติฏฺฐติ ฯ มหาราช อหํ ยกฺโข โหมิ วนํ รกฺขามิ โลหิตํ ปิวามิ มํสํ ขาทามิ ชีวามิ อหํ อชฺช สตฺตหตฺถึ จตุทฺทสอสฺเส วีสติมิเค ขาทามิ ตาย ปิปาสาย ปฏิพาหิตุํ น สกฺโกมิ อิทานิ มหาราช เทฺว ปุตฺเต ยาจิตุํ อิธ อาคจฺฉามิ เทฺว ปุตฺเต สเจ มยฺหํ เทหิ อนาคเต เอโก พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ เอวํ ยกฺโข อโวจ ฯ

ตทา ราชา ตสฺส วจนํ สุตฺวา เอวมาห โภ สุนฺทรมุข ยกฺข อหํ เทฺว ปุตฺเต ทานตฺถาย โปเสมิ อิทานิ อิเม กุมาเร ยาจนตฺถาย อิธาคจฺฉสิ อิเม ปุตฺเต เต ทสฺสามีติ วตฺวา อุฏฺฐาย เทฺว กุมาเร คเหตฺวา ปุสกุทกํ ทกฺขิณหตฺเถน คเหตฺวา อาห โภ ยกฺข มยฺหํ สนฺติกํ เอหีติ อุทกํ อภิสิญฺจิ ฯ ทินฺนกาเล ราชา ปฐวิญฺจ เทวสงฺฆา จ สกฺขี กโรนฺโต อาห โภนฺโต ปฐวีเทวสงฺฆา ภวนฺตา มยฺหํ สกฺขี โหนฺตุ ปุตฺตปิเยหิ สตคุเณน สหสฺสคุเณน สตสหสฺสคุเณน สพฺพญฺญุตญาณเมว ปิยตรํ อิมินา ปิยปุตฺตทานผเลน จกฺกวตฺติสมฺปตฺตึ น ปตฺเถมิ อินฺทสมฺปตฺตึ น ปตฺเถมิ มารสมฺปตฺตึ น ปตฺเถมิ พฺรหฺมสมฺปตฺตึ น ปตฺเถมิ ปเทสราชสมฺปตฺตึ น ปตฺเถมิ สพฺพญฺญุตญาณ-

สมฺปตฺตึ ปตฺเถมิ อิทำ ปุตฺตทานำ สพฺพญฺญุตญาณสฺส ปจฺจโย โหตูติ ปตฺถนำ อกาสิ ฯ ตทา ตสฺส รญฺโญ ปตฺถนาวสาเน ปฐวี กมฺปิ สงฺกมฺปิ สมฺปเวธิ ฯ สาคโร สงฺขุภิ ฯ สิเนรุ-ปพฺพตราชา สุเสทิตเวตฺตงฺกุโร วิย ธมฺมิกปพฺพตาภิมุโข โอนมิ ฯ เทโว คชฺชนฺโต ขณิกวสฺสำ วสฺสิ ฯ อกาลวิชฺชุลตา นิจฺฉรึสุ ฯ

สกฺโก เทวราชา วิชยุตฺตรสงฺขำ วิธมติ มหาพฺรหฺมา อปฺโผเฏสิ ฯ สพฺเพ เทวา มหาสาธุการมทำสุ ฯ สพฺพานิ อจฺฉริยานิ อเหสุำ ฯ

ตมตฺถำ ปกาเสนฺโต สตฺถา อาห

นินฺทาทิตา เต ปฐวี สทฺโท เต ติทิวงฺคโต
สมนฺตา วิชฺชุลตา อาคู ทิรีนำ ว ปตีสุตา
อินฺโท จ พฺรหฺมา พสุธา จ เทวา
อากาสเทวา วนรุกฺขเทวา
โสโม ยโม เวสฺสวโณ จ เทวา
เต ตำ ปสำสา นรราชวรนฺติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช ตทา กาเล ยกฺโข เทฺว กุมาเร คเหตฺวา ปจฺฉิมปณฺณสาลำ คนฺตฺวา เทฺว กุมาเร ทีวายำ ทนฺเตน ฉินฺทิตฺวา โลหิตำ ปิวิตฺวา มรุมราย ขาทติ ฯ ยกฺขขาทนกาเล ราชา โลหิตวินฺทูนิ ทิสฺวา จิตฺตกมฺปนำ อกตฺวา โภนฺโต เทวสงฺฆา มยฺหำ ทานำ อโห วต เสยฺโยติ อตฺตโน ทานำ โถเมติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช เทวกุมารทานผเลน ตสฺส พุทฺธสฺส

สาสเน สพฺเพ มหาชนา รูปสิริสมฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ รญฺโญ ปุรโต เทฺว กุมาเร ยกฺขขาทนผเลน พุทฺธรํสิปภา สพฺพรตฺตินฺทิวํ นิจฺจํ นิพฺพตฺติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช สพฺเพ มหาชนา มยฺหํ สาสเน มคฺคผลํ น ลภนฺติ อริยเมตฺเตยฺยสฺส จ รามสมฺพุทฺธสฺส จ ธมฺมราชสมฺมาสมฺพุทฺธสฺส จ ธมฺมสามีสมฺมาสมฺพุทฺธสฺส จาติ จตุนฺนํ พุทฺธานํ มคฺคผลํ น สาสเน ลภนฺติ อนาคเต อสุรินฺทราหุราชนารทสมฺมาสมฺพุทฺธสฺส สาสเน ปตฺเถถาติ ฯ

อิติ อสุรินฺทราหุราชนารทสมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

อุทฺเทโส ปญฺจโม นิฏฺฐิโต ฯ

รังสีมุนีสมฺพุทฺธสฺส ฉฏฺโฐ อุทฺเทโส

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช อสุรินฺทราชนารทสมฺมาสมฺพุทฺเธ อติกฺกนฺเต ตตฺถ กปฺเป โสณพฺราหฺมโณ อนาคเต พุทฺโธ ภวิสฺสติ ฯ ตสฺส นาโม รังสิมุนิ นาม อโหสิ ฯ ทีฆโส ภควา สฏฺฐีหตฺโถ ปิปฺผลิรุกฺโข โพธิรุกฺโข อโหสิ ฯ มุนิรังสิปภา ทิวา จ สุวณฺณปภา วิย รตฺติยา จ ปีตปภา วิย ปภาสนฺติ ฯ พุทฺธายุโก ปญฺจสหสฺสสํวจฺฉโร โหติ ฯ พุทฺธสาสเน สพฺเพ มหาชนา วาณิชกสเกน ชีวิตํ กปฺเปนฺติ ฯ มนุสฺสานํ รูปํ สุวณฺณสทิสํ อโหสิ ฯ ตทา มหาชโน กปฺปาสวิชฺเฌน อคฺคินา ฑยฺหติ ฯ กปฺปาสรุหนกาเล กปฺปาสผลํ นานุวตฺตติ ฯ มหาชโน พุทฺธสาสเน นานาลงฺกาเรหิ ธาเรสิ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช รสิมุนิสมฺพุทฺโธ ทสปารมิโย ปูเรตฺวา เอกา ปารมี ปากฏา อโหสิ พุทฺธสมฺปตฺตึ ลภติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช กกุสนฺธพุทฺธกาเล โสณโพธิสตฺโต นิพฺพตฺติ นาเมน มาฆมาณโว อโหสิ ฯ โส มาฆมาณโว วาณิโช อติจฺเฉโก ปรมํ วาณิชฺชํ คจฺฉติ ฯ เอกํ มูลํ คณฺหาติ ทสผลํ ลภติ ธนํ ลภิตฺวา เคหํ อาคจฺฉติ ฯ สตฺตเม ทิวเส อาคตกาเล นาวา นทิเยว นิมุคฺคา โหติ ฯ มาฆมาณโว ปจฺฉา ทุติยํ วาณิชฺชํ คนฺตฺวา เอกํ มูลํ คณฺหาติ ทสผลํ ลภติ ธนํ ลภิตฺวา อาคจฺฉติ ฯ เคหํ อคฺคินา ฑยฺหติ ฯ โส มาณโว ตติยํ วาณิชฺชํ กตฺวา เอกํ มูลํ คเหตฺวา ทสผลํ ลภติ ธนํ ลภิตฺวา เคหํ อาคจฺฉติ ฯ ตตฺถ ทิวเส โจรา อาคนฺตฺวา สพฺพธนํ คเหตฺวา ปลายึสุ ฯ โส มหาวินาสํ ปตฺโต อโหสิ ฯ โส มาโฆ จตุตฺถํ วาณิชฺชํ กตฺวา เอกมูลํ คเหตฺวา กีณิตฺวา ทสผลํ ลภติ ธนํ ลภิตฺวา อาคจฺฉติ ฯ ตํ ทิสฺวา ราชา ราชปุริสํ มาฆํ ปกฺโกสาเปสิ ฯ ราชปุริโส อาคนฺตฺวา ตํ มาฆํ คเหตฺวา ราชเคหํ เนสิ ฯ ราชา ราชปุริสํ อาณาเปสิ อชฺช ราชปุริส ตฺวํ มาฆสฺส เคหํ คนฺตฺวา สพฺพํ ธนํ คเหตฺวา อาคจฺฉาหีติ ฯ ราชปุริโส ตสฺส วจนํ สุตฺวา มาฆสฺส เคหํ คนฺตฺวา สพฺพธนํ คเหตฺวา รญฺโญ อทาสิ ฯ ตทา ตสฺส ภริยา มหาวินาสํ ปตฺตา อโหสิ ฯ มาฆมาณโว ทุกฺเขน ปีฬิโต ภริยาย สทฺธึ มหาวินาสํ อกาสิ ฯ มาฆมาณโว เคหา นิกฺขมิตฺวา สหายกสฺส สนฺติกํ อุปสงฺกมิตฺวา เอกํ กมฺพลํ เอกํ สุวณฺณลกฺขํ คเหตฺวา วาณิชฺชํ

คนฺตฺวา กสฺมึ ฐาเน คจฺฉามีติ โกสมฺพินครํ คนฺตฺวา ตทา ปุนทิวเส อุโปสถสีลํ รกฺขติ ฯ นครวาสิโน นิคมา วา ชนปทา วา อาคนฺตฺวา สภงฺคํ กีฬิตุกามา นครมชฺเฌ คจฺฉนฺติ ฯ

ตทา กกุสนฺธสฺส พุทฺธสฺส สาวโก ผลสมาปตฺติโต นิกฺขนฺโต จินฺเต๋สิ โก ปุคฺคโล มหาทุกฺเขน ปีฬิโต โหตีติ จินฺเตตฺวา ทิพฺพจกฺขุนา โพธิสตฺตํ ทิสฺวา อยํ มาณโว มหาทุกฺโข โหติ ตสฺส ทิฏฺฐธมฺมเวทนียํ นิพฺพตฺเตสฺสามีติ ปตฺตจีวรํ คเหตฺวา อากาเสนาคนฺตฺวา นครมชฺเฌ โอตริตฺวา มคฺคสมีเป อฏฺฐาสิ ฯ

มหาชนา ตํ ทิสฺวา ปุจฺฉึสุ ภนฺเต อยฺโย อิธ กสฺมา ติฏฺฐตีติ ฯ สาวโก โภนฺโต อุปาสกา อหํ มาฆมาณวํ โวโลเกตุํ อิธ ติฏฺฐามีติ อาห ฯ มหาชนา ภนฺเต เต ทานํ ทสฺสามาติ ฯ ตํ โส อปฺปฏิคฺคเหตฺวา ตตฺถ ฐาเนเยว ติฏฺฐติ ฯ มหาชนา สภงฺคํ กีฬิตุ มคฺคํ อคมึสุ ฯ

ตทา มาฆมาณโว อาคนฺตฺวา สาวกํ ทิสฺวา วนฺทิตฺวา ปุจฺฉิ ภนฺเต กึ อิจฺฉสิ อิธ ติฏฺฐสีติ ฯ โส โภ มาณว ตว ทานํ ปฏิคฺคณฺหิตุ อิธ ติฏฺฐามีติ อาห ฯ มาณโว ตสฺส วจนํ สุตฺวา จิตฺตํ ปสาเทตฺวา สหสฺสถวิกํ อตฺตโน หตฺถตเล ฐเปนฺโต วิย อลีนมานโส หุตฺวา ภนฺเต อหํ ปุถุชฺชนสฺส วาณิชฺชํ จตฺตาโร วาเร กตฺวา มหาทุกฺขํ อนุภวามิ อิทานิ วาณิชฺชํ นิพฺพานํ กโรมีติ วตฺวา สุวณฺณลกฺขญฺจ เอกกมฺพลญฺจ โสมนสฺเสน ตสฺส อทาสิ ฯ

โส ทตฺวา จ ปน ปตฺถนํ อกาสิ ภนฺเต อิมินา

ทานผเลน สพฺพญฺญุตญาณสฺส ปจฺจโย โหตุ นิพฺพานสฺส ปจฺจโย โหตูติ ฯ

โส ตสฺส อนุโมทนํ กโรนฺโต อาห โภ อุปาสก ยถา สงฺกปฺโป เต เอวํ ขิปฺปํ สมิชฺฌตูติ วตฺวา อากาเสน คนฺตฺวา อนฺตรธายิตฺวา ยตฺถ อิจฺฉติ ตตฺถ คจฺฉติ ฯ ตสฺมึ คเต เอโก กปฺปรุกฺโข ตตฺถ ทินฺนฏฺฐาเน อุทปาทิ ตสฺส มูเล เอกํ วิมานํ อุปฺปชฺชิ ฯ โส กปฺปรุกฺขํ นิสฺสาย มาณโว เทวปุตฺโต คนฺธมาทนปพฺพเต นิสินฺโน วิย ตตฺถ วิมาเน นิสีทิ ฯ

ตทา โกสมฺพีราชา สภงฺคกีฬนฺตํ มหาชนปริวุโต คจฺฉติ กปฺปรุกฺเข เทวปุตฺตํ วิย ตํ วิมาเน นิสินฺนํ ทิสฺวา กปฺป-รุกฺเข สนฺติกํ คจฺฉติ ฯ กปฺปรุกฺขโต เทวตา รญฺโญ คีวํ คเหตฺวา ฉฑฺเฑนฺติ ฯ ราชา กุชฺฌิตฺวา ตสฺส วิมานํ อคฺคินา ฑหาเปติ ฯ ปทุมคพฺภํ ตตฺถ อุปฺปชฺชิตฺวา ตํ สมฺปฏิจฺฉิ ฯ ราชา ตํ อจฺฉริยํ ทิสฺวา มหากุฏุโธ หุตฺวา โพธิสตฺตํ คาหาเปตฺวา อุทเก นิมุชฺชาเปสิ ฯ อุทเก ปทุมคพฺภํ นิพฺพตฺติตฺวา ตํ สมฺปฏิจฺฉิ ฯ ราชา ตํ อจฺฉริยํ ทิสฺวา ตํ มาณวํ ปุจฺฉิ โภ มาณว อยํ กปฺปรุกฺโข เกน เต ทินฺโนติ ฯ โส อาห มหาราช อคฺคสาวโก มยฺหํ เทตีติ ฯ ราชา เตนหิ สาวกํ ตฺวํ ตว สนฺติเก ปกฺโกสาหีติ อาห ฯ

ตทา มหาสตฺโต อคฺคสาวกสฺสาคมนภาวํ อธิฏฺฐาสิ ภนฺเต มํ อนุกมฺปาย มม สนฺติเก อาคจฺฉตูติ ฯ อธิฏฺฐานปริโยสาเน โส สาวโก ตสฺส จิตฺตํ ทิพฺเพน จกฺขุนา ทิพฺพโสเตน วิทิตฺวา

อากาเสน อพฺภุคฺคนฺตฺวา ตสฺส สนฺติเก อฏฺฐาสิ ฯ โส จิตกาเล ราชานํ อาห มหาราช สเจ ตฺวํ มาณวํ พุทฺธงฺกุรํ ทุสฺสสิ สพฺพนครํ เต ปรวิยํ นิมุคฺคํ ภวิสฺสตีติ วตฺวา อากาเสน สกฏฺฐานเมว คจฺฉติ ฯ

ราชา สาวกสฺส วจนํ สุตฺวา ภีตตสิโต โพธิสตฺตํ อาห โภ มาณว อชฺชโต ปฏฺฐาย ตฺวํ มม กนิฏฺโฐ โหหีติ โพธิสตฺตํ อตฺตโน กนิฏฺฐฏฺฐาเน ฐเปสิ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช เอกกมฺพลทานผเลน มหาสมฺปตฺตึ ลภติ โส กกุสนฺธสฺส จ โกนาคมนสฺส จ กสฺสปสฺส จ โคตมสฺส จ เมตฺเตยฺยสฺส จ รามสฺส จ ธมฺมราชสมฺพุทฺธสฺส จ ธมฺมสามิสฺส จ นารทสฺส จาติ อิเมสํ นวนฺนํ พุทฺธานํ สาสเน นิรนฺตรํ มหาทานํ ทตฺวา มหายโส ภวิสฺสติ ฯ

เอวํ โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช สพฺเพ สตฺตา มยฺหญฺจ อริยเมตฺเตยฺยรามธมฺมราชธมฺมสามีนารทสมฺมาสมฺพุทฺธสฺส จาติ เอเตสํ ฉนฺนํ พุทฺธานํ สาสเน อคฺคธมฺมํ สเจ น ลภนฺติ อนาคเต โสณพฺราหฺมโณ รสีมุนีสมฺพุทฺโธ นาม ภวิสฺสติ ตุมฺเห ตสฺส สาสเน อคฺคธมฺมํ ปตฺเถถาติ ฯ

โสณพฺราหฺมณรสีมุนิสมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
อุทฺเทโส ฉฏฺโฐ นิฏฺฐิโต ฯ

เทวเทวสมฺพุทฺธสฺส สตฺตโม อุทฺเทโส

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช รสฺมินิสมฺพุทฺธสฺส สาสเน ปริหีเน จ มณฺฑกปฺเป อติกฺกนฺเต จ เอโก มณฺฑกปฺโป อุทปาทิ ฯ ตตฺถ กปฺเป เทวเทโว จ นรสีโห จ เทฺว พุทฺธา อุปฺปชฺชนฺติ ฯ ปรมํ สุภพฺราหฺมโณ เทวเทโว นาม พุทฺโธ อุทปาทิ ฯ ทีฆโส ภควา อสีติหตฺโถ ฯ จมฺปกรุกฺโข โพธิ-รุกฺโข ฯ พุทฺธรสฺมิปภา ปุปฺผกณฺณิกา วิย สีตํ วา อุณฺหํ วา นาโหสิ สกลโลเก โอภาสนฺติ ฯ ปภา สกลโลเก ปูรยนฺติ ฯ เทวเทโว สมฺพุทฺโธ อสีติสหสฺสสํวจฺฉรายุโก โหติ ฯ พุทฺธานุ-ภาเวน ปจวิยํ คนฺธสาลิปกติ อุทปาทิ ฯ สพฺเพ มหาชนา น วาณิชา น กสิณา โหนฺติ คนฺธสาลิตณฺฑลํ คเหตฺวา ปจิตฺวา ปริภุญฺชนฺติ ฯ พุทฺธานุภาเวน เอโก กปฺปรุกฺโข นานา-ภณฺฑิกาภรเณหิ โอลมฺพนฺโต อุทปาทิ ฯ สพฺเพ มนุสฺสา ยํ ยํ อิจฺฉนฺติ ตํ ตํ คเหตฺวา อตฺตานํ อลงฺกโรนฺติ ฯ เตสํ สรีรํ น ผสฺเสติ ฯ ปกติยา วณฺโณ เตสํ สุวณฺณวณฺโณ โหติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช เทวเทโว สมฺมาสมฺพุทฺโธ ทส ปารมิโย ปูเรตฺวา เอกา ปารมี ปากฏา โหติ ตสฺมา มหา-สมฺปตฺตึ ลภติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช โกนาคมนพุทฺธกาเล สุภพฺราหฺมโณ ฉทฺทนฺตวารณนาคราชา ฉทฺทนฺตสรตีเร นิพฺพตฺติ ฯ เอกทิวสํ โกนาคมนสาวโก อญฺญาตกโกณฺฑญฺโญ นาม อายุสงฺขารปริหีโน ฉทฺทนฺตสรตีเร ปรินิพฺพายิ ฯ ตทา ฉทฺทนฺตวารณราชา

สพฺพญฺญุตญาณภาวํ อิจฺฉติ ฯ อญฺญาตโกณฺฑญฺญสฺส สรีรํ ทิสฺวา โสมนสฺสปฺปตฺโต อิธาหํ ตสฺส สรีรํ ฌาเปสฺสามีติ จินฺเตตฺวา อธิฏฺฐาสิ โภนฺโต เทวสงฺฆา ปุพฺเพ อตฺตภาเว มยา ปุญฺญํ สเจ กตํ อิทานิ เตน กกจูปมํ มม สนฺติเก อุปฺปชฺชตูติ ฯ

ตทา กกจูปมํ ตสฺส ปุรโต นิพฺพตฺติ ฯ โส เทฺว ทนฺเต กกเจน ฉินฺทิตฺวา เอกํ ทนฺตํ โทณึ กาเรตฺวา เอกํ มยุรญฺจ กาเรตฺวา ตตฺถ โทเณ ตสฺส สรีรํ ฌเปสิ ฯ

ฉทฺทนฺตราชา ติรจฺฉาโน สมาโน กสฺมา โทณญฺจ มยุรญฺจ กโรตีติ วจนตฺโถ สเจ อาจริเยน โจทิตพฺโพ ฯ

อิมํ การณํ ปริหาเรน กเถตพฺพํ

โพธิสตฺโต ปุพฺเพ กาเล ปุญฺญํ กริตฺวา อิทานิ สพฺพญฺญุต-ญาณํ อิจฺฉติ ฯ เตน วิสฺสุกมฺมเทวปุตฺโต ตาวตึสโต โอตริตฺวา ยสฺมา ตสฺมา โทณญฺจ มยุรญฺจ กโรตีติ พฺยากริสุ ฯ โส เกสาสีสํ คเหตฺวา สุวณฺณปทีปสทิสํ กตฺวา อคฺคินา ฌาเปตฺวา เถรสฺส สรีรํ ปูเชสิ ฯ

สตฺตทิวเสสุ นาคา สภงฺคกีฬนฺตา เถรสฺส สรีรํ โทณโต นีหริตฺวา มยุเร ฌเปสุ ฯ โส สีสุปริ จนฺทนสารํ ฌเปตฺวา อุปริ จนฺทนสารสฺส เถรสรีรํ ฌเปตฺวา อคฺคินา ฌาเปสิ ฯ มยุโร สเจตโน วิย มหานาคสฺส อุปริ ติฏฺฐติ ฯ อากาเส มยุโร อพฺภุคฺคนฺตฺวา เตโชธาตุยา นิรวเสสํ ฌายติ ฯ ตทา ธาตุสรีรานิ ปฐวิยํ ติฏฺฐนฺติ ฯ ตตฺถ ฐาเน เทวตาโย เจติยํ พนฺธิตฺวา อเหสุ ฯ

ตทา ฉฑฺทนฺตราชา ปตฺถนำ อกาสิ โภนฺโต เทวสงฺฆา อิมินา ทนฺตทาเนน สพฺพญฺญุตญาณสฺส ปจฺจโย จ นิพฺพานสฺส ปจฺจโย โหตูติ ฯ ตตฺถ ฉฑฺทนฺตหตฺถิราชา ยาวตายุกำ จตฺวา อายุหปริโยสาเน จุโต ตุสิตปุเร นิพฺพตฺติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช มยฺหญฺจ เมตฺเตยฺยสฺส จ รามสฺส จ ธมฺมราชสฺส จ ธมฺมสามิสฺส จ นารทสฺส จ รำสิมุนิสฺส จาติ อิเมสำ พุทฺธานำ สาสเน อคฺคธมฺมำ น ลภนฺติ สุภพฺราหฺมโณ อนาคเต เทวเทโว สมฺพุทฺโธ ภวิสฺสติ ตสฺส สาสนำ ตุมฺเห ปตฺเถถาติ ฯ

สุภพฺราหฺมณเทวเทวสมฺพุทฺธสฺส นาม
อุทฺเทโส สตฺตโม นิฏฺฐิโต ฯ

นรสีหสมฺพุทฺธสฺส อฏฺฐโม อุทฺเทโส

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช เทวเทวสมฺพุทฺธสฺส สาสเน ปริหีเน ตตฺถ กปฺเป โตเทยฺยพฺราหฺมโณ นรสีหสมฺพุทฺโธ นาม ภวิสฺสติ ฯ ทีฆโส ภควา สฏฺฐิหตฺถุพฺเพโธ อโหสิ ฯ พุทฺธรํสิปภา ทิวา มณิปภาสทิสา รตฺตึ สุวณฺณสทิสา ฯ ภควา อสีติ-สหสฺสสํวจฺฉรายุโก ฯ ปาตลีรุกฺโข โพธิรุกฺโข ฯ พุทฺธานุภาเวน คนฺธสาลิ ปกติ อุทปาทิ ฯ สพฺเพ มหาชนา น วาณิชา น กสิณา ตณฺฑุลสาลึ คเหตฺวา ปจิตฺวา ปริภุญฺชนฺติ ฯ เอโก กปฺปรุกฺโข อุทปาทิ ฯ กปฺปรุกฺขํ นิสฺสาย นานาภณฺฑิกา อทปาทิ ฯ มนสสานุ สรีรุ เตสุ น ผสเสติ ฯ ปกติยา วณฺณโณ เตสุ สุวณฺณสทิโส อโหสิ ฯ ภควโต อุปริ อุณฺณาลุมฺหิ เสตจฺฉตฺตุ สตฺตรตนมยุ ติโยชนปมาณุ อากาเส อพฺภุคฺคนฺตฺวา นิจฺจุ ติฏฺฐติ ฯ ภควา ทส ปารมิโย ปูเรตฺวา เอกา ปารมี ปากฏา โหติ เอวุ มหาสมฺปตฺตึ ลภติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช กสฺสปพุทฺธสาสเน อติกฺกนฺเต มยฺหุ สาสนุ ภวิสฺสติ ฯ ทฺวินฺนุ สาสนานุ มชฺฌนฺตเร โตเทยฺยพฺราหฺมโณ วาณิโช นนฺทมาณโว นาม อโหสิ[1] ฯ

เอกุ สมยุ เอโก ปจฺเจกพุทฺโธ ปิณฺฑาย จรติ ฯ ตทา นนฺทมาณโว ปจฺเจกพุทฺธุ ทิสฺวา เอกุ กมฺพลุ เอกญฺจ สุวณฺณ-ลกฺขุ ปจฺเจกพุทฺธสฺส ทานุ เทติ ฯ ทานปริโยสาเน ปตฺถนุ

---

๑. ม. ฉบับเลขที่ ๔๑๙๙/ก/๑ ใบลานอังกาหน้าคู ขาดไปจำนวน ๑ ลาน

อกาสิ ภนฺเต ปจฺเจกพุทฺธ อิมินา ทานผเลน สพฺพญฺญุต-ญาณสฺส ปจฺจโย โหตูติ ฯ

ปจฺเจกพุทฺโธ ตำ กมฺพลำ คเหตฺวา ปารุปิตฺวา อุปริ ปจฺเจก-พุทฺธสฺส เอกหตฺถา เหฏฺฐา ปาทตลา เอกหตฺถปฺปมาณา อวสิฏฺฐา เทฺวปาทา ติฏฺฐติ ฯ นนฺทมาณโว ตำ ทิสฺวา ภนฺเต ปจฺเจกพุทฺธ อิมินา กมฺพลทานผเลน อุปริ อาณา เอกโยชนา นิพฺพตฺตตุ เหฏฺฐา เอกโยชนา นิพฺพตฺตตูติ ทุวิธำ ปตฺถนำ อกาสิ ฯ ปตฺถนา-ปริโยสาเน ปจฺเจกพุทฺโธ คามโต นิกฺขมิตฺวา คจฺฉติ ฯ มคฺค-มชฺเฌ เอกา ตรุณกุมาริกา ปจฺเจกพุทฺธำ คจฺฉนฺตำ ทิสฺวา ปุจฺฉิ ภนฺเต เกน ตุยฺหำ วตฺถำ ทินฺนนฺติ ฯ

นนฺทมาณววาณิโช เอกกมฺพลทานำ เม เทติ อุปาสิเกติ ฯ ภนฺเต กิำ ปตฺถนำ ปตฺเถตีติ ฯ

อุปาสิเก เทฺว ปตฺถนา อกาสิ เอกำ สพฺพญฺญุตญาณำ เอกำ ราชภาวสมฺปตฺติำ ปตฺเถตีติ ฯ

กุมาริกา ตำ วจนำ สุตฺวา จิตฺตำ ปสาเทตฺวา เอกำ วตฺถำ คเหตฺวา ปจฺเจกพุทฺธสฺส ทานำ เทติ ฯ ทานปริโยสาเน ปตฺถนำ อกาสิ ภนฺเต อิมินา วตฺถทาเนน วาณิโช ปุริโส มหาราช-สมฺปตฺติำ สเจ ลภิสฺสติ อหำ ตสฺส อคฺคมเหสี ภวิสฺสามีติ ฯ อิติ ตทา เทฺว ปุถุชฺชนา ตตฺถ ทานฏฺฐาเน เอกำ สาลำ กริตฺวา ตตฺถ สาลาย ถมฺเภ ปจฺเจกพุทฺธรูปำ การาเปตฺวา กุมารี เกสสีสำ คเหตฺวา เตเลน มกฺเขตฺวา อคฺคินา ฑยฺหมานา ปูเชสิ ฯ มาณโว ตำ ปริจฺจาคำ กตฺวา ทานำ ทตฺวา สีลำ รกฺขิตฺวา ตตฺถ ยาวตายุกำ

จตฺวา อายุหปริโยสาเน จุโต ตาย สทฺธึ ตาวตึสภวเน นิพฺพตฺติ ฯ ตทา เทฺว ชนา ตาวตึเส ติโกฏิสฏฺฐิลกฺขสวจฺฉรานิ มนุสฺสคณนาย ติฏฺฐนฺติ ฯ

ตโต จุโต ทฺวารวตินคเร ธมฺมราชา นิพฺพตฺติ ฯ กุมารีปิ ตตฺถ นคเร เสฏฺฐิกุเล มหาสมฺปตฺติยํ นิพฺพตฺติ ฯ อายุโสพฺส-สวจฺฉรสมฺปตฺตึ กุมาริกํ ธมฺมราชสฺส อุปนาเมสุ ฯ นาเมน มงฺคลเทวึ นามํ กรึสุ ฯ มงฺคลเทวี ปน โสพฺสสหสฺสอิตฺถีนํ เชฏฺฐา อโหสิ ฯ อิติ ธมฺมราชา สพฺพา นาฏกิตฺถิโย ภตฺตถาลกํ คเหตฺวา ภุญฺชาเปสิ ฯ สพฺพา นาฏกิตฺถิโย ภุญฺชิตุ น ลภนฺติ ฯ มงฺคลเทวี ทานปติ ปุพฺเพ กาเล ทานํ เทติเยว อิทานิ สุวณฺณองฺคุลึ ลภติ ฯ ธมฺมราชา สยํ เอกสยเน นิสีทาเปนฺโต ตํ อสทิสมหาสมฺปตฺตึ มหาอคฺคมเหสิฏฺฐาเน ฐเปสิ ฯ ตทา ธมฺมราชา จ มงฺคลเทวี จ ปุพฺเพ อตฺตภาเว ทานสมํ ทตฺวา จวิตฺวา อิทานิ มหาสมฺปตฺตึ ลภติ ฯ ทานานุภาเวน มนุสฺสสมฺปตฺตึ เทวสมฺปตฺติญฺจ อนุภวิตฺวา โตเทยฺยพฺราหฺมโณ นิพฺพตฺติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช ทานผเลน นรสีหสมฺมาสมฺพุทฺโธ ภวิสฺสติ ฯ

เอวํ โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช สพฺเพ สตฺตา มยฺหญฺจ อริยเมตฺเตยฺยสฺส จ รามสฺส จ ธมฺมราชสฺส จ ธมฺมสามิสฺส จ นารทสฺส จ รํสิมุนิสฺส จ เทวเทวสฺส จาติ อิเมสํ อฏฺฐนฺนํ พุทฺธานํ สาสเน อคฺคธมฺมํ น ลภนฺติ ฯ อนาคเต โตเทยฺย-

พฺราหฺมโณ นรสีโห สมฺมาสมฺพุทฺโธ ภวิสฺสติ ตสฺส สาสเน ตุมฺเห ปตฺเถถาติ ฯ

โตเทยฺยพฺราหฺมณนรสีหสมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

อุทฺเทโส อฏฺฐโม นิฏฺฐิโต ฯ

ติสฺสสมฺพุทฺธสฺส นวโม อุทฺเทโส

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช นรสีหสฺส สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส สาสเน อนฺตรหิเต มณฺฑกปฺเป อติกฺกนฺเต วารสุญฺญกปฺโป อุทปาทิ ฯ วารสุญฺญกปฺเป อติกฺกนฺเต เอโก มณฺฑกปฺโป อุทปาทิ ฯ ตตฺถ กปฺเป ติสฺสพุทฺโธ จ สุมงฺคโล จ เทฺว พุทฺธา อุปฺปชฺชนฺติ ฯ

ปรมํ ธนปาลหตฺถี พุทฺโธ ติสฺสพุทฺโธ นาม โลเก ภวิสฺสติ ฯ ทีฆโส ภควา อสีติหตฺโถ ฯ นิโคฺรธรุกฺโข โพธิรุกฺโข อโหสิ ฯ ภควา อฏฺฐนหุตสฺวจฺฉรายุโก โหติ ฯ ติสฺสพุทฺธสฺส รสฺมิปภา อคฺคิสทิสา วิย โหนฺติ ฯ ติสฺสพุทฺธสฺส รสฺมิปภา รตฺตินฺทิวา ภาสนฺติ ฯ เอกปภา สรีรโต นิกฺขมิตฺวา สงฺขสทิสา วิย เอกปภา ฉตฺตสทิสา วิย เอกปภา ธชสทิสา วิย สรีรโต นิกฺขมิ ฯ อุณฺณลุมฺหา ปภา สหสฺสเสตฉตฺตปริวาริตา วิย อโหสิ ฯ พุทฺธานุภาเวน กปฺปรุกฺโข อุทปาทิ ฯ ตตฺถ กปฺปรุกฺเข สปฺปิ-นวนีตเตลสพฺพขชฺชกํ อตฺถิ ฯ สพฺเพ มหาชนา เย เย อิจฺฉนฺติ เต เต ตโต คเหตฺวา ยถาสุขํ ปริภุญฺชนฺติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช โกนาคมนพุทฺธกาเล เอโก ราชา ธมฺมราชา นาม จมฺปากนคเร รชฺชํ กาเรสิ ฯ โส ปญฺจ

ปุตฺเต ปฏิลภติ ฯ ธนปาลหตฺถี โพธิสตฺโต เชฏฺฐกปุตฺโต หุตฺวา ธมฺมเสโน นาม เอโก ปุตฺโต ภทฺโท นาม เอโก ปุตฺโต ราโม นาม เอโก ปมาโท นาม เอโก ธโช นาม อโหสิ ฯ ปญฺจ ปุตฺเต อาจริยสฺส สนฺติเก สิปฺปํ สิกฺขนตฺถาย เปเสสิ ฯ เตสุ ธมฺมเสโน ทานสีลสิปฺปํ สิกฺขติ ฯ ภทฺโท วิสสรสิปฺปํ สิกฺขติ ฯ ราโม ปุปฺผคฺคิสิปฺปํ สิกฺขติ ฯ ปมาโท สุวณฺณสิปฺปํ สิกฺขติ ฯ ธโช สปฺปสิปฺปํ สิกฺขติ ฯ สพฺเพ ปุตฺตา ปญฺจ สิปฺปานิ สิกฺขิตฺวา นิฏฺฐาเปตฺวา อาจริยํ อาปุจฺฉิตฺวา ตกฺกสิลโต นิกฺขมิตฺวา จมฺปากนครํ สมฺปาปุณึสุ ฯ เต ปญฺจ กุมารา ปิตุ สนฺติกํ คนฺตฺวา ปิตุ สิปฺปํ ปกาเสสุ ฯ ปิตา สิปฺปานิ ปุตฺตานํ ทิสฺวา ปสีทิตฺวา โถเมตฺวา ปณฺณาการํ อทาสิ ฯ ตทา กุมารา ปจฺจมวเย สมฺปตฺตา ธมฺมราชา ปุตฺตสิเนหํ อุปฺปาเทตฺวา จินฺเตสิ เตสุ ปญฺจปุตฺเตสุ ปากเฏสุ เอกสฺส สเจ ราชสมฺปตฺตึ ทสฺสามิ เตสํ วิวาโท มหา ภวิสฺสติ ปญฺจกุมารานํ สิปฺปํ ปกาเสสฺสามิ เตสุ ยสฺส สิปฺปํ อญฺเญ นคเร สเจ ชนา โถเมนฺติ ตสฺส เสตจฺฉตฺตญฺจ ราชสมฺปตฺติญฺจ ทสฺสามีติ จินฺเตตฺวา นาวํ การาเปตฺวา ปุตฺเต ปกฺโกสาเปตฺวา อาห ตาตา ตุมฺเหสุ อญฺญํ นครํ คเตสุ สิปฺปํ ทสฺเสนฺเตสุ มหาชนา ยสฺส สิปฺปํ โถเมนฺติ อหํ ตสฺส ชยํ ลภนฺตสฺส รชฺชสิรึ ทสฺสามีติ ฯ ปุตฺเต นาวํ อาโรหาเปตฺวา อญฺญํ นครํ อุยฺโยเชสิ ฯ ตทา นาวา สาคเร คจฺฉติ ฯ สาคร-มชฺเฌ สมฺปตฺตาย นาวาย ภทฺทกุมาโร สมุทฺทโมหํ ปตฺวา จินฺเตสิ เหฏฺฐา มหาสมุทฺเท อาจริยวิสสรํ อตฺถิ อหํ มหาสมุทฺทเหฏฺฐา

วิสสรสิปฺปำ ปกาเสตฺวา ชยำ ลภิสฺสามิ ปิตุราชา ตำ ชยำ สุตฺวา เสตจฺฉตฺตสมฺปตฺตึ เม ทสฺสตีติ จินฺเตตฺวา จ ปน มหาสมุทฺเท นิมุชฺชิ ฯ ตทา มหามจฺโฉ ตำ คเหตฺวา ขาทิ ฯ ตโต ปรำ นาวา คจฺฉติ ฯ รตฺติกสมเย อุทกำ ปุปฺผคฺคิ วิย อโหสิ ฯ

ตทา ราโม ตำ ทิสฺวา จินฺเตสิ มหาสมุทฺทเหฏฺฐา อาจริย-ปุปฺผคฺคิ อตฺถิ อหำ มหาสมุทฺเท นิมุชฺชิตฺวา สิปฺปำ ปกาเสตฺวา ชยำ กโรมิ มยฺหำ ปิตา ตำ สุตฺวา ราชสมฺปตฺตึ ทสฺสตีติ จินฺเตตฺวา จ ปน มหาสมุทฺเท นิมุชฺชิ ฯ ตทา มหามจฺโฉ ตำ มุเขน คเหตฺวา ขาทิ ฯ รตฺติยา วิภาตาย ตโต ปรำ นาวา คจฺฉติ ฯ มชฺฌนฺติกสมเย มหาสมุทฺทมชฺเฌ อุทเก สุริยมณฺฑลำ ทิสฺวา ปมาทกุมาโร จินฺเตสิ มหาสมุทฺทเหฏฺฐา อาจริเยสุ สุวณฺณสิปฺปำ อตฺถิ อหำ นิมุชฺชิตฺวา สุวณฺณสิปฺปำ ปกาสิสฺสามิ มยฺหำ ชโย ปากโฏ ภวิสฺสติ ปิตา ตำ ปวุตฺตึ สุตฺวา ราชสมฺปตฺตึ เม ทสฺสติ อหำ รชฺชำ ลภามีติ จินฺเตตฺวา จ ปน มหาสมุทฺเท นิมุชฺชติ ฯ อถ มหามจฺโฉ ตำ ทฬฺหำ คเหตฺวา ขาทิ ฯ ตโต ปรำ นาวา คจฺฉนฺตี อญฺญำ นครำ สมฺปาปุณิ ฯ

ตทา ธชกุมาโร อหำ นครวาสีนำ ชนานำ สปฺปสิปฺปำ ปกาเสมีติ จินฺเตตฺวา สปฺปญฺญาตเวเสน กตฺวา มนุสฺสานำ มชฺเฌเยว คจฺฉติ ฯ มนุสฺสา ตำ ทิสฺวา ภีตา อาหำสุ อยำ สปฺโป อยำ สปฺโปติ ตำ ทณฺฑเลฑฺฑุอาทีหิ โปถิยมานา ทุพฺพลำ อกรึสุ ฯ โส ธโช ตตฺถ กาลมกาสิ ฯ

ตทา ธมฺมเสนกุมาโร เอกโก ว นคเร ติฏฺฐติ ฯ ตทา

อสีติสหสฺสอิสโย หิมวนฺตโต นิกฺขมิตฺวา อากาเส อพฺภุคฺคนฺตฺวา นครมชฺเฌเยว คจฺฉนฺตา ปิณฺฑาย วิจรนฺติ ฯ ธมฺมเสโน เต ตาปเส ทิสฺวา จินฺเตสิ อหํ สพฺพสิปฺเป อติจฺเฉโกปิ อากาเสน คนฺตุ๋ น สมตฺโถ โหมิ อสีติสหสฺสอิสโย กสฺมา อากาเสเยว คจฺฉนฺตีติ จินฺเตตฺวา จ ปน เตสํ ตาปสานํ สนฺติกํ คนฺตฺวา ปุจฺฉิ โภนฺโต อิสโย กึ สิปฺปํ ลภิตฺวา เอวํ อากาเสนา-คจฺฉถาติ ฯ อิสโย อาหํสุ โภ มาณว สพฺเพ อิสโย พฺรหาวเน วสนฺตา เอวเมว สิปฺปํ ชานนฺติ ตสฺมา สพฺเพ มยํ อากาเสนา-คจฺฉามาติ ฯ

ตทา ธมฺมเสโน อาห ภนฺเต อหํ จมฺปากนครเร สิปฺเปน อสทิโส โหมิ อหํ อากาเสน คนฺตุ๋ น สมตฺโถ โหมิ อิทานิ อหํ ตํ ยาว สิปฺปํ น ชานามิ ตุมฺหากํ ตาว ทาโส ภวิสฺสามีติ ฯ

สพฺเพ อิสโย ตสฺส วจนํ สุตฺวา การุญฺญํ อุปฺปาเทตฺวา ตํ มาณวํ คเหตฺวา อากาเสน อพฺภุคฺคนฺตฺวา หิมวนฺตํ ปาวิสึสุ ฯ สมฺปตฺตกาเล ธมฺมเสนํ ปพฺพาเชสุ๋ ฯ ธมฺมเสโน ปพฺพชิตฺวา จ ปน กสิณปริกมฺมํ กตฺวา ปญฺจาภิญฺญาโย จ อฏฺฐสมาปตฺติโย จ อุปฺปาเทตฺวา อตุลสิปฺปี ลภิตฺวา จินฺเตสิ อหํ ราชปิตุโน อสทิสํ สิปฺปี ปกาเสมีติ จินฺเตตฺวา ตํ การณํ สพฺเพสํ อิสีนํ อาโรเจสิ ฯ อิสโย ตํ วจนํ สุตฺวา สาธุติ สมฺปฏิจฺฉึสุ ฯ ธมฺมเสโน สพฺเพ อิสโย วนฺทิตฺวา อากาเสน อพฺภุคฺคนฺตฺวา จมฺปากนคราภิมุโข อคมาสิ ฯ นครสมฺปตฺตํ ตํ

ธมฺมเสนำ มหาชนา ทิสฺวา โถเมนฺติ ฯ โส ปิตุ สนฺติกำ คนฺตฺวา อฏฺฐาสิ ฯ

ธมฺมราชา ปุตฺตำ ทิสฺวา โถเมตฺวา สิเนหำ อุปฺปาเทตฺวา ตำ นิสีทาเปสิ ฯ ตทา ธมฺมราชา จตุนฺนำ ปุตฺตานำ ปวุตฺตึ ปุจฺฉิ ตาต ตว กนิฏฺฐา กุหึ คตา ตฺวำ เอกโก ว อาคจฺฉสีติ ฯ ธมฺมเสโน ปิตุ วจนำ สุตฺวา ยถาภูตำ อาห มหาราช ตโย ปุตฺตา สิปฺปำ ทสฺสิสฺสามีติ มหาสมุทฺทมชฺเฌยว นิมุชฺชึสุ ฯ เต มหามจฺฉา ขาทึสุ เอโก ปุตฺโต อุรคเวเสน นครำ คนฺตฺวา มนุสฺสานำ มชฺเฌยว คจฺฉติ ฯ นครวาสิโน ตำ ทิสฺวา อยำ สปฺโป อยำ สปฺโปติ วตฺวา เลฑฺฑุทณฺฑาทีหิ โปถิยมานา มตำ อกาสุนฺติ ฯ

ตทา ธมฺมราชา ตสฺส วจนำ สุตฺวา ตาต ธมฺมเสน อหำ อิทานิ ชิณฺโณมฺหิ ตุยฺหำ เสตจฺฉตฺตญฺจ ราชสมฺปตฺติญฺจ เทมีติ อาห ฯ ธมฺมเสโน ปิตุ วจนำ สุตฺวา รชฺชำ สมฺปฏิจฺฉิ ฯ ตทา อปเรน อาจริเยน โจทิตพุโพ กสฺมา โพธิสตฺโต ปญฺจาภิญฺญาโย จ อฏฺฐสมาปตฺติโย จ ลภิตฺวา ราชสมฺปตฺตึ อิจฺฉตีติ อิติ เตนหิ อิทำ การณำ อฏฺฐกถาจริเยน เอวำ วุตฺตำ โพธิสตฺโต สเจ อิสิเวเสน วสนฺโต หตฺถิทานอสฺสทานรถทานทาสาทาสีทานปุตฺตภริยาปญฺจมหาปริจฺจาคาทีหิ มหาทานานิ ทาตุำ สมตฺโถ นาม นตฺถิ ยสฺมา ตสฺมา การณา โพธิสตฺโต เสตจฺฉตฺตราชสมฺปตฺตึ สมฺปฏิจฺฉีติ ฯ

ตทา โพธิสตฺโต อฏฺฐปริกฺขาเร มุญฺจิตฺวา คิหิภาวำ คเหตฺวา

อฏฺจปริกฺขาเร เอวมาห โภนฺโต อฏฺจปริกฺขารา อิสีนำ สนฺติเก คจฺฉถาติ ฯ โพธิสตฺตสฺส อธิฏฺจานปริโยสาเน อฏฺจปริกฺขารา อากาเส อพฺภุคฺคนฺตฺวา อิสีนำ สนฺติกำ คจฺฉนฺติ ฯ ธมฺมราชปิตา สกลนคเร เภริญฺจาราเปตฺวา มหาชนำ สนฺนิปาตาเปตฺวา โพธิสตฺตำ ลมฺพุสฺสเทวิยา สทฺธิ์ ราชภาวำ อภิสิญฺจิ ฯ ตตฺถ โพธิสตฺโต ธมฺมเสโน ลมฺพุสฺสเทวิยา สทฺธิ์ รชฺชำ กาเรสิ ฯ ตทา ลมฺพุสฺสเทวี นจิรสฺเสว คพฺภำ คณฺหิ ฯ เทวี ทสมาสจฺจเยน ปุตฺตำ วิชายิ ฯ กุมารสฺส ปทสา คมนกาเล เอกำ ธีตรำ ลภิ ฯ

อถ ราชา เอกทิวสำ เทวิยา จ เทฺวปุตฺเตหิ จ สห เสนางคปริวุโต อุทกกีฬนตฺถาย นครา นิกฺขมิตฺวา คงฺคาตีรำ คนฺตฺวา ตตฺถ อุทกำ กีฬติ ฯ ตทา เอโก ยกฺโข เทฺว กุมาเร ทิสฺวา ขาทิตุกาโม จิตฺตำ สนฺธาเรตุ์ อสกฺโกนฺโต รญฺโญ สมฺมุเข อทิสฺสถ มหาราช อหำ เต เทฺว ปุตฺเต ยาจิตุกาโม อิธาคจฺฉามิ เทฺว ปุตฺเต เม เทหิ เทฺว กุมาเร สเจ ภกฺขามิ สตสำวจฺฉร-ปริปูรำ ชีวิตเมว เม วฑฺฒติ มหาราช ตว เทฺว ปุตฺเต สเจ น ทสฺสสิ อหำ อาหารปริจฺฉินฺโน ลหุเตน ชีวิเตน อชฺช มริสฺสามีติ ฯ

ธมฺมเสนราชา ยกฺขสฺส วจนำ สุตฺวา กรุณายมาโน เอวมาห โภ ยกฺข ตว วจนำ อติสุนฺทรนฺติ วตฺวา จ ปน อุฏฺฐายาสนา เทฺว ปุตฺเต หตฺเถ คเหตฺวา โภ ยกฺข สนฺติเก เอหิ ปุตฺเต เต ทมฺมีติ วตฺวา อุทกภิงฺคารำ คเหตฺวา โภ ยกฺข เทฺว ปุตฺตา มยฺหำ น อปฺปิยา โหนฺติ มยฺหำ ปุตฺตานำ

ปิยโต สตคุเณน สหสฺสคุเณน สตสหสฺสคุเณน สพฺพญฺญุตญาณ-สมฺปตฺตี ปิยตรา อิมินา ปุตฺตทาเนน สพฺพญฺญุตญาณสฺส ปจฺจโย โหตุ โภ ยกฺข ปุตฺตทานผเลน อินฺทสมฺปตฺตึ น ปตฺเถมิ พฺรหฺม-สมฺปตฺตึ น ปตฺเถมิ จกฺกวตฺติสมฺปตฺตึ น ปตฺเถมิ ปเทสสมฺปตฺตึ น ปตฺเถมิ อคฺคสาวกสมฺปตฺตึ น ปตฺเถมิ ปจฺเจกพุทฺธสมฺปตฺตึ น ปตฺเถมิ สพฺพญฺญุตญาณสมฺปตฺตึ ปตฺเถมีติ ฯ

ปตฺถนาปริโยสาเน อุทกำ อภิสิญฺจิตฺวา เทฺว ปุตฺเต ยกฺขสฺส เทติ ฯ ตทา ทานานุภาเวน ตสฺส มหาปฐวี สมฺปกมฺปิ ฯ

ปฐวี กสฺมา สมฺปกมฺปตีติ ฯ

อาทิโต วาโต จลติ ตทา อุทกำ จลติ อุทเก จลิเต ตทา ปฐวี จลติ ตสฺมา ปฐวี สมฺปกมฺปตีติ ฯ ตทา มหาสาคโร สงฺขุภิ ฯ สิเนรุปพฺพตราชา เวฏฺฏงฺกุโร วิย คงฺคาตีราภิมุโข โอนมิ ฯ ยาว พฺรหฺมโลกา เอกนินฺนาทำ อโหสิ ฯ

สกฺโก เทวราชา มหาสาธุการำ อทาสิ ฯ มหาพฺรหฺมา อปฺโผเฏสิ ฯ สพฺเพ เทวา มหาสาธุการำ อทำสุ ฯ เทโว คชฺชนฺโต ขณิกวสฺสำ วสฺสิ ฯ อกาลวิชฺชุลตา อากาเส นิจฺฉริ๎สุ สกลจมฺปาก-นคเร รตนเทโว วสฺสิ ฯ จตุทฺทิสทุนฺทุภิมหาสทฺโท อโหสิ ฯ อสุรราชา จ นาคราชา จ สุปณฺณราชา จ คนฺธพฺพราชา จ เต เทวา ปูเชสุ ฯ ตทา ยกฺโข เทฺว กุมาเร ขาทิตฺวา อรญฺญเมว ปาวิสิ ฯ ตทิวสำ ราชา เทวิยา สทฺธิ๎ สุวณฺณ-ปลฺลงฺเก นิสีทิตฺวา จมฺปากนครำ นิวตฺติตฺวา นครทฺวาเร สมฺปตฺตกาเล ชิณฺณปุริสำ ทุกฺขนิสินฺนำ ทิสฺวา ตำ ปุจฺฉิ โภ

ชิณฺณปุริส ตฺวํ กสฺมา อติทุกฺขเหตุ นิสินฺโนสีติ ฯ มหาราช มยฺหํ ปุตฺโต วา ภริยา วา นตฺถิ เตน อหํ ทุพฺพโล อิธ อติทุกฺขตรํ นิสินฺโนมฺหีติ ฯ

ราชา ตํ วจนํ สุตฺวา จินฺเตสิ ลมฺพุสฺสเทวึ ตสฺส ทตฺวา ปารมิกูฏํ คณฺหามีติ เทวึ หตฺเถ คเหตฺวา โภ ชิณฺณปุริส มม สนฺติเก เอหิ อหํ มม เทวึ เต เทมีติ วตฺวา ชิณฺณปุริส-หตฺเถ เทวีหตฺถํ ฐเปตฺวา อุทกํ อภิสิญฺจิตฺวา ปตฺถนํ อกาสิ โภ ปุริส ลมฺพุสฺสเทวี มยา เต ทินฺนา สพฺพญฺญุตญาณสฺส ปจฺจโย โหตูติ ฯ ตทา สพฺพานิ อจฺฉริยานิ เหฏฺฐา สทิสานิเยว อเหสุ ฯ

ตทา ชิณฺณปุริโส เทวึ อาห ภทฺเท ลมฺพุสฺสเทวิ อหํ ชิณฺโณมฺหิ ราชสมฺปตฺติ เม นตฺถิ กถํ ตฺวํ มม สนฺติเก วสสีติ ฯ ตทา ปรมฺปราวจนํ ราชา สุตฺวา อหํ รชฺชํ ชิณฺณปุริสสฺส ทสฺสิสฺสามิ อิทานิ อิสิปพฺพชฺชํ ปพฺพชิสฺสามีติ วตฺวา จินฺเตตฺวา ชิณฺณปุริสํ ปกฺโกสาเปตฺวา อาห โภ ปุริส อหํ รชฺชํ เต ทมฺมีติ ฯ รชฺชทานผเลน อนาคเต พุทฺโธ ภวิสฺสามีติ วตฺวา อุทกํ อภิสิญฺจิตฺวา ตสฺส รชฺชํ อทาสิ ฯ ตทา มหา-อจฺฉริยานิ วุตฺตนเยเนว อเหสุ ฯ

โพธิสตฺโต อฏฺฐ ปริกฺขาเร ปตฺเถติ ฯ โภนฺโต อฏฺฐปริกฺขารา มยฺหํ สนฺติเก เอถาติ ปตฺถนํ อกาสิ ฯ ตทา อฏฺฐปริกฺขารา สเจตนา วิย เอกกฺขเณเยว รญฺโญ ปุรโต ติฏฺฐนฺติ ฯ ราชา อฏฺฐปริกฺขาเร คเหตฺวา ปพฺพชิ ฯ ปพฺพชิตฺวา จ ปน ราชา

กสิณญฺจ ปริกมฺมญฺจ ภาเวตฺวา ปญฺจาภิญฺญาโย จ อฏฺฐสมา-ปตฺติโย จ ปุน นิพฺพตฺเตตฺวา อากาเสน อพฺภุคฺคนฺตฺวา หิมวนฺตํ คนฺตฺวา อิสีนํ สนฺติเก ติฏฺฐติ ฯ

เอกสฺมิ สมเย โกนาคมนพุทฺธสฺส เอโก สาวโก อิสิคณสฺส สนฺติกํ คจฺฉติ ฯ สพฺเพ อิสโย อรหนฺตํ ทิสฺวา จิตฺตํ ปสาเทตฺวา ตํ วนฺทิตฺวา ชฏํ ฉินฺทิตฺวา อรหนฺตสฺส ปูเชสุ ฯ อรหนฺตํ ตตฺถ เอกรตฺตึ วาสาเปสุ ฯ โส ปาโต ว อรหา ตถาคตสฺส สนฺติกํ อาคจฺฉติ ฯ

ตทา อิสิ ธมฺมเสโน หิมวนฺตโต นิกฺขมิตฺวา โกนาคมน-ปาทมูเล ปาปุณิตฺวา พุทฺธรูปํ ทิสฺวา จิตฺตํ ปสาเทตฺวา ตถาคตํ ธมฺมเทสนํ ยาจิ ฯ

อถ ภควา ตสฺส ธมฺมํ เทเสนฺโต. อาห โภ ธมฺมเสน ชีวิตปริโยสาเน นิพฺพานคมนํ วิจาเรหีติ อิติ ภควา ธมฺมํ เทเสสิ ฯ

ตทา อิสิ ธมฺมเสโน ธมฺมํ สุตฺวา ปสีทิตฺวา จินฺเตสิ อหํ ตถาคตสฺส ธมฺมเทสนํ มม สีสํ ฉินฺทิตฺวา ปูเชสฺสามีติ นเขน คีวํ ฉินฺทิ ฯ สจฺจาธิฏฺฐานานุภาเวน สีสํ ฉิชฺชิ ฯ โส สีสํ หตฺถตเล ฐเปตฺวา ตถาคตสฺส ปูเชตฺวา คาถมาห

ภนฺเต โกนาคมนพุทฺธ สพฺพญฺญู โหหิ ปูรโต
อิมินา สีสทาเนน ปจฺฉา พุทฺโธ ภวามิหํ
ภนฺเต โลกปฏิสรณ นิพฺพานํ ยาถ ปูรโต
อิมินา สีสทาเนน ปจฺฉา เหสฺสามิ นิพฺพานนฺติ ฯ

อิมา คาถา วตฺวา จุโต ตุสิตปุเร นิพฺพตฺติ ฯ ตทา มหาอจฺฉริยํ ปาตุภวติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช ธมฺมเสนโพธิสตฺโต มหาทานํ ทตฺวา อนาคเต พุทฺโธ ภวิสฺสติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช สพฺเพ สตฺตา อหญฺจ อริย-เมตฺเตยฺโย จ ราโม จ ธมฺมราชา จ ธมฺมสามี จ นารโท จ รสิมุนี จ เทวเทโว จ นรสีโห จาติ อิเมสํ อฏฺฐสมฺพุทฺธานํ สาสเน สเจ น ทิสฺสนฺติ ฯ หตฺถี ธนปาโล อนาคเต ติสฺโส พุทฺโธ นิพฺพตฺติสฺสติ ฯ สพฺเพ มหาชนา ติสฺสพุทฺธสฺส ทสฺสนภาวํ อภิปตฺเถนฺตติ ฯ

หตฺถิธนปาลติสฺสพุทฺธสฺส อุทฺเทโส
นวโม นิฏฺฐิโต ฯ

สมฺงฺคลสมฺพุทฺธสฺส ทสโม อุทฺเทโส

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช ติสฺสพุทฺธสฺส สาสเน อติกฺกนฺเต ตตฺถ กปฺเป หตฺถิปาลิเลยฺโย อนาคเต สุมงฺคโล นาม พุทฺโธ ภวิสฺสติ ฯ ทีฆโส ภควา สฏฺฐีหตฺโถ ฯ พุทฺธปภา ทิวา จ สุวณฺณสทิสา รตฺติญฺจ รชตสทิสา โหนฺติ ฯ ภควโต อายุ เอกลกฺขสำวจฺฉรำ อโหสิ ฯ นาครุกฺโข โพธิรุกฺโข ฯ พุทฺธานุภาเวน เอโก กปฺปรุกฺโข นานาภณฺฑิกาหิ โอลมฺพนฺโต อุทปาทิ ฯ สพฺเพ มหาชนา น กสิณา น วาณิชา กปฺปรุกฺขำ นิสฺสาย อตฺตานำ ชีวนฺติ ฯ สพฺเพ มนุสฺสา กปฺปรุกฺขำ นิสฺสาย สภงฺคำ นิจฺจำ กีฬนฺติ ฯ พุทฺธานุภาเวน สุขำ ทิพฺพสุขำ วิย อนุภวนฺติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช โส ทส ปารมิโย ปูเรตฺวา เอกา ปารมี ปากฏา อโหสิ พุทฺธสมฺปตฺตึ เอวำ ลภติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช อตีเต หตฺถิปาลิเลยฺยโพธิสตฺโต มหาปนาทจกฺกวตฺติราชา หุตฺวา สกลชมฺพุทีปตเล รชฺชำ กาเรสิ ฯ ปจฺฉา กกุสนฺโธ โลเก นิพฺพตฺติ ฯ ตทา มหาปนาทจกฺกวตฺติ-ราชา จกฺกรตนญฺจ มณิรตนญฺจ อิตฺถีรตนญฺจ หตฺถิรตนญฺจ อสฺสรตนญฺจ ปริณายกรตนญฺจ คหปติรตนญฺจ สตฺต รตนานิ ลภติ ฯ

ตทา มหาปนาทจกฺกวตฺติราชา จกฺกรตนำ อาห โภ จกฺกรตน มหาสมุทฺทำ คนฺตฺวา มณิรตนญฺจ คเหตฺวา อิธาเนหีติ ฯ จกฺกรตนำ มหาสมุทฺทำ คนฺตฺวา มณิรตนำ มหาปนาทจกฺกวตฺติรญฺโญ ฆาเน ฐเปสิ ฯ

ราชา ปจฺฉา หตฺถิรตนํ ปกฺโกสิ โภ หตฺถิรตน ตฺวํ ฉทฺทนฺตฏฺฐาเน คนฺตฺวา หตฺถิรตนํ คเหตฺวา เอหีติ ฯ หตฺถิรตนํ ฉทฺทนฺตฏฺฐาเน คนฺตฺวา กุลวฺสฉทฺทนฺตโต อสีติสหสฺสฉทฺทนฺต-นาเค คเหตฺวา จกฺกวตฺติรญฺโญ ฐาเน ฐเปสิ ฯ

ปุน ราชา อสฺสรตนํ ปกฺโกสิ โภ อสฺสรตน ตฺวํ นทีสินฺธวติตฺถํ คนฺตฺวา อสฺสรตนฺ[๑] คเหตฺวา เอหีติ ฯ อสฺสรตนฺ[๒] สินฺธวนทีตีรํ คนฺตฺวา อสฺสรตนานิ คเหตฺวา จกฺกวตฺติรญฺโญ ฐาเน ฐเปสิ ฯ

ปุน ราชา อิตฺถีรตนํ อาณาเปสิ ภทฺเท อิตฺถีรตน[๓] ตฺวํ อตฺตรกุรุทีปํ คนฺตฺวา อิตถีรตนํ มยฺหํ อาเนหีติ ฯ อิตถีรตนฺ อุตฺตรกุรุทีปํ คนฺตฺวา อสีติสหสฺสอิตฺถีรตนานิ คเหตฺวา จกฺก-วตฺติรญฺโญ ปาสาเท ฐเปสิ ฯ

ปุน ราชา มณิรตนํ ปกฺโกสิ โภ มณิรตน ตฺวํ วิปุลปพฺพตํ[๔] คนฺตฺวา มณิรตนฺ คเหตฺวา อาเนหีติ ฯ มณีรตนฺ วิปุลปพฺพตํ คนฺตฺวา อสีติสหสฺสมณิรตนฺ คเหตฺวา ตเถว ฐเปสิ ฯ ปจฺฉา ราชา ปริณายกรตนฺ อาณาเปสิ โภ ปริณายกรตน ตฺวํ ตีณิ ทีปานิ คนฺตฺวา มณิรตนฺ คเหตฺวา เอหีติ ฯ ปริณายโก

---

๑. ฉบับนี้เป็น อสฺสรตโน

๒. ฉบับนี้เป็น อสฺสรตเน

๓. ฉบับนี้เป็น อิตฺถีรตนา

๔. ฉบับนี้เป็น มณีรตโน

ตีณิ ทีปานิ คนฺตฺวา ตีณิ เสตจฺฉตฺตมณิจูฬานิ คเหตฺวา ราชฏฺฐาเน ฐเปสิ ฯ

ปุน ราชา คหปติรตนสฺส[๑] โภ คหปติรตน ตฺวํ โสฬสมหานคเร คนฺตฺวา มณิรตนสฺส[๒] คเหตฺวา อาคจฺฉาหีติ ฯ คหปติรตนสฺส โสฬสมหานคเร คจฺฉติ ฯ สมฺปตฺตกาเล คหปติรตนสฺส[๓] กกุสนฺธพุทฺธสฺส ทิสฺวา กกุสนฺธสฺส น ชานาติ ฯ

ภควนฺตํ เอวํ ปุจฺฉิ โภ มาณว ตฺวํ โก นามาสีติ ฯ

โภ คหปติรตน อหํ สตฺถา นามาติ ภควา อาจิกฺขิ ฯ

โภ มาณว กสฺมา ตฺวํ สตฺถานามาสีติ ฯ

โภ คหปติรตน อหํ เอกตีสอาจริโย โหมีติ ฯ

โภ มาณว โก คุโณ กึ ปากโฏ เต เอกตีสอาจริโย โหตีติ ฯ

โภ คหปติรตน มยฺหํ อิติปิ โส ภควา อาทิคุโณ ปากโฏ โหติ เตนาหํ เอกตีสอาจริโย โหมีติ ฯ คหปติรตนสฺส[๓] พุทฺธวจนํ สุตฺวา สุวณฺณปตฺเต อกฺขรํ ลิขิตฺวา ภควนฺตํ อาห โภ มาณว เอตฺตกํ คุณํ ชานาสิ อุทาหุ อญฺโญ คุโณ เต อตฺถีติ ฯ

โภ คหปติรตน อญฺโญ คุโณ เม อตฺถีติ ฯ

---

๑. ฉบับนี้เป็น คหปติรตโน

๒. ฉบับนี้เป็น คหปติรตโน

๓. ฉบับนี้เป็น คหปติรตโน

โภ มาณว เตนหิ กเถหีติ ฯ

ภควา เกสาโลมาทิคุณ์ อาจิกฺขิ ฯ คหปติรตน์[1] ภควโต รูปกายํ ทีฆสฏฺฐิหตฺถปมาณ์ ลิขิตฺวา พุทฺธคุณ์ คเหตฺวา มหาปนาทจกฺกวตฺติฏฺฐาน์ นิวตฺติตฺวา จกฺกวตฺติรญฺโญ พุทฺธคุณ์ เทติ ฯ ตทา ราชา พุทฺธคุณ์ น ชานาติ ฯ โส ปุโรหิตํ ปุจฺฉิ โภ อาจริย อยํ คุโณ กึ พุทฺธคุโณ สจฺจนฺติ ฯ ปุโรหิโต วิชฺชาคุเณน ชานิตฺวา มหาราช อยํ คุโณ อญฺโญ คุโณ นตฺถิ สจฺจเมว อยํ พุทฺธคุโณ โหตีติ ฯ

ราชา พุทฺธปวตฺตึ สุตฺวา วิสญฺญี อโหสิ ฯ ปจฺฉา อสฺสาสํ ลภิตฺวา ราชา ปุโรหิตํ ปจฺฉิ โภ ปุโรหิต เอส คุโณ พุทฺธคุโณ สจฺจ์ กิราติ ฯ

มหาราช อยํ คุโณ พุทฺธคุโณ สจฺจนฺติ ฯ

ราชา ตํ วจนํ สุตฺวา วิสญฺญี อโหสิ ฯ ปจฺฉา อสฺสาสํ ลภิตฺวา ราชา ปุโรหิตํ ปุจฺฉิ โภ อาจริย อิทำ พุทฺธรูป์ สจฺจ์ กิราติ ฯ

มหาราช อิทำ รูป์ พุทฺธรูป์ สจฺจ์ เทวาติ ฯ ราชา ตเถว วิสญฺญี หุตฺวา สตึ ปฏิลภิตฺวา ตำ ปุจฺฉิ โภ อาจริย อิทำ ทฺวตฺตึสมหาปุริสลกฺขณญฺจ อสีตฺยานุพฺยญฺชนลกฺขณญฺจ พุทฺธลกฺขณ์ สจฺจนฺติ ฯ

ตำ ลกฺขณ์ มหาราช พุทฺธลกฺขณ์ สจฺจเมวาติ ฯ ราชา

---

๑. ฉบับนี้เป็น คหปติรตโน

ตำ สุตฺวา วิสญฺญี หุตฺวา ปจฺฉา อสฺสาสำ ลภิตฺวา อาห โภ คหปติรตน อหำ ตว เหตุ อนคฺฆรตนปวุตฺตึ ลภามิ อิทานิ โว อญฺญา ปูชา น อรหติ อหำ จกฺกวตฺติยสำ เต ปูเชสฺสามีติ วตฺวาน จกฺกวตฺติอิสฺสริเย คหปติรตนำ อภิสิญฺจิ ฯ คหปติรตนำ[1] ตตฺถ จกฺกวตฺติอิสฺสริเยเยว ติฏฺฐติ ฯ

ตทา มหาปนาทราชา เอกโก ว พุทฺธสฺส ทิสาภาเคน มคฺคำ ปฏิปชฺชิ ฯ เอกำ นิโครธมูลำ คนฺตฺวา ตตฺถ นิสีทิตฺวา พุทฺธสฺส วสนทิสาย ปญฺจวนฺทนานิ วนฺทิตฺวา ปตฺถนำ อกาสิ ภนฺเต ภควา ตุมฺเหสุ เม ปีติโสมนสฺโส สเจ อตฺถิ ภิกฺขุสฺส ธนำ อฏฺฐ ปริกฺขารา เม อาคจฺฉนฺตูติ ฯ

ตทา ภควา ทิพฺเพน จิตฺเตน ตสฺส ปตฺถนำ ญตฺวา อฏฺฐปริกฺขาเร อาห โภนฺโต อฏฺฐปริกฺขารา อยำ ปุคฺคโล ปพฺพชฺชาภาวำ อิจฺฉติ ตุมฺเห ตสฺส สนฺติกำ คจฺฉถาติ ฯ อฏฺฐ ปริกฺขารา พุทฺธานุภาเวน อากาเสน คนฺตฺวา รญฺโญ ปุรโต อฏฺฐำสุ ฯ ราชา อฏฺฐ ปริกฺขาเร ทิสฺวา พุทฺธานุภาโว อโห วต อจฺฉริยนฺติ วตฺวา ปริกฺขาเร คเหตฺวา สีเส ฐเปตฺวา สาฏกำ อาห

โภนฺโต อฏฺฐปริกฺขารา อหำ สำสารทุกฺขโต
มุญฺจิสฺสามิ ลภิสฺสามิ นิพฺพานำ ปวรำ สิวนฺติ

อิมำ คาถำ วตฺวา สพฺพาภรณานิ อตฺตนา มุญฺจิตฺวา ตตฺถ ปพฺพชิ ฯ

---

๑. เป็น คหปติรตโน ก็มี

ตทา มณิอุณฺหิสฺ หตฺถตเล ฐเปตฺวา เอวมาห โภ อุณฺหิสฺ ตฺวํ พุทฺธสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา ภนฺเต ภควา มหาปนาท-จกฺกวตฺติราชา รชฺชสิรึ์ ปหาย อชฺเชว สาสเน ปพฺพชิตฺวา ทสพลสฺส สนฺติกํ อาคนฺตุกาโม โหตีติ มยฺหํ สาสนํ ตถาคตสฺส นิเวเทหีติ ฯ

อธิฏฺฐานปริโยสาเน มณิอุณฺหีโส สุวณฺณหํสราชา วิย อากาเส อพฺภุคฺคนฺตฺวา พุทฺธสฺส ปาเท ติฏฺฐติ ฯ โส จิโต จ ปน สเจตโน วิย วิรวิตฺวา รญฺโญ สพฺพสาสนเมว พุทฺธสฺส นิเวเทสิ ฯ ตทา ภควา สาธูติ สมฺปฏิจฺฉิ ฯ อถ ราชา ปตฺตํ อสฺเส ลคฺเคตฺวา คาเม ปิณฺฑาย วิจริตฺวา ภตฺตมิสฺสกํ ลภิตฺวา เอกสฺมิ ฐาเน ปริภญฺชิ ฯ ปริภญฺชาวสาเน อิติปิ โส ภควาติ-พุทฺธคุณญฺจ เกสาโลมาติกมฺมฏฺฐานญฺจ ราชา ภาเวติ ฯ ตทา ราชา อุสฺสาหานุภาเวน โลกิยฌานํ อุปฺปาเทตฺวา ฌานพเลน อากาเสน อพฺภุคฺคนฺตฺวา พุทฺธสฺส สนฺติเก สมฺปาปุณิ ฯ ราชา ภควนฺตํ ทิสฺวา ปีตึ อุปฺปาเทตฺวา วิสญฺญี อโหสิ ฯ ภควา อาสนา อุฏฺฐาย อุทกํ คเหตฺวา ราชานํ อุเร ปริปฺโผเฏสิ ฯ ราชา อุฏฺฐาย ปญฺจปติฏฺฐิเตน วนฺทิตฺวา มูลผลํ พุทฺธสฺส อุปนาเมสิ ภนฺเต ภควา เอกํ ธมฺมํ เม เทเสถาติ สตฺถารํ ยาจิ ฯ

ภควา ธมฺมํ เทเสนฺโต อาห มหาปุริส นิพฺพานคมน-ธมฺมํ วิจาเรหีติ ฯ ราชา เอกํ ธมฺมปทํ สุตฺวา ภนฺเต ภควา โลกนายก ติฏฺฐตูติ วตฺวา นเขน คีวํ ฉินฺทิตฺวา พุทฺธสฺส

ปาทมูเล ฐเปสิ ฯ ปีติอานุภาเวน จ พุทฺธานุภาเวน จ ราชา น มรติ ฯ สีสํ เอกํ คาถมาห

ภนฺเต กกุสนฺธพุทฺธ พุทฺโธ[๑] เหสฺสสิ ปูรโต
อิมินา สีสทาเนน พุทฺโธ[๑] เหสฺสามิ ปจฺฉโต
ภนฺเต ภควา โลกนาถ[๒] นิพฺพานํ คจฺฉ ปูรโต[๓]
อิมินา สีสทาเนน สิวํ คจฺฉามิ ปจฺฉโตติ ฯ

คาถาปริโยสาเน โส จุโต ตุสิตปุเร นิพฺพตฺติตฺวา ทิพฺพสุขํ อนุภวติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช โส ชีวิตทานผเลน พุทฺธมหานุภาวํ ปตฺโต อนาคเต ภวิสฺสติ ฯ

โภ สารีปุตฺต ธมฺมราช สพฺเพ สตฺตา มยฺหญฺจ อริยเมตฺเตยฺยสฺส จ รามสฺส จ ธมฺมราชสฺส จ ธมฺมสามิสฺส จ นารทสฺส จ รสิมุนิสฺส จ เทวเทวสฺส จ นรสีหสฺส จ ติสฺสสฺส จาติ อิเมสํ พุทฺธานํ สาสเน อคฺคธมฺมํ สเจ น ลภนฺติ ฯ หตฺถิปาเลยฺยโพธิสตฺโต อนาคเต สุมงฺคลสมฺพุทฺโธ นาม ภวิสฺสติ ฯ ตสฺส สุมงฺคลสมฺพุทฺธสฺส สาสเน อคฺคธมฺมํ ปตฺเถถาติ ฯ

หตฺถิปาลิเลยฺยสุมงฺคลสมฺพุทฺธสฺส
อุทฺเทโส ทสโม นิฏฺฐิโต ฯ

---

๑. บางฉบับเป็น พุทฺธํ

๒. บางฉบับเป็น โลกนาโถ

๓. บางแห่งเป็น ปุรโต คจฺฉติ นิพฺพานํ ก็มี

นิคมคาถา

เมตฺเตยฺโย อุตฺตโม ราโม
ทีฆชงฺฆี จ โสโณ จ
นาฬาคิรี ปาลิเลยฺโย
อนุกฺกเมน สมฺโพธิ์
เมตฺเตยฺโย เมตฺเตยฺโย นาม
โกสโล ธมฺมราชา จ
ทีฆชงฺฆี จ นารโท
สุโภ จ เทวเทโว จ
ติสฺโส นาม ธนปาโล
เอเต ทส พุทฺธา นาม
เมตฺเตยฺโย นาครุกฺโข จ
ธมฺมราชา นาครุกฺโข
นารโท จนฺทรุกฺโข จ
เทวเทโว จ จมฺปโก
นิโคฺรโธ ติสฺสสมฺพุทฺโธ
เอเต ทส รุกฺขา โพธิ
อิเม ทส จ สมฺพุทฺเธ
กปฺปานิ สตสหสฺสานิ
อิติ ทส อุเทสานิ
ธมฺมเสนสฺส สตฺถารา

ปสฺเสโน โกสโลภิภู
สุโภ โตเทยฺยพฺราหฺมโณ
โพธิสตฺตา อิเม ทส
ปาปุณิสฺสนฺติ อนาคเต
ราโม จ รามสมฺพุทฺโธ
มารราชา ธมฺมสามี
โสโณ รำสีมุนี ตถา
โตเทยฺโย นรสีหโก
ปาลิเลยฺโย สุมงฺคโล
ภวิสฺสนฺติ อนาคเต
รามพุทฺโธปิ จนฺทนำ
สาลรุกฺโข ธมฺมสามี
รำสิมุนี จ ปิปฺผลี
ปาตลี นรสีโห จ
สุมงฺคโล นาครุกฺโข
ภวิสฺสนฺติ อนาคเต
โย นโรปิ นมสฺสติ
นิรยำ โส น คจฺฉตีติ
ทสพุทฺธสฺส ปารมี
เทสิตำ สมตำ สิยา ฯ

ทสโพธิสตฺตอุทฺเทโส นิฏฺฐิโต ฯ

ปญฺจ กปฺปา

สาโร มณฺโฑ วโร กปฺโป สารมณฺโฑ จ ภทฺทโก
เอเต ปญฺจวิธา กปฺปา สมฺพุทฺเธน สุเทสิตา
สาเร เอกพุทฺโธ โพธิ มณฺฑกปฺเป จ ทุติโย
วรกปฺเป ตโย พุทฺธา จตุตฺถา สารมณฺฑเก
ภทฺทกปฺเป ปญฺจ พุทฺธา สมฺพุทฺเธน ปกาสิตา ฯ

อนาคตทสพุทฺธวํโส นิฏฺฐิโต ฯ

ตโย โพธิสตฺตา

อุคฺฆฏิตญฺญู โพธิสตฺโต ปญฺญาธิโกติ นามโส
วิปจฺจิตญฺญู โพธิสตฺโต วุตฺโต สทฺธาธิโก นาม
เนยฺโย วิริยาธิโก นาม โพธิสตฺตา อิเม ตโยติ ฯ

พระคัมภีร์อนาคตวงศ์
ภาคภาษาไทย

แปลจาก	คัมภีร์ใบลาน
หมวด	ตำนาน-ประวัติ
ชื่อ	อนาคตวงศ์
เลขที่	๔๑๑๙/ก/๑

อนาคตวงศ์

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น
ผู้เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้โดยชอบด้วยพระองค์เอง ฯ

พระบรมศาสดา ทรงอาศัยกรุงสาวัตถี[๑] ประทับอยู่ในบุพพาราม[๒] ที่นางวิสาขามหาอุบาสิกา[๓] สร้างถวาย ทรงปรารภพระอชิตเถระ ทรงแสดงพระโพธิสัตว์ที่จะเสด็จอุบัติในอนาคต ๑๐ พระองค์

---

*๑. **สาวัตถี หรือ ศราวัสตี** เป็นเมืองหลวงของแคว้นโกศล อยู่ในสมัยของพระเจ้าปเสนทิโกศล ปัจจุบันคือเมือง สเหตมเหต ตั้งอยู่ฝั่งแม่น้ำรัปติ (อจิรวดี) เขตเมืองโคณฑะและเมืองพาหุไรช์ แคว้นอุตตรประเทศ ประเทศอินเดีย พระพุทธเจ้าเสด็จประทับที่เมืองนี้ นานถึง ๒๕ พรรษา จัดเป็นเมืองศูนย์กลางที่ตั้งมั่นแห่งการบำเพ็ญบุญ*

*๒. **บุพพาราม** เป็นวัดอยู่ทางทิศตะวันออกวัดพระเชตวันมหาวิหาร อยู่ในสวนนอกเมืองสาวัตถี นางวิสาขามหาอุบาสิกาสร้างถวายพระพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์ มีปราสาทใหม่ชื่อมิคารมาตุปราสาทซึ่งมีห้อง ๑๐๐๐ ห้อง พระพุทธเจ้าประทับอยู่บุพพาราม ๖ พรรษา*

*๓. **นางวิสาขา มหาอุบาสิกา** เป็นบุตรีของธนัญชัยเศรษฐีและนางสุมนเทวี เป็นหลานของเมณฑกเศรษฐีและนางจันทปทุมา นางวิสาขาเป็นหญิงฉลาด เมื่ออายุ ๗ ขวบ ปู่ให้ไปรับเสด็จพระพุทธเจ้าซึ่งเสด็จภัททิยนคร นางได้ฟังธรรมได้ดวงตาเห็นธรรม เมื่อนางเจริญวัย ได้แต่งงานกับปุณณวัฒนกุมาร ลูกชายมิคารเศรษฐี เมืองสาวัตถี นางโดดเด่นเพราะมีทรัพย์มาก เป็นหญิงงามด้วยเบญจกัลยาณี มีใจบุญโอบอ้อมอารี ได้รับพุทธานุญาตให้ถวายวิหารมีบุพพารามเป็นต้น ได้รับการยกย่องเป็นเลิศในทางถวายจตุปัจจัยบำรุงพระพุทธศาสนา*

อุเทศที่ ๑ เรื่อง พระศรีอริยเมตไตรยพุทธเจ้า

วันหนึ่ง พระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ทูลถามพระบรมศาสดาว่า "ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เจริญ ในภัทรกัป พระอชิตเถระ จะได้ เป็นพระศรีอริยเมตไตรยพุทธเจ้าองค์ประเสริฐหรือ ? ในกัปอื่นจะมีพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เป็นจำนวนมากหรือ ? พระเจ้าข้า"

พระบรมศาสดา ตรัสตอบว่า "ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร จะมีสรรพสัตว์ที่บังเกิดในโลก ได้เป็นพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธ์ปรินิพพานเมื่อสิ้นอายุเป็นแน่ สัตว์เหล่าอื่นทำบาปแล้ว จุติจากอัตภาพเป็นมนุษย์นี้แล้ว บังเกิดในอบายภูมิ[๑] ทั้ง ๔ จุติจากอัตภาพนั้น ท่องเที่ยวไปมา บำเพ็ญบารมี ถึงความเป็นพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันต์ ย่อมได้นิพพาน ส่วนสัตว์เหล่าอื่น ทำบุญแล้วบังเกิดในกามภพ[๒] ๖ (และ) ในพรหมโลก จุติจากอัตภาพนั้นแล้ว ท่องเที่ยวไปมา

---

*๑. **อบายภูมิ** กำเนิดที่ปราศจากความเจริญ มี ๔ คือ นรก, เปรต, อสุรกาย, สัตว์ดิรัจฉาน*

*๒. **กามภพ** คือภพที่ท่องเที่ยวในกาม ได้แก่ สวรรค์ ๖ ชั้น ดังนี้*

(๑) จาตุมมหาราชิกา คือ กำเนิดของเทวดาผู้คุ้มครองโลกใน ๔ ทิศ ได้แก่

- ท้าวธตรฐ จอมคนธรรพ์ อยู่ทิศตะวันออก - ท้าววิรุฬหก จอมกุมภัณฑ์ อยู่ทิศใต้

- ท้าววิรูปักษ์ จอมนาค อยู่ทิศตะวันตก - ท้าวกุเวร หรือ ท้าวเวสสุวัณ จอมยักษ์ อยู่ทิศเหนือ

(๒) ดาวดึงส์ เป็นที่อยู่ของเทวดาชั้นผู้ใหญ่ ๓๓ องค์ มีท้าวสักกะ หรือพระอินทร์ เป็นผู้ปกครอง

(๓) ยาม เป็นสวรรค์ชั้นที่ ๓ มีท้าวสุยาม เป็นผู้ปกครอง

บำเพ็ญบารมีเป็นพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และเป็นพระอรหันต์จักถึงพระนิพพาน ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ พระพุทธเจ้าในอดีต มีมาแล้วหาที่สุดมิได้ เราไม่อาจกำหนดคำนวณพระพุทธเจ้าได้ ดูก่อนพระธรรมเสนาบดีสารีบุตร ผู้เจริญ ในอนาคต พระพุทธเจ้า ๑๐ พระองค์ จักเสด็จอุบัติ" ดังนี้แล้ว ได้ทรงดุษณียภาพแล้ว ฯ

พระสารีบุตร ทูลอาราธนาพระบรมศาสดาว่า "ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ ขอพระองค์จงทรงแสดงพระพุทธเจ้า ๑๐ พระองค์ ท่ามกลางบริษัท[๑] ๔ เถิด" ฯ

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงสดับคำพระสารีบุตร ทรงพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น ทรงกันพระสารีบุตรไว้เป็นพยาน ทรงแสดงพระพุทธเจ้า ๑๐ พระองค์ ที่เสด็จอุบัติในอนาคตแล้วว่า "ดูก่อนพระธรรมเสนาบดีสารีบุตร ผู้เจริญ ขอเธอจงสดับเถิด เมื่อเรา (ตถาคต) ปรินิพพานแล้ว ศาสนาของเรายังคงอยู่ อธิคม[๒] ๕ ยังมีอยู่ เมื่ออธิคม ๕ ล่วงไปแล้ว คนทั้งหลายมีอายุเสื่อมถอยลงจนถึงมีอายุ ๑๐ ปี เมื่อใด เด็กชายอายุ ๕ ขวบ กับเด็กหญิงอายุ ๕ ขวบ จักแต่งงานกัน เมื่อนั้น

---

(๔) ดุสิต เป็นสวรรค์ที่ ๔ มีท้าวสันดุสิต เป็นผู้ปกครอง เป็นสวรรค์ที่ประเสริฐกว่าชั้นอื่น ๆ เพราะพระโพธิสัตว์ทุกพระองค์ที่จะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าต้องบังเกิดในสวรรค์ชั้นนี้ก่อนทั้งสิ้น

(๕) นิมมานรดี สวรรค์ชั้นที่ ๕ มีท้าวนิมมานรดี เป็นผู้ปกครอง

(๖) ปรนิมมิตวสวัตดี สวรรค์ชั้นที่ ๖ มีท้าวปรนิมมิตวสวัตดี เป็นผู้ปกครอง

๑. ***บริษัท*** *๔ ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา*

๒. ***อธิคม*** *๕ ดูภาคผนวก*

สัตถันตรกัป จักเกิดมี คนทั้งหลาย ฆ่าฟันกันและกันถึงแก่ความตาย

ต่อมา บรรดาคนเหล่านั้น พวกที่เป็นบัณฑิต แรกทีเดียวได้ฟังข่าวความพินาศนั้น จึงพากันเข้าไปหลบซ่อนอยู่ที่ซอกเขา เป็นต้น ฯ นอกจากบัณฑิตเหล่านั้น คนที่เหลือจักฆ่ากันและกันพินาศไป ฯ ครั้นล่วง ๗ วัน ไปแล้ว คนที่เป็นบัณฑิตก็พากันออกจากที่หลบซ่อนของตน ๆ ในวันที่ ๘ สวมกอดกันและกันแล้ว ได้พร้อมเพรียงกันรักษาศีล เจริญกรรมฐาน ฯ

ถามว่า "เจริญกรรมฐาน คือ อะไรบ้าง ?"

ตอบว่า "เจริญกรรมฐาน คือ ข้อนี้ว่า "อัตภาพนี้ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ไม่งาม ไม่สะอาด

ครั้งนั้น คนทั้งหลาย พากันรักษาศีลเป็นนิตย์ ย่อมเจริญอายุ จักพากันมีอายุ ๑๐ ขวบ บุตรของคนมีอายุ ๑๐ ขวบ จักมีอายุ ๒๐ ปี บุตรของคนมีอายุ ๒๐ ปี จักมีอายุ ๓๐ ปี บุตรของคนมีอายุ ๓๐ ปี จักมีอายุ ๔๐ ปี บุตรของคนมีอายุ ๔๐ ปี จักมีอายุ ๕๐ ปี บุตรของคนมีอายุ ๕๐ ปี ๆ จักมีอายุ ๑๐๐ ปี ๆ บุตรของคนมีอายุ ๑๐๐ ปี จักมีอายุ ๑๐๐๐ ปี ๆ บุตรของคนมีอายุ ๑๐๐๐ ปี ๆ จักมีอายุ ๑๐๐๐๐ ปี ๆ บุตรของคนมีอายุ ๑๐๐๐๐ ปี ๆ จักมีอายุเพิ่มขึ้น ๑๐๐๐๐๐ ปี ๆ จนถึงคนเจริญอายุเป็น ๑ อสงไขย[๑]

ในกาลนั้น สัตว์ทั้งหลาย ย่อมไม่แก่ไม่ตายเลย คนทั้งหลายประมาทแล้ว ย่อมมีอายุเสื่อมถอยลง คนทั้งหลายมีอายุเสื่อมถอยจาก ๑ อสงไขยลงมาจนถึงมีอายุ ๘๐๐๐๐ ปี ฯ เด็กชาย มีอายุ ๕๐๐ ปี กับ

---

*๑. **อสงไขย** คือ นับไม่ถ้วน เป็นชื่อสังขยาจำนวนมากที่สุดในแบบสังขยา คือ โกฏิยกกำลังยี่สิบ*

เด็กหญิงมีอายุ ๕๐๐ ปี จักแต่งงานกัน ฯ ในกาลนั้นฝนจะตกทุก ๑๐ วัน ๑๕ วัน ฯ แผ่นดิน เจริญ ฯ แผ่นดินในสกลชมพูทวีป ได้ราบเรียบเสมอดั่งหน้ากลอง ฯ ในกาลนั้น พวกผู้ชายในสกลชมพูทวีป มีรูปสวยงามทรงอาภรณ์ ประหนึ่งเทวบุตร พวกผู้หญิงมีรูปสวยงามประหนึ่งนางเทพอัปสร ฯ ชมพูทวีป มั่งคั่งสมบูรณ์ ฯ

ในกาลนั้น เมืองพาราณสี[๑] เป็นนครชื่อว่าเกตุมดี ยาว ๑๖ โยชน์ กว้าง ๑ โยชน์ ที่ประตูเมือง ๔ แห่ง มีต้นกัลปพฤกษ์[๒] เกิด ๔ ต้น ฯ พระนครนั้น มีกำแพง ๗ ชั้น แล้วด้วยแก้ว ๗ ประการ[๓]

ครั้งนั้น นฬการเทพบุตร เสวยสิริสมบัติในเทวดา ไป ๆ มา ๆ ในสวรรค์ชั้นกามาพจรทั้ง ๖ ชั้น จุติจากสวรรค์นั้นแล้ว ทรงอุบัติเป็นพระเจ้าสังขะจักรพรรดิราช ทรงครองราชสมบัติในเกตุมดีนครนั้น

ครั้งนั้น ด้วยราชานุภาพ ปราสาททองแล้วด้วยแก้ว ๗ ประการ ที่พระเจ้ามหาปนาทประทับ ผุดขึ้นจากแม่น้ำคงคา ลอยมาทางอากาศ จักประดิษฐาน ณ ท่ามกลางเกตุมดีนคร ฯ จะมีหมู่นางสนมเกิด ณ ปราสาท ๘๔๐๐๐ นาง ฯ พระราชาทรงมีพระโอรส ๑๐๐๐ พระองค์ ฯ พระโอรสพระองค์ใหญ่ ทรงพระนามว่า อชิตกุมาร ทรงได้เป็นขุนพลแก้ว ฯ พระราชา ทรงได้แก้ว ๗ ประการ คือ จักรแก้ว นางแก้ว แก้วมณี ช้างแก้ว ม้าแก้ว ขุนคลังแก้ว และขุนพลแก้ว ฯ สระแก้ว ได้

---

*๑. **พาราณสี** เป็นเมืองหลวงของแคว้นกาสี ตั้งอยู่ฝั่งแม่น้ำคงคา ปัจจุบันเรียกว่าเบนาเรส*

*๒. **ต้นกัลปพฤกษ์** เป็นต้นไม้ที่ให้สำเร็จประโยชน์ได้ดั่งใจนึก ดังใจปรารถนา*

*๓. **แก้ว ๗ ประการ** คือ ทอง เงิน มุกดา มณี ไพฑูรย์ วิเชียร แก้วประพาฬ*

เกิดขึ้นที่ใกล้ปราสาท ฯ กำแพงสระแล้วด้วยทอง แล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ (และ) แล้วด้วยเงิน ฯ น้ำมีกลิ่นหอม เป็นที่น่ารื่นรมย์ใจ ดาดาษไปด้วยดอกปทุม ๕ ชนิด[๑] และถึงพร้อมด้วยดอกโกมุท ๒ ชนิด ฯ ณ ที่ใกล้ได้มีธงชัยและเศวตฉัตร แล้วด้วยแก้ว ฯ ในสกลชมพูทวีป จะมีมหานครเกิดขึ้น ๘๔๐๐๐ เมือง ฯ ในมหานครเหล่านั้น จะมีกษัตริย์ ๘๔๐๐๐ พระองค์ ฯ พระราชาอันพระราชาทั้งปวงแวดล้อมแล้ว เสวยจักรพรรดิ-สมบัติ ในสกลชมพูทวีป ประหนึ่งว่าเสวยทิพยสมบัติ ฯ

ในกาลนั้น ปุโรหิตของพระเจ้าจักรพรรดิ มีนามปรากฏว่า **สุพรหมพราหมณ์** เป็นผู้มียศใหญ่ ไม่มีผู้เสมอเหมือน ฯ ภรรยาของปุโรหิตนั้น มีนามปรากฏว่า **พรหมวดี** ฯ ครั้งนั้น พระเมตไตรยโพธิสัตว์อันเหล่าเทวดาอาราธนาแล้ว จุติจากดุสิตบุรี ถือปฏิสนธิในครรภ์ของนางพรหมวดีนั้น ในเวลาจวนรุ่งสาง ในวันอุโบสถเพ็ญเดือนอาสาฬหะ ฯ ในเวลานั้น ท้าวจาตุมหาราช คอยรักษาครรภ์ ฯ พอครบถ้วนทศมาส พระโพธิสัตว์ ก็ประสูติจากพระครรภ์มารดา ฯ ในครั้งนั้น ในสกล-ชมพูทวีป จะปรากฏนิมิตใหญ่น้อย ๓๒ ประการ[๒] ในจักรวาฬทั้งสิ้นได้มีกลิ่นหอมฟุ้งขจรไป ฯ เพื่อให้พระโพธิสัตว์ประทับอยู่ มีปราสาทอุบัติ ๓ หลัง คือ ปราสาทหลังหนึ่งชื่อ **สิริวัฒน์** หลังหนึ่งชื่อ **สิทธัตถะ** (และ) อีกหนึ่งหลังชื่อ **จันทกะ** ฯ พระโพธิสัตว์ นั้น จะมีนางสนม ๑๐๐๐๐๐ นางคอยบำเรอ ฯ พระอัครมเหสี ประมุขของนางสนมเหล่านั้น จะทรง

---

๑. ***ดอกปทุม ๕ ชนิด*** *ได้แก่ อุบลเขียว อุบลขาว อุบลแดง ปทุม และ บุณฑริก (จากปปัญจสูทนี อรรถกถา มัชฌิมนิกาย พรหมายุสูตร หน้า ๓๔๖)*

๒. ***นิมิตใหญ่น้อย ๓๒ ประการ*** *โปรดดูภาคผนวก*

พระนามว่า **จันทมุขี** ฯ บุตรของพระโพธิสัตว์ จะมีนามว่า **พรหม-วัฒนกุมาร** ฯ พระโพธิสัตว์ ทรงมีพระชนมายุ ๘๐๐๐ ปี เสด็จขึ้นรถประหนึ่งวิมาน ไปสู่อุทยาน ทอดพระเนตรเห็นนิมิตทั้ง ๔ ประการ[๑] ทรงบังเกิดพระญาณอันมีความสังเวชเป็นอารมณ์ ทรงพอพระทัยในความเป็นบรรพชิต เสด็จกลับมา เสด็จขึ้นสู่ปราสาท ทรงน้อมพระทัยในความเป็นบรรพชิตแล้ว ฯ ขณะนั้นปราสาทของพระโพธิสัตว์นั้น แล้วด้วยแก้ว ก็ลอยจากปฐพีขึ้นสู่อากาศ ครุวนาดั่งพระยาหงส์ทอง ได้พาพระโพธิสัตว์พร้อมบริวาร ลอยขึ้นสู่อากาศแล้ว ฯ ในกาลนั้น เหล่าเทวดาในหมื่นจักรวาฬ ต่างก็ถือเอาดอกไม้พากันมาบูชา ฯ พระราชา ๘๔๐๐๐ พระองค์ ชาวนิคมและชาวชนบท ต่างก็พากันถือเอาของหอมหรือดอกไม้มาบูชา ฯ พระยาอสูรราชาคอยรักษาปราสาท พระยานาคราช ก็ถือเอาแก้วมณี พระยาครุฑ ก็ถือเอาแก้วประดับคอ พระยาคนธรรพ์ ก็เล่นดนตรีและฟ้อนรำบูชาพระโพธิสัตว์ ฯ พระเจ้าสังขจักรพรรดิพร้อมพระสนมและบริวาร ได้ประทับยืนในสำนักพระโพธิสัตว์ ฯ ด้วยพระ-บรมราชานุภาพและด้วยอานุภาพพระมหาสัตว์ มหาชนทุกหมู่เหล่าปรารถนาความเป็นบรรพชิต เหาะขึ้นไปในอากาศพร้อมกับพระโพธิสัตว์ ฯ ในกาลนั้น ท้าวมหาพรหม ก็ถือฉัตร ๖๐ โยชน์ มากางกั้นพระโพธิสัตว์นั้น ฯ ท้าวสักกะเทวราช ก็ทรงเป่าวิชัยยุทธสังข์ ฯ ท้าวสุยาม ก็ทรงถือพัดวาลวีชนีบูชา ฯ ท้าวสันดุสิต ก็ทรงถือตาลปัตรแก้วมณีถวาย ฯ ปัญจสิขะเทพคนธรรพ์ยืนดีดพิณสีเหลืองแก้วไพฑูรย์ ฯ ท้าวมหาพรหม

---

๑. ***นิมิตทั้ง ๔*** *คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และสมณะ*

ทั้ง ๔ มีมือถือพระขรรค์ประทับยืนห้อมล้อมในทิศทั้ง ๔ ฯ เหล่าเทวดา มนุษย์ คนธรรพ์ ยักษ์ นาค และครุฑ ทั้งมวล ล้วนห้อมล้อมทั้งสองข้าง คือ ข้างหน้าและข้างหลัง ไปกับพระโพธิสัตว์นั้น ฯ พระโพธิสัตว์นั้น อันบริษัททั้งเทวดาและมนุษย์ เป็นต้น ที่สมบูรณ์ด้วยสิริโสภาคย์เห็นปานนั้นแวดล้อม เหาะไปทางอากาศ ก้าวลงสู่ที่ใกล้โพธิมณฑล ฯ ขณะนั้น ท้าวมหาพรหม ได้อัญเชิญบริกขาร[๑] ๘ ที่สำเร็จด้วยฤทธิ์น้อมเข้าถวายพระโพธิสัตว์นั้นแล้ว ฯ

ลำดับนั้น พระมหาสัตว์ ใช้พระขรรค์แก้วตัดพระเมาลี ซัดทิ้งไปในอากาศ ทรงรับบริกขาร ๘ จากหัตถ์ของพรหม ผนวช ทรงบำเพ็ญเพียรยิ่งใหญ่ตลอด ๗ วัน ฯ บุรุษทั้งมวลล้วนบวชตามพระมหาสัตว์เป็นอันมาก ฯ มีต้นกากะทิงเป็นไม้ตรัสรู้ ส่วนสูง ๑๒๐ ศอก มี ๔ กิ่ง แต่ละกิ่งยาว ๑๒๐ ศอก จากโคนถึงปลายกิ่ง ๒๔๐ ศอก อนึ่ง ทางด้านขวางและรอบ ๆ มีใบเขียวชอุ่มตลอดกาลเป็นนิตย์ ฯ ในเวลาเย็น พระโพธิสัตว์เสด็จไปสู่โพธิมณฑล ประทับนั่งเหนืออปราชิตบัลลังก์ ในปฐมยาม ทรงระลึกบุพเพนิวาสญาณ ในมัชฌิมยาม ทรงชำระทิพยจักษุญาณ ในปัจฉิมยาม ทรงพิจารณาปัจจยาการ ๑๒ ประการ[๒] กลับไปกลับมา ทรงบรรลุพระสัพพัญญุตญาณในเวลารุ่งอรุณนั่นเอง ทรงเป็นพระพุทธเจ้า ทรงยังมนุษย์แสนโกฏิให้ดื่มน้ำอมฤต เทวดานับจำนวนไม่ได้จักตรัสรู้ธรรม ฯ

ก็ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีพระวรกายสูง ๘๘ ศอก

---

๑. ***บริขาร ๘*** *คือ ไตรจีวร บาตร มีดโกน เข็ม รัดประคต และ ผ้ากรองน้ำ*

๒. ***ปัจจยาการ ๑๒ ประการ*** *ดูภาคผนวก*

กว้าง ๒๕ ศอก อนึ่ง ทางขวางและตั้งแต่ฝ่าพระบาทที่ประดิษฐานจนถึงพระชานุ ๒๒ ศอก ตั้งแต่พระชานุมณฑล จนถึงพระนาภี ๒๒ ศอก ตั้งแต่พระนาภีจนถึงพระรากขวัญ ๒๒ ศอก ตั้งแต่พระรากขวัญจนถึงพระอุณหิสะ ๒๒ ศอก พระหัตถ์ทั้ง ๒ ข้างละ ๔๐ ศอก ช่วงพระพาหาทั้ง ๒ ข้างละ ๒๕ ศอก พระรากขวัญข้างหนึ่ง ๆ ข้างละ ๕ ศอก พระองคุลีองค์หนึ่ง ๆ องค์ละ ๔ ศอก ฝ่าพระหัตถ์ ๕ ศอก ลำพระศอ ๕ ศอก พระโอษฐ์ด้านบน ๑๕ ศอก พระโอษฐ์ด้านล่าง ๑๕ ศอก พระชิวหายาว ๑๐ ศอก พระนาสิกโด่ง ๗ ศอก พระเนตรทั้ง ๒ ข้าง กว้างข้างละ ๗ ศอก วงพระเนตรทั้ง ๒ ข้าง ๆ ละ ๕ ศอก พระขนงทั้ง ๒ ข้าง ๆ ละ ๕ ศอก ระหว่างพระขนงทั้งสอง ๔ ศอก พระกรรณทั้ง ๒ ข้าง ๆ ละ ๗ ศอก ส่วนยาว ๕ ศอก ดวงพระพักตร์ ๒๕ ศอก เวียนรอบพระอุณหิสะ ๒๕ ศอก พระพุทธองค์ทรงมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ[๑] ประกอบด้วยอนุพยัญชนะ ๘๐ ประการ[๒] ฯ

ก็ พระฉัพพัณณรังสี[๓] ได้พวยพุ่งออกจากพระวรกายของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ประหนึ่งว่าสายน้ำไหลออกจากหม้อทองคำ ข่มแสงสว่างของดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ แผ่ไปในหมื่นจักรวาล ส่องสว่างไสวตลอดกาลเป็นนิตย์ คนทั้งหลาย จักไม่อาจกำหนดกลางวันและกลางคืนได้ พระพุทธรัศมีจักดำรงในโลกชั่วนิรันดร คนทั้งปวงรู้ว่า นี้เป็น

---

๑. *ดูภาคผนวก*

๒. *ดูภาคผนวก*

๓. ***ฉัพพัณณรังสี*** *คือรัศมีมีพรรณ ๖ คือ สีเขียว สีเหลือง สีแดง สีขาว สีดอกหงอนไก่ สีเลื่อมพรายเหมือนแก้วผลึก*

ยามเย็นเป็นเวลาที่ดวงอาทิตย์อัสดงคตด้วยเสียงนกร้องในเวลามาสู่รังนอน และด้วยปลายกลีบดอกปทุมและปลายกลีบดอกไม้หุบ คนทั้งหลายรู้ว่านี้เป็นเวลาเช้า เป็นเวลาที่พระอาทิตย์ทอแสง ด้วยเสียงนกร้องบินไปหากิน และด้วยปลายกลีบดอกปทุมและปลายดอกไม้แย้มบาน ฯ ลำดับนั้น ปทุมดอกใหญ่ ๆ มีกลีบนอก ๓๐ ศอก กลีบใน ๒๕ ศอก เกสร ๒๐ ศอก มีฝักดอก ๑๖ ศอก ละอองเกสรฟุ้งขจรในอากาศ ชำแรกปฐพีผุดขึ้นรองรับฝ่าพระบาทที่ทรงก้าวย่างไปแล้ว ทุก ๆ ก้าวแห่งพระบาทของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ฯ คนทั้งปวง ไม่ต้องทำไร่ไถนา ไม่ต้องทำมาค้าขาย ไม่มีโรคภัยเบียดเบียน สมบูรณ์พูนสุข มีพุทธานุสติ บริโภคข้าวสาลีที่เป็นโภชนาหารเกิดด้วยพุทธานุภาพ นุ่งห่มเสื้อผ้าอาภรณ์ ดำรงชีพอยู่ ฯ ก็เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงแสดงธรรมจักรอยู่ เทวดาและมนุษย์ประมาณ ๓๐ โกฏิ ได้ตรัสรู้ธรรมแล้ว ฯ ก็ อนาคตวงศ์นี้ บัณฑิตพึงให้พิสดาร ดังต่อไปนี้

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ ทรงมีพระบารมีข้อหนึ่งปรากฏแล้ว ทรงได้รับพุทธสมบัติ ในสกลโลก ด้วยพุทธสิริอันไม่มีที่เปรียบ ด้วยพุทธลีลาหาที่สุดมิได้ ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ลำดับนั้น พระสารีบุตร กราบทูลอ้อนวอนพระศาสดาว่า "ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ บารมีข้อหนึ่ง ปรากฏแล้วแก่พระอริยะ-เมตไตรย จักเป็นเช่นไร ?" ฯ

พระบรมศาสดา อันพระสารีบุตรทูลวิงวอนแล้ว จึงทรงนำเอาอดีตนิทานมาเล่าว่า

"ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ ในอดีตกาล ในสมัยพระสิริมัตตพุทธเจ้า พระอริยะเมตไตรยโพธิสัตว์ เสด็จอุบัติเป็นพระเจ้าสังขจักรพรรดิราช ในอินทปัตถนคร[๑] พระองค์ทรงถึงพร้อมด้วยแก้ว ๗ ประการ คือ จักรแก้ว แก้วมณี ช้างแก้ว ม้าแก้ว ขุนพลแก้ว ขุนคลังแก้ว และนางแก้ว ฯ อินทปัตถนคร ยาว ๗ โยชน์ กว้าง ๓ โยชน์ ฯ มีประตู ๔ ประตู และต้นกัลปพฤกษ์เกิดขึ้น ๔ ต้น ตรงกลางเมือง มีปราสาทหลังหนึ่งสูง ๗ ชั้น ยาว ๒ โยชน์ ฯ ณ ปราสาทหลังนั้น พระเจ้าสังขจักรพรรดิ เสวยมหาสมบัติอยู่ ฯ พระสิริมัตตสัมพุทธเจ้า เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ฯ ที่ประทับของพระพุทธเจ้า จากอินทปัตถนคร มีประมาณ ๑๖ โยชน์ ฯ พระราชา ไม่ทรงรู้จักพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ฯ

ในกาลนั้น วันหนึ่ง พระเจ้าสังขจักรพรรดิ ประทับนั่งบนบัลลังก์ทองภายใต้เศวตฉัตร ทรงตั้งความปรารถนาไว้อย่างนี้ว่า "เราจักมอบราชสมบัติของพระเจ้าจักรพรรดิแก่ผู้ที่แจ้งข่าวพระพุทธรัตนะ พระธรรมรัตนะ พระสังฆรัตนะ แก่เราแล้ว จักไปสู่สำนักพระพุทธเจ้า" ฯ

ในกาลนั้น กุลบุตรเข็ญใจคนหนึ่ง บวชเป็นสามเณร ในศาสนาพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น มารดาของสามเณรนั้น ได้เป็นนางทาสีของคนอื่น ฯ สามเณรนั้น คิดว่า "โยมแม่ของเรา จงเป็นไทเถิด" ก็เมื่อแสวงหาทรัพย์ เข้าไปสู่พระนครนั้นแล้ว ฯ มหาชน พบรูปสามเณรแล้วไม่รู้จัก จึงเอาท่อนไม้ตีสามเณรนั้น ด้วยเข้าใจว่า "ผู้นี้ คงเป็นยักษ์" ฯ

---

๑. ***อินทปัตถนคร*** *คือ นครหลวงของแคว้นกุรุ ตั้งอยู่ลุ่มแม่น้ำยมุนา ตอนบน รวมมณฑลปัญจาบและเมืองเดลฮี เมืองหลวงอินเดีย*

สามเณรนั้น สะดุ้งกลัวแต่ภัย จึงเข้าไปสู่พระราชวัง ได้ยืนอยู่ข้างพระ-พักตร์พระราชา ฯ

พระราชา ทอดพระเนตรเห็นสามเณร จึงตรัสถามว่า “ดูก่อนมาณพผู้เจริญ ท่านมา มีนามว่ากระไร ?” ฯ

สามเณร ถวายพระพรว่า “ข้าแต่มหาราช อาตมภาพมีนามว่าสามเณร” ฯ

พระราชา. “ดูก่อนมาณพ ท่านมีนามว่า สามเณร เพราะอะไร ?” ฯ

สามเณร. “ข้าแต่มหาราช เพราะอาตมภาพ ไม่ได้ทำบาปในภายนอก ยังกุศลให้ตั้งมั่นในภายใน ฉะนั้น จึงมีนามว่า สามเณร” ฯ

พระราชา. “ใครขนานนามให้แก่ท่าน” ฯ

สามเณร. ข้าแต่มหาราช อาจารย์ของอาตมภาพ ได้ให้นามแก่อาตมภาพ” ฯ

พระราชา. “ดูก่อนมาณพ อาจารย์ของท่านมีนามว่ากระไร ?” ฯ

สามเณร. “ข้าแต่มหาราช อาจารย์ของอาตมภาพ มีนามว่าภิกษุ” ฯ

พระราชา. “อาจารย์ของท่าน มีนามว่าภิกษุ เพราะเหตุไร ?” ฯ

สามเณร. “มหาบพิตร นามอาจารย์ของอาตมภาพ เรียกว่าพระสงฆ์ เป็นรัตนะหาค่ามิได้” ฯ

พระราชา ทรงสดับข่าวที่หาได้ยาก ทรงเหาะขึ้นจากบัลลังก์ ไปตกลงในสำนักสามเณรแล้ว ฯ ในเวลาที่พระราชาประทับยืนแทบเท้าสามเณร ดอกปทุมเท่ากับล้อรถลอยขาดจากพื้นปฐพี ไปรองรับพระราชานั้น ด้วยอานุภาพปีติของพระองค์ ฯ พระราชาประทับนั่งบนใบปทุม ประคองอัญชลีไหว้สามเณร ตรัสถามว่า “ข้าแต่สามเณรผู้เจริญ ใครได้

ให้นามพระสงฆ์ อันเป็นรัตนะหาค่ามิได้ แก่อาจารย์ของท่าน" ฯ

สามเณร. "พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า สิริมัตตะ ได้ประทานให้ " ฯ

พระราชา ทรงสดับเสียงว่า พุทธะแล้ว ได้ทรงวิสัญญีภาพแล้ว ฯ ภายหลัง ท้าวเธอทรงได้เฉพาะลมอัสสาสะและปัสสาสะ จึงตรัสถามสามเณรอีกว่า "ข้าแต่สามเณรผู้เจริญ พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ที่ไหน ?" ฯ

สามเณร. "ดูก่อนมหาบพิตร พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ในบุพพาราม ไกลประมาณ ๑๖ โยชน์ ทางทิศอุดรแต่พระนครนี้" ฯ

พระราชา ตรัสว่า "ข้าแต่สามเณร โยมจักไปในทิศที่มีพระพุทธเจ้าประทับอยู่" ดังนี้แล้ว ไม่เอื้อเฟื้อ ไม่อาลัยสมบัติพระเจ้าจักรพรรดินี้ ทรงอภิเษกสามเณรนั้นให้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯ

พระบรมศาสดา เมื่อจะทรงประกาศเนื้อความ นั้น จึงตรัสว่า

"เมื่อสัตบุรุษให้ทานที่บุคคลพึงให้ได้โดยยาก
กระทำกรรมที่บุคคลพึงกระทำได้โดยยาก
อสัตบุรุษทั้งหลาย ย่อมไม่ทำตามที่สัตบุรุษ
ดำเนินนั้น ๆ ธรรมของสัตบุรุษทั้งหลาย อัน
อสัตบุรุษดำเนินตามได้ยาก" ดังนี้ ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ สัตบุรุษทั้งหลาย ย่อมให้ทานที่บุคคลอื่นให้ได้โดยยาก (และ) ย่อมกระทำกรรมที่บุคคลอื่นทำได้โดยยาก อสัตบุรุษทั้งหลาย ย่อมไม่กระทำตามซึ่งกรรมที่สัตบุรุษปฏิบัตินั้น ๆ ธรรมของสัตบุรุษทั้งหลาย อันอันธพาลดำเนินตามไม่ได้ คืออันอันธพาลปฏิบัติได้ยาก

เพราะฉะนั้น สัตบุรุษและอสัตบุรุษ จึงมีทาง ไปจากโลกนี้ต่างกัน อสัตบุรุษไปสู่นรก (ส่วน) สัตบุรุษ มีสวรรค์เป็นที่ไปในเบื้องหน้า ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ เพราะฉะนั้น สัตบุรุษและอสัตบุรุษ จึงมีทางไปจากโลกนี้ คือ จากมนุษยโลก แตกต่างกัน อสัตบุรุษไปนรก ส่วนสัตบุรุษไปสวรรค์ ฯ การเฝ้าพระพุทธเจ้า การฟังธรรม และการได้เห็นพระสงฆ์ อันสัตบุรุษพึงได้โดยยาก กรรมที่พระราชากระทำแล้ว อันผู้อื่นพึงทำได้โดยยาก

ในกาลนั้น พระราชา ครั้นทรงอภิเษกสามเณรในราชสมบัติแล้ว พระองค์เดียวเท่านั้น ทรงผินพระพักตร์ไปทางทิศอุดร เสด็จไปสู่ที่ประทับของพระพุทธเจ้า ฯ เมื่อพระราชาพระองค์นั้น ซึ่งทรงเป็นกษัตริย์สุขุมาลชาติ เสด็จพระราชดำเนินด้วยทรงก้าวย่างพระบาท ในวันเดียว พระบาททั้ง ๒ ก็แตก ฯ พระโลหิตไหลออกจากฝ่าพระบาททั้ง ๒ ข้าง เมื่อพระบาททั้ง ๒ ข้างแตกแล้ว พระราชาจึงเสด็จคลานด้วยพระชงฆ์ทั้ง ๒ พระหัตถ์ทั้ง ๒ เป็นเวลา ๓ วัน ฯ ในวันที่ ๔ พระโลหิต จึงไหลออกจากพระหัตถ์และพระชงฆ์ทั้ง ๒ ข้าง ฯ

ในกาลนั้น พระราชา ทรงดำริว่า "เราจะไปด้วยอกแน่แท้" ครั้นแล้วจึงทรงกระเถิบไปด้วยพระอุระในภายหลัง ฯ พระราชาเมื่อทรงกระเถิบไปด้วยพระอุระ แม้ทรงลำบาก ทรงมุ่งการได้เฝ้าพระพุทธเจ้าเป็นสำคัญ ทรงอดกลั้นความลำบากได้

ในกาลนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า สิริมัตตะ ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณ ใช้พระสัพพัญญุตญาณตรวจดูสัตว์โลก ทรงเห็น

กำลังพระวิริยะของท้าวเธอ จึงทรงพระดำริว่า “พระราชา พระองค์เป็นพุทธางกูร พุทธพืช และพุทธวงศ์ เพราะอาศัยเรา จึงเสวยทุกข์หนัก ฝ่ายเราจะไปสู่สำนักของพระองค์” ดังนี้แล้ว จึงเสด็จไปด้วยพุทธสิริ สลัดอัตภาพพระพุทธเจ้าให้หายไป ทรงแปลงเพศเป็นคน เนรมิตรถ เสด็จขึ้นสู่รถ เสด็จไป ฯ ก็แล พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อเสด็จไป ประทับอยู่ตรงพระพักตร์พระเจ้าจักรพรรดิ ฯ

พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสว่า “ดูก่อนท่านผู้เจริญ ท่านเดินทางด้วยอก จงหลีกไป เราจักขับรถไป” ฯ

พระราชา ทรงสดับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว จึงตรัสว่า “ดูก่อนนายสารถีผู้เจริญ เมื่อเราเดินทางไปด้วยหน้าที่ที่ต้องทำ ทำไมจึงจักถอยหลีก เรายึดถือพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ยึดถือพระพุทธเจ้าเป็นอารมณ์ ขอท่านจงบังคับรถของท่านให้วิ่งทับร่างของเราไปได้ เราจะไม่ยอมหลีกทางให้ท่าน” ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสว่า “ดูก่อนมาณพผู้เจริญ ถ้าท่านจักไปสู่สำนักพระพุทธเจ้าไซร้ ขอท่านจงขึ้นรถเรา เราจักไปสำนักพระพุทธเจ้า” ฯ

พระราชา ทรงสดับคำของนายสารถี ทรงรับคำว่า “ดีละ” เสด็จขึ้นรถแล้ว ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จบ่ายพระพักตร์เฉพาะบุพพาราม พร้อมพระราชา ฯ เมื่อพระศาสดาเสด็จถึงกลางทาง ในกาลนั้น นางสุชาดาลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เนรมิตเพศเป็นชาย ถือเอาห่อข้าวทิพย์ห่อหนึ่งมายืนตรงหน้ารถ กล่าวว่า “ดูก่อนนายสารถีผู้เจริญ หากท่านต้องการห่อข้าวทิพย์ห่อหนึ่งไซร้ เราจะให้แก่ท่าน แต่ถ้าท่านไม่อยากได้ เราจะทิ้งมันเสีย” ฯ

นายสารถี กล่าวว่า “ดูก่อนมาณพผู้เจริญ ก็ ข้าพเจ้ามีชายคนหนึ่ง ทั้งเล็กทั้งทุรพล เพื่อผู้ชาย (ดังกล่าว) ขอท่านจงให้ข้าวแก่เราเถิด” ฯ

นางสุชาดา ได้ให้ภัตรแก่นายสารถีแล้ว ฯ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ภัตรแล้ว ได้ประทานแก่พระ-ราชาแล้ว ฯ

ในกาลนั้น ท้าวสักกะเทวราช ทรงถือเอาน้ำทิพย์ ทรงข้ามลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ทรงแปลงเพศเป็นชาย เอาพระอังสะห้อยสะพายน้ำ ๑ กระบอก เสด็จมาตรัสอย่างนั้นเหมือนกัน ประทานกระบอกน้ำแก่นายสารถีแล้ว ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ประทานน้ำแก่พระราชาแล้ว ฯ

ก็ พระเจ้าสังขะจักรพรรดิ ทรงเสวยพระกระยาหารทิพย์ น้ำทิพย์ ฯ ในเวลาเสวยเสร็จ ด้วยอานุภาพพระกระยาหารทิพย์ น้ำทิพย์ อุปัททวะทั้งปวง ก็พินาศไป ฯ พระราชา ย่อมประสบสุข ฯ

ก็ ในกาลนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จไป ๆ ได้เสด็จถึงสำนักวัดบุพพารามแล้ว ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงคายพระวรกายจากเพศนายสารถี ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้ว ฯ ในเวลาที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งในบุพพาราม พระราชา เสด็จลงจากรถ เสด็จเข้าไปในบุพพาราม พอทอดพระเนตรแสงพุทธรัศมีเท่านั้น ได้ทรงวิสัญญีภาพแล้ว ฯ พระบรมศาสดา ตรัสว่า “ดูก่อนมหาบุรุษ พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ ณ ที่นี้” ฯ

ในกาลนั้น พระราชา ทรงฟื้นแล้ว เสด็จเข้าไปใกล้พระบรมศาสดา ประทับนั่ง ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง ทรงประคองอัญชลี ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้า ดังนี้ว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เจริญ ทรง

เป็นนายกของโลก ทรงเป็นที่พึ่งของชาวโลก ขอพระองค์จงทรงแสดงธรรมอันสูงสุดสักกัณฑ์หนึ่งเถิด" ฯ

พระผู้มีพระภาคเจ้า ถวายพระพรว่า "ดูก่อนมหาบพิตร ขอพระองค์ทรงสดับ ทรงพิจารณาธรรมกถา คือนิพพานเถิด" ได้ทรงแสดงธรรมโปรดพระราชาแล้ว ฯ

พระราชา ทรงสดับพระธรรมบท บทหนึ่งแล้ว ทูลขอร้องห้ามว่า "ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เจริญ ขอพระองค์ทรงพักไว้ก่อนเถิด ขอได้โปรดอย่าทรงแสดงพระธรรมบทอื่นอีก" ฯ

ถามว่า "เพราะเหตุไร ? พระราชา จึงทรงอ้อนวอนห้ามเสีย" ฯ

ตอบว่า "พระราชา ทรงดำริว่า "ถ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า จะพึงทรงแสดงธรรมมากไซร้ เราไม่มีไทยธรรมที่ควรแก่การบูชา เราฟังพระธรรมบทหนึ่งเท่านั้น จักถวายทานอย่างเอกของเราที่ควรแก่การบูชาพระธรรม-บทนั้น" เพราะเหตุนั้น พระราชา จึงทรงทูลอ้อนวอนห้ามเสีย" ดังนี้ ฯ

ในกาลนั้น พระเจ้าสังขจักรพรรดิ ทรงกราบทูลพระผู้มีพระภาค-เจ้าว่าดังนี้ "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อพระองค์ทรงแสดงพระนิพพานอันเป็นธรรมเอก เป็นธรรมที่สุดในสรรพธรรม แม้ข้าพระองค์ตัดศีรษะอันเป็นอวัยวะสูงสุดในอวัยวะทั้งปวง ของข้าพระองค์ บูชาพระธรรมของพระองค์เป็นการบูชาพิเศษก่อน" ครั้นตรัสแล้ว จึงทรงใช้พระนขะตัดพระเศียร ทรงวางพระเศียรไว้บนฝ่าพระหัตถ์ เป็นพระเศียรโพธิสัตว์ ตรัสพระคาถาบทหนึ่งว่า

"ข้าแต่พระสิริมัตตะพุทธเจ้า ขอพระองค์ทรง
บรรลุอมตธรรมก่อนเถิด ด้วยการถวายศีรษะ

นี้ ข้าพระองค์ ขอบรรลุนิพพาน ในภายหลัง"
ดังนี้ ฯ

ในเวลาจบพระคาถา ดังพรรณนามา พระราชา ก็จุติ บังเกิดในดุสิตบุรีแล้ว ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ พระบารมีข้อหนึ่ง ปรากฏชัดแล้วด้วยประการอย่างนี้นั่นเองแล ฯ ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระนามว่า อริยะเมตไตรย เพราะผลแห่งการถวายศีรษะให้เป็นทาน ทรงมีพระวรกายสูง ๘๘ ศอก เพราะผลแห่งการที่พระโลหิตไหลออกจากพระบาทและพระชานุ จึงทรงมีแสงสว่างตลอดคืนและวัน ฯ เพราะผลที่พระโลหิตไหลออกจากพระเศียร พระพุทธรัศมีได้มีแล้วตั้งแต่อเวจีนรก จนถึงภวัคคพรหม ฯ เพราะผลแห่งหยาดพระโลหิตบนพระเศียรได้มีแสงสว่างจากพระอุณาโลม ไม่มีกำหนด ฯ เพราะผลที่เสด็จดำเนิน ๑ สัปดาห์ จึงเกิดต้นกัลปพฤกษ์ต้นหนึ่งแล้ว ฯ

ดูก่อนธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ ชนทั้งหมด ไม่ได้พบเห็นรูปกายของเรา ถ้าเขาได้พบพระศาสนาของเราแล้ว ให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนาไซร้ ด้วยผลแห่งกรรมนั้น เขาจักอุบัติในสำนักพระพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า **อริยเมตไตรย** แล ฯ

อุเทศที่ ๑ เรื่อง พระศรีอริยเมตไตรยพุทธเจ้า
จบแล้วด้วยประการฉะนี้ ฯ

อุเทศที่ ๒ เรื่อง พระรามพุทธเจ้า

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตรผู้เจริญ ในสมัยที่ศาสนาของพระศรีอริยเมตไตรยเสื่อมไปแล้ว ในภัทรกัปนี้ ไฟจะไหม้ปฐพีผืนนี้ ฯ เมื่อภัทรกัป ล่วงไปแล้ว เกิดสุญญกัป มีอายุหนึ่งอสงไขยแล้ว ฯ เมื่อสุญญกัป ล่วงไปแล้ว ก็เกิดมัณฑกัปขึ้น หนึ่งกัป ฯ ในมัณฑกัปนั้น มีพระพุทธเจ้า ๒ พระองค์ เสด็จอุบัติ คือ พระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า **รามะ** พระองค์หนึ่ง พระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า **ปัสเสนะ** พระองค์หนึ่ง ฯ

ในกาลนั้น สรรพสัตว์จะมีอายุกำหนด ๑ อสงไขย ฯ เมื่อใดคนทั้งหลาย เสื่อมจากอายุ ๑ อสงไขย ได้มีอายุ ๙ หมื่นปี เมื่อนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า **รามราช** จะเสด็จอุบัติในโลกก่อน ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงมีพระชนมายุ ๙ หมื่นปี ทรงมีพระวรกายสูง ๘๐ ศอก มีต้นจันทน์เป็นต้นไม้ตรัสรู้ แสงสว่างพระพุทธรัศมีครุวนาดั่งธงชัย สว่างไสวในอากาศทั้งมวล ตลอดกาลเป็นนิตย์ ฯ

ครั้งนั้น ด้วยพุทธานุภาพ ได้บังเกิดต้นกัลปพฤกษ์ต้น ๑ แล้ว ฯ มหาชนทั้งปวงอาศัยต้นกัลปพฤกษ์เลี้ยงตนตลอดกาลเป็นนิตย์ ฯ ในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่า รามะ สรรพสัตว์พากันไปสู่สวรรค์ ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่า รามราช ทรงบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ บารมีข้อหนึ่งปรากฏชัดแล้ว จึงทรงได้สมบัติด้วยประการฉะนี้ ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ ในกาลแห่งพระ-กัสสปะสัมมาสัมพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ ทรงพระนามว่า รามราช ได้เป็น

มาณพนามว่านารทะ ฯ

ในกาลนั้น นารทมาณพ ได้เห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สมบูรณ์ด้วยพระอนุพยัญชนะ ๘๐ อันเหล่าเทวดามีพระอินทร์และพระพรหมเป็นต้น แวดล้อมแล้ว คิดว่า "พระกัสสปะสัมมาสัมพุทธเจ้า เราได้พบยากแสนยาก เราจะมีประโยชน์อะไรด้วยอัตภาพที่น่ารังเกียจ เราจะกระทำตนให้เป็นประหนึ่งประทีปทอง บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า" ครั้นคิดแล้ว ถือเอาผ้า ๒ ผืน ชุบน้ำมันให้ชุ่มแล้วพันตั้งแต่ศีรษะจนถึงฝ่าเท้า จุดไฟบนศีรษะบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ฯ เขาได้ตั้งความปรารถนาไว้ว่า "ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เจริญ ด้วยการถวายร่างกายและชีวิตนี้ ขอจงเป็นปัจจัยแห่งพระสัพพัญญุตญาณเถิด" ฯ

ในกาลนั้น พระกัสสปะสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงพยากรณ์นารทมาณพในท่ามกลางบริษัท ๔ ฯ พระศาสดา ทรงพยากรณ์ว่า "ดูก่อนนารท-มาณพผู้เจริญ เมื่อไฟไหม้ภัทรกัปแล้ว ได้มีสุญญกัป มีอายุ ๑ อสงไขย เมื่อสุญญกัปล่วงไปแล้ว เกิดมีมัณฑกัปขึ้นแล้ว ในอนาคต ในกัปนั้น ท่านนั้น จักบังเกิดเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่า รามะ ฯ

ในกาลนั้น นารทมาณพ มีไฟลุกโพลงแล้วตลอด ๑ คืน จุติแล้ว บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต ฯ ในสถานที่บูชา ได้เกิดพุ่มดอกปทุมแล้ว ฯ มหาชนทุกจำพวก เห็นพุ่มดอกปทุมแล้ว สรรเสริญว่า นารทมาณพนี้จักเกิดเป็นพระพุทธเจ้าองค์น่าอัจฉริยะ ในอนาคตจริงแท้" แล้วพากันบูชาเป็นการบูชาอันยิ่งใหญ่ ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ ด้วยผลแห่งการถวายพระวรกายและชีวิต พระรามราชโพธิสัตว์ จักเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ในอนาคต ด้วยผลแห่งการบูชาด้วยสรีระ ได้เป็นพระผู้มีพระภาคเจ้า มีพระวรกายสูง ๘๐ ศอก ด้วยผลแห่งการถวายชีวิต ได้ทรงบังเกิดมีพระชนมายุ ๙ หมื่นปี ด้วยผลแห่งพระวรกายมีไฟลุกโพลงตลอด ๑ คืน แสงสว่างแห่งพระพุทธรัศมี จะส่องสว่างตลอดวันและคืนเป็นนิจ แสงสว่างแห่งดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ ได้มีแสงสว่างลดน้อยไปแล้ว ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ คนทั้งมวล ไม่ได้มรรคผลในศาสนาของเรา บำเพ็ญบุญมีทานเป็นต้น ในศาสนาพระอริย-เมตไตรยพุทธเจ้า ไม่ได้มรรคผลแล้ว จงปรารถนาพบพระศาสนาของพระรามสัมมาสัมพุทธเจ้าเถิด" ฯ

อเทศที่ ๒ เรื่อง พระรามสัมมาสัมพุทธเจ้า

จบแล้วด้วยประการฉะนี้ ฯ

อุเทศที่ ๓ เรื่อง พระธรรมราชาพุทธเจ้า

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ เมื่อศาสนาของพระ-รามสัมมาสัมพุทธเจ้า ล่วงไปแล้ว ในกัปนั้น คนทั้งหลาย บังเกิดมีอายุ ๕ หมื่นปี ในกาลนั้น พระเจ้าปัสเสนทิโกศล จักเป็นพระพุทธเจ้าทรงพระ-นามว่า **ธรรมราช** ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงมีพระชนมายุ ๕ หมื่นปี ทรงมีพระวรกายสูง ๑๖ ศอก ทรงมีต้นกากะทิงเป็นต้นไม้ตรัสรู้ ฯ เมื่อพระศาสดา เสด็จดำเนิน ดอกปทุมใหญ่ ๒ ดอก ชำแรกแผ่นดินรองรับพระบาททั้ง ๒ ฯ ดอกปทุมดอกหนึ่ง ๆ มีประมาณเท่าล้อรถ ฯ พระบาททั้ง ๒ ประทับยืนบนดอกปทุมที่ตั้งไว้แล้ว ฯ เกิดมีดอกปทุมหนึ่งดอก แล้วด้วยแก้ว ๗ ประการ ณ สถานที่ประทับนั่ง ฯ มีต้นกัลป-พฤกษ์อุบัติขึ้น ๑ ต้น ฯ มหาชนทุกคน อาศัยต้นกัลปพฤกษ์เลี้ยงชีพ ฯ คนทั้งหลายไม่ต้องทำไร่ไถนา ไม่ต้องทำมาค้าขาย ฯ ด้วยพุทธานุภาพสมบัตินี้ ได้เกิดขึ้นแล้ว ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ พระโพธิสัตว์นั้น ได้บำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ ปรากฏบารมีข้อ ๑ ชัดแล้ว จึงทรงได้สมบัตินี้ ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า โกนาคมนะ พระโพธิสัตว์ปัสเสนะ ได้เป็นสุทธมาณพแล้ว ฯ ในกาลนั้น สุทธมาณพรักษาปทุมที่มีดอกในสระแห่งหนึ่งทุกวัน เขาเก็บดอกปทุมวันละ ๒ ดอก ไปขาย ฯ เขาซื้อข้าวสาร ๗ กำมือด้วยค่าดอกปทุม ๒ กำ เลี้ยงชีพด้วยดอกปทุมนั้น ฯ วันหนึ่ง เขาเก็บได้ดอกปทุม ๒ ดอก เดินไปขายตามทาง ฯ

ขณะนั้น พระโกนาคมนพุทธเจ้า เสด็จไปบิณฑบาตยังหมู่บ้าน ทอดพระเนตรเห็นสุทธมาณพ ทรงพิจารณาสุทธมาณพนี้ ด้วยพระ-สัพพัญญุตญาณ ทรงดำริว่า "สุทธมาณพนี้ เป็นพุทธวงศ์ ครั้นบำเพ็ญบารมีแล้ว ก็จักเป็นพระพุทธเจ้า บัดนี้ เราจักพยากรณ์หน่อแห่งพระ-พุทธเจ้านี้" ครั้นทรงดำริดังนี้แล้ว จึงได้ทรงยิ้มแย้มแล้ว ฯ มาณพ ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าที่ทรงยิ้มแย้มให้ปรากฏ จึงทูลถามพระพุทธเจ้าว่า "ข้าแต่พระโลกนาถผู้เจริญ ข้าพระองค์ มิใช่ญาติ มิใช่สหาย เพราะเหตุไร ? พระองค์จึงทรงยิ้มแย้มให้ปรากฏเล่า" ฯ

พระบรมศาสดา ได้ตรัสพระดำรัสว่า "ดูก่อนสุทธมาณพ ผู้เจริญ เจ้าคนเดียว เป็นน้องชายร่วมมารดา ร่วมบิดาเดียวกับเรา" ฯ มาณพ ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เป็นน้องชายของพระองค์เมื่อไร ?" ฯ

พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสว่า "ดูก่อนมาณพผู้เจริญ เมื่อภัทรกัปนี้ล่วงไปแล้ว มัณฑกัปเกิดขึ้นแล้ว ในกัปนั้น มีพระพุทธเจ้า ๒ พระองค์เสด็จบังเกิดขึ้น รามราช จักเป็นพระรามสัมมาสัมพุทธเจ้า ตั้งแต่แรก เมื่อพระรามสัมมาสัมพุทธเจ้า ล่วงไปแล้ว ผู้เจริญจักเป็นพระพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า ธรรมราช เราจักเป็นพระพุทธเจ้าก่อน ท่านจักเป็นพระ-พุทธเจ้าในภายหลัง เพราะฉะนั้น เราจึงกล่าวว่า "ท่านจักเป็นน้องชายของเรา ด้วยประการฉะนี้" ฯ

สุทธมาณพ สดับพระพุทธพจน์ ทำจิตให้เลื่อมใส ดำริว่า "ธรรมดาว่า พระพุทธพจน์นี้ ไม่มีเป็นสอง เป็นจริงแท้ สม่ำเสมอ เราใช้ค่าขายดอกปทุม ๒ ดอกเลี้ยงชีพ บัดนี้ จักถวายดอกปทุม ๒ ดอก เป็นทาน

แก่พระพุทธเจ้า" จึงน้อมนำดอกปทุม ๒ ดอก เข้าไปถวายพระพุทธเจ้าแล้ว ฯ พระพุทธเจ้าทรงรับเอาดอกปทุม ประทับนั่งเหนือดอกปทุม ๒ ดอกแล้ว ฯ สุทธมาณพ เห็นพระพุทธเจ้าประทับนั่งบนดอกปทุม คิดอย่างนี้ ว่า "ขอแสงดวงอาทิตย์ อย่าแผดเผาพระผู้มีพระภาคเจ้าเลย" ครั้นแล้ว จึงถือเอาต้นอ้อ ๔ ต้นมา ยกขึ้นไว้ทั้ง ๔ ทิศ ถือเอาผ้า ๒ ผืนมากาง ปิดกั้นแดดถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ตั้งความปรารถนาว่า "ข้าแต่พระโกนาคมนสัมมาสัมพุทธเจ้า ขอการถวายดอกไม้และผ้านี้ จงเป็นปัจจัยแห่งพระสัพพัญญุตญาณเถิด" ฯ

ในกาลนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงพยากรณ์ว่า "ขอความปรารถนา จงพลันสำเร็จแก่ท่าน เหมือนอย่างที่ท่านมีความดำริเถิด" ฯ ในกาลนั้น เสียงนั้น ดังกระฉ่อนไปเบื้องต่ำลงไปจนถึงนาคพิภพ เบื้องบนขึ้นไปจนถึงพรหมโลก ฯ ในกาลนั้น พระยานาคราช ขึ้นมาจากนาคพิภพ ฯ ท้าวมหาพรหม ลงมาจากพรหมโลก ฯ ท้าวมหาพรหมและพระยานาคราช เข้าไปเฝ้าพระศาสดา ถวายบังคม ทูลถามพระศาสดาว่า "ความปรารถนาของสุทธมาณพ จะสำเร็จหรือไม่ ? พระเจ้าข้า" ฯ

พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสว่า "ดูก่อนท่านผู้เจริญทั้งหลาย สุทธมาณพ ใช้ผ้ากางกั้นหมอกและแดดให้เรา ทั้งกลางคืนและกลางวัน เพราะฉะนั้น เขาจะสำเร็จความปรารถนา" ฯ เทวดาทั้งหลาย ทูลถามว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรเป็นความสำเร็จ อะไรเป็นเหตุ ปัจจัยอะไร ? พึงสำเร็จแก่สุทธมาณพ" ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสบอกเทวดาทั้งหลาย ถึงความสำเร็จแห่งสุทธมาณพนั้น ว่า "ดูก่อนเทวดาทั้งหลาย ผู้เจริญ เมื่อภัทรกัป ล่วงไปแล้ว เกิดมีมัณฑกัปขึ้น ในกัปนั้น พระรามราช

จักเป็นพระรามสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นองค์ปฐม มาณพนี้ จักเป็นพระพุทธเจ้าในภายหลัง" ฯ

ในกาลนั้น เทวดาทุกหมู่เหล่า นาคราชทุกหมู่เหล่า มหาพรหมทุกหมู่เหล่า พากันสาธุการ บูชามาณพนั้น เป็นการบูชาวิเศษยิ่งใหญ่แล้ว ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ ด้วยผลที่สุทธมาณพถวายดอกบัว ๒ ดอก จึงบังเกิดดอกบัว ๒ ดอก เท่าล้อรถ ในเวลาเสด็จพระราชดำเนินด้วยพระบาท ฯ ด้วยผลที่มีขันติธรรม จึงบังเกิดต้นกัลปพฤกษ์ ฯ ด้วยผลที่ใช้ผ้ากั้นแดดถวาย จึงบังเกิดมีห้องน่ารื่นรมย์แล้วด้วยแก้ว ๗ ประการ ณ สถานที่ที่พระพุทธเจ้าประทับนั่ง (และ) บรรทมนั้น ๆ ฯ ด้วยผลที่ถวายดอกปทุม (ดอกบัว) ๒ ดอก และชีวิต (อายุ) พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงมีพระชนมายุ ๕ หมื่นปี ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ ณ สถานที่ที่พระ-โกนาคมนพุทธเจ้าพยากรณ์แล้วนั้น ได้เกิดมีต้นกัลปพฤกษ์ต้นหนึ่งแล้ว ฯ มหาชนทั้งหมด อาศัยต้นกัลปพฤกษ์เลี้ยงชีวิต ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ มหาชนทั้งปวงต้องการพบพระศาสนาของพระศรีอริยเมตไตรย หากไม่ได้พบไซร้ ก็ย่อมต้องการพบพระศาสนาของพระรามสัมมาสัมพุทธเจ้า หากไม่ได้พบ (ศาสนา) พระรามสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์นั้นไซร้ ก็ย่อมต้องการยิ่งที่จะได้พบ (ศาสนา) พระปัสเสนทิโกศลธรรมราชสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯ

อุเทศที่ ๓ เรื่อง พระปัสเสนทิโกศลธรรมราชาสัมมาสัมพุทธเจ้า
จบแล้วด้วยประการฉะนี้ ฯ

อุเทศที่ ๔ เรื่อง พระธรรมสามีสัมพุทธเจ้า

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ เมื่อพระรามสัมมา-สัมพุทธเจ้า และพระธรรมราชาสัมมาสัมพุทธเจ้า ล่วงไปแล้ว มัณฑกัป จะถูกไฟไหม้ ฯ ในเวลาที่กัปถูกไฟไหม้สิ้นสุดลง ได้เกิดมีกัป ๆ หนึ่ง ชื่อสารกัป ฯ ในกัปนั้น จักมีบุคคลผู้หนึ่ง เป็นพระพุทธเจ้า ฯ

ถามว่า "บุคคล คนหนึ่งนั้น คือใคร ?" ฯ

ตอบว่า "คือพระยามาร ได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงพระ-นามว่า **ธรรมสามี** ทรงพระวรกายสูง ๘๐ ศอก ได้มีแสงสว่างพุทธรัศมี ประดุจดังแสงสว่างแห่งดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ และประดุจดังสายฟ้า ฯ เศวตฉัตร ประมาณ ๓ โยชน์ ลอยขึ้นไปในอากาศในเวลา (และ) ใน สถานที่ที่พระพุทธเจ้าเสด็จดำเนินประทับนั่งและทรงบรรทม ฯ พระผู้มี พระภาคเจ้า ทรงมีพระชนมายุ ๑ แสนปี มีต้นสาลพฤกษ์ เป็นต้นไม้ ตรัสรู้ ฯ ด้วยอำนาจพุทธานุภาพ ได้เกิดขุมทรัพย์ขึ้น ขุมหนึ่ง ฯ มหาชนทั้งปวง อาศัยขุมทรัพย์ เลี้ยงชีพ ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ ปรากฏบารมีข้อหนึ่งแก่กล้า จึงทรงได้ สมบัตินี้ ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ ในกาลแห่งพระ-กัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า พระยามาร ได้เป็นมหาเสนาบดี ฯ พระองค์ได้ เสด็จอุบัติเป็นอำมาตย์นามว่า โพธิ ฯ

สมัยหนึ่ง พระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเสวยผลสมาบัติ ใต้ต้นนิโครธ เสด็จออกจากผลสมาบัติ ประทับอยู่ในพระเชตวัน ฯ ใน

กาลนั้น พระเจ้ากิงกิสสมหาราช ทรงทราบอานิสงส์ของผลสมาบัติ ทรงดำริว่า "เราจะถวายทานแก่พระพุทธเจ้า จะฟังธรรมของพระองค์" ฯ ท้าวเธอตรัสสั่งราชบุรุษทั้งหลาย ว่า "ดูก่อนบุรุษผู้เจริญทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงตีกลองประกาศว่า "ผู้ถวายทานแก่พระพุทธเจ้า ก่อนพระราชา จะได้รับโทษทัณฑ์" ฯ เหล่าราชบุรุษ รับรองพระราชดำรัสแล้ว ให้ตีกลองป่าวประกาศทั่วพระนครเหมือนที่รับสั่งแล้ว ฯ พระราชาทรงใช้เสนา ๔ เหล่า คือ เหล่าช้าง เหล่าม้า เหล่ารถ เหล่าราบ เหล่าดาบ ให้อารักขารอบพระเชตวัน ฯ ในกาลนั้น โพธิอำมาตย์ คิดว่า "พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จออกจากผลสมาบัติ อย่างนี้แล้ว เมื่อราตรีนั้น สว่างแล้ว เราจักถวายทานแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าก่อนใครทีเดียว หากแม้ว่า ราชเสวกจักเฉือนเราเป็น ๗ เสี่ยง เราตายเสียดีกว่า" ครั้นคิดแล้ว เรียกลูกและเมียมาบอกว่า "ที่รัก พระราชาของเรา รับสั่งให้ราชบุรุษเที่ยวประกาศตีกลองป่าวประกาศทั่วพระนครว่า 'ผู้ที่ถวายทานแก่พระตถาคตเป็นคนแรก จักถูกลงอาชญา' บัดนี้ เราจักถวายทานแก่พระตถาคตเป็นคนแรกแน่ เราจักได้รับโทษทัณฑ์ ยังไม่ทราบว่า จะตายหรือจะยังมีชีวิตอยู่ ถ้าเราถวายทานตายไปก็จักเป็นสิ่งประเสริฐ ที่รัก ขอเธอจงจัดข้าวห่อหนึ่ง กับผ้าผืนหนึ่งให้พี่เถิด" ฯ

ภรรยาได้ยินคำของสามีแล้ว รับว่า "ตกลง" จึงจัดรวมทาน ๒ อย่างให้สามี ให้ทานส่วนอื่นของตนแก่สามีแล้ว กล่าวว่า "ดูก่อนสามี ขอพ่อจงถวายทานส่วนของแม่นี้ แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ดูก่อนสามี ขอพ่อจงถวายทานส่วนของพ่อนี้ แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าเถิด" ฯ เขารับสิ่งของ ๒ ส่วน อันจะเกื้อหนุนแก่พระนิพพาน และส่วนของภรรยาออก

จากเรือน เดินมุ่งหน้าไปพระเชตวันแล้ว ฯ ในกาลนั้น พวกราชบุรุษเห็นเขาแล้ว พากันพูดว่า "ดูก่อนเสนาบดี ผู้เจริญ เพราะเหตุไร ? ท่านจึงมาสำนักพระตถาคตเจ้าเล่า" เขาได้ยินคำพูดของราชบุรุษเหล่านั้นแล้ว คิดว่า "หากเราจะพูดว่า 'เราอันพระราชาส่งไปนิมนต์พระพุทธเจ้าไซร้' ทานที่บุคคลพูดเท็จถวายแล้ว ย่อมไร้ผล เพราะฉะนั้น บัดนี้ เราจะขอพูดคำจริง" ครั้นคิดแล้ว จึงกล่าวกะพวกราชบุรุษว่า "ข้าแต่ราชเสวกผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าไปสำนักพระพุทธเจ้าแล้ว จักถวายทาน"

ลำดับนั้น ราชเสวกทั้งหลาย ได้ยินคำพูดของเขาแล้ว โกรธจัด พากันพูดกะเขาว่า "อำมาตย์ผู้เจริญ ท่านไม่รู้ราชทัณฑ์หรือ ? ท่านเข้าใจว่า 'คอของท่านเป็นเหมือนคอช้าง คอม้า คอภูเขา คอเหล็ก หรือหนอ' อีกอย่างหนึ่ง ท่านไม่เข้าใจว่า 'คอของท่านเป็นประหนึ่งคอกล้วยหรือ" แล้ว พากันจับอำมาตย์มัดรักแร้ พากันนำเข้าไปในสำนักพระราชาแล้ว ฯ

พระราชา ทอดพระเนตรเห็นอำมาตย์นั้น ทรงกริ้วแล้ว ตรัสเรียกเพชฌฆาตมาเฝ้า รับสั่งว่า "ดูก่อนเพชฌฆาต ผู้เจริญทั้งหลาย พวกเธอจงลงอาชญาอำมาตย์เถิด" ฯ พวกเพชฌฆาต ฟังพระราชดำรัสแล้ว ก็พากันจับอำมาตย์อย่างมั่นคง นำไปป่าช้า ถึงป่าช้าแล้ว ฯ

ขณะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงทราบเหตุนั้น ด้วยพระสัพพัญญุตญาณ ทรงดำริว่า "เพราะเหตุแห่งเรา ผู้นี้ ซึ่งเป็นพุทธวงศ์จักต้องถึงแก่ความตาย" จึงทรงเนรมิตพระพุทธนิมิต ให้ประทับนั่งในพระเชตวันแล้ว ฯ ฝ่ายพระผู้มีพระภาคเจ้าเอง ทรงยังรูปของพระพุทธ-เจ้าให้อันตรธานไปแล้ว เสด็จดำเนินในป่าช้า ฯ จักษุทั้ง ๒ ข้างของเพชฌฆาตทั้งหลาย มองเห็นรูปของพระพุทธเจ้า ประหนึ่งว่ารูปของบุรุษ

นั่งแล้ว ฯ จักษุทั้ง ๒ ของอำมาตย์ มองเห็นรูปของพระพุทธเจ้า ประหนึ่งว่ารูปปกติ ฯ

ในกาลนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสกับอำมาตย์ ดังนี้ว่า "ดูก่อนอำมาตย์ ผู้เจริญ บัดนี้ ท่านจักละชีวิตของท่าน ท่านมีปัจจัยใด จงให้ปัจจัยนั้นเป็นทาน ตามกำลังเถิด ท่านจงทำจิตให้เลื่อมใสเถิด" ฯ ทานที่อำมาตย์นั้นให้ จัดเป็นทานที่ราชเสวกรื้อกระจัดกระจาย ในเวลาถูกจับ ฯ ด้วยพุทธานุภาพ ทานที่เขาให้แล้วนั้น ย่อมปรากฏตรงหน้าเขา ฯ อำมาตย์นั้น ฟังพระพุทธพจน์ ทำจิตให้เลื่อมใสแล้ว ถือเอาทานนั้น ถวายส่วนของตน และส่วนของภรรยาแด่พระตถาคตแล้ว ตั้งความปรารถนาว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ผู้เป็นที่พึ่งของชาวโลก ข้าพระองค์ สละชีวิตทานนี้แล้ว ด้วยผลทานนี้ ขอข้าพระองค์ จงเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตเถิด" ฯ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงใช้พระหัตถ์ลูบศีรษะของอำมาตย์แล้ว ทรงพยากรณ์ว่า "ท่านจงบันดาลความสุขเป็นอันมากให้บังเกิด จงพ้นจากทุกข์เถิด ขอความปรารถนา จงสำเร็จ แก่ท่านโดยพลัน ตามที่ท่านปรารถนาเถิด ดูก่อนอำมาตย์ผู้เจริญ ในอนาคต ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าในกัป ๆ หนึ่ง เป็นแน่" ก็และครั้นทรงพยากรณ์แล้ว ก็เสด็จนิวัติพระเชตวันดังเดิม เสวยภัตตาหารที่อำมาตย์ถวายแล้ว ฯ

ในเวลาพระผู้มีพระภาคเจ้าเสวยภัตตาหารเสร็จ เพชฌฆาต ได้ตัดศีรษะอำมาตย์แล้ว ฯ ในเวลาอำมาตย์ตายแล้ว มหาปฐพี ได้สะท้านหวั่นไหวแล้ว ฯ เสียงปฐพีสะท้านหวั่นไหว ได้กึกก้องกังวานเป็นอันมาก จากแม่น้ำ ฯ ขณะนั้น เศวตฉัตรของพระราชา ก็หักแล้ว ฯ พระราชาทอดพระเนตรเห็นเหตุอัศจรรย์นั้น ทรงกลัวภัยเป็นอันมาก ทรงสั่งการ

ให้ปิดประตูพระนครแล้ว ฯ

ลำดับนั้น วิมานทอง เกลื่อนกล่นไปด้วยนางนักฟ้อน ๑ พันนาง ณ สถานที่ที่อำมาตย์ตายในสุสาน ฯ บังเกิดขุมทรัพย์ใหญ่ ๑๖ ขุม ฯ บังเกิดต้นกัลปพฤกษ์ ๑ ต้น ฯ บุตรภรรยาของอำมาตย์ อาศัยวิมาน ขุมทรัพย์ และต้นกัลปพฤกษ์แล้ว เลี้ยงชีวิต ตลอด ๕๐๐ ปี ฯ เพราะผลแห่งทานที่ถวายแก่พระพุทธเจ้า ในขณะที่ตายนั่นเอง ได้บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต เสวยสุขอยู่ ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ เพราะผลแห่งการถวายข้าวห่อหนึ่ง มหาชนจึงบริโภคข้าวสาลีที่เป็นข้าวสาร เป็นนิตย์ ฯ เพราะผลแห่งการถวายผ้า จึงบังเกิดเศวตฉัตร เบื้องบนพระพุทธเจ้าเป็นนิตย์ ฯ เพราะผลแห่งชีวิตทาน พระพุทธเจ้า จึงทรงมีพระชนมายุ ๑ แสนปี ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ พระยามาร จักเป็นพระพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า ธรรมสามี ในอนาคต ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ สรรพสัตว์ หากไม่ได้บรรลุธรรมอันเลิศในพระศาสนาของเรา ไม่ได้บรรลุธรรมในพระศาสนาของพระอริยเมตไตรย หากไม่ได้บรรลุธรรมในศาสนาของพระราม-สัมมาสัมพุทธเจ้า และของพระธรรมราชสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็จงปรารถนาพบพระธรรมสามีสัมมาสัมพุทธเจ้าเถิด ฯ

อุเทศที่ ๔ เรื่อง พระธรรมสามีสัมมาสัมพุทธเจ้า

จบแล้วด้วยประการฉะนี้ ฯ

อุเทศที่ ๔ เรื่อง พระนารทสัมพุทธเจ้า

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ เมื่อศาสนาของพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า ธรรมสามี ล่วงไปแล้ว เมื่อสารกัป ล่วงไปแล้ว กัป ๆ หนึ่ง ชื่อลักขกัป เกิดเป็นสุญญกัป ฯ เมื่อลักขกัปหนึ่งล่วงไปแล้ว มัณฑกัป ได้เกิดขึ้นแล้ว ฯ ในกัปนั้น มีพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติ ๒ พระองค์ คือ **พระนารทพุทธเจ้า** ๑ **พระรังสีมุนีพระพุทธเจ้า** ๑ ฯ **อสุรินทราหู** จักเป็นพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า **นารทะ** ก่อน ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงมีพระวรกายสูง ๑๒๐ ศอก ฯ แสงสว่างจำนวนหนึ่ง เป็นแสงสว่างพุทธรัศมี ได้เป็นเช่นกับดอกปทุมทีเดียว ฯ พระ-พุทธเจ้าทรงมีพระชนมายุ ๑ หมื่นปี ฯ มีต้นจันทน์ เป็นไม้ตรัสรู้ ฯ รส ๗ ประการ ได้เกิดขึ้นในสกลปฐพี ฯ มหาชนทั้งปวง บริโภครสปฐพีแล้ว เลี้ยงชีพ ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ พระนารทพุทธเจ้า ได้ให้ทานอะไร ? จึงได้มหาสมบัติ เห็นปานนี้ ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ พระนารทพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ มีพระบารมีข้อหนึ่งปรากฏแก่กล้า จึงทรงได้มหาสมบัติ เห็นปานนี้ ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ ในกาลแห่งพระ-กัสสปพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ ได้เสด็จอุบัติเป็นพระราชาพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า **สิริคุต** มีพระนครชื่อ **นิรมลนคร** ฯ อนึ่ง พระองค์ทรงมีมหาเทวี ทรงพระนามว่า **ลัมพุสสาเทวี** ฯ พระราชาทรงมีพระโอรสและพระธิดา ๒ พระองค์ ฯ พระโอรสพระองค์หนึ่งทรงพระนามว่า

นิโครธกุมาร พระธิดาพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า **โคตมี** ฯ วันหนึ่ง พราหมณ์ ๘ คน มาเฝ้าท้าวเธอ ถวายสดุดีด้วยเสียงกึกก้องแห่งชัยชนะแล้ว ทูลขอพระนครกับพระราชาแล้ว ฯ พระราชาทรงโสมนัส พระราช-ทานพระนครแก่พราหมณ์ทั้ง ๘ แล้ว ทรงพาพระราชโอรสพระราชธิดา และพระเทวี เสด็จออกจากพระนคร เสด็จเข้าไปในไพรสณฑ์ เสด็จขึ้นสู่ธรรมิกบรรพต สร้างอาศรมแล้ว ฯ กษัตริย์ ๔ พระองค์ ทรงรักษาศีลอยู่ ณ อาศรมนั้น ฯ

ในกาลนั้น ยักษ์ตนหนึ่งชื่อ ยันตะ มีร่างกายสูง ๑๒๐ ศอก ออกจากป่า มายืนในที่เฉพาะพระพักตร์ของกษัตริย์ ๔ พระองค์ ฯ ยักษ์ได้กล่าวอย่างนี้ ว่า “ข้าแต่มหาราช ข้าพระองค์ เป็นยักษ์ รักษาป่า ดื่มกินเลือด กินเนื้อ ยังชีพ วันนี้ ข้าพระองค์ กินช้าง ๗ เชือก ม้า ๑๔ ตัว เนื้อ ๒๐ ตัว ไม่สามารถหักห้ามความหิวกระหายไว้ได้ ข้าแต่มหาราช บัดนี้ ข้าพระองค์ มาที่นี้ เพื่อทูลขอพระโอรสและพระธิดาทั้ง ๒ พระองค์ ถ้าพระองค์ จะทรงพระราชทานพระโอรสและพระธิดาทั้ง ๒ พระองค์ แก่ข้าพระองค์ไซร้ ในอนาคต พระองค์ จักเป็นพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง” ฯ

ในกาลนั้น พระราชา ทรงสดับคำของยักษ์ตนนั้น ตรัสอย่างนี้ ว่า “ดูก่อนยักษ์ ผู้มีหน้างาม ผู้เจริญ เราเลี้ยงพระโอรสพระธิดาทั้ง ๒ ไว้เพื่อให้ทาน บัดนี้ เจ้ามาที่นี้ เพื่อขอกุมารทั้ง ๒ นี้ เราจักให้โอรสทั้ง ๒ แก่เจ้า” จึงเสด็จลุกขึ้น พา ๒ กุมารจูงไป ทรงใช้พระหัตถ์ข้างขวา ถือคณโฑน้ำ ตรัสว่า “ดูก่อนยักษ์ ผู้เจริญ ท่านจงมาสู่สำนักเรา” แล้วทรงหลั่งทักขิโณทก ฯ ในเวลาให้ทาน พระราชาทรงชี้เอาปฐพีและหมู่เทวดา

ให้เป็นพยาน ตรัสแล้ว (และ) ได้ตั้งความปรารถนา ว่า “ดูก่อนปฐพี และหมู่เทวดา ผู้เจริญทั้งหลาย ขอท่านผู้เจริญทั้งหลาย จงมาเป็นพยาน ให้ข้าพเจ้าด้วยเถิด พระสัพพญุตญาณเท่านั้น เป็นที่รักยิ่งกว่าบุตรและธิดา ซึ่งเป็นที่รักน้อยกว่า ร้อยเท่า พันเท่า แสนเท่า ด้วยผลแห่งการให้บุตร และธิดาซึ่งเป็นที่รักนี้ เราไม่ต้องการจักรพรรดิสมบัติ ไม่ต้องการอินท-สมบัติ ไม่ต้องการมารสมบัติ ไม่ต้องการพรหมสมบัติ ไม่ต้องการ ประเทศราชสมบัติ (แต่) ต้องการสัพพัญญุตญาณสมบัติเท่านั้น ขอการให้บุตรและธิดานี้ จงเป็นปัจจัยแห่งพระสัพพัญญุตญาณเถิด” ฯ ในกาลนั้น ในกาลอวสานที่พระราชาตั้งความปรารถนาสิ้นสุดลง พื้นปฐพีได้หวั่นไหว สะท้าน สะเทือน ฯ สมุทรสาคร ก็กระเพื่อม ฯ ขุนเขาสิเนรุราช ก็โน้มยอดสู่ธรรมิกบรรพต ครุวนาดังยอดหวายถูกลนด้วยไฟ ฯ ฝนก็ดังกระหึ่มกึกก้อง ให้ฝนตกชั่วขณะ ฯ สายฟ้าไม่ใช่ฤดูกาล ก็แลบแปลบปลาบ ฯ

ท้าวสักกะเทวราช ทรงเป่าสังข์วิชยุตตระ ฯ ท้าวมหาพรหม ทรงปรบพระหัตถ์ ฯ เทวดาทุกหมู่เหล่า พากันสาธุการกึกก้องกังวาน ฯ ล้วนเกิดอัศจรรย์ เป็นอันมากแล้ว ฯ

พระบรมศาสดา เมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้น จึงตรัสว่า

ท่านบันดาลให้ปฐพีดังกึกก้องกังวาน ท่านมี
เสียงดังเด่นไปถึงสวรรค์ชั้นไตรทิพย์ บันดาล
ให้สายฟ้าแลบแปลบโดยทั่วไป ปรากฏดุจ
เป็นเจ้าแห่งเขาทั้งหลาย พระอินทร์ พระ-
พรหม ภุมมเทวดา อากาศเทวดา รุกขเทวดา

โสมเทวดา พระยม และท้าวเวสสุวัณ เทวดา เหล่านั้น พร้อมกันยกย่องท่านว่า เป็น พระราชาผู้ทรงคุณประเสริฐ ของนรชน ฯ

ดูก่อน พระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ ในกาลครั้งนั้น ยักษ์ได้พา ๒ กุมาร ไปหลังบรรณศาลา เอาฟันกัดคอ ๒ กุมารแล้ว กินเลือด เคี้ยวกินอย่างพึงพอใจมาก ฯ ในเวลายักษ์เคี้ยวกินกุมารทั้ง ๒ พระราชาทอดพระเนตรเห็นหยดเลือด ไม่ได้ทรงหวั่นพระทัยเลย ทรงชมเชยทานของพระองค์ว่า "ข้าแต่หมู่เทวดาผู้เจริญทั้งหลาย น่าอัศจรรย์จริงหนอ ทานของเรา ประเสริฐแท้" ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ ด้วยผลแห่งการให้กุมารทั้ง ๒ เป็นทาน มหาชนทุกจำพวก จะบังเกิดความสวยงามแห่งรูป ด้วยผลที่ยักษ์เคี้ยวกิน ๒ กุมาร ตรงพระพักตร์ของพระราชา แสงสว่างแห่งพุทธรัศมี จะบังเกิดตลอดกาลเป็นนิตย์ ทั้งกลางคืนและกลางวัน ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ มหาชนทุกจำพวก ไม่ได้บรรลุมรรคผลในศาสนาของเรา ไม่ได้บรรลุมรรคผลในศาสนาของพระพุทธเจ้า ๔ พระองค์ คือ พระศรีอริยเมตไตรย ๑ พระรามสัมมา-สัมพุทธเจ้า ๑ พระธรรมราชสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ พระธรรมสามีสัมมา-สัมพุทธเจ้า ๑ ในอนาคต ขอท่านทั้งหลาย จงปรารถนาบรรลุมรรคผลในศาสนาของอสุรินทราหูราชนารทสัมมาสัมพุทธเจ้าเถิด ฯ

อุเทศที่ ๕ เรื่อง อสุรินทราหูราชนารทสัมมาสัมพุทธเจ้า
จบแล้วด้วยประการฉะนี้ ฯ

อุเทศที่ ๖ เรื่อง พระรังสีมุนีสัมพุทธเจ้า

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ เมื่ออสุรินทราหูราช-นารทสัมมาสัมพุทธเจ้า ล่วงไปแล้ว ในกัปนั้น โสณพราหมณ์ จักเป็นพระพุทธเจ้า ในอนาคต ฯ พระองค์ทรงมีพระนามว่า **รังสีมุนี** พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงมีพระวรกายสูง ๖๐ ศอก มีต้นปิปผลิ เป็นไม้ตรัสรู้ แสงสว่างแห่งพุทธรัศมี ย่อมสว่างไสวในเวลากลางวัน ประหนึ่งว่าแสงทอง และส่องสว่างในเวลากลางคืน ประหนึ่งว่า แสงสีเหลือง มีพระชนมายุ ๕๐๐๐ ปี ฯ ในศาสนาของพระพุทธเจ้า มหาชนทั้งมวล ย่อมเลี้ยงชีวิตด้วยพาณิชกรรมและกสิกรรม ฯ คนทั้งหลาย มีรูปพรรณเหมือนสีทอง ฯ ในกาลนั้น มหาชน จะใช้ด้ายจุดไฟ ฯ ในเวลาต้นฝ้ายงอกขึ้น ดอกฝ้ายจะไม่เป็นไปตามที่เคยเป็น ฯ ในศาสนาของพระพุทธเจ้า มหาชนจะประดับเครื่องประดับต่าง ๆ ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ พระรังสีมุนีสัมมา-สัมพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ ได้ทรงมีพระบารมีข้อหนึ่งปรากฏชัดแล้ว จึงทรงได้พุทธสมบัติ ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ ในกาลแห่งพระพุทธ-เจ้าทรงพระนามว่า กกุสันธะ โสณโพธิสัตว์ บังเกิดแล้ว ได้ปรากฏนามว่า **มาฆมาณพ** ฯ มาฆมาณพนั้น เป็นพ่อค้าที่ฉลาดยิ่ง ไปค้าขายครั้งแรก ลงทุน ๑ ส่วน ได้กำไร ๑๐ ส่วน ครั้นได้ทรัพย์แล้ว กลับมาเรือน ฯ ในเวลากลับมา ในวันที่ ๗ เรือจมแม่น้ำนั่นเอง ภายหลัง มาฆมาณพ ไปค้าขายเป็นครั้งที่ ๒ ลงทุนไปส่วนหนึ่ง ได้กำไร ๑๐ เท่า ครั้นได้ทรัพย์แล้ว กลับมาเรือน ฯ ในวันที่ ๗ เรือนถูกไฟไหม้ ฯ เขาค้าขายเป็นครั้งที่ ๓

ลงทุนไปส่วนหนึ่ง ได้กำไร ๑๐ เท่า ครั้นได้ทรัพย์แล้ว กลับมาเรือน ฯ ในวันนั้น พวกโจร มาปล้นเอาทรัพย์ทั้งหมด หนีไปแล้ว ฯ เขาได้ประสบความพินาศอย่างใหญ่หลวง ฯ เขาได้ค้าขายเป็นครั้งที่ ๔ ลงทุนไปส่วนหนึ่ง ขายได้กำไร ๑๐ เท่า ครั้นได้ทรัพย์แล้ว กลับมา ฯ ในวันนั้น พระราชา รับสั่งให้ราชบุรุษเรียกตัวมาฆมาณพเข้าเฝ้า ฯ ราชบุรุษ มานำตัวมาฆมาณพ ไปพระราชมณเฑียร ฯ พระราชา ตรัสสั่งราชบุรุษไปว่า "ดูก่อนราชบุรุษ วันนี้ เจ้าไปเรือนมาฆมาณพ ยึดเอาทรัพย์ทั้งหมดมา" ฯ ราชบุรุษ ฟังพระราชดำรัสของพระราชา ไปยังเรือนมาฆมาณพแล้ว ยึดเอาทรัพย์ทั้งหมดมาถวายพระราชาแล้ว ฯ ในกาลนั้น ภรรยาของมาฆมาณพ ได้ประสบมหาวินาศแล้ว ฯ มาฆมาณพถูกทุกข์บีบคั้นแล้ว ได้ทะเลาะวิวาทอย่างรุนแรงกับภรรยา ฯ เขาออกจากเรือน เข้าไปสำนักสหาย ถือเอาผ้ากำพลผืน ๑ กับทองแสนหนึ่ง ไปค้าขาย คิดว่า "เราจะไปที่ไหน" แล้วไปเมืองโกสัมพี รักษาอุโบสถศีล ในวันรุ่งขึ้น ในกาลนั้น ฯ ชาวเมือง ชาวนิคม ชาวชนบท ต่างพากันมาเล่นสนุกสนาน เดินไปใจกลางเมือง ฯ

ในกาลนั้น สาวกพระกกุสันธพุทธเจ้า ออกจากผลสมาบัติ คิดว่า "บุคคลไร ๆ ถูกทุกข์ครอบงำเป็นอันมาก" ครั้นคิดแล้ว ได้เห็นพระโพธิสัตว์ ด้วยทิพยจักษุแล้ว คิดว่า "มาณพนี้ ได้รับความลำบากมาก เราจักยังประโยชน์ที่พึงได้รับในปัจจุบันให้บังเกิดแก่มาณพนี้" จึงถือเอาบาตรและจีวร เหาะมาทางอากาศ เหาะลงตรงกลางเมือง ได้ยืนอยู่ใกล้หนทาง ฯ

มหาชน เห็นพระสาวกของพระพุทธเจ้าแล้ว เรียนถามว่า "ข้าแต่

พระคุณเจ้าผู้เจริญ เพราะเหตุไร ? พระคุณเจ้าจึงยืนอยู่ ณ ที่นี้" ฯ พระสาวก กล่าวว่า "ดูก่อนอุบาสก ผู้เจริญทั้งหลาย อาตมภาพ ยืนอยู่ ณ ที่นี้ เพื่อคอยดูมาฆมาณพ" ฯ มหาชน นมัสการว่า "ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย จักถวายทานแก่ท่าน" ฯ ท่านพระสาวก ไม่รับทานนั้น ยืนอยู่ที่นั้นนั่นเอง ฯ มหาชน ได้พากันเดินทางไปสู่สนามกีฬา เพื่อเล่นสนุกสนาน ฯ

ในกาลนั้น มาฆมาณพ กลับมาพบพระสาวก ไหว้แล้ว เรียนถามว่า "ท่านต้องการอะไร ? จึงยืนคอยอยู่ ณ ที่นี้" ฯ ท่านพระสาวก ตอบว่า "ดูก่อนมาฆมาณพ ผู้เจริญ อาตมภาพ ยืนคอยอยู่ ณ ที่นี่ เพื่อคอยรับทานของท่าน" ฯ มาณพ ได้ฟังคำของพระสาวกแล้ว ทำจิตให้เลื่อมใส มีใจเบิกบาน ประหนึ่งมีผู้วางทรัพย์ ๑๐๐๐ ถุงไว้บนฝ่ามือตน กล่าวว่า "ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้า ค้าขายของปุถุชนถึง ๔ ครั้ง ลำบากเป็นอันมาก บัดนี้ ข้าพเจ้า จะค้าขายให้เป็นนิพพาน" จึงได้ถวายทอง ๑ แสนและผ้ากำพลผืน ๑ แก่พระสาวก ด้วยจิตโสมนัส ฯ

ก็แล เขาครั้นถวายแล้ว ได้ตั้งความปรารถนาว่า "ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ด้วยผลแห่งทานนี้ ขอจงเป็นปัจจัยแห่งพระสัพพัญญุตญาณ (และ) ขอจงเป็นปัจจัยแห่งพระนิพพานด้วยเถิด" ฯ

ท่านพระสาวก เมื่อจะทำอนุโมทนาแก่เขา จึงกล่าวว่า "ดูก่อนอุบาสกผู้เจริญ ขอความดำริ จงสำเร็จแก่ท่าน โดยพลันเหมือนอย่างที่ท่านปรารถนาเถิด" ครั้นแล้ว ได้เหาะไปทางอากาศ หายไปยังที่ที่ท่านต้องการจะไป ฯ เมื่อพระพุทธสาวก ไปแล้ว ต้นกัลปพฤกษ์ต้นหนึ่งได้อุบัติในที่ที่เขาถวายทานนั้น ฯ ที่โคนต้นกัลปพฤกษ์ เกิดมีวิมานหลัง

หนึ่งแล้ว ฯ มาณพนั้น อาศัยต้นกัลปพฤกษ์ ได้นั่งอยู่แล้วในวิมานนั้น ประหนึ่งว่า เทพบุตรนั่งอยู่บนภูเขาคันธมาทน์ ฉะนี้ ฯ

ในกาลนั้น พระราชาแห่งนครโกสัมพี อันมหาชนแวดล้อม เสด็จไปสู่สนามกีฬาเพื่อความบันเทิง ทอดพระเนตรเห็นมาณพนั้น นั่งอยู่บนวิมานนั้น ที่ต้นกัลปพฤกษ์ ครุวนาว่าเทพบุตร จึงเสด็จไปใกล้ต้นกัลปพฤกษ์ ฯ หมู่เทวดาต้นกัลปพฤกษ์ จับพระศอพระราชา ผลักไสออกไปเสีย ฯ พระราชาทรงพิโรธ ตรัสสั่งให้ราชบุรุษเอาไฟเผาวิมานของเขา ฯ ดอกปทุม อุบัติ ณ ที่นั้น รองรับเขาไว้แล้ว ฯ พระราชา ทอดพระเนตรเห็นอัศจรรย์นั้น แล้วให้จับพระโพธิสัตว์ ให้กดจมลงไปในน้ำ ฯ ดอกปทุม อุบัติในน้ำรองรับเขาไว้แล้ว ฯ พระราชาทอดพระเนตรเห็นความอัศจรรย์นั้นแล้วตรัสถามมาณพนั้น ว่า "ดูก่อนมาณพผู้เจริญ ใครให้ต้นกัลปพฤกษ์ต้นนี้ แก่ท่าน" ฯ เขากราบทูลว่า "ข้าแต่มหาราช พระ-อัครสาวก ให้แก่ข้าพระองค์" ฯ พระราชา ตรัสว่า "ถ้าอย่างนั้น ขอท่านจงนิมนต์พระอัครสาวกมา ในที่ใกล้ท่าน" ฯ

ในกาลนั้น พระมหาสัตว์ ได้อธิษฐานขอให้พระสาวกมาว่า "ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอพระคุณเจ้า จงมาในสำนักข้าพเจ้า เพื่ออนุเคราะห์ข้าพเจ้าด้วยเถิด" ฯ ในเวลาอธิษฐานจบลง พระสาวกนั้นรู้แจ้งจิตของมาณพนั้น ด้วยทิพยจักษุและทิพยโสตะ เหาะขึ้นทางอากาศได้ยืนอยู่ในที่ใกล้มาณพนั้นแล้ว ฯ ในเวลาพระสาวกยืนอยู่ สาวกนั้นได้กราบทูลพระราชา ว่า "ข้าแต่มหาราช ถ้ามหาบพิตร จะทรงประทุษร้ายมาณพ ผู้เป็นพุทธางกูรไซร้ พระนครทั้งสิ้นของมหาบพิตร ก็จักจมลงในพื้นปฐพี" ครั้นกราบทูลแล้ว จึงไปสู่ที่อยู่ของตนทางอากาศดังเดิม ฯ

พระราชา ทรงสดับคำของพระสาวก ทรงกลัวและสะดุ้ง ตรัสกับพระโพธิสัตว์ว่า "ดูก่อนมาณพผู้เจริญ ตั้งแต่วันนี้ไป ขอท่านจงเป็นน้องชายของข้าพเจ้าเถิด" ครั้นแล้วได้ตั้งพระโพธิสัตว์ ไว้ในฐานะเป็นพระอนุชาของพระองค์แล้ว ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ ด้วยผลแห่งการถวายผ้ากัมพลผืนหนึ่ง พระโพธิสัตว์ จึงได้สมบัติเป็นอันมาก ฯ เขาถวายมหาทานชั่วนิรันดร์ ในศาสนาของพระพุทธเจ้า ๙ พระองค์ เหล่านี้ คือ พระกกุสันธพุทธเจ้า พระโกนาคมนพุทธเจ้า พระกัสสปพุทธเจ้า พระโคดมพุทธเจ้า พระเมตไตรยพุทธเจ้า พระรามพุทธเจ้า พระธรรมราชาพุทธเจ้า พระธรรมสามีพุทธเจ้า พระนารทพุทธเจ้า แล้ว จักเป็นผู้มียศใหญ่ ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้มีอายุ ด้วยอุบายดังพรรณนามาอย่างนี้ สัตว์ทั้งปวง หากยังไม่ได้บรรลุธรรมอันเลิศ ในศาสนาของพระพุทธเจ้า ๖ พระองค์เหล่านี้ คือ ของเรา ๑ ของพระอริยเมตไตรยพุทธเจ้า ๑ ของพระรามพุทธเจ้า ๑ ของพระธรรมราชาพุทธเจ้า ๑ ของพระธรรมสามีพุทธเจ้า ๑ ของพระนารทพุทธเจ้า ๑ ในอนาคต โสณพราหมณ์ จักเป็นพระพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า รังสีมุนี ขอท่านทั้งหลายจงปรารถนาธรรมอันเลิศ ในศาสนาของพระพุทธเจ้าพระนามว่า รังสีมุนีพระองค์นั้นเถิด ฯ

อุเทศที่ ๖ เรื่อง โสณพราหมณ์รังสีมุนีสัมมาสัมพุทธเจ้า

จบแล้วด้วยประการฉะนี้ ฯ

อุเทศที่ ๗ เรื่อง พระเทวเทพสัมพุทธเจ้า

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ เมื่อพระศาสนาของพระรังสีมุนีสัมมาสัมพุทธเจ้า เสื่อมไปแล้ว และเมื่อมัณฑกัป ล่วงไปแล้ว เกิดมัณฑกัปหนึ่งกัปขึ้นแล้ว ฯ ในกัปนั้น มีพระพุทธเจ้า ๒ พระองค์ เสด็จอุบัติขึ้น คือ **พระเทวเทพพุทธเจ้า** ๑ **พระนรสีหพุทธเจ้า** ๑ ฯ อันดับแรก **สุภพราหมณ์** ได้เสด็จอุบัติเป็นพระพุทธเจ้า พระนามว่า **เทวเทพ** ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงมีพระวรกายสูง ๘๐ ศอก ทรงมีต้นจำปา เป็นไม้ตรัสรู้ ฯ แสงสว่างแห่งพุทธรัศมี ประดุจดังช่อดอกไม้ ไม่มีความหนาวหรือความร้อน ส่องสว่างในสกลโลก ฯ ในสกลโลกมีแสงสว่างเต็มทั่วไป ฯ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า เทวเทพ ทรงมีพระชนมายุ ๘ หมื่นปี ฯ ด้วยพุทธานุภาพ ในพื้นปฐพี มีข้าวสาลีหอมเกิดขึ้นตามปกติ ฯ มหาชนทั้งปวง ไม่ได้ค้าขาย ไม่ได้ไถนา พากันเก็บเอาข้าวสารแห่งข้าวสาลีหอมมาหุงต้ม บริโภคกัน ฯ ด้วยพุทธานุภาพ ต้นกัลปพฤกษ์ต้นหนึ่ง จึงมีเครื่องประดับและอาภรณ์ต่าง ๆ ห้อยย้อย เกิดมีขึ้น ฯ คนทั้งปวง พากันเก็บเอาสิ่งของที่ตนต้องการแล้วประดับตน ฯ ร่างกายของคนเหล่านั้น ไม่ได้ประดับตกแต่ง คนเหล่านั้นมีสีตามปกติ คือ มีสีทอง ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ พระเทวเทพสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงบำเพ็ญพระบารมี ๑๐ ประการ จึงทรงมีพระบารมีข้อหนึ่งปรากฏแก่กล้า ฉะนั้น จึงชื่อว่า พระองค์ทรงได้มหาสมบัติ ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ ในกาลแห่งพระโกนาคมนพุทธเจ้า สุภพราหมณ์ ได้บังเกิดเป็นพระยาช้างฉัททันต์ ริมฝั่ง

สระฉัททันต์ วันหนึ่ง พระสาวกของพระโกนาคมนพุทธเจ้า ชื่อว่า **อัญญาโกณฑัญญะ** มีอายุสังขารสิ้นแล้ว ปรินิพพานที่ริมสระฉัททันต์ ฯ ในกาลนั้น พระยาช้างฉัททันต์ ปรารถนาซึ่งพระสัพพัญญุตญาณ ฯ พระยาช้างฉัททันต์ เห็นสรีระของพระอัญญาโกณฑัญญะ เกิดความโสมนัส คิดว่า "เราจักเผาสรีระของท่าน ในที่นี้" แล้วอธิษฐานว่า "ข้าแต่หมู่เทวดาผู้เจริญ ในอัตภาพก่อน ถ้าเราได้ทำบุญไว้ไซร้ เพราะบุญนั้น ขอให้เลื่อย จงเกิดขึ้นในสำนักของเรา ในบัดนี้เถิด" ฯ

ในกาลนั้น เลื่อยได้บังเกิดข้างหน้าพระยาช้างฉัททันต์นั้น ฯ พระยาช้างฉัททันต์นั้น เอาเลื่อยตัดงาทั้ง ๒ ข้าง ทำงาข้างหนึ่งเป็นราง งาอีกข้างหนึ่งเป็นนกยูง เก็บสรีระของพระเถระไว้ ในรางนั้น ฯ

หากอาจารย์พึงทักท้วง เนื้อความแห่งคำว่า "พระยาช้างฉัททันต์เป็นสัตว์ดิรัจฉาน เพราะเหตุไร ? จึงทำรางและนกยูงได้" ฯ

พึงเฉลยเหตุนี้ ดังนี้ ว่า "พระอาจารย์ทั้งหลาย พยากรณ์ไว้ว่า "พระโพธิสัตว์บำเพ็ญบุญไว้ในชาติปางก่อน ในปัจจุบัน จึงปรารถนาพระสัพพัญญุตญาณ เพราะผลบุญนั้น วิสสุกรรมเทพบุตร จึงลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เนรมิตรางและนกยูงให้" ฯ พระยาช้างนั้น รวบขนบนกระพอง ทำให้เป็นเช่นกับดวงประทีปทอง เอาไฟจุดบูชาร่างของพระเถระแล้ว ฯ

ช้างทั้งหลาย พากันเล่นมหรสพสมโภช ทั้ง ๗ วัน อัญเชิญร่างพระเถระออกจากราง ประดิษฐานไว้ในนกยูง ฯ พระยาช้างฉัททันต์ วางแก่นจันทน์ ไว้เหนือศีรษะของพระเถระ วางร่างของพระเถระไว้เหนือแก่นจันทน์ ใช้ไฟเผาแล้ว ฯ นกยูง เป็นประหนึ่งมีเจตนาเกาะอยู่

เบื้องบนพระยาช้าง ฯ นกยูงก็ลอยขึ้นไปในอากาศ อันเตโชธาตุเผาไหม้ไม่มีส่วนเหลือ ฯ ในกาลนั้น สรีรธาตุ ก็ประดิษฐานอยู่ในปฐพี ฯ ในที่นั้น เหล่าเทวดา ก็ก่อเจดีย์ไว้แล้ว ฯ

ในกาลนั้น พระยาช้างฉัททันต์ ได้ตั้งความปรารถนาไว้ว่า "ข้าแต่หมู่เทพดาผู้เจริญทั้งหลาย ด้วยการให้งาเป็นทานนี้ ขอจงเป็นปัจจัยแห่งพระสัพพัญญุตญาณ และพระนิพพานเถิด" ฯ

พระยาช้างฉัททันต์ ดำรงอยู่ ณ ที่นั้น ตลอดชีวิต ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งอายุ จุติแล้ว ได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ คนทั้งหลาย ไม่ได้บรรลุธรรมอันเลิศ ในศาสนาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เหล่านี้ คือ ของเรา ๑ ของพระเมตไตรยพุทธเจ้า ๑ ของพระรามพุทธเจ้า ๑ ของพระธรรมราชาพุทธเจ้า ๑ ของพระธรรมสามีพุทธเจ้า ๑ ของพระนารท-พุทธเจ้า ๑ ของพระรังสีมุนีพุทธเจ้า ๑ ในอนาคต สุภพราหมณ์ จักเป็นพระสัมพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า เทวเทพ ขอท่านทั้งหลาย จงปรารถนาพบพระศาสนาของพระเทวเทพสัมพุทธเจ้า พระองค์นั้นเถิด ฯ

อุเทศที่ ๗ เรื่อง สุภพราหมณ์เทวเทพสัมมาสัมพุทธเจ้า

จบแล้วด้วยประการฉะนี้ ฯ

อุเทศที่ ๘ เรื่อง พระนรสีหสัมพุทธเจ้า

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้มีอายุ เมื่อศาสนาของพระ (เทวเทพ) สัมพุทธเจ้า เสื่อมไปแล้ว ในกัปนั้น **โตเทยยพราหมณ์** จักเป็นพระพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า **นรสีห์** ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงมีพระวรกายสูง ๖๐ ศอก ฯ แสงสว่างแห่งพระพุทธรัศมี กลางวันมีสีประหนึ่งว่า แสงสว่างแก้วมณี กลางคืนเป็นเช่นกับแสงทอง ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงมีพระชนมายุครบ ๘ หมื่นปี ฯ ทรงมีต้นแคฝอยเป็นต้นไม้ตรัสรู้ ฯ ด้วยพุทธานุภาพ มีข้าวสาลีหอมเกิดขึ้นตามปกติ ฯ มหาชน ทุกจำพวก ไม่ได้ค้าขาย ไม่ได้ทำไร่ไถนา พากันเก็บเอาข้าวสารแห่งข้าวสาลี มาหุงต้มบริโภค ฯ มีต้นกัลปพฤกษ์เกิดขึ้นต้นหนึ่ง ฯ มีสิ่งของต่าง ๆ เกิดขึ้น เพราะอาศัยต้นกัลปพฤกษ์ ฯ คนเหล่านั้นไม่ต้องตบแต่งร่างกาย ตามปกติ คนเหล่านั้น มีผิวพรรณสีเหมือนทอง ฯ เบื้องบนพระเศียรของพระผู้มีพระภาคเจ้า จะมีเศวตฉัตร แล้วด้วยแก้ว ๗ ประการ ประมาณ ๓ โยชน์ ลอยขึ้นไปในอากาศ หยุดอยู่ตลอดกาลเป็นนิตย์ ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงบำเพ็ญพระบารมี ๑๐ ประการ มีพระบารมีข้อ ๑ ปรากฏแก่กล้า จัดว่าได้มหาสมบัติ ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ เมื่อศาสนาของพระกัสสปพุทธเจ้า ล่วงไปแล้ว ศาสนาของเรา ก็จักมี ฯ ในกาลระหว่างกลางศาสนาทั้ง ๒ โตเทยยพราหมณ์ ได้เป็นพ่อค้านามว่า **นันทมาณพ** ฯ

สมัยหนึ่ง พระปัจเจกพุทธเจ้า องค์หนึ่ง เที่ยวบิณฑบาตอยู่ ฯ ในเวลานั้น นันทมาณพ เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าแล้ว ถวายผ้ากัมพลผืน ๑ และทอง ๑ แสน เป็นทานแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า ฯ ในเวลาถวายทาน

สิ้นสุดลง เขาได้ตั้งความปรารถนาไว้ ว่า "ข้าแต่พระปัจเจกพุทธเจ้าผู้เจริญ ด้วยผลแห่งทานอันนี้ ขอจงเป็นปัจจัยให้ได้พระสัพพัญญุตญาณเถิด" ฯ

พระปัจเจกพุทธเจ้า รับเอาผ้ากัมพลผืนนั้นมา ห่มแล้ว เบื้องบนของพระปัจเจกพุทธเจ้า เหลือ ๑ ศอก เบื้องล่างจากพื้นเท้า เหลือประมาณ ๑ ศอก ยืนอยู่ด้วยพระบาททั้งคู่ ฯ นันทมาณพ เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าแล้ว ตั้งความปรารถนาไว้ ๒ อย่าง ว่า "ข้าแต่พระปัจเจกพุทธเจ้า ผู้เจริญด้วยผลแห่งการถวายผ้ากัมพลเป็นทานนี้ ขออำนาจของข้าพเจ้า จงแผ่ไปในเบื้องบน ๑ โยชน์ ในเบื้องล่าง ๑ โยชน์เถิด" ฯ ในเวลาจบคำปรารถนาพระปัจเจกพุทธเจ้า ก็ออกจากบ้านไป ฯ ตรงกลางทาง นางกุมารีรุ่นคนหนึ่ง พบพระปัจเจกพุทธเจ้า กำลังเดินไป จึงเรียนถามว่า "ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ใครถวายผ้าแก่พระคุณเจ้า" ฯ พระปัจเจกพุทธเจ้า บอกว่า "ดูก่อนอุบาสิกา พ่อค้านามว่านันทมาณพ ถวายผ้ากัมพลผืนหนึ่งเป็นทานแก่อาตมภาพ" ฯ นางกุมารี เรียนถามว่า "ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เขาตั้งความปรารถนาว่า อย่างไร ?" ฯ พระปัจเจกพุทธเจ้า บอกว่า "ดูก่อนอุบาสิกา พ่อค้านามว่า นันทมาณพ ได้ตั้งความปรารถนาไว้ ๒ อย่าง คือ อย่าง ๑ ปรารถนาพระสัพพัญญุตญาณ อย่าง ๑ ปรารถนาสมบัติคือความเป็นพระราชา" ฯ นางกุมารี ฟังคำนั้นแล้ว ทำจิตให้เลื่อมใส ถือเอาผ้าผืนหนึ่ง ๑ ถวายทานแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า ฯ ในเวลาถวายทานเสร็จ นางกุมารีได้ตั้งความปรารถนาไว้ว่า "ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ด้วยการถวายผ้าเป็นทานนี้ ถ้าชายพ่อค้า จักได้สมบัติแห่งมหาราชไซร้ ดิฉัน จักเป็นอัครมเหสีของเขา" สรุปว่า ในกาลนั้น ปุถุชนทั้ง ๒ สร้างศาลาไว้หลัง ๑ ในสถานที่ถวาย

ทานนั้น ให้ช่างจิตรกรรมสลักรูปพระปัจเจกพุทธเจ้า ณ เสาศาลานั้น นางกุมารี รวบผมบนศีรษะ เอาน้ำมันทาเอาไฟจุด บูชาแล้ว ฯ มาณพกระทำการบริจาคนั้น ถวายทาน รักษาศีล ดำรงอยู่ชั่วอายุ ณ ที่นั้น ในเวลาสิ้นอายุ จุติแล้ว ไปบังเกิด ในภพชั้นดาวดึงส์กับด้วยนางกุมารีนั้น ฯ ในเวลานั้น คนทั้ง ๒ ดำรงอยู่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ สิ้นเวลา ๓ โกฏิ ๖ ล้านปี โดยการนับปีของมนุษย์ ฯ

คนทั้ง ๒ จุติจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นั้น นันทมาณพ บังเกิดเป็นพระธรรมราชา ในพระนครทวารวดี ฯ ฝ่ายนางกุมารี บังเกิดในมหาสมบัติในตระกูลเศรษฐี ในพระนครนั้น ฯ บิดามารดา ได้นำนางกุมารี ซึ่งมีอายุครบ ๑๖ ปี เข้าไปถวายแด่พระเจ้าธรรมราชาแล้ว ฯ ญาติ ๆ ทั้งหลายได้ตั้งชื่อนางกุมารีว่า **"มงคลเทวี"** ฯ ก็พระนางมงคลเทวี ได้เป็นหัวหน้าหญิง ๑ หมื่นหกพันนางแล้ว ฯ ตกว่า พระธรรมราชา ทรงให้หญิงนางสนมทั้งหมด จัดสำรับอาหารเลี้ยงกันและกันแล้ว ฯ นางสนมทุกนางจะได้นิ้วทองเพื่อบริโภคอาหาร ก็หามิได้ ฯ นางมงคลเทวี เป็นเจ้าแห่งทานให้ทานอย่างเดียว ในกาลก่อน จึงได้นิ้วทอง ในปัจจุบัน ฯ พระเจ้าธรรมราชา ทรงให้พระนางมงคลเทวี ประทับนั่งในที่บรรทมเดียวกับพระองค์ ทรงสถาปนาพระนางมงคลเทวี ซึ่งมีมหาสมบัติ ไม่มีใครเหมือนไว้ในตำแหน่งอัครมเหสีผู้ใหญ่ ฯ ในกาลนั้น พระเจ้าธรรมราชา กับพระนางมงคลเทวี ครั้นถวายทานเสมอกันในชาติก่อน จุติแล้ว ปัจจุบันจึงได้มหาสมบัติ ฯ ด้วยอานุภาพแห่งทาน นันทมาณพ ได้เสวยมนุษยสมบัติและเทวสมบัติแล้ว ได้บังเกิดเป็นโตเทยยพราหมณ์แล้ว ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ ด้วยผลแห่งทาน

โตเทยยพราหมณ์ จักเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า นรสีห์ ในอนาคต ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ ด้วยอาการอย่างนี้ สรรพสัตว์ หากยังไม่ได้บรรลุธรรมอันเลิศในศาสนาของพระพุทธเจ้า ๘ องค์ เหล่านี้ คือ ของเรา ๑ ของพระอริยเมตไตรย ๑ ของพระราม-พุทธเจ้า ๑ ของพระธรรมราชาพุทธเจ้า ๑ ของพระธรรมสามีพุทธเจ้า ๑ ของพระนารทพุทธเจ้า ๑ ของพระรังสีมุนีพุทธเจ้า ๑ ของพระเทวเทพพุทธเจ้า ๑ ฯ ในอนาคต โตเทยยพราหมณ์ จักเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า นรสีห์ ขอท่านทั้งหลาย จงปรารถนาพบศาสนาพระ-สัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า นรสีห์ พระองค์นั้นเถิด ฯ

อุเทศที่ ๘ เรื่อง โตเทยยพราหมณ์นรสีห์สัมมาสัมพุทธเจ้า จบแล้วด้วยประการฉะนี้ ฯ

อุเทศที่ ๙ เรื่องพระติสสสัมพุทธเจ้า

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ เมื่อศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า นรสีห์ อันตรธานไปแล้ว เมื่อมัณฑกัปล่วงไปแล้ว วาระสุญญกัป เกิดขึ้นแล้ว เมื่อวาระสุญญกัป ล่วงไปแล้ว มัณฑกัปหนึ่ง เกิดขึ้น ฯ ในกัปนั้น มีพระพุทธเจ้า ๒ พระองค์ เสด็จอุบัติ คือ **พระติสสพุทธเจ้า** ๑ **พระสุมังคลพุทธเจ้า** ๑ ฯ

ช้างธนบาล จักเป็นพระพุทธเจ้า พระนามว่า **ติสสพุทธ** ในโลกก่อน ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงมีพระวรกายสูง ๘๐ ศอก ฯ ได้มีต้นนิโครธ เป็นต้นไม้ตรัสรู้ ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงมีพระชนมายุ ๘ หมื่นปี ฯ แสงสว่างพระรัศมีของพระติสสพุทธเจ้า เป็นประดุจดังเพลิงย่อมส่องสว่างทั้งกลางคืนและกลางวัน ฯ แสงสว่างชนิดหนึ่ง แผ่ซ่านออกจากพระวรกาย ครุวนาคล้ายสังข์ อีกชนิดหนึ่ง ครุวนาคล้ายฉัตร อีกชนิดหนึ่ง ครุวนาคล้ายธง ได้แผ่ซ่านออกจากพระวรกายแล้ว ฯ แสงสว่างจากพระอุณาโลม ได้เป็นประหนึ่งว่า แวดล้อมด้วยเศวตฉัตรตั้งพันแล้ว ฯ ด้วยพุทธานุภาพ ต้นกัลปพฤกษ์ จึงเกิดขึ้น ฯ บนต้นกัลปพฤกษ์นั้น จึงมีเนยใส เนยข้น น้ำมันและของควรเคี้ยวทุกอย่าง ฯ มหาชนทุกจำพวกต้องการจะสอยเอาสิ่งใด ๆ ก็สอยเอาสิ่งของนั้น ๆ จากต้นกัลปพฤกษ์นั้นบริโภคใช้สอยตามสะดวกสบาย ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงบำเพ็ญพระบารมี ๑๐ ประการ ทรงมีพระบารมีข้อหนึ่งปรากฏเด่นชัดแล้ว จึงทรงได้พุทธสมบัติ ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ ในกาลแห่งพระ-

โกนาคมนพุทธเจ้า มีพระราชา พระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า **ธรรมราชา** ทรงครองราชสมบัติ ในจำปานคร ฯ พระองค์ ทรงได้พระโอรส ๕ พระองค์ คือ ช้างธนบาลโพธิสัตว์ ทรงเป็นพระโอรสพระองค์ใหญ่ ทรงพระนามว่า **ธรรมเสนะ** พระโอรส พระองค์หนึ่งทรงพระนามว่า **ภัททะ** องค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า **รามะ** องค์หนึ่งทรงพระนามว่า **ปมาทะ** องค์หนึ่งทรงพระนามว่า **ธชะ** ฯ พระราชา ทรงส่งพระโอรสทั้ง ๕ พระองค์ ไปเรียนศิลปศาสตร์ ในสำนักอาจารย์ ฯ บรรดาพระโอรสทั้ง ๕ พระองค์ พระโอรสธรรมเสนะ ทรงศึกษาศิลปศาสตร์เกี่ยวกับทาน และศีล ฯ พระโอรสภัททะ ทรงศึกษาศิลปศาสตร์เกี่ยวกับลูกศรอาบยาพิษ ฯ พระโอรสรามะ ทรงศึกษาศิลปศาสตร์เกี่ยวกับดอกไม้เพลิง ฯ พระโอรสปมาทะ ทรงศึกษาศิลปศาสตร์เกี่ยวกับทอง ฯ พระโอรสธชะ ทรงศึกษาศิลปศาสตร์เกี่ยวกับแปลงเพศเป็นงู ฯ พระโอรสทั้ง ๕ พระองค์ ครั้นทรงศึกษาศิลปศาสตร์ ๕ ชนิด สำเร็จเรียบร้อยแล้ว ทรงอำลาอาจารย์ เสด็จออกจากเมืองตักกศิลา เสด็จกลับถึงจำปานครแล้ว ฯ

พระโอรสทั้ง ๕ องค์เหล่านั้น เสด็จไปยังสำนักพระราชบิดา ทรงแสดงศิลปศาสตร์แก่พระราชบิดาแล้ว ฯ พระราชบิดา ทอดพระเนตรเห็นศิลปศาสตร์ของพระราชโอรสแล้ว ทรงพอพระราชหฤทัย ทรงชมเชย ได้ทรงพระราชทานบรรณาการแล้ว ฯ ในเวลานั้น พระราชกุมารทั้ง ๕ ทรงดำรงในปฐมวัย พระธรรมราชา ทรงเกิดความเสน่หาในพระโอรส ทรงดำริ ว่า “เมื่อพระโอรส ปรากฏพร้อมกันทั้ง ๕ พระองค์แล้ว ถ้าเราจักให้ราชสมบัติ แก่พระโอรสองค์หนึ่งไซร้ พระโอรสทั้ง ๕ พระองค์ จักทะเลาะวิวาทกันใหญ่โต เราจักประกาศศิลปศาสตร์ของพระโอรสทั้ง ๕

หากเหล่าชนชมเชยศิลปศาสตร์ของพระโอรสพระองค์ใด บรรดาพระโอรสทั้ง ๕ เหล่านั้น ในพระนครอื่น เราจักให้เศวตฉัตรและราชสมบัติ แก่พระโอรสพระองค์นั้น" แล้วทรงให้ต่อเรือ รับสั่งให้เชิญพระโอรสทั้ง ๕ มาเฝ้าแล้ว ตรัสว่า "ลูกรักทั้งหลาย เมื่อพวกลูก ๆ ไปพระนครอื่น แสดงศิลปศาสตร์ มหาชนชมเชยศิลปศาสตร์ของพระโอรสพระองค์ใด พ่อจักให้ราชสมบัติแก่พระโอรสซึ่งได้ชัยชนะพระองค์นั้น" ฯ พระธรรม-ราชา ทรงให้พระโอรสทั้ง ๕ ลงเรือ ทรงส่งไปเมืองอื่นแล้ว ฯ ในเวลานั้น เรือกำลังแล่นไปในทะเล ฯ เมื่อเรือแล่นถึงกลางทะเลแล้ว ภัททกุมาร ทรงถึงความเขลาในทะเล ทรงดำริว่า "ภายใต้มหาสมุทร มีลูกศรอาบยาพิษของอาจารย์ เราจักประกาศศิลปศาสตร์ลูกศรอาบยาพิษ ภายใต้มหาสมุทรแล้ว จักชนะ พระราชบิดา ทรงสดับชัยชนะนั้นแล้ว จักพระราชทานเศวตฉัตรและราชสมบัติแก่เรา" ก็แลครั้นทรงดำริแล้ว ทรงดำลงไปในมหาสมุทรแล้ว ฯ ในกาลนั้น ปลาใหญ่ ได้คาบกินพระราชกุมาร ต่อแต่นั้นไป เรือก็แล่นไป ฯ ในเวลากลางคืน น้ำทะเล ได้มีแสงประกายประหนึ่งดอกไม้ไฟ ฯ ในเวลานั้น รามกุมาร ทอดพระเนตรเห็นน้ำทะเลมีประกายดังนั้นแล้ว ทรงดำริว่า "ใต้ท้องมหาสมุทร มีดอกไม้ไฟของอาจารย์ เราดำลงใต้ท้องมหาสมุทร ประกาศศิลปศาสตร์แล้ว จักชนะพระบิดาของเรา สดับเรื่องนั้นแล้ว จักพระราชทานราชสมบัติแก่เรา" ดังนี้แล้ว ก็แลครั้นทรงดำริแล้ว ทรงดำน้ำลงไปในมหาสมุทร ฯ ในเวลานั้น ปลาใหญ่ ได้เอาปากคาบกลืนกินพระราชกุมารนั้นแล้ว ฯ เมื่อราตรีสว่างแล้ว ต่อแต่นั้น เรือก็แล่นต่อไป ฯ ในเวลาเที่ยงวัน ปมาทกุมาร ทอดพระเนตรเห็นดวงอาทิตย์ ในน้ำกลางมหาสมุทร จึงทรงดำริว่า

"ภายใต้ท้องมหาสมุทร มีศิลปศาสตร์เกี่ยวกับทองของอาจารย์ เราจักดำน้ำมหาสมุทรแล้ว จักประกาศศิลปศาสตร์ทอง เราจักได้ชัยชนะพระราชบิดา ทรงสดับเรื่องนั้นแล้ว จักพระราชทานราชสมบัติแก่เรา เราก็จักได้ราชสมบัติ" ดังนี้ ก็และครั้นทรงดำริแล้ว ก็ทรงดำน้ำลงไปในมหาสมุทร ฯ ลำดับนั้น ปลาใหญ่ ก็คาบปมาทกุมาร อย่างมั่นคง กลืนกินพระราชกุมารแล้ว ฯ ต่อจากนั้น เรือก็แล่นต่อไปถึงพระนครอื่นแล้ว ฯ

ในกาลนั้น ธชกุมาร ทรงดำริว่า "เรา จักแสดงศิลปศาสตร์แปลงร่างเป็นงู แก่ชาวเมือง" ทรงแปลงเพศเป็นงู เลื้อยไปท่ามกลางคนทั้งหลายนั่นแล ฯ คนทั้งหลาย เห็นงูแล้วกลัว พากันกล่าวว่า "นี้ งู นี้ งู" จึงพากันถือเอาก้อนดินและท่อนไม้เป็นต้น ตีทุบงูนั้น ทำให้ทุพพลภาพแล้ว ฯ ธชกุมารนั้น ได้สิ้นพระชนม์ ณ ที่นั้นแล้ว ฯ

ในกาลนั้น ยังเหลือธรรมเสนกุมาร พระองค์เดียวเท่านั้น อยู่ในเมือง ฯ ในกาลนั้น ฤาษี ๘ หมื่น ออกจากป่าหิมพานต์ เหาะขึ้นไปทางอากาศ ลงตรงกลางเมืองนั่นเอง เที่ยวไปบิณฑบาต ฯ ธรรมเสนกุมารทอดพระเนตรเห็นดาบสเหล่านั้น ทรงดำริ ว่า "เราแม้เป็นผู้เชี่ยวชาญในศิลปศาสตร์ทุกอย่าง แต่ก็ไม่สามารถเหาะไปทางอากาศได้ เหตุไฉน ? ฤาษี ๘ หมื่น จึงเหาะไปในอากาศนั่นแลได้" ก็แหละ ครั้นดำริแล้ว จึงเสด็จไปสู่สำนักของดาบสเหล่านั้น เรียนถามว่า "ข้าแต่ฤาษีผู้เจริญทั้งหลาย ท่านฤาษีทั้งหลาย ได้ศิลปศาสตร์อะไรแล้ว ? จึงมาทางอากาศอย่างนี้ได้" ฯ ฤาษีทั้งหลาย ตอบว่า "ดูก่อนมาณพผู้เจริญ ฤาษีทั้งหมดอยู่แนวป่า จึงรู้ศิลปศาสตร์ อย่างนี้นั่นแล เพราะฉะนั้น เราทั้งหมดจึง

มาทางอากาศได้" ฯ

ในกาลนั้น ธรรมเสนกุมาร จึงเรียนว่า "ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ในจำปานคร ทางศิลปศาสตร์ ข้าพเจ้า ไม่มีใครเสมอเท่าเทียมได้ แต่ข้าพเจ้าก็ไม่สามารถจะเหาะไปทางอากาศได้ บัดนี้ ข้าพเจ้า จักยอมเป็นทาสของพวกท่าน ตราบเท่าระยะเวลาที่ข้าพเจ้ายังไม่ทราบศิลปศาสตร์เหาะได้นั้น" ฯ

ฤาษีทั้งหลายทั้งปวง ได้ฟังคำของธรรมเสนกุมารนั้นแล้ว เกิดความกรุณา จึงพาเอามาณพนั้นไปทางอากาศ เข้าไปส่งป่าหิมพานต์แล้ว ฯ ในเวลาไปถึง ฤาษีทั้งหลาย ได้ให้ธรรมเสนกุมารผนวชแล้ว ฯ ก็แหละ ธรรมเสนกุมาร ครั้นผนวชแล้ว ทรงกระทำกสิณบริกรรม ยังอภิญญา ๕ และสมาบัติ ๘ ให้เกิดแล้ว ทรงได้ศิลปศาสตร์ ไม่มีผู้เปรียบเทียบได้แล้ว ทรงดำริว่า "เราจักแสดงศิลปศาสตร์ที่ไม่มีใครเหมือน ถวายพระราชบิดาทอดพระเนตร" ครั้นทรงดำริแล้ว จึงตรัสบอกเหตุนั้น แก่ฤาษีทั้งปวงแล้ว ฯ ฤาษีทั้งหลาย ฟังคำนั้น ก็รับว่า "ดีละ" ฯ ธรรมเสนกุมาร ไหว้ฤาษีทั้งปวงแล้ว เหาะขึ้นไปทางอากาศ ได้บ่ายพระพักตร์ไปยังจำปานครแล้ว ฯ มหาชน ได้เห็นธรรมเสนกุมาร ซึ่งเสด็จถึงพระนครแล้ว พากันชมเชย ฯ ท้าวเธอ ได้เสด็จไปสู่สำนักพระราชบิดา ประทับยืนอยู่แล้ว ฯ

พระเจ้าธรรมราชา ทอดพระเนตรเห็นพระโอรส ทรงชมเชย ทรงบังเกิดความเสน่หา ทรงให้พระโอรสประทับนั่งแล้ว ฯ ในกาลนั้น พระเจ้าธรรมราชา ตรัสถามถึงความเป็นไปของพระโอรสทั้ง ๔ ว่า "ลูกรัก น้อง ๆ ของลูก ไปไหน ? ลูกมาเพียงลำพังคนเดียวเท่านั้น" ฯ ธรรมเสนกุมาร ทรงสดับพระดำรัสของพระราชบิดา จึงกราบทูลตามความเป็น

จริงว่า "ข้าแต่มหาราช พระโอรส ๓ พระองค์ ทรงดำริว่า "เราจักแสดงศิลปศาสตร์แล้ว ทรงดำลงน้ำตรงกลางมหาสมุทรนั่นเอง พระโอรสทั้ง ๓ องค์นั้น ถูกปลาใหญ่กลืนกินแล้ว พระโอรสองค์หนึ่งทรงแปลงเพศเป็นงู เสด็จไปสู่พระนคร เลื้อยไปตรงกลางคนทั้งหลายนั่นเอง ชาวเมืองพบพระโอรสนั้น กล่าวกันว่า "นี้ งู นี้ งู" จึงพากันเอาก้อนดินและท่อนไม้เป็นต้นโบย ได้กระทำให้ตายแล้ว" ฯ

ในกาลนั้น พระเจ้าธรรมราชา ทรงสดับพระดำรัสของพระธรรม-เสนกุมารนั้นแล้ว ตรัสว่า "ดูก่อนลูกธรรมเสนะ บัดนี้ พ่อแก่แล้ว จักให้เศวตฉัตรและราชสมบัติแก่ลูก" ฯ ธรรมเสนกุมาร ทรงสดับพระดำรัสของพระราชบิดา ทรงรับราชสมบัติแล้ว ฯ

ในกาลนั้น พึงท้วงติงว่า "เพราะเหตุไร ? พระโพธิสัตว์ ได้อภิญญา ๕ และสมาบัติ ๘ แล้ว ยังมาต้องการราชสมบัติ" ดังนี้ ฯ พึงแก้คำท้วงติงนั้น ดังนี้ ถ้าอย่างนั้น เหตุนี้ พระอรรถกถาจารย์ กล่าวไว้อย่างนี้ว่า "ถ้าพระโพธิสัตว์ ยังครองเพศฤาษีอยู่ ก็จะไม่อาจได้ชื่อว่า ให้ทานใหญ่ เช่นให้ช้าง ให้ม้า ให้รถ ให้ทาส ให้ทาสี และให้ทานใหญ่ ๕ คือ ให้ทานบุตรและภรรยา เป็นต้น เพราะฉะนั้น พระโพธิสัตว์ จึงทรงรับเศวตฉัตรและราชสมบัติ ฯ

ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์ ทรงเปลื้องอัฏฐบริขาร ถือเพศเป็นคฤหัสถ์ ตรัสกะอัฏฐบริขาร อย่างนี้ ว่า "ดูก่อนอัฏฐบริขาร ผู้เจริญทั้งหลาย ขอท่านทั้งหลาย ไปในสำนักฤาษีทั้งหลายเถิด" ฯ ในเวลาจบคำอธิษฐานพระโพธิสัตว์ อัฏฐบริขาร ก็ลอยขึ้นไปในอากาศไปสู่สำนักของฤาษีทั้งหลาย ฯ พระราชบิดาธรรมราชา ทรงรับสั่งให้ตีกลองประกาศ

ในพระนครทั้งสิ้น ให้มหาชนมาประชุมกัน ทรงอภิเษกพระโพธิสัตว์ในราชสมบัติกับพระนางลัมพุสสเทวี ฯ พระโพธิสัตว์ธรรมเสนะ ทรงครองราชสมบัติกับพระนางลัมพุสสเทวี ในพระนครนั้น ฯ ในกาลนั้น ไม่นานนัก พระนางลัมพุสสเทวี ก็ทรงพระครรภ์ ฯ พอครบถ้วน ๑๐ เดือน พระเทวี ก็ประสูติพระโอรส ฯ ในเวลาพระกุมารเสด็จพระดำเนินได้ด้วยพระบาท พระนางทรงได้พระธิดา พระองค์หนึ่ง ฯ

ครั้นในวันหนึ่ง พระราชา พร้อมพระเทวีและพระราชโอรสพระ-ราชธิดา และหมู่เสนาห้อมล้อมแล้ว เสด็จออกจากพระนคร เพื่อทรงกรีฑาในน้ำ เสด็จถึงฝั่งแม่น้ำคงคา ทรงเล่นน้ำในแม่น้ำคงคานั้น ฯ ในกาลนั้น ยักษ์ตน ๑ เห็นพระกุมารทั้งสอง ต้องการจะเคี้ยวกิน ไม่อาจจะอดใจไว้ได้ ยืนตรงพระพักตร์ของพระราชา จึงกราบทูลอย่างนี้ ว่า “ข้าแต่มหาราช หม่อมฉัน ต้องการพระโอรสและพระธิดาของพระองค์ จึงมาที่นี่ ขอพระองค์โปรดพระราชทานพระโอรสและพระธิดาทั้ง ๒ แก่หม่อมฉันเถิด ถ้าหม่อมฉันจะได้กินพระกุมารทั้ง ๒ ไซร้ หม่อมฉันจะมีชีวิตเจริญต่อไปครบ ๑๐๐ ปีบริบูรณ์เป็นแน่ ข้าแต่มหาราช ถ้าพระองค์จะไม่พระราชทานพระโอรสและพระธิดาของพระองค์ แก่หม่อมฉันไซร้ หม่อมฉัน อดอาหาร มีชีวิตไม่ยืดยาว จักตายในวันนี้” ฯ พระเจ้าธรรมเสน ทรงสดับคำของยักษ์ ทรงมีพระกรุณา ตรัสบอกอย่างนี้ ว่า “ดูก่อนยักษ์ผู้เจริญ ท่านพูดไพเราะยิ่ง” ก็แล ครั้นตรัสแล้ว เสด็จลุกจากอาสนะ ทรงจับพระหัตถ์พระโอรสและพระธิดาแล้ว ตรัสว่า “ดูก่อนยักษ์ ผู้เจริญ ท่านจงมาในที่ใกล้เรา เราจะให้พระโอรสและพระธิดาของเรา แก่ท่าน” ทรงถือพระเต้าน้ำมา ตรัสว่า “ดูก่อนยักษ์ผู้เจริญ พระโอรสและพระธิดา

ทั้ง ๒ จะไม่เป็นที่รักของเรา ก็หาไม่ สมบัติ คือพระสัพพัญญุตญาณ เป็นที่รักยิ่งกว่ารักพระโอรสและพระธิดาของเรา ตั้ง ๑๐๐ เท่า ตั้ง ๑๐๐๐ เท่า ตั้ง ๑๐๐๐๐ เท่า ด้วยการพระราชทานพระโอรสเป็นทานนี้ ขอจงเป็นปัจจัยให้ได้สำเร็จพระสัพพัญญุตญาณเถิด ดูก่อนยักษ์ผู้เจริญ เพราะผลการพระราชทานพระโอรสพระธิดาเป็นทาน เราจะไม่ปรารถนาสมบัติของพระอินทร์ จะไม่ปรารถนาสมบัติของพรหม จะไม่ปรารถนาสมบัติของพระเจ้าจักรพรรดิ จะไม่ปรารถนาสมบัติในประเทศราช จะไม่ปรารถนาสมบัติของพระอัครสาวก จะไม่ปรารถนาสมบัติของพระปัจเจก-พุทธเจ้า ที่แท้ เราปรารถนาสมบัติ คือ พระสัพพัญญุตญาณ" ฯ ในเวลาที่พระราชาตั้งความปรารถนาจบลง พระราชา ครั้นทรงหลั่งน้ำแล้ว ทรงพระราชทานพระโอรสและพระธิดาแก่ยักษ์ ฯ ในกาลนั้น ด้วยอานุภาพแห่งทาน พื้นปฐพี ได้หวั่นไหวแล้ว ฯ

ถามว่า "เพราะเหตุไร ? พื้นปฐพี จึงหวั่นไหว" ฯ

ตอบว่า "เพราะลมพัดในเบื้องบน ในเวลานั้น น้ำจึงหวั่นไหว เมื่อน้ำหวั่นไหวแล้ว ในเวลานั้น ปฐพีจึงหวั่นไหว" ฯ เพราะฉะนั้น พื้นปฐพีจึงหวั่นไหว ฯ ในกาลนั้น น้ำทะเลหลวง ก็กระเพื่อมคะนองคลื่น ฯ ขุนเขาสิเนรุราช ก็โน้มยอดหันหน้าไปทางฝั่งแม่น้ำคงคา ประหนึ่งยอดหวาย ฯ ได้มีเสียงบันลือลั่นเป็นอันเดียวกัน กระทั่งถึงพรหมโลก ฯ

ท้าวสักกเทวราช ได้ประทานมหาสาธุการแล้ว ฯ ท้าวมหาพรหม ได้ปรบพระหัตถ์แล้ว ฯ เทวดาทุกจำพวก ได้ให้สาธุการกึกก้อง ฯ ฝนดังกระหึ่ม บันดาลให้ฝนตก ชั่วขณะแล้ว ฯ สายฟ้ามิใช่ฤดูกาล ก็แลบแปลบปลาบ ในอากาศ ฯ ฝนแก้ว ตกทั่วจำปานคร ฯ เสียงดัง

ของกลอง ได้มีทั่วไปทั้ง ๔ ทิศ ฯ พระยาอสูร พระยานาค พระยาครุฑ และพระยาคนธรรพ์ เทวดาเหล่านั้น พากันบูชาแล้ว ฯ ในกาลนั้น ยักษ์ได้เคี้ยวกินพระกุมารและกุมารีทั้ง ๒ ได้เข้าไปสู่ป่านั่นเองแล้ว ฯ

ในวันนั้น พระราชา พร้อมพระเทวี ประทับนั่งบนบัลลังก์ทอง เสด็จกลับจำปานคร ในเวลาเสด็จถึงประตูเมือง ทอดพระเนตรเห็นชายแก่นั่งเป็นทุกข์ จึงตรัสถามชายแก่คนนั้น ว่า “ดูก่อนชายแก่ ผู้เจริญ ท่านนั่งเป็นทุกข์อย่างยิ่ง เพราะเหตุไร ?”

ชายแก่กราบทูล ว่า “ข้าแต่มหาราช ข้าพระองค์ ไม่มีบุตรหรือภรรยาเลย เพราะเหตุนั้น ข้าพระองค์ ผู้ทุพพลภาพ จึงนั่งเป็นทุกข์อย่างยิ่ง ณ ที่นี้” ?

พระราชา ทรงสดับคำนั้นแล้ว ทรงดำริว่า “เราให้พระนางลัมพุสส-เทวี แก่เขาแล้ว จักยึดเอายอดแห่งบารมี” แล้วทรงจับพระหัตถ์พระเทวี แล้ว ตรัสว่า “ดูก่อนชายแก่ผู้เจริญ เจ้าจงมาในที่ใกล้เรา เราจะให้พระเทวีของเรา แก่เจ้า” จึงทรงวางพระหัตถ์ของพระเทวี ไว้ในมือของชายแก่ ทรงหลั่งน้ำ (ทักขิโณทก) แล้ว ทรงตั้งความปรารถนาไว้ว่า “ดูก่อนชายแก่ผู้เจริญ เราให้พระนางลัมพุสสเทวี แก่ท่านแล้ว ขอจงเป็นปัจจัยให้ได้พระสัพพัญญุตญาณเถิด” ? ในกาลนั้น เหตุอัศจรรย์ทุกอย่างได้มีแล้ว เหมือนอย่างในหนหลังนั่นแล ฯ

ในกาลนั้น ชายแก่ พูดกับพระนางเทวีว่า “ดูก่อนพระนางลัม-พุสสเทวี ผู้เจริญ ข้าพเจ้าแก่แล้ว ข้าพเจ้าไม่มีราชสมบัติ พระนางเทวีจะอยู่ในสำนักข้าพเจ้าอย่างไรกัน ?” เวลานั้น พระราชา ทรงสดับคำพูดติดต่อกัน ตรัสว่า “เราจักให้ราชสมบัติแก่ชายแก่ บัดนี้ เราจักบวชเป็น

ฤาษี" ครั้นทรงดำริแล้ว รับสั่งให้เรียกชายแก่มาเฝ้า ตรัสว่า "ดูก่อนชายแก่ผู้เจริญ เราจะให้ราชสมบัติแก่ท่าน ตรัสว่า เพราะผลแห่งการให้ราชสมบัติ เราจักเป็นพระพุทธเจ้า ในอนาคต" แล้วทรงหลั่งน้ำ (ทักขิโณทก) ได้พระราชทานราชสมบัติ แก่ชายแก่นั้นแล้ว ฯ ในกาลนั้น เหตุอัศจรรย์ใหญ่ทั้งหลาย ได้มีแล้ว โดยนัยดังกล่าวแล้วนั่นแล ฯ

พระโพธิสัตว์ ทรงปรารถนาอัฏฐบริขารทั้งหลาย ได้ตั้งความปรารถนาว่า "ดูก่อนอัฏฐบริขาร ผู้เจริญทั้งหลาย ขอท่านทั้งหลาย จงมาในที่ใกล้เราเถิด" ฯ ในกาลนั้น อัฏฐบริขารทั้งหลาย เป็นประหนึ่งว่ามีเจตนาลอยมาหยุดอยู่ตรงพระพักตร์พระราชา ในขณะเดียวกันนั่นแล ฯ พระราชาทรงรับเอาอัฏฐบริขารมาครอง ผนวชแล้ว ฯ ก็แล ครั้นทรงผนวชแล้ว ทรงเจริญกสิณและบริกรรม บำเพ็ญอภิญญา ๕ และสมาบัติ ๘ ให้บังเกิดอีกแล้ว เหาะไปทางอากาศ ไปสู่ป่าหิมพานต์ อยู่ในสำนักฤาษีทั้งหลาย ฯ

สมัยหนึ่ง พระสาวกองค์หนึ่งของพระโกนาคมนพุทธเจ้า ไปสู่สำนักหมู่ฤาษี ฯ พวกฤาษีทั้งหมด เห็นพระอรหันต์ ทำจิตให้เลื่อมใส ไหว้พระอรหันต์แล้ว ฯ ฤาษีทั้งหลาย นิมนต์พระอรหันต์ให้อยู่ในที่นั้นตลอดราตรีหนึ่ง ฯ พระอรหันต์นั้น มาสู่สำนักพระตถาคต แต่เช้าตรู่ ฯ

ในกาลนั้น ฤาษีธรรมเสน ออกจากป่าหิมพานต์ ลุถึงใกล้บาทมูลพระโกนาคมนพุทธเจ้า เห็นรูปพระพุทธเจ้า ทำจิตให้เลื่อมใส ทูลขอธรรมเทศนากับพระตถาคตแล้ว ฯ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงแสดงธรรมฤาษี นั้น จึงตรัสว่า "ดูก่อน ธรรมเสนผู้เจริญ ในเวลาสิ้นชีวิต ท่านจงพิจารณา

การไปสู่พระนิพพานเถิด" พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงแสดงธรรม ด้วยประการดังกล่าวมานี้ ฯ

ในกาลนั้น ฤาษีธรรมเสนะ ครั้นฟังธรรมแล้ว เลื่อมใส คิดว่า "เราจักตัดศีรษะบูชา พระธรรมเทศนาของพระตถาคตเจ้า" จึงใช้เล็บตัดคอ ฯ ด้วยอานุภาพสัตยาธิษฐาน ศีรษะได้ขาดแล้ว ฯ ฤาษีธรรมเสนะนั้น เอาศีรษะวางไว้บนฝ่ามือ บูชาแด่พระตถาคตแล้ว กล่าวคาถาว่า

"ข้าแต่พระโกนาคมนพุทธเจ้า ผู้เจริญ ขอพระองค์ จงเป็นพระสัพพัญญูก่อน ด้วยการถวายศีรษะเป็นทานนี้ ข้าพระองค์ ขอเป็นพระพุทธเจ้า ในภายหลัง ข้าแต่พระองค์ ผู้เป็นที่พึ่งของชาวโลก ผู้เจริญ ขอพระองค์จงเสด็จไปสู่พระนิพพานก่อน ด้วยการให้ศีรษะเป็นทานนี้ ข้าพระองค์ จักขอไปสู่พระนิพพานในภายหลัง"

ฤาษี ครั้นกล่าวคาถาเหล่านี้แล้ว จุติไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิตแล้ว ฯ ในกาลนั้นเหตุอัศจรรย์เป็นอันมาก ก็ปรากฏ ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ ธรรมเสนโพธิสัตว์ครั้นถวายมหาทานแล้ว จักเป็นพระพุทธเจ้า ในอนาคต ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ สรรพสัตว์ หากไม่ได้บรรลุธรรมอันเลิศในศาสนาของพระสัมพุทธเจ้า ๘ พระองค์ เหล่านี้ คือ เรา พระอริยเมตไตรย พระรามะ พระธรรมราชา พระธรรมสามี พระนารทะ พระรังสีมุนี พระเทวเทพ พระนรสีห์ไซร้ ช้างธนบาล จัก

บังเกิดเป็นพระพุทธเจ้า พระนามว่า ติสสะ ในอนาคต ขอมหาชนทั้งปวง จงปรารถนาพบพระติสสพุทธเจ้าเถิด ฯ

อุเทศที่ ๙ เรื่อง พระหัตถิธนบาลติสสสัมมาสัมพุทธเจ้า
จบแล้วด้วยประการฉะนี้ ฯ

อุเทศที่ ๑๐ เรื่อง พระสุมังคลสัมพุทธเจ้า

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ เมื่อศาสนาของพระติสสพุทธเจ้า ล่วงไปแล้ว ในกัปนั้น ช้างปาลิเลยยะ จักเป็นพระพุทธเจ้า พระนามว่า **สุมังคละ** ในอนาคต ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงมีพระวรกายสูง ๖๐ ศอก ฯ แสงสว่างของพระพุทธเจ้า ในเวลากลางวัน เป็นเช่นกับแสงทอง และในกลางคืนเป็นเช่นกับแสงเงิน ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงมีพระชนมายุ ๑ แสนปี ฯ ทรงมีไม้กากะทิง เป็นไม้ตรัสรู้ ฯ ด้วยพุทธานุภาพ มีต้นกัลปพฤกษ์ต้นหนึ่ง ห้อยย้อยด้วยสิ่งของนานาชนิด เกิดขึ้นแล้ว ฯ มหาชนทุกหมู่เหล่าไม่ต้องทำไร่ไถนา ไม่ต้องค้าขาย อาศัยต้นกัลปพฤกษ์ เลี้ยงตน ฯ คนทั้งปวง อาศัยต้นกัลปพฤกษ์ เล่นสนุกสนานเพลิดเพลินเป็นนิตย์ ฯ ด้วยพุทธานุภาพ คนทั้งหลาย จะเสวยความสุขประหนึ่งทิพยสุข ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ มีพระบารมีข้อ ๑ ปรากฏแก่กล้าแล้ว จึงทรงได้พุทธสมบัติอย่างนี้ ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ ในอดีตกาล ช้างปาลิเลยยโพธิสัตว์ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงพระนามว่า **มหาปนาทะ**

ทรงครองราชสมบัติ ในพื้นปฐพีชมพูทวีปทั้งสิ้นแล้ว ฯ ภายหลังพระ-กกุสันธพุทธเจ้า เสด็จบังเกิดในโลก ฯ ในเวลานั้น พระเจ้าจักรพรรดิ ทรงพระนาม ว่า มหาปนาทะ ทรงได้แก้ว ๗ ประการ คือ จักรแก้ว แก้วมณี นางแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว ขุนพลแก้ว ขุนคลังแก้ว ฯ

ในกาลนั้น พระเจ้ามหาจักรพรรดิ ตรัสกะจักรแก้ว ว่า "ดูก่อน จักรแก้ว ผู้เจริญ ท่านจงไปสู่ทะเลหลวง พาเอาแก้วมณี มาที่นี้" ฯ จักรแก้ว ไปสู่ทะเลหลวง ถือเอาแก้วมณีมาวางไว้ บนที่ประทับของพระเจ้ามหาปนาทะจักรพรรดิแล้ว ฯ

ในภายหลัง พระราชา ทรงเรียกช้างแก้วมา ว่า "ดูก่อนช้างแก้ว ผู้เจริญ ท่านจงไปในสถานที่ของช้างฉัททันต์ พาเอาช้างแก้วมาเถิด" ฯ ช้างแก้ว ไปในสถานที่อยู่ของช้างฉัททันต์ พาเอาช้างฉัททันต์ ๘ หมื่น มาจากตระกูลวงศ์ของช้างฉัททันต์ มาไว้ในสถานที่ประทับของพระเจ้าจักรพรรดิ ฯ

พระราชา ทรงเรียกม้าแก้ว ตรัสซ้ำอีกว่า "ดูก่อนม้าแก้ว ผู้เจริญ ท่านจงไปสู่ท่าแม่น้ำสินธุ พาเอาม้าแก้วมาเถิด" ฯ ม้าแก้ว ไปสู่ฝั่งแม่น้ำสินธุ พาเอาม้าแก้วไปไว้ในที่ประทับของพระเจ้าจักรพรรดิ ฯ

พระราชา ได้เรียกนางแก้วมาสั่งซ้ำอีก ว่า "ดูก่อนนางแก้ว ผู้เจริญ หล่อนจงไปสู่อุตตรกุรุทวีปแล้ว จงนำนางแก้วมาเพื่อเรา" ฯ นางแก้วไปสู่อุตตรกุรุทวีป พาเอานางแก้ว ๘ หมื่นนาง มาไว้ในปราสาทของพระเจ้าจักรพรรดิแล้ว ฯ

พระราชา ตรัสเรียกแก้วมณีมาตรัสซ้ำอีกว่า "ข้าแต่แก้วมณี ผู้เจริญ ท่านไปสู่วิบุลบรรพตแล้ว จงพาเอาแก้วมณีมาเถิด" ฯ แก้วมณีไปสู่วิบุล-

บรรพตแล้ว พาเอาแก้วมณี ๘ หมื่น มาตั้งไว้เหมือนอย่างนั้น ฯ ในภายหลัง พระราชา ทรงสั่งขุนพลแก้ว ว่า "ดูก่อนขุนพลแก้ว ผู้เจริญ ท่านจงไปสู่ทวีปทั้ง ๓ ถือเอาแก้วมณีมา" ฯ ขุนพลแก้ว ไปสู่ทวีปทั้ง ๓ ถือเอาปิ่นแก้วมณีเศวตฉัตรทั้ง ๓ ดวง มาตั้งไว้ในที่ประทับของพระราชาแล้ว ฯ

พระราชา ทรงสั่งขุนคลังแก้วอีกว่า "ดูก่อนขุนคลังแก้ว ผู้เจริญ ท่านจงไปเมืองใหญ่ ๑๖ เมือง ถือเอาแก้วมณีมา" ฯ ขุนคลังแก้ว ไปเมืองใหญ่ ๆ ๑๖ เมือง ฯ ในเวลาไปถึงเมืองแล้ว ขุนคลังแก้ว ได้เห็นพระกกุสันธพุทธเจ้าแล้ว ไม่รู้จักพระกกุสันธพุทธเจ้า ฯ เขาจึงถามพระผู้มีพระภาคเจ้า ว่า "ดูก่อนมาณพ ผู้เจริญ ท่านมีนามว่ากระไร ?" ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสบอกว่า "ดูก่อนขุนคลังแก้ว ผู้เจริญ เรามีนามว่า พระศาสดา" ฯ ขุนคลังแก้ว ถามว่า "ดูก่อนมาณพ ผู้เจริญ เพราะเหตุไร ? ท่านจึงมีนามว่า พระศาสดา" ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสบอกว่า "ดูก่อนขุนคลังแก้ว ผู้เจริญ เราเป็นอาจารย์ ๓๑ ภูมิ" ฯ ขุนคลังแก้ว ถามว่า "ดูก่อนมาณพ ผู้เจริญ คุณอะไร ? ปรากฏอย่างไร ? ท่านจึงเป็นอาจารย์ ๓๑ ภูมิ" ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสว่า "ดูก่อนขุนคลังแก้ว ผู้เจริญ คุณมีอาทิว่า อิติปิ โส ภควา ของเรา ปรากฏแล้ว เพราะเหตุนั้น เราจึงเป็นอาจารย์ ๓๑ ภูมิ" ฯ ขุนคลังแก้ว ฟังพระดำรัสของพระพุทธเจ้าแล้ว จึงจารึกอักษรไว้ในแผ่นทอง กล่าวกับพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า "ดูก่อนมาณพ ผู้เจริญ ท่านรู้คุณเท่านี้หรือ หรือว่าท่านมีคุณอย่างอื่นอยู่" ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสว่า "ดูก่อนขุนคลังแก้ว ผู้เจริญ เรามีคุณอย่างอื่นอยู่" ฯ ขุนคลังแก้ว กล่าวว่า "ดูก่อนมาณพ

ผู้เจริญ ถ้าอย่างนั้น ขอท่านจงบอกเถิด" ฯ

พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสบอกคุณมี เกสา โลมา เป็นต้น ฯ ขุนคลังแก้ว ได้จารึกพระรูปกายพระผู้มีพระภาคเจ้า สูงประมาณ ๖๐ ศอก รับเอาพระพุทธคุณ กลับไปสู่ที่ประทับของพระเจ้ามหาปนาทจักรพรรดิ ถวายพระพุทธคุณ แด่พระเจ้าจักรพรรดิ ฯ ในกาลนั้น พระราชาไม่ทรงรู้จักพระพุทธคุณ ฯ ท้าวเธอ ตรัสถามปุโรหิตว่า "ดูก่อนอาจารย์ผู้เจริญ พระคุณนี้ เป็นพระพุทธคุณจริงหรือ" ฯ ปุโรหิต ทราบโดยวิชาคุณ จึงกราบทูลว่า "ข้าแต่มหาราช คุณนี้ จะเป็นคุณอื่น หาได้ไม่ คุณนี้ จัดเป็นพระพุทธคุณจริงแท้ทีเดียว" ฯ

พระราชา ทรงทราบความเป็นไปของพระพุทธเจ้า ได้ทรงวิสัญญีภาพแล้ว ฯ ภายหลัง พระราชาทรงฟื้นแล้ว ตรัสถามปุโรหิตว่า "ดูก่อนปุโรหิต ผู้เจริญ ข่าวว่า คุณนี้ เป็นพระพุทธคุณ จริงหรือ ?" ฯ ปุโรหิต กราบทูลว่า "ข้าแต่มหาราช คุณนี้ จัดเป็นพระพุทธคุณ จริง" ฯ พระราชาได้ทรงสดับคำนั้นแล้ว ได้ทรงวิสัญญีภาพแล้ว ฯ ภายหลัง พระราชา ครั้นทรงฟื้นพระสติแล้ว จึงตรัสถามปุโรหิตว่า "ดูก่อนอาจารย์ ผู้เจริญ นัยว่ารูปนี้ เป็นรูปของพระพุทธเจ้า จริงหรือ ?" ฯ

ปุโรหิต กราบทูลว่า รูปนี้ เป็นรูปของพระพุทธเจ้า จริง พระเจ้าข้า" ฯ พระราชาได้ทรงวิสัญญีภาพแล้ว อย่างนั้นเหมือนกัน ทรงฟื้นพระสติแล้ว จึงตรัสถามปุโรหิตนั้น ว่า "ดูก่อนอาจารย์ ผู้เจริญ ลักษณะนี้ คือ มหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ และอนุพยัญชนลักษณะ ๘๐ ประการ

---

๑. หมดสติ, สลบแน่นิ่ง

จัดเป็นพุทธลักษณะ จริงหรือ ?" ฯ ปุโรหิต กราบทูลว่า "ข้าแต่มหาราช ลักษณะนั้น จัดเป็นพุทธลักษณะ จริงทีเดียว" ฯ พระราชา ทรงสดับคำกราบทูลดังนั้นแล้ว ได้ทรงวิสัญญีภาพแล้ว ภายหลัง กลับฟื้นพระสติ ตรัสว่า "ดูก่อนขุนคลังแก้ว ผู้เจริญ เราได้รับข่าวของแก้วหาค่ามิได้ เพราะอาศัยท่าน บัดนี้ ท่านไม่สมควรแก่การบูชาอย่างอื่น นอกจากยศของพระเจ้าจักรพรรดิ (เท่านั้น) ที่เราจักบูชาแก่ท่าน" ครั้นแล้ว จึงทรงอภิเษกขุนคลังแก้ว ไว้ในอิสริยยศแห่งพระเจ้าจักรพรรดิ ฯ ขุนคลังแก้วดำรงอยู่ในอิสริยยศแห่งพระเจ้าจักรพรรดิ นั้นนั่นแล ฯ

ในกาลนั้น พระเจ้ามหาปนาทะ ลำพังพระองค์เดียวเท่านั้น เสด็จพระราชดำเนินไปสู่หนทางทางทิศที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ฯ ท้าวเธอเสด็จถึงโคนต้นนิโครธต้นหนึ่ง ประทับนั่ง ณ โคนต้นนิโครธนั้นแล้ว ทรงบังคมด้วยเบญจางคประดิษฐ์[๑] ทางทิศที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ทรงตั้งความปรารถนาว่า "ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เจริญ ถ้าข้าพระพุทธเจ้ายังมีความปีติโสมนัส ในพระพุทธองค์ไซร้ ขออัฏฐบริขารคือทรัพย์เครื่องปลื้มใจของภิกษุ จงลอยมาเพื่อข้าพระพุทธเจ้าเถิด" ฯ

ในกาลนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงทราบความปรารถนาของพระเจ้ามหาปนาทะนั้น ด้วยทิพยจักษุ จึงตรัสกับอัฏฐบริขารทั้งหลายว่า "ดูก่อนอัฏฐบริขาร ผู้เจริญทั้งหลาย บุคคลผู้นี้ ต้องการจะบวช ขอพวกเธอจงไปสู่สำนักของเขาเถิด" ฯ ด้วยพุทธานุภาพ อัฏฐบริขารทั้งหลาย ได้

---

๑. การกราบไว้ด้วยตั้งอวัยวะ ๕ อย่างลงกับพื้น คือ กราบเอาเข่าทั้ง ๒ มือทั้ง ๒ และศีรษะจรดลงกับพื้น (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน)

ลอยไปทางอากาศ ได้หยุดอยู่ตรงพระพักตร์ของพระราชาแล้ว ฯ พระราชาทอดพระเนตรเห็นอัฏฐบริขารแล้ว ตรัสว่า "โอหนอ ? พุทธานุภาพ น่าอัศจรรย์จริง" ทรงถือเอาบริขาร วางไว้บนพระเศียร ตรัสกับผ้าสาฎกว่า

"ดูก่อนอัฏฐบริขาร ผู้เจริญทั้งหลาย เรา
จักพ้นจากสังสารทุกข์ จักได้พระนิพพาน
อันเป็นแดนปลอดภัย อันประเสริฐ" ฯ

ครั้นตรัสพระคาถานี้แล้ว ทรงเปลื้องอาภรณ์ทั้งปวง ด้วยพระองค์เอง ผนวชแล้ว ณ ที่นั้น ฯ

ในกาลนั้น พระราชา ทรงวางมณีอุณหิสะ ไว้บนฝ่าพระหัตถ์ ตรัสอย่างนี้ว่า "ดูก่อนอุณหิสะ ผู้เจริญ ท่านจงไปสู่สำนักพระพุทธเจ้าแล้วกราบทูลข่าวสาส์นของเราแด่พระตถาคตเจ้า ว่า "ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เจริญ พระเจ้ามหาปนาทะจักรพรรดิ จะทรงสละราชสมบัติผนวชในศาสนา ในวันนี้แล ทรงมีพระประสงค์จะเสด็จมาสู่สำนักของพระทศพล" ฯ

ในเวลาจบคำอธิษฐาน มณีอุณหิสะ เหาะไปในอากาศ ประหนึ่งว่าพระยาหงส์ทอง มาหยุดอยู่ตรงพระบาทของพระพุทธเจ้า ฯ ก็แล มณีอุณหิสะนั้น ครั้นหยุดอยู่แล้ว เป็นประหนึ่งว่ามีเจตนา ส่งเสียงร้องป่าวประกาศข่าวสาส์นของพระราชาทุกอย่างแด่พระพุทธเจ้า ฯ ในกาลนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงรับว่า "สาธุ" ฯ ลำดับนั้น พระราชาทรงสะพายบาตรไว้ที่อังสะ เสด็จเที่ยวไปบิณฑบาตในบ้าน ทรงได้อาหารปะปนกัน ทรงเสวย ณ ที่แห่งหนึ่งแล้ว ฯ ในเวลาเสวยเสร็จ พระราชาทรงเจริญพระพุทธคุณ มีคำว่า อิติปิ โส ภควา เป็นต้น และเจริญพระกัมมัฏฐาน

มีคำว่า เกสา โลมา เป็นต้น ฯ ในกาลนั้น พระราชา ด้วยอานุภาพแห่งความอุตสาหะ ทรงยังโลกิยฌานให้เกิดขึ้นแล้ว ด้วยกำลังแห่งฌาน ทรงเหาะไปทางอากาศ บรรลุถึงสำนักพระพุทธเจ้าแล้ว ฯ พระราชาทอดพระเนตรเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงเกิดปีติ ได้วิสัญญีภาพแล้ว ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จลุกจากอาสนะ ทรงเอาน้ำประพรมพระราชาที่พระอุระ ฯ พระราชา เสด็จลุกขึ้นแล้ว ถวายบังคมด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ทรงน้อมมูลผลเข้าไปถวายพระพุทธเจ้าแล้ว ทูลขอกะพระศาสดา ว่า "ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เจริญ ขอพระองค์โปรดแสดงธรรมข้อหนึ่งแก่ข้าพระองค์เถิด" ฯ

พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงแสดงธรรม จึงตรัสว่า "ดูก่อนมหาบุรุษท่านจงพิจารณาธรรมอันเป็นทางไปสู่พระนิพพานเถิด" ฯ พระราชาทรงสดับบทธรรม บทหนึ่ง กราบทูลว่า "ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เจริญ ผู้ทรงเป็นนายกของโลก ขอพระองค์โปรดหยุดเถิด" แล้วทรงใช้พระนขเฉือนพระศอวางไว้แทบบาทมูลของพระพุทธเจ้าแล้ว ฯ ด้วยพุทธานุภาพพระราชาจึงยังไม่สิ้นพระชนม์ ฯ

พระเศียร กราบทูล พระคาถา ๆ หนึ่งว่า

"ข้าแต่พระกกุสันธพุทธเจ้า ผู้เจริญ พระองค์จักทรงเป็นพระพุทธเจ้าก่อน ด้วยการให้ศีรษะเป็นทานนี้ ข้าพระองค์ จักเป็นพระพุทธเจ้าในภายหลัง ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เจริญ ผู้ทรงเป็นที่พึ่งแห่งโลก ขอพระองค์ โปรดบรรลุพระนิพพานก่อน ด้วยการถวายศีรษะ

เป็นทานนี้ข้าพระองค์จะบรรลุพระนิพพานในภายหลัง" ฯ

ในเวลาจบคาถา ท้าวเธอ จุติแล้ว บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต ทรงเสวยทิพยสุข ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ ด้วยผลแห่งการให้ชีวิตเป็นทาน พระราชา พระองค์นั้น จักเป็นพระพุทธเจ้า ผู้มีอานุภาพยิ่งใหญ่ในอนาคต ฯ

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดี สารีบุตร ผู้เจริญ สรรพสัตว์ หากยังไม่ได้บรรลุธรรมอันเลิศ ในศาสนาของพระพุทธเจ้า เหล่านี้ คือ ของเรา ๑ ของพระอริยเมตไตรย ๑ ของพระราม ๑ ของพระธรรมราชา ๑ ของพระธรรมสามี ๑ ของพระนารท ๑ ของพระรังสีมุนี ๑ ของพระเทวเทพ ๑ ของพระนรสีห์ ๑ ของพระติสสะ ๑ ฯ ช้างปาลิเลยยโพธิสัตว์ จักเป็นพระสัมพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า สุมังคละ ในอนาคต ฯ ขอท่านทั้งหลายจงปรารถนาบรรลุธรรมอันเลิศ ในศาสนาของพระสัมพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า สุมังคละ พระองค์นั้นเถิด ฯ

อุเทศที่ ๑๐ เรื่อง ช้างปาลิเลยยสุมังคลสัมมาสัมพุทธเจ้า

จบแล้วด้วยประการฉะนี้ ฯ

คาถาลงท้าย (นิคมคาถา)
พระโพธิสัตว์ ๑๐ พระองค์

พระโพธิสัตว์ ๑๐ พระองค์ เหล่านี้ คือ พระเมตไตรย ผู้สูงสุด ๑ พระราม ๑ พระ-ปัสเสนทิโกศล ๑ พระอภิภู ๑ พระทีฆชังฆี ๑ พระโสณพราหมณ์ ๑ พระสุภพราหมณ์ ๑ พระโตเทยยพราหมณ์ ๑ ช้างนาฬาคิรี ๑ ช้างปาลิเลยยะ ๑ จักบรรลุพระสัมโพธิญาณโดยลำดับ ในอนาคต ฯ

พระเมตไตรย จักเป็นพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า **เมตไตรย ฯ**

พระราม จักเป็นพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า **รามะ ฯ**

พระเจ้าปัสเสนทิโกศล จักเป็นพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า **ธรรมราชา ฯ**

พระยามาราธิราช จักเป็นพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า **ธรรมสามี ฯ**

พระทีฆชังฆี อสุรินทราหู จักเป็นพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า **นารทะ ฯ**

โสณพราหมณ์ จักเป็นพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า **รังสีมุนี** เช่นกัน ฯ

สุภพราหมณ์ จักเป็นพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า **เทวเทพ ฯ**

โตเทยยพราหมณ์ จักเป็นพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า **นรสีห์ ฯ**

ช้างธนบาล จักเป็นพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า **ติสสะ ฯ**

ช้างปาลิเลยยะ จักเป็นพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า **สุมังคละ ฯ**

พระพุทธเจ้า จำนวน ๑๐ พระองค์ มีพระนามดังกล่าวมานี้

จักเป็นพระพุทธเจ้า ในอนาคตกาล ฯ

ไม้ตรัสรู้ ๑๐ ชนิด

พระเมตไตรยสัมพุทธเจ้า	**มีไม้กากะทิง**	เป็นไม้ตรัสรู้ ฯ
พระรามสัมพุทธเจ้า	**มีไม้จันทน์**	เป็นไม้ตรัสรู้ ฯ
พระธรรมราชาสัมพุทธเจ้า	**มีไม้กากะทิง**	เป็นไม้ตรัสรู้ ฯ
พระธรรมสามีสัมพุทธเจ้า	**มีไม้สาละ**	เป็นไม้ตรัสรู้ ฯ
พระนารทะสัมพุทธเจ้า	**มีไม้จันทน์**	เป็นไม้ตรัสรู้ ฯ
พระรังสีมุนีสัมพุทธเจ้า	**มีไม้ปิปผลิ**	เป็นไม้ตรัสรู้ ฯ
พระเทวเทพสัมพุทธเจ้า	**มีไม้จำปา**	เป็นไม้ตรัสรู้ ฯ
พระนรสีหะสัมพุทธเจ้า	**มีไม้แคฝอย**	เป็นไม้ตรัสรู้ ฯ
พระติสสะสัมพุทธเจ้า	**มีไม้นิโครธ**	เป็นไม้ตรัสรู้ ฯ
พระสุมังคละสัมพุทธเจ้า	**มีไม้กากะทิง**	เป็นไม้ตรัสรู้ ฯ

ไม้ทั้ง ๑๐ เหล่านี้ จักเป็นไม้ตรัสรู้ในอนาคตกาล ฯ ก็แล แม้คนใด จักนมัสการพระสัมพุทธเจ้า ทั้ง ๑๐ พระองค์ เหล่านี้ คนนั้น จะไม่ตกนรก ตลอดแสนกัป ฯ อุเทศ ๑๐ ประการ บารมีของพระพุทธเจ้า ๑๐ ความบริบูรณ์ อันพระศาสดา ทรงแสดงแก่พระธรรมเสนาบดีสารีบุตร พึงมีด้วยประการฉะนี้ ฯ

จบอุเทศอันแสดงประวัติของพระพุทธเจ้า ๑๐ พระองค์ ฯ

กัป ๕

กัปทั้ง ๕ เหล่านี้ **สารกัป มัณฑกัป วรกัป สารมัณฑกัป ภัทรกัป** อันพระสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงไว้ดีแล้ว ในสารกัป จะมีพระพุทธเจ้ามาตรัสรู้ ๑ พระองค์ ในมัณฑกัป มี ๒ พระองค์ ในวรกัป มี ๓ พระองค์ ในสารมัณฑกัป มี ๔ พระองค์ ในภัทรกัป พระสัมพุทธเจ้า ประกาศไว้ว่า มีพระพุทธเจ้า มาตรัสรู้ ๕ พระองค์ ฯ

จบอนาคตพุทธวงศ์ ฯ

พระโพธิสัตว์ ๓ จำพวก

พระโพธิสัตว์ **อุคฆฏิตัญญู** ได้มีนามว่า **พระปัญญาธิกะ**, พระโพธิสัตว์ **วิปจิตัญญู** ได้มีนามว่า **พระสัทธาธิกะ**, พระโพธิสัตว์ **เนยยะ** ได้นามว่า **พระวิริยาธิกะ**, พระโพธิสัตว์ มี ๓ จำพวก ดังว่ามานี้ แล ฯ

ภาคผนวก

ปทานุกรมศัพท์ยาก

ประภาส สุระเสน รวบรวม

กัป :

ในภาษาบาลี มีความหมายหลายทาง ได้แก่ กาล, เวลา, สมัย, อายุ, กำหนด, วัด, ประมาณ

ในทางพระพุทธศาสนา แบ่งกัปออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. **สุญญกัป** คือ กัปที่ว่างจากพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระเจ้าจักรพรรดิ

๒. **อสุญญกัป** คือ กัปที่ไม่ว่างจากผู้มีบุญโดยเฉพาะพระพุทธเจ้า มี ๕ กัป คือ

๑. **สารกัป** คือ กัปที่เป็นแก่นสาร มีพระพุทธเจ้ามาตรัสรู้ ๑ พระองค์

๒. **มัณฑกัป** คือ กัปที่ผ่องใส มีพระพุทธเจ้ามาตรัสรู้ ๒ พระองค์

๓. **วรกัป** คือ กัปที่ประเสริฐ มีพระพุทธเจ้ามาตรัสรู้ ๓ พระองค์

๔. **สารมัณฑกัป** คือ กัปที่เป็นแก่นสารและผ่องใส มีพระพุทธเจ้ามาตรัสรู้ ๔ พระองค์

๕. **ภัททกัป** คือ กัปที่เจริญ มีพระพุทธเจ้ามาตรัสรู้ ๕ พระองค์ คือ พระกกุสันธะ พระโกนาคมนะ พระกัสสปะ พระโคตมะ พระศรีอริยเมตไตรย

อนึ่ง ในฎีกามาเลยยสูตร แบ่งกัปไว้ ๔ คือ

๑. **อายุกัป** คือ กำหนดอายุสัตว์ สัตว์เกิดมามีอายุเท่าไร เมื่อสิ้นอายุลง เรียกกัปหนึ่ง

๒. **อันตรกัป** คือ กำหนดอายุสัตว์ ในระหว่างขึ้นลง คือ อายุทวีขึ้นและถอยลงจนถึง ๑๐ ปี ตายแล้วเกิดธรรมสังเวช อายุเจริญขึ้นถึงอสงไขยแล้วเกิดประมาท อายุน้อยลงถึง ๑๐ ปีอีก

๓. **อสงไขยกัป** คือ อันตรกัปนั้น นับได้ ๗๔ ครั้ง

๔. **มหากัป** คือ อสงไขยกัป ๔ ครั้ง

วิธีนับกัปและอสงไขย :

วิธีนับกัป กำหนดกาลว่านานกัปหนึ่งนั้น พึงรู้ด้วยอุปมาประมาณว่า มีขุนเขากว้างใหญ่สูงโยชน์หนึ่ง ถึงร้อยปีมีเทพยดาเอาผ้าทิพย์เนื้อละเอียดลงมาเช็ดถูบนยอดขุนเขานั้นหนหนึ่งแล้วก็ไป ถึงร้อยปีจึงเอาผ้าลงมาเช็ดถูอีก นิยมอย่างนี้นานมาจนตราบเท่าขุนเขานั้นสึกเกรียนเหี้ยนลงมาราบเสมอพื้นพสุธาแล้วเมื่อใด กำหนดว่ากัป กัปหนึ่ง เมื่อนั้น

อีกอย่างหนึ่ง กำหนดด้วยประมาณว่า มีกำแพงเป็นสี่เหลี่ยมจตุรัสโดยกว้างลึกกำหนดโยชน์หนึ่ง ถึงร้อยปีมีเทพยดานำเอาเมล็ดผักกาดมาใส่เมล็ดหนึ่ง โดยนิยมนี้ตราบเท่าจนเมล็ดผักกาดเต็มเสมอปากกำแพงนั้นนานเท่าใด จึงกำหนดว่ากัป กัปหนึ่ง

วิธีนับอสงไขย การนับอสงไขย ให้เทียบเอาดังนี้

สิบ สิบหน	เป็น	หนึ่งร้อย
สิบร้อย	เป็น	หนึ่งพัน
สิบพัน	เป็น	หนึ่งหมื่น
สิบหมื่น	เป็น	หนึ่งแสน
ร้อยแสน	เป็น	หนึ่งโกฏิ
ร้อยแสนโกฏิ	เป็น	หนึ่งปโกฏิ
ร้อยแสนปโกฏิ	เป็น	หนึ่งโกฏิปโกฏิ
ร้อยแสนโกฏิปโกฏิ	เป็น	หนึ่งนหุต

ร้อยแสนนหุต	เป็น	หนึ่งนินนหุต
ร้อยแสนนินนหุต	เป็น	หนึ่งอักโขภิณี
ร้อยแสนอักโขภิณี	เป็น	หนึ่งพินทุ
ร้อยแสนพินทุหนึ่ง	เป็น	หนึ่งอัพพุทะ
ร้อยแสนอัพพุทะ	เป็น	หนึ่งนิรพุทะ
ร้อยแสนนิรพุทะ	เป็น	หนึ่งอหหะ
ร้อยแสนอหหะ	เป็น	หนึ่งอพพะ
ร้อยแสนอพพะ	เป็น	หนึ่งอฏฏะ
ร้อยแสนอฏฏะ	เป็น	หนึ่งโสคันธิกะ
ร้อยแสนโสคันธิกะ	เป็น	หนึ่งอุปละ
ร้อยแสนอุปละ	เป็น	หนึ่งกมุทะ
ร้อยแสนกมุทะ	เป็น	หนึ่งปทุมะ
ร้อยแสนปทุมะ	เป็น	หนึ่งปุณฑริกะ
ร้อยแสนปุณฑริกะ	เป็น	หนึ่งอกถาน
ร้อยแสนอกถาน	เป็น	หนึ่งมหากถาน
ร้อยแสนมหากถาน	เป็น	หนึ่งอสงไขย

อสงไขย มี ๗ อสงไขย คือ

๑. นันทอสงไขย

๒. สุนันทอสงไขย

๓. ปฐวีอสงไขย

๔. มัณฑอสงไขย

๕. ธรณีอสงไขย

๖. สาครอสงไขย

๗. บุณฑริกอสงไขย

กามภพ ๖ คือ ภพที่ยังเกี่ยวข้องกับกาม หมายถึงสวรรค์ ๖ ชั้น ได้แก่

๑. จาตุมมหาราชิกา คือ ภพที่มีเทวดาผู้รักษาโลกใน ๔ ทิศ เป็นสวรรค์ชั้นที่ ๑ ได้แก่

ก.	ท้าวธตรฐ จอมคนธรรพ์	อยู่ทิศตะวันออก
ข.	ท้าววิรุฬหก จอมกุมภัณฑ์	อยู่ทิศใต้
ค.	ท้าววิรูปักษ์ จอมนาค	อยู่ทิศตะวันตก
ง.	ท้าวกุเวรหรือท้าวเวสสวัณ จอมยักษ์	อยู่ทิศเหนือ

๒. ดาวดึงส์ เป็นสวรรค์ชั้นที่ ๒ และเป็นที่อยู่ของเทวดาชั้นผู้ใหญ่ ๓๓ องค์ สวรรค์ชั้นนี้ปกครองโดยท้าวสักกะหรือพระอินทร์

๓. ยามะ เป็นสวรรค์ชั้นที่ ๓ มีท้าวสุยามเป็นจอมเทวดาในชั้นนี้

๔. ดุสิต เป็นสวรรค์ชั้นที่ ๔ มีท้าวสันดุสิตเป็นจอมเทวดา เป็นภูมิที่ประเสริฐกว่าเทวดาชั้นอื่น ๆ เพราะพระโพธิสัตว์ทุก ๆ พระองค์ก่อนจะมาบังเกิดในมนุษยโลก และได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ย่อมบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิตนี้ก่อนทั้งสิ้น

๕. นิมมานรดี มีท้าวนิมมานรดี เป็นจอมเทวดาในชั้นนี้

๖. ปรนิมมิตวสวัตตี มีท้าวปรนิมมิตวสวัตดี เป็นจอมเทวดา

---

๑. แปลก สนธิรักษ์ และสวัสดิ์ พินิจจันทร์, ศัพท์ศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๑. พระนคร, ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๐๓, หน้า ๔๗.

โกลาหล ๓ :

๑. กัปปโกลาหล ได้แก่ ความโกลาหลแห่งกัป คือ เหล่าเทพชั้นกามาวจรชื่อ โลกพยูหะ พากันคิดว่า เมื่อ ๑๐๐๐๐๐ ปีล่วงไปแล้ว จักมีความผันผวนแห่งกัป จึงพากันสยายผม ร้องไห้ น้ำตานองหน้า เอามือเช็ดน้ำตา นุ่งผ้าแดง ถือเพศแปลกประหลาด เที่ยวโพนทนาในถิ่นมนุษย์ว่า "ชาวเราทั้งหลายเอ๋ย ต่อแต่นี้ไปเมื่อ ๑๐๐๐๐๐ ปีล่วงแล้ว กัปจักผันผวน โลกจักพินาศ ทะเลหลวงจักเหือดแห้ง มหาปฐพีและขุนเขาสิเนรุ จักถูกไฟไหม้ จักพินาศ จนถึงพรหมโลก ขอท่านทั้งหลายจงพากันเจริญเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา จงบำรุงบิดามารดาอ่อนน้อมต่อผู้เป็นใหญ่ในตระกูล" ความโกลาหลดังว่ามานี้ ชื่อว่า กัปป-โกลาหล

๒. พุทธโกลาหล ได้แก่ ความโกลาหลแห่งพระพุทธเจ้า คือ เหล่าเทพที่คุ้มครองโลก คิดว่า "เมื่อ ๑๐๐๐๐๐ ปีล่วงไป พระพุทธเจ้าจักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก" จึงพากันเที่ยวป่าวร้อง นี้ชื่อว่า พุทธโกลาหล

๓. จักกวัตติโกลาหล ได้แก่ ความโกลาหลแห่งพระเจ้าจักรพรรดิ เหล่าเทพทั้งหลายนั้นแล คิดว่า "เมื่อ ๑๐๐๐๐๐ ปีล่วงแล้ว พระเจ้าจักรพรรดิจักเสด็จอุบัติขึ้น" จึงเที่ยวโพนทนาดังที่ว่ามานี้ นี้ชื่อว่า จักก-วัตติโกลาหล

จตุทีปรุกฺขา : ต้นไม้ประจำทวีปทั้ง ๔ คือ

๑. **ชมพูทวีป** มีไม้หว้า เป็นไม้ประจำทวีป เรียกว่า ชมฺพุรุกฺโข

๒. **อมรโคยานทวีป** มีไม้กระทุ่มเป็นไมประจำทวีป เรียกว่า

กทมฺพรุกฺโข

๓. **อุตตรกุรุทวีป** มีไม้กัลปพฤกษ์เป็นไม้ประจำทวีป เรียกว่า กปฺปรุกฺโข

๔. **ปุพพวิเทหทวีป** มีไม้ซึกเป็นไม้ประจำทวีป เรียกว่า เสรีสกรุกฺโข

สัณฐานและความกว้างใหญ่ของทวีปทั้ง ๔ :

๑. **ชมพูทวีป** มีสัณฐานดังแอกเกวียน กว้างประมาณ ๗๐๐๐ โยชน์

๒. **อมรโคยานทวีป** มีสัณฐานดังพระจันทร์ครึ่งเสี้ยว กว้างประมาณ ๘๐๐๐ โยชน์

๓. **อุตตรกุรุทวีป** มีสัณฐานเป็น ๔ เหลี่ยม กว้างประมาณ ๙๐๐๐ โยชน์

๔. **ปุพพวิเทหทวีป** มีสัณฐานกลม กว้างประมาณ ๑๐๐๐๐ โยชน์

ฉพฺพณฺณรํสิโย : พระฉัพพัณณรังสี คือ รัศมีมีพรรณะ ๖ คือ

๑. **สีเขียว**	เหมือนดอกอัญชัน	เรียกว่า	**นีละ**
๒. **สีเหลือง**	เหมือนหรดาล	เรียกว่า	**ปีตะ**
๓. **สีแดง**	เหมือนแสงตะวัน	เรียกว่า	**โลหิตะ**
๔. **สีขาว**	เหมือนแผ่นเงิน	เรียกว่า	**โอทาตะ**
๔. **สีหงสบาท**	เหมือนดอกหงอนไก่	เรียกว่า	**มัญเชฏฐะ**
๖. **สีเลื่อมพราย**	เหมือนแก้วผลึก	เรียกว่า	**ปภัสสระ**

ชังฆีพราหมณ์ หรือ โสณพราหมณ์

พราหมณ์ นี้ เป็นพราหมณ์มหาศาลผู้หนึ่ง มีชีวิตอยู่ในสมัยพระพุทธเจ้า ได้รับยกย่องว่า เป็นผู้แตกฉานในไตรเพท มีชื่อเสียงในด้านความร่ำรวยเท่ากับตารุกขพราหมณ์ โปกขรสาติพราหมณ์ ชานุโสณิพราหมณ์ และโตเทยยพราหมณ์

ชังฆีพราหมณ์ อาศัยอยู่ในหมู่บ้านโอปาสาทะ ซึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศลพระราชทานให้ เมื่อพระพุทธองค์เสด็จมาถึง ชังฆีพราหมณ์ได้ไปเฝ้าพระพุทธองค์ ที่ราวป่าอิจฉานังคละ ทั้ง ๆ ที่ถูกคัดค้านจากพวกพราหมณ์เพื่อน ๆ ทั้งหลาย

คัมภีร์อนาคตวงศ์ กล่าวถึงว่า **ชังฆีพราหมณ์** ได้รับพุทธพยากรณ์ว่า จะได้เป็นพระพุทธเจ้าพระองค์ ๑ ในอนาคต[๑]

ดนตรีมีองค์ ๕ คือ

๑. อาตตะ	กลองยาวหน้าเดียว
๒. วิตตะ	ตะโพน
๓. อาตตะวิตตะ	บัณเฑาะว์, รัมมนา
๔. ฆนะ	ฉาบ ฉิ่ง หรือ ฆ้อง
๕. สุสิมะ	ปี่ แตร หรือ ขลุ่ย

---

๑. *G.P. Malalasekera, Dictionary of Pali Proper names, VOL, 1 (London : Luzac & company, 1960), P. 836*

เดือนไทยใน ๑ ปี เทียบภาษาบาลี

๑. เดือนอ้าย ปัจจุบันตรงกับเดือน ธันวาคม ภาษาบาลีว่า มิคสิรมาส
หรือ มาคสิรมาส

๒.	เดือนยี่	”	มกราคม	”	ปุสฺสมาส
๓.	เดือนสาม	”	กุมภาพันธ์	”	มาฆมาส
๔.	เดือนสี่	”	มีนาคม	”	ผคฺคุณมาส
๕.	เดือนห้า	”	เมษายน	”	จิตฺตมาส
๖.	เดือนหก	”	พฤษภาคม	”	วิสาขมาส
๗.	เดือนเจ็ด	”	มิถุนายน	”	เชฏฺฐมาส
๘.	เดือนแปด	”	กรกฎาคม	”	อาสาฬฺหมาส
๙.	เดือนเก้า	”	สิงหาคม	”	สาวนมาส
๑๐.	เดือนสิบ	”	กันยายน	”	ภทฺทปทมาส
				หรือ	โปฏฺฐปทมาส
๑๑.	เดือนสิบเอ็ด	”	ตุลาคม	”	อสฺสยุชมาส
๑๒.	เดือนสิบสอง	”	พฤศจิกายน	”	กตฺติกมาส

โตเทยยพราหมณ์

โตเทยยพราหมณ์ เป็นพราหมณ์มหาศาล จัดอยู่ในพวกพราหมณ์ที่มีชื่อเสียงเด่น พระพุทธโฆษาจารย์ กล่าวว่า เขาอาศัยอยู่ที่ตุทิคาม เป็นบิดาของสุภพราหมณ์และเป็นที่ปรึกษาของพระเจ้าปัสเสนทิโกศล แม้เขาจะร่ำรวยมาก แต่เขาก็เป็นคนตระหนี่ถี่เหนียวมาก เมื่อเขาตายแล้ว เขาได้เกิดเป็นสุนัขในบ้านเขาเอง สุภพราหมณ์ผู้เป็นบุตร โปรดสุนัขตัวนี้

มาก เมื่อพระพุทธองค์เสด็จมาเยี่ยมสุภพราหมณ์ สุนัขตัวนั้นเห่า พระ-พุทธองค์ ทรงเรียกชื่อสุนัขตัวนั้นว่า โตเทยยะ สุภพราหมณ์ไม่ทราบว่าสุนัขตัวนั้น เคยเป็นบิดาของตน จึงปฏิบัติกับสุนัขตัวนั้นเหมือนสุนัขทั่วไป ส่วนพระพุทธเจ้าทรงพิสูจน์ให้สุภพราหมณ์เห็นว่า สุนัขตัวนั้น คือโตเทยยพราหมณ์บิดาของเขา โดยให้สุนัขไปชี้บอกที่ฝังทรัพย์สมบัติไว้ให้สุภพราหมณ์ทราบ ต่อมาสุนัขตัวนั้นตายแล้ว ไปเกิดในนรก[๑]

ทฺวตฺตึสปุพฺพนิมิตฺตานิ : บุพพนิมิต ๓๒ ประการ[๒]

๑. ทสสหสฺสีโลกธาตูสุ อปฺปมาโณ โอภาโส ผริ
: มีแสงสว่างหาประมาณมิได้แผ่ไปในหมื่นโลกธาตุ

๒. อนฺธา จกฺขูนิ ปฏิลภึสุ : คนตาบอด กลับมีตาดี

๓. พธิรา สทฺทํ สุณึสุ : คนหูหนวกได้ยินเสียง

๔. มูคา สมฺมา ลปึสุ : คนใบ้พูดได้

๕. ขุชฺชา อุชุคตฺตา อเหสุ : คนหลังคดค่อม มีตัวตรง

๖. ปงฺคุลา ปทสา คมนํ ปฏิลภึสุ : คนเปลี้ยเดินได้

๗. พนฺธนคตา สพฺพสตฺตา อนฺทุพนฺธนาทีหิ มุจฺจึสุ
: สัตว์ถูกพันธนาการหลุดออกสิ้น

๘. สพฺพนิรเยสุ อคฺคิ นิพฺพายิ : ไฟนรกทั้งปวงดับ

๙. ปิตฺติวิสเย ขุปฺปิปาสา วูปสมึสุ

---

๑. *Ibid, PP. 1038-1039*

๒. *ปุ้ย แสงฉาย, **หลักพระปฐมสมโพธิ** (พระนคร : โรงพิมพ์ ส.ธรรมภักดี, ๒๕๑๐), หน้า ๕๒-๕๔.*

: ความหิวกระหายในเปรตวิสัยสงบ ระงับไป

๑๐. ติรจฺฉานคตานำ ภยำ นาโหสิ

: ภัยไม่มีแก่สัตว์เดียรัจฉานทั้งหลาย

๑๑. สพฺพสตฺตานำ โรโค เจว ราคาทิกิเลสคฺคิ จ วูปสมึสุ

: โรคและไฟคือกิเลส มีราคะเป็นต้น สงบระงับไป

๑๒. สพฺพสตฺตา ปิยวาจา อเหสุำ

: คนทั้งหลายพูดจากันด้วยวาจาอ่อนหวาน

๑๓. มธุราการเน อสฺสา หสึสุ วารณา คชฺชึสุ

: ม้าและช้างส่งเสียงร้องก้อง

๑๔. สพฺพตุริยานิ สกสกนินฺนาทำ มุญฺจึสุ อฆฏิตานิเยว

: ดนตรีทั้งปวงดังขึ้นเอง

๑๕. มนุสฺสานำ หตฺถูปคานิ อาภรณานิ วิรวึสุ

: เครื่องประดับของมนุษย์กระทบกัน มีเสียงดังกังวาน

๑๖. สพฺพทิสา วิปฺปสนฺนา อเหสุำ : ทั่วทุกทิศแจ่มใส

๑๗. สตฺตานำ สุขำ อุปฺปาทยมาโน มุทุสีตโล วาโย ปวายิ

: ลมอ่อน ๆ เย็นพัดมาทำให้เกิดความสุขแก่สัตว์ทั้งหลาย

๑๘. อกาลเมโฆ ปวสฺสิ : ฝนนอกฤดูกาลตกลงมา

๑๙. ปฐวิโตปิ อุทกำ อุพฺภิชฺชิตฺวา สนฺทติ

: น้ำพุ่งออกจากพื้นดินไหลไป

๒๐. ปกฺขิโน อากาสคมนมฺปิ วิชหึสุ : ฝูงนกหยุดบิน

๒๑. นทิโย อสนฺทมานา อฏฺฐำสุ : แม่น้ำทั้งหลายหยุดไหล

๒๒. มหาสมุทฺเท มธุโรทกำ อโหสิ : น้ำในมหาสมุทรมีรสหวาน

๒๓. สพฺพตฺถกเมว ปญฺจวณฺเณหิ ปทุเมหิ สญฺฉนฺนํ ตลํ อโหสิ
: พื้นที่ทั้งปวงดาดาษไปด้วยดอกปทุม ๕ อย่าง

๒๔. ถลชลชาทีนิ สพฺพปุปฺผานิ ปุปฺผึสุ
: ดอกไม้ทั้งบนบกและในน้ำบานสะพรั่ง

๒๕. รุกฺขานิ ขนฺเธสุ ขนฺธปทุมานิ สาขาสุ สาขาปทุมานิ ลตาสุ ลตาปทุมานิ ปุปฺผึสุ
: ต้นไม้ กิ่งไม้ เครือไม้ทั้งหลาย มีดอกปทุมบานสะพรั่ง

๒๖. ถเล สิลาตลานิ ภินฺทิตฺวา อุปรูปริ สตฺต สตฺต หุตฺวา ทณฺฑปทุมานิ นาม นิกฺขมึสุ
: ดอกปทุมพร้อมก้านผุดขึ้นมาจากแผ่นศิลาแห่งละ ๗ ศอก

๒๗. อากาเส โอลมฺพิตปทุมานิ นิพฺพตฺตึสุ
: ดอกปทุมห้อยย้อยในอากาศ

๒๘. สมนฺตโต ปุปฺผวสฺสํ วสฺสิ : รอบ ๆ มีฝนดอกไม้ตกลงมา

๒๙. ปุพฺพณฺณาปรณฺณานิ สุปุปฺผิตานิ ผลิตานิ อเหสุ
: มีปุพพัณณชาติและอปรัณณชาติออกดอก เผล็ดผล บานสะพรั่ง

๒๙. อากาเส ทิพฺพตุริยานิ วชฺชึสุ
: มีทิพพดนตรีบันลือเสียงในอากาศ

๓๐. ทสสหสฺสีโลกธาตูสุ วาลวีชนี ปุปฺผธูปคนฺธปริวาสิตา อโหสิ
: มีพัดวาลวีชนี อบร่ำด้วยกลิ่นดอกไม้กลิ่นธูป ในหมื่นโลกธาตุ

๓๑. โลกนฺตนิรเย โอภาโส ผริ : โลกันตนรกมีแสงสว่าง

๓๒. วาตปานทฺวารานิ วิวรึสุ : ประตูหน้าต่างเปิดออกเอง

(ในหนังสือพระปฐมสมโพธิกถาของ ***สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมา-นุชิตชิโนรส*** *ทรงไว้ว่า : แลบุพนิมิต ๓๒ ประการนั้น คือบังเกิดกัมปนาทหวาดไหว แลรัสมีสว่างไปทั่วหมื่นโลกธาตุ ๑ ในโลกันตมหานรกที่มืดอยู่เป็นนิจนั้นก็บันดาลเป็นแสงสว่าง ๑ ชนที่จักษุอันธการก็แลเห็นรูปวัตถุต่าง ๆ ชนที่โสตหนวกก็ได้ยินศัพท์สำเนียง ชนที่เป็นใบ้ก็เจรจาออกได้ ชนที่หลังคดค้อมก็เหยียดตรงขึ้นได้ ชนที่เป็นเปลี้ยก็เดินได้ ๑ สัตว์ทั้งหลายที่ต้องพันธนาการก็หลุดออกจากพันธนา ๑ เพลิงในนรกทั้งหลายมีอเวจีเป็นต้นก็ดับ ๑ ความอยากข้าวแลน้ำในเปรติวิสัยก็รำงับ ๑ บานประตูแลหน้าต่างซึ่งปิดไว้ก็เปิดออกเอง ๑ สำเภาแลนาวาทั้งหลายอันแล่นไปในทิศต่าง ๆ ก็ไปถึงเท่าที่ปรารถนาจะไปนั้น ๑ ภัยแห่งสัตว์เดียรัจฉานทั้งหลายก็มิได้มีในขณะนั้น ๑ เกลศัคคีแลโรคแห่งสัตว์ทั้งหลายก็รำงับ ๑ สัตว์ซึ่งเป็นเวรแก่กันก็มีเมตตาจิตต่อกัน ๑ สัตว์ทั้งหลายต่างกล่าววาจาเป็นที่รักแก่กัน ๑ หมู่ม้าทั้งหลายก็เปล่งเสียงหฤหรรษ์แก่กัน ๑ ฝูงหัตถีชาติก็บันลือเสียงกึกก้อง ๑ สรรพดุริยางค์ก็เปล่งศัพท์สำเนียงขึ้นเอง ๑ อาภรณ์แห่งมนุษย์ทั้งหลายก็เปล่งแสงโอภาสแลกระทบซึ่งกันบันลือเสียงปรากฏ ๑ ทิศทั้งหลายก็โอภาสสว่าง ๑ มหาวาตพายุใหญ่ก็มิได้พานพัด ๑ มันทวาตะลมพัดอ่อน ๆ พอเย็นเป็นสุขแก่สัตว์ทั้งหลายก็บังเกิดมี ๑ อกาลเมฆบันดาลให้วัสโสทกตกลง ๑ ท่อธารทำลายพื้นปฐพีพุพลุ่งขึ้นมา แล้วไหลหลั่งไปในที่ทั้งปวง ๑ ฝูงปักษีชาติทั้งหลายละเสียซึ่งอาการอันบินในอากาศลงมาท่องเที่ยวอยู่ในภูมิภาค ๑ กระแสน้ำในนทีมิได้หลั่งไหลหยุดอยู่ดุจในสระ ๑ โลโณทกวารีในมหาสมุทรแปรเป็นมธุรส ๑ สรรพปทุมชาติมีพรรณ ๕ ก็บังเกิดปรากฏเดียรดาษไปในสาครนทีแลปฐพีดล ๑ สรรพบุปผชาติทั้งหลายบรรดาเกิดในน้ำในบก ก็มีกลีบอันเบิกบานทั้งสิ้น ๑ สรรพพฤกษลดาชาติทั้งหลายก็บังเกิดดอกปทุมชาติออกตามลำต้นแลกิ่งแลเคลือ ๑ ทัณฑปทุมชาติทั้งหลายล้วนมีก้านทำลายพื้นแผ่นศิลาผุดขึ้นมาแห่งละ ๗ ดอก ๆ ในที่ศิลาทั้งปวง ๑ โอลัมพกปทุมชาติทั้งหลายก็บังเกิดปรากฏห้อยย้อยบนอากาศ ๑ บรรดารุกขชาติทั้งหลายที่เป็นไม้ดอกไม้ผล ก็เผล็ดดอกผลในขณะนั้นทั้งสิ้น ๑ ห่าฝนดอกไม้ทิพย์มีมณฑาบุปผชาติเป็นต้น ก็ตกลงในที่ทั้งปวงโดยรอบ ๑ ทิพยดุริยางค์ก็บันลือศัพท์สำเนียงเองในอากาศ ๑ แลระเบียบถ่องแถวทิพยธวัชก็ปรากฏเต็มไปเป็นอันหนึ่งอันเดียวทั่วทั้งหมื่นโลกธาตุ มีพรรณโอภาสยิ่งนักเป็นมหัศจรรย์ ๑ สิริถ้วนบุพนิมิต ๓๒ ประการ)*

ทฺวตฺตึส มหาปุริสลกฺขณานิ : ลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการ

๑. สุปติฏฺฐิตปาโท : มีพื้นพระบาททั้ง ๒ เต็มเสมอดี

๒. เหฏฺฐาปาทตเลสุ จกฺกานิ ชาตานิ
: มีลายกงจักรอยู่ที่พื้นพระบาททั้ง ๒

๓. อายตปณฺหิ : มีซ่นพระบาทยาว

๔. ทีฆงฺคุลิ : มีนิ้วพระบาทและนิ้วพระหัตถ์ยาวเรียว

๕. มุทุตลุนหตฺถปาโท : มีพื้นฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทอ่อนนุ่ม

๖. ชาลหตฺถปาโท : มีลายตาข่ายที่ฝ่าพระหัตถ์

๗. อุสฺสงฺขปาโท : มีอัฐิข้อพระบาทตั้งลอยอยู่หลังพระบาท กลับกลอกได้คล่องเมื่อทรงดำเนินผิดกับสามัญชน

๘. เอณิชงฺโฆ : มีพระชงฆ์เรียวมีสัณฐานดุจแข้งเนื้อทราย

๙. อุโภหิ ปาณิตเลหิ ชนุนฺกานิ จิตโก ว อโนนมนฺโต ปรามสติ
: เมื่อประทับยืนตรง พระหัตถ์ทั้ง ๒ ข้างห้อยลงถึงชาณุ

๑๐. โกโสหิตวตฺถคุยฺโห : มีพระคุยหะซ่อนลับอยู่ในฝักดุจคุยหะแห่งโคและช้าง

๑๑. สุวณฺณวณฺโณ กาญฺจนสนฺนิภตโจ
: มีพระฉวีวรรณเหลืองงามดั่งสีทอง

๑๒. สุขุมจฺฉวี : มีพระฉวีวรรณละเอียดมิได้มีละอองธุลีติดต้องพระวรกาย

๑๓. เอเกกโลโม : มีพระโลมาขุมละ ๑ เส้น

๑๔. อุทฺธคฺคโลโม : มีพระโลมาดำสนิท เวียนขวา ปลายงอน

ขึ้นข้างบน

๑๕. พฺรหฺมุชุคตฺโต : มีพระวรกายตั้งตรงดุจท้าวมหาพรหม

๑๖. สตฺตุสฺสโท : มีพระมังสะหนาในที่ ๗ แห่ง คือ หลังพระหัตถ์ทั้ง ๒ หลังพระบาททั้ง ๒ พระอังสะทั้ง ๒ ข้าง และลำพระศอ

๑๗. สีหปุพฺพทฺธกาโย : มีพระสกลกายบริบูรณ์ดุจกึ่งท่อนหน้าของพญาราชสีห์

๑๘. ปีตนฺตรโส : มีพื้นพระปฤษฎางค์ราบเหมือนแผ่นกระดานทอง

๑๙. นิโคฺรธปริมณฺฑโล : มีส่วนพระวรกายเท่ากันดุจปริมณฑลแห่งต้นไทร

๒๐. สมวฏฺฏกฺขนฺโธ : มีลำพระศอกลมงามเสมอกับเขาโค

๒๑. รสคฺคสคฺคี : มีเส้นประสาทสำหรับรับรสอาหารประมาณ ๗๐๐๐ เส้น

๒๒. สีหหนุ : มีพระหนุดุจคางพญาราชสีห์

๒๓. จตฺตาฬีสทนฺโต : มีพระทนต์ครบถ้วน ๔๐ ซี่ ข้างละ ๒๐ ซี่

๒๔. สมทนฺโต : มีพระทนต์เรียบเสมอกัน

๒๕. อวิวรทนฺโต : มีพระทนต์เรียบสนิทมิได้ห่าง

๒๖. สุสุกฺกทาโฐ : เขี้ยวพระทนต์ทั้ง ๔ ขาวบริสุทธิ์

๒๗. ปหูตชิวฺโห : มีพระชิวหาอ่อนและยาว

๒๘. พฺรหฺมสฺสโร กรวิกภาณี : มีพระสุรเสียงดุจเสียงท้าวมหาพรหม

๒๙. โคปขุโม : มีดวงพระเนตรทั้ง ๒ ข้าง ผ่องใสงาม ดุจตาลูกโคพึ่งคลอด

๓๐. อภินีลเนตฺโต : มีพระเนตรเป็นสีนิลดำสนิท

๓๑. อุณฺณาโลมา ภมุกนฺตเร ชาตา
: มีพระอุณณาโลมขึ้นที่ระหว่างพระโขนงเวียนขวา

๓๒. อุณฺหิสสีโส : มีพระอุณหิสและพระเศียรเป็นขอบเสมอกัน

อสีตฺยานุพฺยญฺชนานิ : อนุพยัญชนะ ๘๐

๑. ปีตงฺคุลิ : นิ้วพระหัตถ์และพระบาทเหลืองงาม

๒. อนุปุพฺพงฺคุลิตา : นิ้วพระหัตถ์และพระบาทเรียวงาม

๓. วฏฺฏงฺคุลิตา : นิ้วพระหัตถ์และพระบาทกลมเหมือนกลึง

๔. ตมฺพนขตา : พระนขาทั้ง ๒๐ มีสีแดงงาม

๕. อุตฺตุงฺคนขตา : พระนขาทั้ง ๒๐ มีปลายงอนขึ้นเบื้องบน

๖. สินิทฺธนขตา : พระนขาเกลี้ยงกลมไม่เป็นรอยเป็นริ้ว

๗. นิคฺูหโคปฺผกตา : ข้อพระหัตถ์ ข้อพระบาท จมอยู่ในพระมังสะ

๘. สมปาทตา : พระบาททั้ง ๒ เท่ากัน

๙. คชสมานกฺกมนตา : มีพระดำเนินงามเหมือนพญาช้าง

๑๐. สีหสมานกฺกมนตา : พระดำเนินองอาจเหมือนราชสีห์

๑๑. หํสสมานกฺกมนตา : พระดำเนินงามเหมือนหงส์เดิน

---

๑. จากต้นฉบับคัมภีร์ใบลาน ฝ่ายบริการหนังสือตัวเขียนและจารึก กองหอสมุดแห่งชาติ

๑๒. อุสภสมานกฺกมนตา
: พระดำเนินงามเหมือนโคอุสภราชเดิน

๑๓. ทกฺขิณาวฏฺฏคติตา
: เวลาจะดำเนินยกพระบาทข้างขวาขึ้นก่อน

๑๔. สมนฺตโต จารุชาณุมณฺฑลตา
: พระชาณุคือหัวเข่าเกลี้ยงกลมไม่ปรากฏลูกสะบ้า

๑๕. ปริปุณฺณปุริสพฺยญฺชนตา : มีกิริยาบุรุษบริบูรณ์

๑๖. อจฺฉินฺนนาภิตา : มีพระนาภีไม่บกพร่อง

๑๗. คมฺภีรนาภิตา : มีสัณฐานพระอุทรลึก

๑๘. ทกฺขิณาวฏฺฏนาภิตา : ภายในพระอุทรมีรอยเวียนขวา

๑๙. สุวณฺณกทฺทลูรุตา : มีพระเพลากลมเหมือนต้นกล้วย

๒๐. เอราวณกรสทิสกุชตา : พระกรทั้ง ๒ เหมือนงวงช้างเอราวัณ

๒๑. สุวิภตฺตคตฺตตา : พระอวัยวะน้อยใหญ่ทั้งปวงงามพร้อม

๒๒. อุสฺสนฺนานุสฺสนฺนสพฺพคตฺตตา
: พระมังสะหนา บาง ในที่ควรหนาควรบาง

๒๓. อลีนคตฺตตา : พระมังสะไม่หดหู่

๒๔. ติลกาทิรหิตคตฺตตา : พระวรกายไม่มีต่อมและไฝ

๒๕. อนุปุพฺพรุจิรคตฺตตา : พระวรกายบริสุทธิ์ทั้งเบื้องบน และเบื้องล่าง

๒๖. วิสุทฺธคตฺตตา : พระวรกายปราศจากมลทินทั้งปวง

๒๗. โกฏิสหสฺสหตฺถีพลธารณตา : กำลังพระวรกายเท่ากับช้างพันโกฏิ และบุรุษแสนโกฏิ

๒๘. อุตุงฺคนาสิกตา : พระนาสิกโด่ง

๒๙. สุสณฺฐานนาสิกตา : สัณฐานพระนาสิกงามแฉล้ม

๓๐. รตฺตทฺวิชมฺหโอฏฺฐตา : ริมพระโอษฐ์เบื้องบนเบื้องล่างเสมอกัน มีสีแดงดี

๓๑. สุทฺธทนฺตตา : พระทนต์บริสุทธิ์ไม่มีอะไรติด

๓๒. สุสุกฺกทนฺตตา : พระทนต์ขาวเหมือนสังข์ที่ขัด

๓๓. สินิทฺธทนฺตตา : พระทนต์เกลี้ยงไม่เป็นริ้วเป็นรอย

๓๔. วิสุทฺธินฺทฺริยตา : พระอินทรีย์ทั้ง ๕ งามบริสุทธิ์

๓๕. วฏฺฏทาฒตา : พระเขี้ยวแก้วทั้ง ๔ กลมบริบูรณ์

๓๖. อายตวทนตา : พระพักตร์ยาวสวย

๓๗. สมคณฺหตา : พระปรางค์งามเปล่งปลั่ง

๓๘. คมฺภีรปาณิเลกฺขตา : ลายพระหัตถ์มีรอยลึก

๓๙. อายตเลกฺขตา : ลายพระหัตถ์มีรอยยาว

๔๐. อุชุเลกฺขตา : ลายพระหัตถ์มีรอยตรง

๔๑. สุรุจิรสณฺฐานเลกฺขตา : ลายพระหัตถ์มีรอยแดง

๔๒. ปริมณฺฑลกายปฺปภาวนฺตตา : มีพระรัศมีรอบพระวรกายข้างละ ๑ วา

๔๓. ปริปุณฺณกโปลตา : กะพุ้งพระปรางค์ทั้ง ๒ เต่งตั่ง

๔๔. อายตวิสาลเนตฺตตา : กะบอกพระเนตรกว้างยาวพอสมกัน

๔๕. ปญฺจปสาทวนฺตเนตฺตตา : ดวงพระเนตรมีประสาททั้ง ๕ บริสุทธิ์ดี

๔๖. อกุญฺจิตคฺคปขุมตา : ปลายเส้นพระโลมาไม่คดไม่งอ

๔๗. สุสณฺฐานชิวฺหตา : พระชิวหามีสัณฐานงาม

๔๘. มุทุตนุกรตฺตชิวฺหตา : พระชิวหาอ่อนและแดงเข้ม
๔๙. อายตรุจิรกณฺณตา : พระกรรณทั้ง ๒ ยาวเหมือนกลีบปทุม
๕๐. สุรุจิรสณฺฐานกณฺณติลตา : ช่องพระกรรณมีสัณฐานกลมงาม
๕๑. นิคฺคณฺจิตสรตา : พระเส้นไม่หดหู่ในที่ใด ๆ
๕๒. นิคุยฺหสรตา : แถวพระเส้นจมอยู่ในพระมังสะ
๕๓. ฉตฺตสนฺนิภจารุสีสตา : พระเศียรมีสัณฐานเหมือนฉัตรแก้ว
๕๔. อายตปุถุนลาตโสภตา : พระนลาตกว้างยาวพอสมกัน
๕๕. สุสณฺฐานนลาตนฺตตา : พระนลาตมีสัณฐานงาม
๕๖. สุสณฺฐานภมุกตา : พระโขนงโก่งเหมือนคันธนู
๕๗. สณฺหภมุกตา : พระโลมาที่พระโขนงเส้นละเอียด
๕๘. อนุโลมภมุกตา : พระโลมาที่พระโขนงงอกขึ้นแล้วล้มราบไป
๕๙. มหนฺตภมุกตา : พระโขนงใหญ่
๖๐. อายตภมุกตา : พระโขนงยาวสุดหางพระเนตร
๖๑. สุขุมาลคตฺตตา : ผิวพระมังสะละเอียดทั่วพระวรกาย
๖๒. อติวิยอุชฺชลิตคตฺตตา : พระวรกายรุ่งเรืองด้วยสิริ
๖๓. วิมลคตฺตตา : พระวรกายผ่องใสอยู่เป็นนิตย์
๖๔. โกมลคตฺตตา : พระวรกายสดชื่นเหมือนดอกปทุม
๖๕. สินิทฺธคตฺตตา : พระวรกายมีสัมผัสอ่อนนุ่ม
๖๖. สุคนฺธคตฺตตา : กลิ่นพระวรกายเหมือนกลิ่นกฤษณา
๖๗. สมโลมตา : พระโลมาเสมอกันสิ้น

๖๘. สุสณฺหโลมตา : พระโลมาละเอียด

๖๙. อติสุขุมอสฺสาสปสฺสาสสญฺจารณตา
: ลมหายใจละเอียด

๗๐. สุสณฺฐานมุขตา : พระโอษฐ์งามเหมือนกับยิ้ม

๗๑. สุคนฺธมุขตา : กลิ่นพระโอษฐ์เหมือนกลิ่นดอกอุบล

๗๒. สุคนฺธเกสตา : พระเกศามีกลิ่นหอมฟุ้ง

๗๓. สุนีลเกสตา : พระเกศาดำเป็นเงา

๗๔. โกมลเกสตา : พระเกศามีกลิ่นหอมดังดอกโกมุท

๗๕. สุสณฺฐานเกสตา : พระเกศาเส้นกลมสลวย

๗๖. สินิทฺธเกสตา : พระเกศาดำสนิท

๗๗. สณฺหเกสตา : พระเกศาเส้นละเอียด

๗๘. อลุลิตเกสตา : พระเกศาไม่ยุ่ง

๗๙. ทกฺขิณาวฏฺฏเกสตา : พระเกศาเวียนขวา

๘๐. เกตุมาลารตนวิจิตฺตตา : มีพระเกตุมาลา กล่าวคือ ถ่องแถว แห่งพระรัศมีขึ้นบน พระอุตมังสิโรตม์ (กระหม่อม)

ทศพลญาณ :

(บาลีเรียก ตถาคตพลญาณ ๑๐ คือ พระญาณอันเป็นกำลังของพระตถาคต ๑๐ ประการ ที่ทำให้พระองค์สามารถบันลือสีหนาท ประกาศพระศาสนาได้มั่นคง)

๑. **ฐานาฐานญาณ** ปรีชาหยั่งรู้ฐานะและอฐานะ คือ รู้กฎธรรมชาติเกี่ยวกับขอบเขตและขีดขั้นของสิ่งทั้งหลายว่า อะไรเป็นไปได้ อะไรเป็นไปไม่ได้ และแค่ไหนเพียงไร โดยเฉพาะในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผล และกฎเกณฑ์ทางจริยธรรม เกี่ยวกับสมรรถวิสัยของบุคคล ซึ่งจะได้รับผลกรรมที่ดีและชั่วต่าง ๆ กัน

๒. **กรรมวิปากญาณ** ปรีชาหยั่งรู้ผลของกรรม คือ สามารถกำหนดแยกการให้ผลอย่างสลับซับซ้อน ระหว่างกรรมดีกับกรรมชั่ว ที่สัมพันธ์กับปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ มองเห็นรายละเอียดและความสัมพันธ์ภายในกระบวนการก่อผลของกรรมอย่างชัดเจน

๓. **สัพพัตถคามินีปฏิปทาญาณ** ปรีชาหยั่งรู้ข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่คติทั้งปวง คือ สุคติ ทุคติ หรือพ้นจากคติ หรือ ปรีชาหยั่งรู้ข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่อรรถประโยชน์ทั้งปวง กล่าวคือ ทิฏฐธัมมิกัตถะ สัมปรายิกัตถะ หรือปรมัตถะ คือรู้ว่า เมื่อปรารถนาจะเข้าถึงคติหรือประโยชน์ใด จะต้องทำอะไรบ้าง มีรายละเอียดวิธีปฏิบัติอย่างไร

๔. **นานาธาตุญาณ** ปรีชาหยั่งรู้สภาวะของโลก อันประกอบด้วยธาตุต่าง ๆ เป็น เอนก คือ รู้สภาวะของธรรมชาติ ทั้งฝ่ายอุปาทินนก-สังขารและฝ่ายอนุปาทินนกสังขาร เช่น รู้จักส่วนประกอบต่าง ๆ ของชีวิต สภาวะของส่วนประกอบเหล่านั้น พร้อมทั้งหน้าที่ของมันแต่ละอย่าง อาทิ

การปฏิบัติหน้าที่ของขันธ์ อายตนะ และธาตุต่าง ๆ ในกระบวนการรับรู้ เป็นต้น และรู้เหตุแห่งความแตกต่างกันของสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น

๕. **นานาธิมุตติกญาณ** ปรีชาหยั่งรู้อธิมุติ คือ รู้อัธยาศัย ความโน้มเอียง ความเชื่อถือ แนวความสนใจ เป็นต้น ของสัตว์ทั้งหลายที่เป็นไปต่าง ๆ กัน

๖. **อินทริยปโรปริยัตติญาณ** ปรีชาหยั่งรู้ความยิ่งและหย่อนแห่งอินทรีย์ของสัตว์ทั้งหลาย คือ รู้ว่าสัตว์นั้น ๆ มีศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา แค่ไหน เพียงใด มีกิเลสมาก กิเลสน้อย มีอินทรีย์อ่อนหรือแก่กล้า สอนง่ายหรือสอนยาก มีความพร้อมที่ตรัสรู้หรือไม่

๗. **ฌานาทิสังกิเลสาทิญาณ** ปรีชาหยั่งรู้ความเศร้าหมอง ความผ่องแผ้ว การออกแห่งฌาน วิโมกข์ สมาธิและสมาธิสมาบัติทั้งหลาย

๘. **ปุพเพนิวาสานุสติญาณ** ปรีชาหยั่งรู้อันทำให้ระลึกภพที่เคยอยู่ในหนหลังได้

๙. **จุตูปปาตญาณ** ปรีชาหยั่งรู้จุติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย อันเป็นไปตามกรรม

๑๐. **อาสวักขยญาณ** ปรีชาหยั่งรู้ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย

(ม. มูล. ๑๒/๑๖๖/๑๔๐ ; องฺ. ทสก. ๒๔/๒๑/๓๕ ;
อภิ. วิ. ๓๕/๘๓๙/๔๕๔.)

ธรรมสโมธาน ๘ :

คือ องค์ประกอบที่ทำให้เป็นพระพุทธเจ้า เรียกธรรมสโมธานมี ๘ ประการ[๑] คือ

๑. **มนุสฺสตฺตํ** : เป็นมนุษย์จะเกิดให้กำเนิดอื่นมิใช่เป็นมนุษย์ หรือจะเป็นเทวดาไม่ได้

๒. **ลิงฺคสมฺปตฺติ** : จะต้องมีเพศเป็นชาย จะเป็นเพศหญิง กะเทย หรือคนสองเพศไม่ได้

๓. **เหตุ** : มีเหตุปัจจัยเกื้อหนุน คือ มีอินทรีย์ ๕ แก่กล้า คือศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา จะต้องพอเหมาะแก่กันจะยิ่งหย่อนกว่ากันไม่ได้

๔. **สตฺถุทสฺสนํ** : ได้เฝ้าพระพุทธเจ้าเฉพาะพระพักตร์ จะต้องได้รับพุทธพยากรณ์

๕. **ปพฺพชฺชา** : การบรรพชา จะต้องถือเพศนักบวชด้วย

๖. **คุณสมฺปตฺติ** : มีคุณสมบัติพร้อมมูล คือมีคุณสมบัติพิเศษ ได้แก่ สมาบัติ ๘ และอภิญญา ๕

๗. **อธิกาโร** : ทำบุญยิ่งใหญ่ ได้สละชีวิต ถวายเป็นพลี-กรรมแด่พระพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งมาแล้ว อย่างไม่สะทกสะท้าน

๘. **ฉนฺทตา** : มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าไม่ล้มเลิกความปรารถนา

---

๑. อรรถกถาปปัญจสูทนี เล่ม ๓ หน้า ๕๓๑ และอรรถกถาชาดก เล่ม ๑ หน้า ๒๓-๒๔

ช้างนาฬาคิรี หรือ ธนบาล :

ช้างนาฬาคิรี หรือ ช้างธนบาล เป็นช้างทรงของพระเจ้าอชาตศัตรู แห่งแคว้นมคธ ช้างเชือกนี้ ถูกพระเทวทัตใช้เป็นเครื่องมือให้ทำร้ายพระพุทธเจ้าขณะเสด็จออกบิณฑบาตในเมืองราชคฤห์ พระเทวทัตคบคิดกับพระเจ้าอชาตศัตรูมีรับสั่งให้นายควาญช้างปล่อยช้างนาฬาคิรีตรงกับเวลาที่พระพุทธเจ้าเสด็จออกบิณฑบาต

ขณะนั้น ช้างนาฬาคิรีกำลังตกมันทั้งดุร้าย พวกควาญช้างเมื่อเห็นพระพุทธเจ้าเสด็จออกบิณฑบาต ก็ปล่อยช้างนาฬาคิรีออกไปตามรับสั่งของพระเจ้าอชาตศัตรู ช้างจึงวิ่งมาในทางที่พระพุทธเจ้าเสด็จพระราชดำเนินอยู่ ช้างส่งเสียงร้องดัง ชูงวง ยกงา กระทืบเท้าจนแผ่นดินสะเทือนสะท้าน เอางาทิ่มแทงทกสิ่งที่ขวางหน้ามันให้พินาศย่อยยับ แล้ววิ่งตรงเข้าหาพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าทรงแผ่เมตตาบันดาลให้ช้างนาฬาคิรีละพยศ คลายความดุร้ายลง กลายเป็นช้างสิ้นพยศ ไม่ทำร้ายผู้ใดอีก ครั้นแล้ว พระพุทธองค์ก็เสด็จกลับพระเวฬุวัน พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์

ในอนาคตวงศ์ กล่าวถึงว่า ช้างนาฬาคิรีนี้ เป็นพระโพธิสัตว์ ได้รับพุทธพยากรณ์ว่า จะได้เป็นพระพุทธเจ้าพระองค์ ๑ ในอนาคต ฯ

---

๑. ละเอียด วิสุทธิแพทย์, "ช้างในวรรณคดีสันสกฤตและวรรณคดีบาลี" (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ฝ่ายวิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒) หน้า ๑๒๙-๑๓๗.

บารมี ๑๐ หรือ ทศบารมี :

คือ ปฏิปทาอันยวดยิ่ง, คุณธรรมที่ประพฤติอย่างยิ่งยวด คือ ความดีที่บำเพ็ญอย่างพิเศษ เพื่อบรรลุซึ่งจุดหมายอันสูง เช่น ความเป็นพระพุทธเจ้า และความเป็นมหาสาวก เป็นต้น

๑. **ทาน** : การให้ การเสียสละ

๒. **ศีล** : การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย, ความประพฤติดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย

๓. **เนกขัมมะ** : การออกบวช, ความปลีกตัวปลีกใจจากกาม

๔. **ปัญญา** : ความรอบรู้ ความหยั่งรู้เหตุผล เข้าใจสภาวะของสิ่งทั้งหลาย ตามความเป็นจริง

๕. **วิริยะ** : ความเพียร, ความแกล้วกล้า ไม่เกรงกลัวอุปสรรค พยายามบากบั่น อุตสาหะ ก้าวหน้าเรื่อยไป ไม่ทอดทิ้งธุระหน้าที่

๖. **ขันติ** : ความอดทน, ความทนทานของจิตใจ สามารถใช้สติปัญญาควบคุมตนให้อยู่ในอำนาจเหตุผล แนะแนวทางความประพฤติที่ตั้งไว้เพื่อจุดหมายอันชอบ ไม่ลุอำนาจกิเลส

๗. **สัจจะ** : ความจริง คือ พูดจริง ทำจริง และจริงใจ

๘. **อธิษฐาน** : ความตั้งใจมั่น, การตัดสินใจเด็ดเดี่ยว วางจุดหมายแห่งการกระทำของตนไว้แน่นอน และดำเนินตามนั้นแน่วแน่

๙. **เมตตา** : ความรักใคร่, ความปรารถนาดี มีไมตรี คือ

เกื้อกูลให้ผู้อื่นและเพื่อนร่วมโลกทั้งปวงมีความสุขความเจริญ

๑๐. **อุเบกขา** : ความวางใจเป็นกลาง, ความวางใจสงบราบเรียบ สม่ำเสมอเที่ยงธรรม ไม่เอนเอียงไปด้วยความยินดียินร้ายหรือชอบชัง

ทศบารมีนี้ เรียงตามที่ถือว่าได้บำเพ็ญทศบารมีในทศชาติ ดังนี้

๑. **พระเตมีย์**	บำเพ็ญ	เนกขัมมะ
๒. **พระมหาชนก**	”	วิริยะ
๓. **พระสุวรรณสาม**	”	เมตตา
๔. **พระเนมิราช**	”	อธิษฐาน
๕. **พระมโหสถ**	”	ปัญญา
๖. **พระภูริทัตต์**	”	ศีล
๗. **พระจันทกุมาร**	”	ขันติ
๘. **พระนารท**	”	อุเบกขา
๙. **พระวิธุรบัณฑิต**	”	สัจจะ
๑๐. **พระเวสสันดร**	”	ทาน

บารมีนั้นท่านกล่าวว่า จะบำเพ็ญให้บริบูรณ์ ต้องครบ ๓ ขั้น คือ

๑. **บารมี** : ระดับสามัญ เช่น ทานบารมี ได้แก่ ให้ทรัพย์สิน เงินทอง สมบัตินอกกาย

๒. **อุปบารมี** : ระดับรองหรือจวนจะสูงสุด เช่น ทานอุปบารมี ได้แก่ การเสียสละอวัยวะเป็นทาน

๓. **ปรมัตถบารมี** : ระดับสูงสุด เช่น ทานปรมัตถบารมี ได้แก่ การสละชีวิตเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น

บำเพ็ญทั้ง ๑๐ บารมี ครบ ชั้นนี้ เรียกว่า **สมติงสบารมี** แปลว่า บารมี ๓๐ ถ้วน

(ขุ. พุทฺธ. ๓๓/๑/๔๑๔ ; ขุ. จริยา. ๓๓/๓๖/๕๙๖.)

ปฏิจจสมุปบาท :

ปฏิจจสมุปบาท มีองค์หรือหัวข้อ ๑๒ (การเกิดขึ้นพร้อมแห่งธรรมทั้งหลาย เพราะอาศัยกัน, ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นพร้อม, การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกัน ๆ จึงเกิดมีขึ้น)

๑/๒. **อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา** : เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขาร จึงมี
๓. **สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ** : เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณ จึงมี
๔. **วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ** : เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูป จึงมี
๕. **นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ** : เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะ จึงมี
๖. **สฬายตนปจฺจยา ผสฺโส** : เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะ จึงมี
๗. **ผสฺสปจฺจยา เวทนา** : เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนา จึงมี
๘. **เวทนาปจฺจยา ตณฺหา** : เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหา จึงมี
๙. **ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ** : เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทาน จึงมี
๑๐. **อุปาทานปจฺจยา ภโว** : เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพ จึงมี
๑๑. **ภวปจฺจยา ชาติ** : เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติ จึงมี
๑๒. **ชาติปจฺจยา ชรามรณํ** : เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะ จึงมี

โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา : ความโสก ความคร่ำครวญ ทุกข์

สมฺภวนฺติ โทมนัส และความคับแค้นใจ ก็มีพร้อม

เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ : ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งปวงนี้จึงมี ด้วยประการฉะนี้

(แสดงตามลำดับ จากต้นไปหาปลายอย่างนี้ เรียกว่า อนุโลมเทศนา ถ้าแสดงย้อนกลับจากปลายมาหาต้น ว่า ชรามรณะเป็นต้นมีเพราะชาติเป็นปัจจัย ชาติมีเพราะภพเป็นปัจจัย ฯลฯ สังขารมีเพราะอวิชชาเป็นปัจจัย เรียกว่า ปฏิโลมเทศนา)

องค์ หรือหัวข้อ ๑๒ นั้น มีความหมายโดยสังเขป ดังนี้

๑. **อวิชชา** : ความไม่รู้ คือไม่รู้ในอริยสัจจ์ ๔ หรือตามนัยอภิธรรม ว่า อวิชชา ๘

๒. **สังขาร** : สภาพที่ปรุงแต่ง ได้แก่ สังขาร ๓

๓. **วิญญาณ** : ความรู้แจ้งอารมณ์ ได้แก่ วิญญาณ ๖

๔. **นามรูป** : นามและรูป ได้แก่ เวทนาสัญญา เจตนา ผัสสะ มนสิการ หรือตามนัยอภิธรรมว่า นามขันธ์ ๓ + รูป

๕. **สฬายตนะ** : อายตนะ ๖ ได้แก่ อายตนะภายใน ๖

๖. **ผัสสะ** : ความกระทบ, ความประจวบ ได้แก่ สัมผัส ๖

๗. **เวทนา** : ความเสวยอารมณ์ ได้แก่ เวทนา ๖

๘. **ตัณหา** : ความทะยานอยาก ได้แก่ ตัณหา ๖ มีรูปตัณหาเป็นต้น (ตัณหาในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส

ในสัมผัสทางกาย และธรรมารมณ์)

๙. อุปาทาน : ความยึดมั่น ได้แก่ อุปาทาน ๔

๑๐. ภพ : ภาวะชีวิต ได้แก่ ภพ ๓ อีกนัยหนึ่งว่า ได้แก่ กรรมภพ (ภพคือกรรม) ตรงกับอภิสังขาร ๓ กับอุปปัตติภพ (ภพคืออุบัติ)

๑๑. ชาติ : ความเกิด ได้แก่ ความปรากฏแห่งขันธ์ทั้งหลาย การได้อายตนะ

๑๒. ชรามรณะ : ความแก่และความตาย ได้แก่ ชรา (ความเสื่อมอายุ, ความหง่อมอินทรีย์) กับมรณะ (ความสลายแห่งขันธ์, ความขาดชีวิตินทรีย์)

ทั้ง ๑๒ ข้อ เป็นปัจจัยต่อเนื่องกันไป หมุนเวียนเป็นวงจร ไม่มีต้น ไม่มีปลาย เรียกว่า **ภวจักร** (วงล้อหรือวงจรแห่งภพ) และมีข้อควรทราบเกี่ยวกับภวจักรอีก ดังนี้

ก. อัทธา คือ กาล ๓ ได้แก่

๑. อดีต : อวิชชา สังขาร

๒. ปัจจุบัน : วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพ

๓. อนาคต : ชาติ ชรา มรณะ (+ โสกะ ฯลฯ)

ข. สังเขป หรือ สังคหะ ๔ คือ ช่วง หมวด หรือกลุ่ม ๔ ได้แก่

๑. อดีตเหตุ : อวิชชา สังขาร

๒. ปัจจุบันผล : วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา

๓. ปัจจุบันเหตุ : ตัณหา อุปาทาน ภพ

๔. อนาคตผล : ชาติ ชรามรณะ (+ โสกะ ฯลฯ)

ค. สนธิ ๓ คือ ขั้วต่อ ระหว่างสังเขปหรือช่วงทั้ง ๔ ได้แก่

๑. ระหว่าง : อดีตเหตุ กับ ปัจจุบันผล

๒. ระหว่าง : ปัจจุบันผล กับ ปัจจุบันเหตุ

๓. ระหว่าง : ปัจจุบันเหตุ กับ อนาคตผล

ง. วัฏฏะ ๓

จ. อาการ ๒๐ คือ องค์ประกอบแต่ละอย่าง อันเป็นดุจกำของล้อ จำแนกตามส่วนเหตุและส่วนผล ได้แก่

๑. อดีตเหตุ ๕ : อวิชชา สังขาร ตัณหา อุปาทาน ภพ

๒. ปัจจุบันผล ๕ : วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา

๓. ปัจจุบันเหตุ ๕ : อวิชชา สังขาร ตัณหา อุปาทาน ภพ

๔. อนาคตผล ๕ : วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา

อาการ ๒๐ นี้ ก็คือ หัวข้อที่กระจายให้เต็ม ในทุกช่วงของสังเขป ๔ นั่นเอง

ฉ. มูล ๒ คือ กิเลสที่เป็นตัวมูลเหตุ ซึ่งกำหนดเป็นจุดเริ่มต้นในวงจรแต่ละช่วง ได้แก่

๑. อวิชชา : เป็นจุดเริ่มต้นในช่วงอดีต ส่งผลถึงเวทนาในช่วงปัจจุบัน

๒. ตัณหา : เป็นจุดเริ่มต้นในช่วงปัจจุบัน ส่งผลถึงชรา-มรณะ ในช่วงอนาคต

พึงสังเกตด้วยว่า การกล่าวถึงส่วนประกอบของภวจักรตามข้อ ก. ถึง ฉ. นี้ เป็นคำอธิบายในคัมภีร์รุ่นหลัง เช่น อภิธัมมัตถสังคหะ เป็นต้น

การแสดงหลักปฏิจจสมุปบาท ให้เห็นความเกิดขึ้นแห่งธรรมต่าง ๆ โดยอาศัยปัจจัยสืบทอดกันไปอย่างนี้ เป็น สมุทยวาร คือ ฝ่ายสมุทัย ใช้เป็นคำอธิบายอริยสัจข้อที่ ๔ (สมุทัยสัจ คือ แสดงให้เห็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ ปฏิจจสมุปบาทที่แสดงแบบนี้ เรียกว่า อนุโลมปฏิจจสมุป-บาท)

การแสดงในทางตรงข้ามกับข้างต้นนี้ เป็น นิโรธวาร คือ ฝ่ายนิโรธใช้อธิบายอริยสัจข้อที่ ๔ (นิโรธสัจ) เรียกว่า ปฏิโลมปฏิจจสมุปบาท ซึ่งความจริงแสดงให้เห็นความดับไปแห่งทุกข์ ด้วยอาศัยความดับไปแห่งปัจจัยทั้งหลายสืบทอดกันไปตัวบทของปฏิจจสมุปบาทแบบปฏิโลมนี้ พึงเทียบจากแบบอนุโลมนั่นเอง เช่น

๑/๒ **อวิชฺชาย เตฺวว อเสสวิราคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ**

: เพราะอวิชชาสำรอกดับไปไม่เหลือ สังขารจึงดับ

๓. **สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรโธ**

: พระสังขารดับ วิญญาณจึงดับ ฯลฯ

๔. **ชาตินิโรธา ชรามรณํ**

: เพราะชาติดับ ชรามรณะ (จึงดับ)

โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา นิรุชฺฌนฺติ

: ความโสก ความคร่ำครวญ ทุกข์ โทมนัส ความคับแค้นใจ ก็ดับ

เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหติ

: ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งปวงนี้ ย่อมมีด้วยประการฉะนี้

นี้เป็นอนุโลมเทศนาของปฏิโลมปฏิจจสมุปบาท ส่วนปฏิโลมเทศนา

ก็พึงแสดงย้อนว่า ชรามรณะ เป็นต้น ดับ เพราะชาติดับ ชาติดับเพราะภพดับ ฯลฯ สังขารดับเพราะอวิชชาดับ อย่างเดียวกับในอนุโลมปฏิจจ-สมุปบาท

ปฏิจจสมุปบาทนี้ มีชื่อเรียกอย่างอื่นอีก ที่สำคัญคือ อิทัปปัจจยตา (ภาวะที่มีอันนี้ ๆ เป็นปัจจัย) ธรรมนิยาม (ความเป็นไปอันแน่นอนแห่งธรรมดา, กฎธรรมชาติ และปัจจยาการ อาการที่สิ่งทั้งหลายเป็นปัจจัยแก่กัน) เฉพาะชื่อหลังนี้ เป็นคำที่นิยมใช้ในคัมภีร์อภิธรรม และคัมภีร์รุ่นอรรถกถา

(วินย. ๔/๑/๑ ; ส. นิ. ๑๖/๑/๑ ; อภิ. วิ. ๓๕/๒๗๔/๑๘๕ ; วิสุทฺธิ. ๓/๗ ; สงฺคห. ๔๕.)

ปเสนทิโกศล :

ปเสนทิโกศล คือกษัตริย์แห่งแคว้นโกศล ในสมัยพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ พระองค์ทรงเป็นโอรสของพระเจ้ามหาโกศล ทรงได้รับการศึกษาจากตักกศิลา ในระหว่างที่ทรงศึกษาอยู่นั้น พระองค์ทรงมีพระสหาย คือ เจ้าชายลิจฉวีพระนามว่า มหาลี และเจ้าชายพันธุละแห่งแคว้นมัลละ เมื่อพระองค์ทรงสำเร็จการศึกษาเสด็จกลับสู่บ้านเมือง พระบิดาทรงพอพระทัยศิลปศาสตร์ของพระราชโอรส จึงทรงยกราช-สมบัติให้พระราชโอรสครอบครอง เมื่อทรงครองราชย์แล้ว ทรงมอบอำนาจให้แก่ฝ่ายบริหารอย่างเต็มที่ และทรงเป็นเพื่อนกับคนดีมีความรู้ทั้งหลาย

พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง

เสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อทูลถามปัญหาต่าง ๆ เสมอ

ในบั้นปลายพระชนม์ชีพของพระองค์ ถูกทีฆการายณอำมาตย์และเจ้าชายวิฑูฑภะ โอรสที่ประสูติแต่พระนางวาสภขัตติยาธิดาของพระเจ้ามหานามแห่งกรุงกบิลพัสดุ์ เป็นกบฏต่อพระองค์ขณะเสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่เมทตลุมปะ เมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงทราบเรื่องนี้ จึงเสด็จไปกรุงราชคฤห์เพื่อขอกำลังทหารจากพระเจ้าอชาตศัตรูมาช่วยกู้บัลลังก์ แต่ทรงเสด็จช้าไป ประตูเมืองได้ปิดก่อน พระองค์ประทับพักอยู่นอกเมือง เนื่องจากทรงหมดพระกำลังและทรงอ่อนเพลียเพราะการเดินทาง ดังนั้น พระองค์จึงทรงสิ้นพระชนม์ ณ ที่นั้นในราตรีนั้นแล

Rhys Davids มีความเห็นว่า พระเจ้าปเสนทิ เป็นพระนามทางราชการ ส่วนพระนามจริง คือ อัคนิทัต โดยอ้างในทิพยาวทานะว่า กษัตริย์ผู้ประทานอุกกัตถา แก่โปกขรสาติพราหมณ์ มีชื่อว่า อัคนิทัต

คัมภีร์อนาคตวงศ์ กล่าวถึงว่า พระเจ้าปเสนทิ เป็นพระโพธิสัตว์จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า องค์ที่ ๔ ในอนาคต ฯ

ปาลิไลยกะ :

ช้างปาลิไลยกะ เป็นช้างที่สำคัญยิ่งเชือกหนึ่งในพระพุทธศาสนา เพราะเป็นช้างที่ได้ปรนนิบัติพระพุทธเจ้าตลอดพรรษาที่ ๑๐ นับแต่พระองค์ตรัสรู้ เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จจำพรรษาที่ชายป่ารักขิตวัน ใกล้หมู่บ้านปาลิไลยกะ ไม่ไกลจากเมืองโกสัมพี เพราะช้างปาลิไลยกะหลีกออกจากโขลง มาอาศัยอยู่ที่ชายป่ารักขิตวัน ป่านั้น จึงมีชื่อปาลิไลยกะด้วย

---

๑. *G.P. Malalasekera, Dictionary of pal, Proper names, VOL, 2 PP. 168-174*

ดังได้สดับมา เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่เมืองโกสัมพี ภิกษุชาวเมืองโกสัมพีเกิดทะเลาะวิวาทด้วยอาบัติเล็กน้อย แม้พระพุทธองค์จะทรงตักเตือนไม่ให้ทะเลาะวิวาทกัน ให้มีความพร้อมเพรียงกันถึง ๓ ครั้ง ๓ คราว ภิกษุเหล่านั้นก็หาได้เชื่อฟังพระดำรัสของพระพุทธองค์ไม่ จนถึงแตกแยกกันเป็น ๒ ฝ่าย เหตุนั้น พระพุทธองค์จึงทรงหลีกออกจากหมู่พระภิกษุเหล่านั้น ไปแต่ลำพังพระองค์เดียว เสด็จไปประทับอยู่ที่ชายป่ารักขิตวัน ทรงจำพรรษาที่ป่ารักขิตวันนั้น

ส่วนช้างปาลิไลยกะ เกิดเบื่อหน่ายกับการอยู่รวมกับช้างเป็นจำนวนมาก จึงหลีกหนีจากโขลง ไปดำรงชีวิตเป็นอิสระแต่เพียงลำพังเชือกเดียว เมื่อช้างปาลิไลยกะไปถึงที่ประทับของพระพุทธองค์ ก็เข้าไปจบพระพุทธ-เจ้าด้วยความเลื่อมใสยิ่ง เมื่อไม่เห็นสิ่งอื่นเป็นเสนาสนะของพระองค์ จึงช่วยปรับพื้นที่ใต้ต้นสาละที่ประทับให้ราบเรียบ ช่วยปัดกวาดบริเวณให้สะอาด ต่อจากนั้น ก็ปรนนิบัติพระพุทธเจ้า เตรียมน้ำฉันน้ำใช้ โดยใช้งวงจับหม้อน้ำ ตักน้ำมาเตรียมไว้ให้พร้อม นอกจากนั้น ยังไปเที่ยวเสาะหาผลไม้ต่าง ๆ มาถวายพระพุทธเจ้า เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน พญาช้างปาลิไลยกะก็ตามส่งเสด็จถึงชายป่า และคอยรับ เสด็จเมื่อพระพุทธองค์เสด็จออกจากหมู่บ้าน พญาช้างก็คอยรับบาตรไปส่งถึงที่ประทับ ต่อจากนั้น ก็ถวายงานพัดด้วยกิ่งไม้ เวลากลางคืน พญาช้างก็ถือท่อนไม้ใหญ่ด้วยงวงเดินเลียบตามชายป่าระวังภัยให้พระพุทธองค์จนถึงเวลาเช้า เมื่อถึงเวลาเช้า พญาช้าง ก็จัดน้ำสรงพระพักตร์ถวาย กิจวัตรเหล่านี้ พญาช้างได้ปฏิบัติต่อพระพุทธองค์ตลอดพรรษา

เกี่ยวกับช้างปาลิไลยกะเชือกนี้ คัมภีร์อนาคตวงศ์ บ่งบอกว่า **พญาช้างนี้** เป็นช้างโพธิสัตว์ จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า **สุมังคละ** ในอนาคต ฯ

โพธิสัตว์ :

เรียกพระพุทธเจ้าแต่ยังไม่ได้ตรัสรู้ หมายถึงสัตว์ที่จะมาตรัสรู้ต่อไปและเคยได้รับคำทำนายว่า ต่อไปจะได้เป็นพระพุทธเจ้า ขณะเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ต้องได้บำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ มี ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขา ฯ

โพธิ ในที่นี้ หมายถึง ญาณในมรรค ๔ ดังคำภาษาบาลีว่า โพธิ วุจฺจติ จตูสุ มคฺเคสุ ญาณ ฯ

โพธิสตฺตา : พระโพธิสัตว์ ๓ จำพวก

พระโพธิสัตว์ แปลว่า ผู้เกี่ยวข้องในพระโพธิญาณ กล่าวคือ พระญาณเป็นเครื่องตรัสรู้อริยสัจ ๔ อันได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค มี ๓ จำพวก คือ

๑. **อุคฆฏิตัญญูโพธิสัตว์** ได้แก่พระโพธิสัตว์ประเภทมีปัญญามากกว่าศรัทธา ใช้เวลาในการบำเพ็ญบารมีน้อยกว่า พระโพธิสัตว์ประเภทอื่นทั้งหมดนับเวลาเริ่มแรกปรารถนาพุทธภูมิจนกระทั่งตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า รวม ๒๐ อสงไขย กับเศษอีก ๑๐๐๐๐๐ มหากัป พระโพธิสัตว์ประเภทนี้เมื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว มีชื่อเรียกว่า **พระปัญญาธิกพุทธเจ้า**

๒. **วิปจิตัญญูโพธิสัตว์** ได้แก่พระโพธิสัตว์ประเภทมีศรัทธา

---

๑. ละเอียด วิสุทธิแพทย์ "ช้างในวรรณคดีสันสกฤตและวรรณคดีบาลี" หน้า ๑๖๘-๑๖๙.

มากกว่าปัญญา ใช้เวลาในการบำเพ็ญบารมีนานกว่าอุคฆติตัญญูโพธิสัตว์ แต่น้อยกว่าไนยโพธิสัตว์ คือ ๔๐ อสงไขย กับเศษอีก ๑๐๐๐๐๐ มหากัป เมื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว มีชื่อเรียกว่า **พระสัทธาธิกพุทธเจ้า**

๓. **ไนยโพธิสัตว์** ได้แก่พระโพธิสัตว์ประเภทมีความเพียรมากกว่าปัญญา ใช้เวลาในการบำเพ็ญบารมีนานกว่าพระโพธิสัตว์ ๒ จำพวกข้างต้น คือ ๘๐ อสงไขย กับเศษอีก ๑๐๐๐๐๐ มหากัป เมื่อตรัสรู้เป็นพระ-พุทธเจ้าแล้ว มีชื่อเรียกว่า **พระวิริยาธิกพุทธเจ้า**

โพธิสตฺตา หรือ ทสโพธิสตฺตา : พระโพธิสัตว์ ๑๐ จำพวก

๑. พระโพธิสัตว์นามว่า **เมตไตรย** จักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า **เมตไตรย มีไม้กากะทิง** เป็นไม้ตรัสรู้

๒. พระโพธิสัตว์นามว่า **รามะ** จักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า **รามะ มีไม้จันทน์** เป็นไม้ตรัสรู้

๓. พระโพธิสัตว์นามว่า **ปเสนทิโกศล** จักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า **ธรรมราชา มีไม้กากะทิง** เป็นไม้ตรัสรู้

๔. พระโพธิสัตว์นามว่า **อภิภู** (พระยาวสวัตดีมาราธิราช) จักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า **ธรรมสามี มีไม้สาละ** เป็นไม้ตรัสรู้

๕. พระโพธิสัตว์นามว่า **ทีฆชังฆี** (อสุรินทราหู) จักเป็นพระพุทธ-เจ้าพระนามว่า **นารทะ มีไม้จันทน์** เป็นไม้ตรัสรู้

๖. พระโพธิสัตว์นามว่า **โสณะ** จักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า **รังสีมุนี มีไม้ปิปผลี** เป็นไม้ตรัสรู้

๗. พระโพธิสัตว์นามว่า **สุภะ** จักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า

เทวเทพ มีไม้จำปา เป็นไม้ตรัสรู้

๘. พระโพธิสัตว์นามว่า **โตเทยยะ** จักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า **นรสีหะ มีไม้แคฝอย** เป็นไม้ตรัสรู้

๙. พระโพธิสัตว์นามว่า **ธนบาล** จักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า **ติสสะ มีไม้นิโครธ** เป็นไม้ตรัสรู้

๑๐. พระโพธิสัตว์นามว่า **ปาลิไลยกะ** จักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า **สุมังคละ มีไม้กากะทิง** เป็นไม้ตรัสรู้

ภูเขาคันธมาทน์ดาดาษไปด้วยต้นไม้หอม ๑๐ ชนิด คือ

๑. มูลคนฺโธ	:	ต้นไม้มีรากหอม
๒. สารคนฺโธ	:	ต้นไม้มีแก่นหอม
๓. เผคฺคุคนฺโธ	:	ต้นไม้มีกระพี้หอม
๔. ตจคนฺโธ	:	ต้นไม้มีเปลือกหอม
๕. ปปฺปฏิกคนฺโธ	:	ต้นไม้มีสะเก็ดหอม
๖. รสคนฺโธ	:	ต้นไม้มีรสหอม
๗. ปตฺตคนฺโธ	:	ต้นไม้มีใบหอม
๘. ปุปฺผคนฺโธ	:	ต้นไม้มีดอกหอม
๙. ผลคนฺโธ	:	ต้นไม้มีผลหอม
๑๐. ขนฺธคนฺโธ	:	ต้นไม้มีกลิ่นหอมทั้งลำต้น

ภูเขาใหญ่ที่เรียกว่าภูเขาสัตตภัณฑ์หรือสัตตบริภัณฑ์ :

มี ๗ เทือก สูงลดหลั่นกันดังนี้

๑. ภูเขาอัสสกัณณะ	สูง	๖๕๖	โยชน์
๒. ภูเขาวินันตกะ	สูง	๑,๓๑๒	โยชน์
๓. ภูเขาเนมินธร	สูง	๒,๖๑๒	โยชน์
๔. ภูเขาสุทัศนะ	สูง	๕,๒๕๐	โยชน์
๕. ภูเขากรวิก	สูง	๑๐,๐๐๐	โยชน์
๖. ภูเขาอิสินธร	สูง	๒๑,๐๐๐	โยชน์
๗. ภูเขายุคนธร	สูง	๔๒,๐๐๐	โยชน์

ส่วนขุนเขาที่มีชื่อปรากฏหลายชื่อ คือ สิเนรุ สุเมรุ เมรุ ซึ่งนอกเหนือจากภูเขา ๗ เทือกนั้น สูง ๘๔,๐๐๐ โยชน์ ฯ

มหากัป :

๑. อสงไขยที่ ๑	เรียกว่า	สังวัฏฏะ	
๒. อสงไขยที่ ๒	”	สังวัฏฏัฏฐายี	
๓. อสงไขยที่ ๓	”	วิวัฏฏะ	
๔. อสงไขยที่ ๔	”	วิวัฏฏัฏฐายี	

มหาพรหม :

ท้าวมหาพรหม หมายถึง พรหมผู้เป็นใหญ่ในรูปพรหมทั้งหลายที่ได้ปฐมฌานก็มี ที่ได้ทุติยฌานก็มี ที่ได้ตติยฌานก็มี และหมายถึงพรหมที่ได้จตุตถฌานในชั้นสุทธาวาสด้วย ในพระปฐมสมโพธิ มีกล่าวชื่อท้าวมหาพรหม ๒ องค์ คือ **ฆฏิการพรหม** และ **สหัมบดีพรหม** ซึ่งเป็นพรหมในชั้นสุทธาวาส ส่วนในไตรภูมิพระร่วง หมายเอาพรหมที่อยู่

ในชั้นอกนิฏฐพรหมทั้งหมด พรหมองค์ใด เป็นอาทิพรหมในกัป พรหมองค์นั้นจะเป็นผู้นำเครื่องอัฏฐบริขารมาถวายพระโพธิสัตว์ผู้จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า แล้วนำเอาเครื่องทรงของพระโพธิสัตว์ไปประดิษฐานไว้ที่ทุสสเจดีย์ ในชั้นอกนิฏฐพรหม ฯ

มหาวิโลกนะ ๕ คือ

๑. **กาลं วิโลเกติ** : เล็งดูกาลอันสมควรที่จะเสด็จอุบัติ

๒. **ทีปं วิโลเกติ** : เล็งดูทวีปทั้ง ๔ เห็นว่าสมควรจะเสด็จอุบัติในชมพูทวีป

๓. **เทสं วิโลเกติ** : เล็งดูประเทศว่า ประเทศนั้นสมควรจะเสด็จอุบัติ

๔. **กุลं วิโลเกติ** : เล็งดูว่า ตระกูลพราหมณ์ ตระกูลคฤหบดี หรือตระกูลกษัตริย์ สมควรที่จะเสด็จอุบัติ

๕. **ชเนตฺตึ วิโลเกติ** เล็งดูพระพุทธชนนีที่สมควรจะเสด็จอุบัติ

ยาม ๓ คือ

๑. **ปฐมยาม**

๒. **มัชฌิมยาม**

๓. **ปัจฉิมยาม**

ยามตามชื่อภาษาบาลีข้างบนนี้ กำหนดยามละ ๔ ชั่วโมง คือ

---

๑. *พญาลิไท, **ไตรภูมิพระร่วง**. (พระนคร : ศิลปาบรรณาคาร, ๒๕๐๔), หน้า ๒๔๓-๒๔๔*

ตั้งแต่เวลา ๑๘.๐๐ น. - ๒๒.๐๐ น. หรือ ๖ โมงเย็นถึง ๔ ทุ่ม
เป็นยามที่ ๑ เรียก**ปฐมยาม**
ตั้งแต่เวลา ๒๒.๐๐ น. - ๐๒.๐๐ น. หรือ ๔ ทุ่ม ถึง ตี ๒
เป็นยามที่ ๒ เรียก**มัชฌิมยาม**
ตั้งแต่เวลา ๐๒.๐๐ น. - ๐๖.๐๐ น. หรือ ตี ๒ ถึง ๖ โมงเช้า
เป็นยามที่ ๓ เรียก**ปัจฉิมยาม**

ในปฐมยาม ยามที่ ๑ ทรงแทงตลอด **ปุพเพนิวาสานุสติญาณ** คือ ระลึกถึงพระชาติปางก่อนได้

ในมัชฌิมยาม ยามที่ ๒ ทรงแทงตลอด **จุตูปปาตญาณ** คือ รู้จุติและอุบัติแห่งสัตว์ทั้งหลาย

ในปัจฉิมยาม ยามที่ ๓ ทรงแทงตลอด **อาสวักขยญาณ** คือ รู้ถึงการทำอาสวะให้สิ้นไป

รัตนะ (แก้ว) ๗ ประการ :

พระพุทธเจ้าทรงพรรณนาความมั่งคั่งสมบูรณ์ของเมืองกุสาวดีและทรงพรรณนาถึงรัตนะ ๗ ประการ ที่เกิดแก่พระเจ้ามหาสุทัสสนะจักรพรรดิ คือ

๑. **จักกรัตนะ** : จักรแก้ว ซึ่งหมุนไปในทิศต่าง ๆ ได้แนะนำชัยชนะมาสู่
๒. **หัตถิรัตนะ** : ช้างแก้ว เป็นช้างเผือก ชื่ออุโบสถ
๓. **อัสสรัตนะ** : ม้าแก้ว สีขาวล้วน ชื่อวลาหก
๔. **มณิรัตนะ** : แก้วมณี เป็นแก้วไพฑูรย์

๕. **อิตถีรัตนะ** : นางแก้ว รูปร่างงดงาม มีสัมผัสนิ่มนวล

๖. **คหปติรัตนะ** : ขุนคลังแก้วช่วยจัดการทรัพย์สินอย่างดีเลิศ

๗. **ปริณายกรัตนะ** : บัณฑิตผู้สั่งสอนแนะนำ

(จากมหาสุทัสสนะสูตร สูตรว่าด้วยพระเจ้ามหาสุทัสสนะจักรพรรดิ อยู่ในเล่มที่ ๑๐ ทีฆนิกายมหาวัค สุตตันตปิฎก)

เวสารัชชะ หรือ เวสารัชชญาณ ๔ :

ความไม่ครั่นคร้าม, ความแกล้วกล้าอาจหาญ, พระญาณอันเป็นเหตุให้ทรงแกล้วกล้าไม่ครั่นคร้าม มี ๔ คือ

พระตถาคตเจ้าไม่ทรงมองเห็นว่าใครก็ตามจักทักท้วงพระองค์ได้โดยชอบธรรมในฐานะเหล่านี้ คือ

๑. **สัมมาสัมพุทธปฏิญญา** ท่านปฏิญญาว่าเป็นสัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรมเหล่านี้ท่านยังไม่รู้

๒. **ขีณาสวปฏิญญา** ท่านปฏิญญาว่า เป็นพระขีณาสพ อาสวะเหล่านี้ ท่านยังไม่สิ้น

๓. **อันตรายิกธรรมวาท** ท่านกล่าวธรรมเหล่าใดว่าเป็นอันตราย ธรรมเหล่านั้น ไม่อาจก่ออันตรายแก่ผู้ส้องเสพได้จริง

๔. **นิยยานิกธรรมเทศนา** ท่านแสดงธรรมเพื่อประโยชน์อย่างใด ประโยชน์อย่างนั้น ไม่เป็นทางนำผู้ทำตามให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบจริง

ด้วยเหตุนี้ พระองค์จึงทรงถึงความเกษม ถึงความไม่มีภัย แกล้ว-กล้าไม่ครั่นคร้าม

เวสารัชชะ ๔ นี้ คู่กับทศพลหรือตถาคตพล ๑๐ เรียกโดยทั่วไปว่า

ทศพลญาณ เป็นธรรมที่ทำให้พระตถาคตทรงปฏิญญาฐานะแห่งผู้นำเปล่งสีหนาท บริษัททั้งหลายยังพรหมจักรให้เป็นไป

(ม.มู. ๑๒/๑๖๗/๑๔๔ ; องฺ. จตุกฺก. ๒๑/๘/๑๐.)

ศิลปศาสตร์ ๑๘ ประการ (ในธรรมนีติแผนกสิปปกถา) ว่า

๑. **สูติ** : ความรู้รอบตัว
๒. **สมฺมติ** : การเข้าใจระเบียบ
๓. **สงฺขยา** : การคำนวณ
๔. **โยคยนฺตร** : ศึกษา
๕. **นีติ** : นิติศาสตร์
๖. **วิเสสิกา** : พาณิชยศาสตร์
๗. **คนฺธพฺพา** : วิชาระบำและดนตรี
๘. **คณิกา** : วิชาการออกกำลังกาย
๙. **ธนุพฺเพธา** : วิชายิงธนู
๑๐. **ปูรณา** : โบราณคดี
๑๑. **ติกิจฺฉา** : วิชาแพทย์
๑๒. **อิติหาสา** : กาพย์ตำนานของอินเดีย
๑๓. **โชติ** : วิชาดาราศาสตร์
๑๔. **มายา** : พิชัยสงคราม
๑๕. **เหตุ** : เหตุศาสตร์ รู้เหตุผล (บางแห่งเป็น ฉนฺทสิ = การประพันธ์)
๑๖. **เกตุ** : วิชาพูด

๑๗. มนฺตา : วิชามนต์ (บ้างว่า วิชาเสกเป่า)

๑๘. สทฺทา : ไวยากรณ์

สุภพราหมณ์ :

สุภพราหมณ์ เป็นบุตรของโตเทยยพราหมณ์ พราหมณ์นี้ได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่กรุงสาวัตถี ทูลถามปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับธรรม เปรียบเทียบกับคำสอนของพราหมณ์ ในเรื่องความหลุดพ้นอันสูงสุด เขายอมรับว่า ไม่มีใครในพวกพราหมณ์หรือนักปราชญ์โบราณ เข้าใจเรื่องนี้อย่างถ่องแท้ เขาอ้างคำกล่าวของโปกขรสาติพราหมณ์ที่ว่า ไม่มีใครมีความรู้เหนือมนุษย์ธรรมดา แม้แต่พระโคตมพุทธเจ้า พระพุทธองค์ตรัสตอบว่าโปกขรสาติพราหมณ์ ไม่สามารถแม้แต่จะอ่านความคิดของหญิงคนใช้ของเขาชื่อปุณณิกาได้ ครั้นแล้ว พระพุทธเจ้า ทรงชักจูงให้เขามีความเชื่อว่า ตัวเขาได้พบวิธีที่จะได้เข้าไปอยู่ร่วมกับพระพรหม และทรงสอนพรหมวิหาร ๔ แก่เขา สุภพราหมณ์ ยอมรับนับถือตามที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอน

คัมภีร์อนาคตวงศ์ กล่าวถึงว่า สุภพราหมณ์ นี้ จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า พระองค์ ๑ ในอนาคต ฯ

เสียงท้าวมหาพรหม ๘ ประการ :

๑. **วิสฺสฏฺโฐ** : แจ่มใส

๒. **วิญฺเญยฺโย** : ชัดถ้อยชัดคำ

---

๑. G.P. Malalasekera, Dictionary of The Pali, Proper Names, PP. 1228-1229

๓. **มญฺชู** : หวานกล่อมใจ
๔. **สวนีโย** : เสนาะโสต
๕. **พินฺทุ** : หยดย้อย
๖. **อวิสารี** : ไม่เครือ ไม่พร่า ไม่แหบ
๗. **คมฺภีโร** : ลึกซึ้ง
๘. **นินฺนาที** : มีกังวาน

(จากคัมภีร์ ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่ม ๑๐ หน้า ๒๔๐)

อธิคม ๕ :

คือ การบรรลุธรรมของพระอรหันต์ ๕ ประเภท ได้แก่

๑. **ปัญญาวิมุตตะ** : ผู้หลุดพ้นด้วยปัญญา
๒. **อุภโตภาควิมุตตะ** : ผู้หลุดพ้นทั้ง ๒ ส่วน คือ ทั้งเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ
๓. **เตวิชชะ** : ผู้ได้วิชชา ๓
๔. **ฉฬภิญญา** : ผู้ได้อภิญญา ๖
๕. **ปฏิสัมภิทัปปัตตะ** : ผู้บรรลุปฏิสัมภิทา ๔

อภิภูเทวราชา หรือพญามาร :

พญามาร เป็นจอมเทวดาในแดนเทวปุตตมาร ในสวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี เคยบำเพ็ญบารมีมาเพื่อขัดขวางพระสิทธัตถะไม่ให้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

ในปฐมสมโพธิกถา กล่าวว่า หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว

๒๐๐ กว่าปี พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงปรารถนาจะฉลองพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้า ได้อาราธนาให้พระอุปคุตเถระ มาป้องกันพญามารมิให้มาทำลายพิธีฉลอง เมื่อพญามารมาทำลายพิธีฉลองพระบรมธาตุในครั้งนั้น พระอุปคุตเถระได้ทรมานพญามารจนละพยศแล้ว พญามารปรารถนาพุทธภูมิ[๑]

ในคัมภีร์อนาคตวงศ์กล่าวถึงว่าพญามารนี้จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าพระองค์ ๑ ในอนาคต ฯ

อสาธารณญาณ ๖ หรือญาณเฉพาะพระพุทธเจ้า ๖ ประการ :

๑. **อินทรียปโรปริยัตติญาณ**	:	ญาณหยั่งรู้อินทรีย์อันยิ่งหย่อนของสัตว์
๒. **อาสยานุสยญาณ**	:	ญาณหยั่งรู้อาศัยคือความน้อมใจไปทั้งทางดี ทางชั่ว
๓. **ยมกปาฏิหาริยญาณ**	:	ญาณอันทำให้สามารถแสดงปาฏิหาริย์คู่ได้ คือ ธาตุน้ำ ธาตุไฟออกพร้อมกัน
๔. **มหากรุณาสมาปัตติญาณ**	:	ญาณในการเข้าสมาบัติมีมหา-กรุณาเป็นอารมณ์
๕. **สัพพัญญุตญาณ**	:	ญาณคือความหยั่งรู้สิ่งทั้งปวง
๖. **อนาวรญาณ**	:	ญาณไม่มีความข้องขัด ไม่มีเครื่องกั้น

---

๑. สมเด็จกรมพระยาปรมานุชิตชิโนรส ปฐมสมโพธิกถา หน้า ๔๒๙-๔๓๗

(จากคู่มือคลังปริยัติธรรม เล่ม ๑ พระนคร : เลี่ยงเชียงจงเจริญ ๒๕๑๓ หน้า ๗๐๑-๗๐๒)

อสุรินทราหู :

อสุรินทราหู เป็นอุปราชของพรหมทัตตาสูรผู้ครองพิภพอสูรภาค-เหนือ ซึ่งตั้งอยู่ใต้อุตตรกุรุทวีป เป็นผู้มีกำลังกล้าหาญ มีศักดานุภาพมากกว่าอสูรทั้งหลาย มีกายสูงถึง ๔๘๐๐๐ โยชน์ ตามถ้อยคำของท่านนันทาจารย์ ชาวเชียงใหม่กล่าวไว้ในคัมภีร์สารัตถสังคหะ เล่ม ๓ ว่า "นัยว่า อสุรินทราหูซึ่งเสวยสิริสมบัติเป็นอุปราชอยู่ในพิภพอสูร ภายใต้เขาพระสุเมรุนั้น ครั้นได้ฟังกิตติศัพท์ของพระพุทธเจ้า ก็มาดำริว่า 'เรานี้มีกายอันสูงใหญ่ จะไปสู่สำนักพระพุทธเจ้าผู้มีพระรูปโฉมกะจ้อยร่อย เราจะก้มตัวลงแลดูพระพุทธองค์นั้น เรามิอาจก้มตัวลงได้เสียแล้ว" ในเวลาต่อมา อสุรินทราหู ได้ฟังเทพยดาทั้งหลายสรรเสริญพระคุณของพระพุทธเจ้าว่า หาที่สุดมิได้ จึงดำริว่า "สมเด็จพระพุทธเจ้านั้น จะประเสริฐเป็นประการใดหนอ เทพยดาจึงสรรเสริญเยินยอยิ่งนัก เราจะอุตสาหะไปดูสักครั้งหนึ่ง แต่เราจะก้มจะกราบ จะมองดูอย่างไรหนอ ? จึงจะเห็นพระพักตร์สมเด็จพระพุทธองค์ได้ถนัด" ฯ

ในครั้งนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงทราบอัธยาศัยของอสุรินทราหู จึงทรงพระดำริว่า "ราหูจะมาสู่สำนักตถาคตครั้งนี้ จะต้อนรับอสุรินทราหูด้วยอิริยาบถใดดี จะนั่งจะยืนหรือจะนอนดี ถ้านั่งหรือยืนก็จะสูงเกินไป เกรงว่าราหูจะมองไม่พบหน้าตถาคต อย่ากระนั้นเลย ตถาคตจะนอนต้อนรับราหูเถิด ซึ่งจะทำให้ราหูมองพบหน้าตถาคต

ได้บ้าง" ทรงดำริแล้ว จึงให้พระอานนท์ปูลาดอาสนะสำหรับไสยาสน์ภายนอกพระคันธกุฎี แล้วทรงบรรทมต้อนรับราหู

เมื่ออสุรินทราหูมาถึงสำนักพระพุทธเจ้าแล้ว ก็ต้องแหงนหน้าขึ้นมองดูพระพุทธเจ้า ดุจทารกแหงนดูพระจันทร์ในอากาศ พระองค์จึงมีพุทธฎีกาตรัสถามว่า "ดูก่อนอสุรินทราหู ท่านมามองดูตถาคตนี้ เห็นเป็นประการใดบ้าง"

อสุรินทราหู กราบทูลว่า "ขอเดชะ ข้าพระพุทธเจ้านี้ไม่ทราบเลยว่าพระองค์จะทรงพระเดชพระคุณล้ำเลิศถึงเพียงนี้ ข้าพระพุทธเจ้าสำคัญผิดว่า เมื่อมาถึงพระองค์แล้ว คงมิอาจก้มตัวลงมองดูพระองค์ได้ จึงเพิกเฉยอยู่ มิได้มาสู่สำนักพระองค์ตั้งแต่แรก พระพุทธเจ้าข้า"

พระพุทธเจ้า จึงตรัสว่า "ดูก่อนอสุรินทราหู เมื่อตถาคตบำเพ็ญบารมีธรรมทั้งปวงนั้น จะได้ก้มพระพักตร์ย่อท้อต่อกิริยาที่จะบำเพ็ญบารมีนั้นหามิได้ ตถาคตเงยพระพักตร์ขึ้นแล้วก็บำเพ็ญบารมีทั้งปวง ด้วยเหตุนี้ ผู้ปรารถนาจะแลดูพระตถาคตนี้ จะก้มหน้าลงแลดูเหมือนอย่างท่านคิดนั้นหามิได้"

ครั้นแล้ว พระองค์ตรัสพระธรรมเทศนาโปรด อสุรินทราหูได้ถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา และเป็นผู้เปล่งวาจากล่าวคำนมัสการว่า **"ตสฺส"** ซึ่งเป็นคำนมัสการต่อจาก สาตาคิรียักษ์ ที่กล่าวคำนมัสการว่า **"นโม"**[๑]

คัมภีร์อนาคตวงศ์ กล่าวถึงว่า **อสุรินทราหู** จักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า **นารทพุทธเจ้า** ในอนาคต ฯ

---

๑. *อารยันตคุปต์, **พุทธบารมี**, หน้า ๖๘๒-๖๘๔*

อันตรกัป มี ๓ คือ :

๑. **ทุพภิกขันตรกัป** : กัปพินาศในระหว่าง เพราะอดอาหาร

๒. **โรคันตรกัป** : กัปพินาศในระหว่าง เพราะโรค

๓. **สัตถันตรกัป** : กัปพินาศในระหว่าง เพราะศาสตรา

ที่เป็นอย่างนี้ เป็นผลแห่งกรรมชั่วของมนุษย์ คือ ถ้าโลภจัด ก็จะพินาศเพราะอดอาหาร ถ้าหลงจัด ก็พินาศเพราะโรค ถ้าโทสะโกรธจัด ก็พินาศเพราะศาสตรา

เอราวโณ ช้างเอราวัณ :

ช้างเอราวัณ เป็นช้างที่เทพบุตรเนรมิตไว้ เพื่อรับใช้ท้าวสักก-เทวราช โดยมีเศียร ๓๓ เศียร เศียรหนึ่ง ๆ มี ๗ วา งาหนึ่ง ๆ ยาว ๔๐๐๐๐๐ วา แต่ละงามีสระน้ำอยู่ ๗ สระ แต่ละสระมีกอบัวอยู่ ๗ ดอก แต่ละดอกมีกลีบอยู่ ๗ กลีบ แต่ละกลีบมีนางฟ้าฟ้อนรำอยู่ ๗ องค์ แต่ละองค์มีบริวารอยู่ ๗ นาง เมื่อรวมแล้ว เป็นดังนี้

เศียรทั้งหมด		๓๓ เศียร
ใน ๓๓ เศียร มีงา ๗ งา =	๓๓ ๗	๒๓๑ งา
ใน ๒๓๑ งา มีสระ ๗ สระ =	๒๓๑ ๗	๑,๖๑๗ สระ
ใน ๑,๖๑๗ สระ มีกอบัว ๗ กอ =	๑,๖๑๗ ๗	๑๑,๓๑๙ กอ
ใน ๑๑,๓๑๙ กอ มีดอกบัว ๗ ดอก =	๑๑,๓๑๙ ๗	๗๙,๒๓๓ ดอก
ใน ๗๙,๒๓๓ ดอก มีกลีบ ๗ กลีบ =	๗๙,๒๓๓ ๗	๕๕๔,๖๓๑ กลีบ
ใน ๕๕๔,๖๓๑ กลีบ มีนางฟ้า ๗ องค์ =	๕๕๔,๖๓๑ ๗	
		๓,๘๘๒,๔๑๗ องค์

ใน ๓,๘๘๒,๔๑๗ องค์ มีบริวาร ๗ นาง = ๓,๘๘๒,๔๑๗ ๗

๒๗,๑๗๖,๙๑๙ นาง

โอฆะ ๔ :

โอฆะ คือ สภาวะอันเป็นดุจกระแสน้ำหลากท่วมใจสัตว์, กิเลสดุจน้ำท่วม พาผู้ตกไปให้พินาศ มี ๔ คือ

๑. **กาโมฆะ** : โอฆะ คือ กาม

๒. **ภโวฆะ** : โอฆะ คือ ภพ

๓. **ทิฏโฐฆะ** : โอฆะ คือ ทิฏฐิ

๔. **อวิชโชฆะ** : โอฆะ คือ อวิชชา

(ที. ปา. ๑๑/๒๕๘/๒๔๒ ; สำ. ม. ๑๙/๓๓๓/๘๘ , อภิ. วิ. ๓๕/๙๖๓/๕๐๖)

บรรณานุกรม

๑. อนาคตวัส : โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๑ ผูก. หอสมุดแห่งชาติ. อักษรขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร. ฉบับ ล่องชาด. เลขที่ ๒๐๑๖/ฌ/๑.

๒. อนาคตวัส : ทสโพธิสตฺต โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๒ ผูก. หอสมุดแห่งชาติ. อักษร ขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร. ฉบับ ทองทึบ ร.๕ เลขที่ ๒๓๔/ข/๑-๒.

๓. อนาคตวัส : โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๑ ผูก. หอสมุดแห่งชาติ. อักษร ขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร. ฉบับ ทองทึบ. เลขที่ ๒๕๓๐/ก/๑.

๔. อนาคตวัส : โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๓ ผูก. หอสมุดแห่งชาติ. อักษร ขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร . ฉบับ ล่องชาด. เลขที่ ๒๕๘๘/ก/๑: ๑ก, ๓,

๕. อนาคตวัส : โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๔ ผูก. หอสมุดแห่งชาติ. อักษร ขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร. ฉบับ ล่องชาด. เลขที่ ๒๕๙๔/ก/๑: ๑ก, ๒-๓.

๖. อนาคตวัส : โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๓ ผูก. หอสมุดแห่งชาติ. อักษร ขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร. ฉบับ ทองทึบ. เลขที่ ๒๕๙๗/ก/๑-๓.

๗. อนาคตวัส : โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๑ ผูก. หอสมุดแห่งชาติ. อักษร ขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร. ฉบับ

ทองทึบ. เลขที่ ๒๕๙๙/ม/๑.

๘. **อนาคตวัส** : ทสโพธิสตฺต โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๑ ผูก. หอสมุดแห่งชาติ. อักษร ขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร. ฉบับ ทองทึบ. เลขที่ ๒๖๐๑/ก/๑.

๙. **อนาคตวัส** : โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๑ ผูก. หอสมุดแห่งชาติ. อักษร ขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร. ฉบับ ล่องชาด. เลขที่ ๒๖๔๖/ก/๑.

๑๐. **อนาคตวัส** : ทสโพธิสตฺต โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๑ ผูก. หอสมุดแห่งชาติ. อักษร ขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร. ฉบับ ล่องชาด. เลขที่ ๓๓๓๒/ง/๑.

๑๑. **อนาคตวัส** : โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๑ ผูก. หอสมุดแห่งชาติ. อักษร ขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร. ฉบับ ล่องชาด. เลขที่ ๓๖๐๖/ง/๒.

๑๒. **อนาคตวัส** : โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๔ ผูก. หอสมุดแห่งชาติ. อักษร ขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร. ฉบับ ทองทึบ ร.๕. เลขที่ ๔๑๑๙/ก/๑:๑ก, ๒-๓.

๑๓. **อนาคตวัส** : โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๒ ผูก. หอสมุดแห่งชาติ. อักษร ขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร. ฉบับ ทองทึบ. เลขที่ ๔๑๒๑/ก/๑-๒.

๑๔. **อนาคตวัส** : โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๒ ผูก. หอสมุดแห่งชาติ. อักษร ขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร. ฉบับ ทองทึบ. เลขที่ ๔๑๓๘/ก/๑-๒.

๑๕. อนาคตวัส : โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๕ ผูก. หอสมุดแห่งชาติ. อักษร ขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร. ฉบับล่องชาด ร.๔. เลขที่ ๔๑๓๐/ก/๑-๓,๓ก-๓ข.

๑๖. อนาคตวัส : ทสโพธิสตฺต โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๑ ผูก. หอสมุดแห่งชาติ. อักษร ขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร. ฉบับ ล่องชาด. เลขที่ ๔๑๖๖/ง/๑.

๑๗. อนาคตวัส : โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๑ ผูก. หอสมุดแห่งชาติ. อักษร ขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร. ฉบับล่องชาด. เลขที่ ๔๔๑๐/ก/๑.

๑๘. อนาคตวัส : โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๒ ผูก. หอสมุดแห่งชาติ. อักษร ขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร. ฉบับล่องชาด. เลขที่ ๔๕๘๗/ก/๑-๒"

๑๙. อนาคตวัส : โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๑ ผูก. หอสมุดแห่งชาติ. อักษร ขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร. ฉบับล่องชาด. เลขที่ ๔๖๓๖/ก/๑.

๒๐. อนาคตวัส : โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๑ ผูก. หอสมุดแห่งชาติ. อักษร ขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร. ฉบับทองทึบ. เลขที่ ๔๖๖๘/ค/๑.

๒๑. อนาคตวัส : โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๑ ผูก. หอสมุดแห่งชาติ. อักษร ขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร. ฉบับทองทึบ. เลขที่ ๔๗๗๔/ข/๑.

๒๒. อนาคตวัส : โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๑ ผูก. หอสมุด

แห่งชาติ. อักษร ขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร. ฉบับ ทองทึบ. เลขที่ ๔๘๒๓/จ/๒.

๒๓. อนาคตวัส : โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๓ ผูก. หอสมุดแห่งชาติ. อักษร ขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร. ฉบับ ล่องชาด. เลขที่ ๔๙๖๕/ก/๑:๑ก,๒.

๒๔. อนาคตวัส : ทสโพธิสตฺต โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๑ ผูก. หอสมุดแห่งชาติ. อักษร ขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร. ฉบับ ทองทึบ. เลขที่ ๕๔๘๓ฆ/๑.

๒๕. อนาคตวัส : โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๒ ผูก. หอสมุดแห่งชาติ. อักษร ขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร. ฉบับ ล่องชาด. เลขที่ ๕๗๓๘/ก/๑-๒.

๒๖. อนาคตวัส : โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๑ ผูก. หอสมุดแห่งชาติ. อักษร ขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร. ฉบับ ชุบย่อสามัญ. เลขที่ ๖๐๘๙/ข/๑.

๒๗. อนาคตวัส : โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๑ ผูก. หอสมุดแห่งชาติ. อักษร ขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร. ฉบับ ล่องชาด. เลขที่ ๖๑๔๙/ญ/๑.

๒๘. อนาคตวัส : ทสโพธิสตฺต โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๒ ผูก. หอสมุดแห่งชาติ. อักษร ขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร. ฉบับ ทองทึบ-ล่องชาด. เลขที่ ๗๒๑๓/ง/๑,๓.

๒๙. อนาคตวัส : โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๑ ผูก. หอสมุดแห่งชาติ. อักษร ขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร. ฉบับ

ล่องชาด. เลขที่ ๘๐๔๘/ข/๑.

๓๐. **อนาคตวัส** : ทสโพธิสตฺต โดยพระกัสสปะ. หนังสือใบลาน ๑ ผูก. หอสมุดแห่งชาติ. อักษร ขอม. ภาษา บาลี. เส้น จาร. ฉบับ ทองทึบ. เลขที่ ๑๐๖๒๕/จ/๑.

ประวัติผู้ถ่ายถอดและแปลคัมภีร์อนาคตวงศ์

ชื่อ : ประภาส

ชื่อสกุล : สุระเสน

ชาติภูมิ : เกิดวันพุธที่ ๕ สิงหาคม ๒๔๘๕
ณ บ้านเปลือย เลขที่ ๙ หมู่ที่ ๘ ต.ขี้เหล็ก
อ.อาจสามารถ จ.ร้อยเอ็ด

วุฒิการศึกษา : ป.ธ.๙ พ.ศ. ๒๕๑๐

: M.A. (B.H.U.) (ปริญญาโทด้านภาษาบาลี)
ณ มหาวิทยาลัยพาราณสี ประเทศอินเดีย พ.ศ. ๒๕๒๐

รับราชการ : เริ่มรับราชการวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๑๒

ตำแหน่งราชการ : เริ่มประจำแผนก (ข้าราชการสามัญชั้นตรี)
พ.ศ. ๒๕๑๘ นักภาษาโบราณ ๓
พ.ศ. ๒๕๒๑ นักภาษาโบราณ ๔
พ.ศ. ๒๕๒๓ นักภาษาโบราณ ๕
พ.ศ. ๒๕๓๔ นักภาษาโบราณ ๖
พ.ศ. ๒๕๓๕ นักภาษาโบราณ ๗

สถานที่รับราชการ : แผนกหนังสือตัวเขียนและจารึก
แผนกหอสมุด
งานบริการหนังสือภาษาโบราณ
ฝ่ายบริการหนังสือตัวเขียนและจารึก
กองหอสมุดแห่งชาติ